

DE ONDERWIJSVISITATIE **Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen, TEW Handelsingenieur en Zij-instroom EW TEW HI ZIJ (boek 1)**

Een evaluatie van de kwaliteit van de academische opleidingen in domeinen van de Economische en Toegepaste Economische Wetenschappen aan de Vlaamse universiteiten

www.vluhr.be

Brussel - december 2012

vluhr

**DE ONDERWIJSVISITATIE
ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN,
TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN,
TEW HANDELSINGENIEUR EN ZIJ-INSTROOM
EW TEW HI ZIJ**

Een gedrukte versie van dit rapport kan tegen betaling bekomen worden bij de Cel Kwaliteitszorg

Ravensteingalerij 27, 1000 Brussel
T +32 (0)2 792 55 00 – F +32 (0)2 211 41 99

Het rapport is elektronisch beschikbaar op www.vluhr.be

Wettelijk depot: D/2012/12.784/12

VOORWOORD VAN HET BESTUURSCOMITÉ KWALITEITSZORG

Voor u ligt het rapport van de visitatiecommissie Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen, TEW Handelsingenieur en Zij-instroom (EW TEW HI ZIJ). Deze visitatiecommissie brengt met dit rapport verslag uit over haar evaluatie van de academische opleidingen in domeinen van de economische en toegepaste economische wetenschappen in Vlaanderen. Daarbij geeft zij toelichting bij de oordelen en aanbevelingen die resulteren uit het kwaliteitsonderzoek dat zij heeft verricht bij de bezochte opleidingen. Dit initiatief kadert in de opdracht van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR) betreffende de externe kwaliteitszorg in het Vlaamse hoger onderwijs.

Het visitatierapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken opleidingen. Daarnaast wil het rapport aan de maatschappij objectieve informatie verschaffen over de kwaliteit van de geëvalueerde opleidingen. Daarom is het visitatierapport ook op de webstek van de VLUHR publiek gemaakt.

Dit visitatierapport geeft een momentopname weer van de opleidingen in domeinen van de economische en toegepaste economische wetenschappen en vertegenwoordigt daarmee slechts één fase in het proces van blijvende zorg voor onderwijskwaliteit. Immers, al na korte tijd kunnen de opleidingen gewijzigd zijn, al dan niet als reactie op de oordelen en aanbevelingen van de visitatiecommissie.

Graag dank ik namens het Bestuurscomité Kwaliteitszorg van de VLUHR de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de bestede tijd alsook voor de deskundigheid waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd. De visitatie was ook enkel mogelijk dankzij de inzet van velen die binnen de opleidingen betrokken waren. Ook hen willen wij daarvoor onze erkentelijkheid betuigen.

Hopelijk ervaren elk van de opleidingen dit rapport als een kritische weerspiegeling van hun inspanningen en als een bijkomende stimulans om de kwaliteit van het onderwijs in hun opleiding te verbeteren.

Nik Heerens

Ondervoorzitter Bestuurscomité Kwaliteitszorg

VOORWOORD VAN DE VOORZITTER VAN DE VISITATIECOMMISSIE EW TEW HI ZIJ

Vierenvijftig opleidingen tegelijk visiteren is nogal wat. De visitatiecommissie EW TEW HI ZIJ heeft zich zo goed mogelijk van dit eervolle maar uitdagende karwei gekweten. Het resultaat is in de navolgende bijna negenhonderd bladzijden vervat. Deze kwantiteit is uniek in de Vlaamse universitaire geschiedenis, maar het gaat uiteindelijk om de kwaliteit. Het oordeel daarover is uiteraard aan anderen. In ieder geval hoopt de commissie dat haar bevindingen de toets der redelijkheid kunnen doorstaan en niet alleen een adequate inbreng zullen leveren bij de accreditatie maar ook zullen bijdragen aan het permanente proces van verbetering van de kwaliteit van de opleidingen. Wij waren onder de indruk van wat wij aantroffen, maar gelukkig is er nog altijd wat te doen.

Het gehanteerde model met een koepelcommissie die het overzicht houdt en diverse clustercommissies die elk een thematische cluster van verwante opleidingen visiteren, bleek goed werkbaar voor deze omvangrijke visitatie. Het liet de commissie toe om alles wat zich op het niveau van de cluster situeerde daar te beslissen en die elementen die afstemming over de hele breedte van de visitatie behoeften op het overkoepelend niveau te bespreken en af te stemmen.

Niet alleen de commissie had de handen vol. Voor de betrokken instellingen is het voorbereiden van een visitatie een omvangrijke taak. Zij moeten al twee jaar van te voren aan de slag met de zelfevaluatie en krijgen vervolgens dagenlang mensen over de vloer die alles willen weten en met iedereen willen praten, en dat, vanwege het opdelen van de visitatie in clusters, soms wel vier keer. Wij hebben de opleidingen op grond van alle gegevens en gesprekken naar eer en geweten en met de hand op het hart beoordeeld. Nogal wat leden van de commissie hebben ervaring met visitaties van de andere kant van de tafel en weten uit dien hoofde om hoeveel werk het gaat. Onze erkentelijkheid voor de geleverde inspanningen en de getoonde gastvrijheid is daardoor des te groter.

Een kritische succesfactor bij een visitatie is de kwaliteit van de ondersteuning. Wij waren onder de indruk van de competentie van de VLIR. De projectleider, Els Van Zele, heeft het proces van begin tot eind in goede banen geleid met haar toewijding, scherpzinnigheid en vriendelijkheid.

In haar, en in haar collega's Dieter Cortvriendt en Peter Daerden had de commissie drie uitmuntende secretarissen, wier inzet en deskundigheid goud waard bleken.

Namens de visitatiecommissie

Tom Wansbeek, voorzitter

Boek 1

Voorwoord van het bestuurscomité kwaliteitszorg	I
Voorwoord van de voorzitter van de visitatiecommissie	III

DEEL 1 ALGEMEEN DEEL

hoofdstuk I De onderwijsvisitatie	3
hoofdstuk II Het referentiekader van de visitatiecommissie EW TEW HI ZIJ	19
hoofdstuk III Tien punten buiten haakjes	47

DEEL 2 CLUSTERS VAN OPLEIDINGSRAPPORTEN CLUSTER ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

De opleidingen EW in vergelijkend perspectief	63
Tabel met scores, onderwerpen en facetten EW	87

Opleidingsrapporten EW

Universiteit Antwerpen 93

- Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid
- Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid/
Master of Science in Applied Economic Sciences: Economic Policy

Katholieke Universiteit Leuven 129

- Bachelor of Science in de Economische Wetenschappen
- Master of Science in de Economische Wetenschappen/Master of Science in Economics

Katholieke Universiteit Leuven 161

- Master of Science in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde

Universiteit Gent 191

- Bachelor of Science in de Economische Wetenschappen
- Master of Science in de Economische Wetenschappen

CLUSTER TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

De opleidingen TEW in vergelijkend perspectief 223

Tabel met scores, onderwerpen en facetten TEW 241

Opleidingsrapporten TEW

Katholieke Universiteit Leuven 247

- Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen

- Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen/Master of Science in Business Economics

Universiteit Hasselt 279

- Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen

- Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen/
Master of Management

Vrije Universiteit Brussel 311

- Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen

- Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen/Master in Management Science

Universiteit Antwerpen 343

- Bachelor TEW Bedrijfskunde

- Master TEW Bedrijfskunde/Master AES Business Administration

Universiteit Gent 369

- Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen

- Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen

DEEL 1

Algemeen deel

HOOFDSTUK I

De onderwijsvisitatie Economische en
Toegepaste Economische Wetenschappen,
TEW Handelsingenieur en ZIJ-instroom
(EW TEW HI ZIJ)

1 INLEIDING

In dit rapport brengt de visitatiecommissie EW TEW HI ZIJ verslag uit van haar bevindingen over de academische bachelor- en masteropleidingen in domeinen van de Economische en Toegepaste Economische Wetenschappen, Handelsingenieurwetenschappen en hieraan verwante Zij-instroomopleidingen aan de Vlaamse universiteiten die zij in het najaar 2011 en in het voorjaar 2012, in opdracht van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR) heeft bezocht. Dit initiatief kadert in de werkzaamheden van de Cel Kwaliteitszorg van de VLUHR inzake externe kwaliteitszorg, waarmee de Vlaamse universiteiten gevolg geven aan de decretale verplichtingen ter zake.

De onderwijsvisitatie EW TEW HI ZIJ omvat vierenvijftig opleidingen die zich allemaal situeren in het domein van de Economische of Toegepaste Economische Wetenschappen. Gegeven dit omvangrijk aantal opleidingen en de diversiteit binnen de opleidingen werd door de Cel Kwaliteitszorg, in overleg met de facultair coördinatoren van de vijf betrokken universiteiten en met akkoord van de decanen van de betrokken faculteiten, een hanteerbaar model opgesteld om deze opleidingen te evalueren in de voorziene periode van zes maanden (najaar 2011 en voorjaar 2012).

Hierbij werd gekozen voor een opdeling van de opleidingen in thematische clusters:

- Economische Wetenschappen/Economisch Beleid
- Toegepaste Economische Wetenschappen
- TEW Handelsingenieur/TEW Handelsingenieur in de Beleidsinformatica
- Zij-instroomopleidingen in domeinen van de EW, TEW en HI

Daarbij dient gewaakt te worden over de consistentie van de oordelen en moet de expertise gewaarborgd zijn binnen de commissie om de finaliteit van de individuele opleiding goed te kunnen evalueren. Het gekozen model voor deze evaluatie bevat daartoe een overkoepelende commissie, de koepelcommissie en vier clustercommissies. De koepelcommissie sprak met de instellingen, voorafgaand aan de evaluatie van de opleidingen door de corresponderende clustercommissies.

De koepelcommissie heeft de samenstelling van een voltallige visitatiecommissie en omvat de volgende leden:

- de vier voorzitters van de clustercommissies, van wie één voorzitter ook optreedt als voorzitter van de koepelcommissie en als voorzitter van de visitatiecommissie EW TEW HI ZIJ
- de twee onderwijsdeskundige leden, ook onderwijsdeskundig lid van een clustercommissie
- twee studentleden, ook lid van een clustercommissie

Elke clustercommissie bestaat in de regel uit vijf leden:

- de voorzitter, tevens vakdeskundig lid
- twee vakdeskundige leden
- één onderwijsdeskundig lid
- één studentlid (deze taak wordt verdeeld over telkens twee studenten, die niet deelnemen aan het bezoek aan de eigen universiteit)

Voor de evaluatie van een aantal programma's (binnen de clusters EW en ZIJ) zijn er – gegeven de specificiteit van de opleidingen – vakdeskundige leden toegevoegd aan de betreffende clustercommissie.

2 DE BETROKKEN OPLEIDINGEN

Ingevolge haar onderwijsvisitatieopdracht heeft de **koepelcommissie** gesprekken gevoerd met de instellingen:

- op maandag 10 oktober 2011 met
 - Universiteit Antwerpen
 - Vrije Universiteit Brussel

- op dinsdag 11 oktober 2011 met
 - Universiteit Gent
 - Universiteit Hasselt
- op woensdag 12 oktober 2011 met
 - Katholieke Universiteit Leuven.

De **clustercommissie Economische Wetenschappen EW** bezocht de opleidingen volgens het volgend schema:

- Universiteit Antwerpen van 14 t.e.m. 16 november 2011, nl.:
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid/Master of Science in Applied Economic Sciences: Economic Policy
- Katholieke Universiteit Leuven van 21 t.e.m. 23 november 2011, nl.:
 - Bachelor of Science in de Economische Wetenschappen
 - Master of Science in de Economische Wetenschappen/Master of Science in Economics
 - Master of Science in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde
- Universiteit Gent van 12 t.e.m. 14 december 2011, nl.:
 - Bachelor of Science in de Economische Wetenschappen
 - Master of Science in de Economische Wetenschappen
- Katholieke Universiteit Leuven, met een uitgebreide samenstelling van de commissie, van 16 t.e.m. 17 januari 2012, nl.:
 - Master of Science in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde

De **clustercommissie Toegepaste Economische Wetenschappen TEW** bezocht de opleidingen volgens het volgend schema:

- Katholieke Universiteit Leuven, campus Kortrijk en campus Leuven van 25 t.e.m. 28 oktober 2011, nl.:
 - Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen
 - Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen/Master of Science in Business Economics
- Universiteit Hasselt van 29 november t.e.m. 1 december 2011, nl.:
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen/Master of Management
- Vrije Universiteit Brussel van 20 t.e.m. 22 december 2011, nl.:
 - Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen
 - Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen/Master in Management Science

- Universiteit Antwerpen van 27 t.e.m. 29 februari 2012, nl.:
 - Bachelor TEW Bedrijfskunde
 - Master TEW Bedrijfskunde/Master AES Business Administration
- Universiteit Gent van 19 t.e.m. 21 maart 2012, nl.:
 - Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen
 - Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen

De **clustercommissie Handelsingenieur HI** bezocht de opleidingen volgens het volgend schema:

- Universiteit Antwerpen van 23 t.e.m. 26 oktober 2011, nl.:
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur in de Beleidsinformatica
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur in de Beleidsinformatica
- Katholieke Universiteit Leuven van 27 t.e.m. 30 november 2011, nl.:
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur in de Beleidsinformatica
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur in de Beleidsinformatica
- Universiteit Gent van 5 t.e.m. 7 december 2011, nl.:
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur
- Universiteit Hasselt van 18 t.e.m. 21 december 2011, nl.:
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur in de Beleidsinformatica
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur in de Beleidsinformatica

- Vrije Universiteit Brussel van 13 t.e.m. 15 februari 2012, nl.:
 - Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur
 - Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur

De **clustercommissie Zij-instroom ZIJ** bezocht de opleidingen volgens het volgend schema:

- Universiteit Antwerpen van 14 t.e.m. 16 februari 2012, nl.:
 - Master in Organisatie en Management
 - Master in het Cultuurmanagement
- Universiteit Gent van 6 t.e.m. 8 maart 2012, nl.:
 - Master of Science in de Algemene Economie
 - Master of Science in de Bedrijfseconomie
- Katholieke Universiteit Leuven van 27 t.e.m. 30 maart 2012, nl.:
 - Master of Science in het Management
 - Master of Science in de Beleidseconomie
 - Master of Science in het Informatiemanagement/
Master of Information Management
 - Master of Science in de Verzekeringen
 - Master of Science in de Accountancy en het Revisoraat
- Vrije Universiteit Brussel van 17 t.e.m. 18 april 2012, nl.:
 - Master in de Bedrijfskunde/de Master in Management

3 DE COMMISSIE

3.1 Samenstelling

De samenstelling van de commissie werd op 30 augustus 2011, en de uitbreiding van de cluster Economische Wetenschappen op 10 januari 2012 bekrachtigd door de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs. De commissie werd door de VLIR ingesteld bij besluit van 12 september 2011 en de uitbreiding van de cluster Economische Wetenschappen bij besluit van 12 januari 2012.

De commissie had de volgende samenstelling:

- Voorzitter
 - **Prof. dr. Tom Wansbeek**, honorair hoogleraar Statistiek en Econometrie, Rijksuniversiteit Groningen

De koepelcommissie

- Voorzitter van de koepelcommissie en van de clustercommissie EW
 - **Prof. dr. Tom Wansbeek**, honorair hoogleraar Statistiek en Econometrie, Rijksuniversiteit Groningen

- Vakdeskundige leden
 - tevens voorzitter van de clustercommissie TEW
 - **Prof. dr. Eric Waarts**, hoogleraar Marketing en onderwijsdecaan van de Rotterdam School of Management, Erasmus Universiteit Rotterdam
 - tevens voorzitter van de clustercommissie HI
 - **Prof. dr. Jan Karel Lenstra**, hoogleraar Optimalisering, Technische Universiteit Eindhoven
 - tevens voorzitter van de clustercommissie ZIJ
 - **Prof. dr. Yves De Rongé**, gewoon hoogleraar Accounting and Control, Université Catholique de Louvain

- Onderwijsdeskundige leden
 - tevens onderwijsdeskundige clustercommissie EW en HI
 - **Dhr. Jean Daniels**, voormalig stafmedewerker Onderwijsraad Universiteit Hasselt en voormalig senior onderwijstechnoloog aan het Onderwijs-technologisch Expertisecentrum, Open Universiteit Nederland
 - tevens onderwijsdeskundige clustercommissie TEW en ZIJ
 - **Prof. dr. Henriëtte Maassen van den Brink**, hoogleraar Onderwijs, Arbeidsmarkt en Economische Ontwikkeling, Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Universiteit van Amsterdam, hoogleraar Evidence Based Education, Universiteit van Maastricht

- Studentleden
 - tevens studentlid clustercommissie HI
 - **Mevr. Paula Pelczarski**, studente Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur in de beleidsinformatica, Universiteit Antwerpen
 - tevens studentlid clustercommissie ZIJ
 - **Mevr. Nathalie Van Edom**, studente Master of Management, Katholieke Universiteit Leuven

clustercommissie Economische Wetenschappen

- Voorzitter
 - **Prof. dr. Tom Wansbeek**, honorair hoogleraar Statistiek en Econometrie aan de Rijksuniversiteit Groningen

- Vakdeskundige leden
 - **Prof. dr. Casper van Ewijk**, hoogleraar macro-economie aan de Universiteit van Amsterdam; onderdirecteur bij het Centraal Planbureau in Den Haag,
 - **Em. prof. dr. Joop Hartog**, emeritus professor of Economics, programme director of Human Capital, Universiteit van Amsterdam

- Toegevoegde vakdeskundige leden
 - **Em. prof. dr. Jules Theeuwes**, emeritus hoogleraar Toegepast Economisch Onderzoek aan de Economische Faculteit, Universiteit van Amsterdam
(ten behoeve van het bezoek aan en de beoordeling van de Master in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde, KU Leuven)
 - **Prof. dr. Eric Waarts**, hoogleraar Marketing en onderwijsdecaan van de Rotterdam School of Management, Erasmus Universiteit Rotterdam
(ten behoeve van het bezoek aan en de beoordeling van de Master in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde, KU Leuven)
 - **Prof. mr. Edgar du Perron**, hoogleraar Privaatrecht en decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit van Amsterdam
(ten behoeve van het bezoek aan en de beoordeling van de Master in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde, KU Leuven)

- Onderwijsdeskundig lid
 - **Dhr. Jean Daniels**, voormalig stafmedewerker Onderwijsraad Universiteit Hasselt en voormalig senior onderwijstechnoloog aan het Onderwijs-technologisch Expertisecentrum, Open Universiteit Nederland

- Studentleden
 - **Mevr. Daphné Kerschot**, studente Bachelor Economische Wetenschappen, Katholieke Universiteit Leuven
 - **Dhr. Davy Degeetere**, student Bachelor Economische Wetenschappen, Universiteit Gent

clustercommissie Toegepaste Economische Wetenschappen

- Voorzitter
 - **Prof. dr. Eric Waarts**, hoogleraar Marketing en onderwijsdecaan van de Rotterdam School of Management, Erasmus Universiteit Rotterdam, Nederland

- Vakdeskundige leden
 - **Prof. dr. Herman van den Bosch**, hoogleraar Bedrijfswetenschappen in het bijzonder gericht op afstandsonderwijs aan de Open Universiteit Nederland
 - **Prof. dr. Jenke ter Horst**, hoogleraar Managementwetenschappen, vice-decaan onderwijs van de faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen, Universiteit Tilburg

- Onderwijsdeskundig lid
 - **Prof. dr. Henriëtte Maassen van den Brink**, hoogleraar Onderwijs, Arbeidsmarkt en Economische Ontwikkeling, Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Universiteit van Amsterdam, hoogleraar Evidence Based Education, Universiteit van Maastricht

- Studentleden
 - **Dhr. Yannick Snoecx**, student Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen, Katholieke Universiteit Leuven
 - **Mevr. Lore de Jong**, studente Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen, Universiteit Hasselt

clustercommissie Handelsingenieurwetenschappen

- Voorzitter
 - **Prof. dr. Jan Karel Lenstra**, hoogleraar optimalisering, Technische Universiteit Eindhoven

- Vakdeskundige leden
 - **Prof. dr. Bert de Brock**, hoogleraar Business Information Modelling, faculteit Economie & Bedrijfskunde, Rijksuniversiteit Groningen
 - **Prof. dr. Joaquim Gromicho**, bijzonder hoogleraar Applied Optimization in Operations Research bij de Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde, Vrije Universiteit Amsterdam en manager R&D Algoritmes bij ORTEC

- Onderwijsdeskundig lid
 - **Dhr. Jean Daniels**, voormalig stafmedewerker Onderwijsraad Universiteit Hasselt en voormalig senior onderwijstechnoloog aan het Onderwijs-technologisch Expertisecentrum, Open Universiteit Nederland
- Student-leden
 - **Mevr. Paula Pelczarski**, studente Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur in de beleidsinformatica, Universiteit Antwerpen
 - **Dhr. Bram Oers**, Student Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur, Katholieke Universiteit Leuven

clustercommissie Zij-instroom

- Voorzitter
 - **Prof. dr. Yves De Rongé**, gewoon hoogleraar Accounting and Control, Université Catholique de Louvain
- Vakdeskundige leden
 - **Em. prof. dr. Jan van Helden**, emeritus hoogleraar Bestuurskunde en Financieel Management, Rijksuniversiteit Groningen
 - **Prof. dr. Theo Verhallen**, hoogleraar Marketing, Tilburg School of Social and Behavioral Sciences, Tilburg University
- Toegevoegde vakdeskundige leden
 - **Dr. Dirk Noordman**, docent Cultuurmanagement, Faculteit Cultuur en maatschappijwetenschappen, Universiteit van Maastricht, voormalig docent Kunstmanagement, Erasmus Universiteit Rotterdam *(ten behoeve van het bezoek aan en de beoordeling van de Master in het Cultuurmanagement/Master of Culture Management' aan de Universiteit Antwerpen)*
 - **Em. prof. dr. Henri Olivier**, emeritus hoogleraar Vennootschapsrecht en Financiële Audit, Universiteit Luik *(ten behoeve van het bezoek aan en de beoordeling van de Master in Accountancy en Revisorat' aan de Katholieke Universiteit Leuven)*
 - **Prof. dr. Pierre Devolder**, gewoon hoogleraar Actuariële Wetenschappen, Université Catholique de Louvain, president van het Institut des Sciences Actuarielles, UCL *(ten behoeve van het bezoek aan en de beoordeling van de Master in Verzekeringen aan de Katholieke Universiteit Leuven)*

- Onderwijsdeskundig lid
 - **Prof. dr. Henriëtte Maassen van den Brink**, hoogleraar Onderwijs, Arbeidsmarkt en Economische Ontwikkeling, Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Universiteit van Amsterdam, hoogleraar Evidence Based Education, Universiteit van Maastricht
- Student-leden
 - **Mevr. Nathalie Van Edom**, studente Master of Management, Katholieke Universiteit Leuven
 - **Mevr. Sylvia Heyvaert**, studente Master in de Bedrijfskunde, Vrije Universiteit Brussel

Geen van de studenten heeft deelgenomen aan een bezoek aan de eigen universiteit. Alle studentleden hebben deelgenomen aan de voorbereidende vergaderingen. De studentleden hebben enkel deelgenomen aan de beoordeling en de redactie van de opleidingen die zij hebben bezocht.

De heer Peter Daerden, stafmedewerker Cel Kwaliteitszorg trad op als projectbegeleider en secretaris van de clustercommissie TEW en van de clustercommissie ZIJ. De heer dr. Dieter Cortvriendt, stafmedewerker Cel Kwaliteitszorg trad op als projectbegeleider en secretaris van de clustercommissie HI. Mevrouw dr. ir. Els Van Zele, stafmedewerker Cel Kwaliteitszorg trad op als projectleider van deze visitatie en als secretaris van de koepelcommissie, van de clustercommissie EW en van de clustercommissie ZIJ.

Voor korte curricula vitae van de commissieleden wordt verwezen naar bijlage 1.

3.2 Taakomschrijving

De opdracht aan de commissie die in het instellingsbesluit is omschreven, luidt als volgt:

De visitatiecommissie heeft als taak om op basis van de zelfevaluatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken:

- a** een gemotiveerd en onderbouwd oordeel te geven over de zes onderwerpen en bijhorende facetten uit het accreditiekader en – in voorkomend geval – over de bijzondere kwaliteitskenmerken;
- b** een integraal oordeel te geven over de opleiding waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie;
- c** aanbevelingen te formuleren om waar mogelijk te komen tot kwaliteitsverbetering;

3.3 Werkwijze

3.3.1 Voorbereiding

Ter voorbereiding van de visitatie werd aan de instellingen gevraagd om een uitgebreid zelfevaluatie rapport op te stellen. De Cel Kwaliteitszorg heeft hiervoor een visitatieprotocol ter beschikking gesteld, waarin de verwachtingen ten aanzien van de inhoud van het zelfevaluatie rapport uitgebreid zijn beschreven. Het zelfevaluatie rapport volgt het accreditatiekader. Naast feitelijke beschrijvingen per onderwerp en per facet van het accreditatiekader werd aan de opleidingen ook gevraagd hun toekomstperspectieven kenbaar te maken en een kritische sterkte-zwakteanalyse op het niveau van het onderwerp op te nemen in het zelfevaluatie rapport. Daarnaast werden een aantal verplichte bijlagen opgenomen, onder andere een beschrijving van het programma, cursusbeschrijvingen, examenvragen en studenten- en personeelstabellen.

De commissie ontving de zelfevaluatie rapporten een aantal maanden voor het eigenlijke bezoek, waardoor zij de gelegenheid kreeg deze documenten vooraf zorgvuldig te bestuderen en het bezoek grondig voor te bereiden. De commissieleden werden bovendien verzocht om voor de masteropleidingen een tweetal masterproeven te selecteren uit een lijst van recente masterproeven. De geselecteerde masterproeven werden eveneens een aantal weken voor het eigenlijke bezoek door de Cel Kwaliteitszorg aan de commissieleden bezorgd. Elk commissielid heeft bijgevolg per opleiding minstens twee masterproeven grondig gelezen vooraleer het bezoek plaatsvond.

De commissie hield haar installatievergadering op 14 september 2011. Op dat ogenblik hadden de commissieleden het visitatieprotocol en de zelfevaluatie rapporten reeds in hun bezit. Tijdens deze vergadering werden de commissieleden verder ingelicht over het visitatieproces en hebben zij zich concreet voorbereid op de uit te voeren onderwijs-evaluaties. Verder heeft de Commissie op deze vergadering haar referentiekader geformuleerd (zie *hoofdstuk II*).

Aansluitend daarop hielden de clustercommissies afzonderlijk hun installatievergadering. De clustercommissie TEW hield haar installatievergadering op 15 september 2011, de clustercommissie ZIJ hield haar installatievergadering op 16 september 2011, de clustercommissie HI hield haar installatievergadering op 20 september 2011 en de clustercommissie EW hield haar installatievergadering op 26 september 2011. Tijdens deze, op de algemene installatievergadering aansluitende overlegmomenten, werd

het programma van de bezoeken opgesteld (zie bijlage 2) en werd een eerste bespreking gehouden van de zelfevaluatie-rapporten en bereidde elke clustercommissie zich verder voor op de af te leggen bezoeken.

Na overleg tussen de clustercommissies en de koepelcommissie werd het referentiekader voor deze onderwijsvisitatie gefinaliseerd en voorafgaand aan de bezoeken aan de instellingen toegestuurd.

De koepelcommissie hield gesprekken met delegaties van het beleid en personeel van de betrokken faculteiten, voorafgaand aan de bezoeken aan de instellingen, uitgevoerd door de clustercommissies en dit om die elementen te bevragen die de individuele opleidingen in de clusters overstijgen. Na deze gesprekken begonnen de clustercommissies aan de bezoeken bij de instellingen.

Bij de voorbereiding van de onderwijsvisitatie deelde de KU Leuven haar opleiding *Master in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde (ERB)* in, in de cluster Economische wetenschappen, omdat de KU Leuven het programma thematisch het best vond aansluiten bij deze discipline. Tijdens het bezoek van de clustercommissie EW bleek het programma een wat ander karakter te hebben dan verwacht en vond de commissie dat zij niet over de nodige expertise beschikte om de Master ERB te beoordelen. Daardoor werd de evaluatie van de master ERB opgeschort en werd de clustercommissie EW uitgebreid met de nodige expertise. nl. een expert Toegepaste Economische Wetenschappen en een expert Juridische Wetenschappen. Na bekrachtiging van deze uitbreiding van de clustercommissie EW door de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs op 12 januari 2012 ging de clustercommissie EW met haar adviseurs op bezoek bij de opleiding ERB aan de KU Leuven en evalueerde zij de Master ERB.

Voor de evaluatie van de *Master of Science in het Informatiemanagement/ Master of Information Management*, heeft de clustercommissie ZIJ het advies ingewonnen van prof. dr. Bert de Brock, hoogleraar informatica, informatiesystemen en management, Rijksuniversiteit Groningen, die tevens vakdeskundig lid is van de clustercommissie HI.

3.3.2 Bezoek aan de instellingen

De tweede bron van informatie werd gevormd door de gesprekken die de commissie tijdens haar bezoek aan de opleidingen heeft gevoerd met alle geledingen die betrokken zijn bij academische programma's in domeinen

van de Economische en Toegepaste Economische Wetenschappen. Ook werd aan de instellingen gevraagd – als een derde bron van informatie – om een veelheid van documenten ter inzage te leggen ten behoeve van de commissie. Tijdens het bezoek is voldoende tijd uitgetrokken om de commissie de gelegenheid te geven om deze documenten te bestuderen. De documenten die typisch ter inzage van de commissie werden gelegd, waren: het leermateriaal (cursussen, handboeken, syllabi), portfolio's en verslagen van de studenten, verslagen van de belangrijke beleidsvormende of beleidsopvolgende organen (faculteitsraad, onderwijscommissies, departementsraden), documenten die betrekking hebben op de interne kwaliteitszorg (enquêteformulieren, niet-persoonsgebonden evaluatie van het onderwijs), documenten aangaande de procedures van curriculumherzieningen, voorbeelden van informatieverstrekking aan aspirant-studenten, etc. Bovendien werden nog enkele tientallen masterproeven bijkomend ter inzage gelegd. Daar waar de commissie het noodzakelijk achtte heeft zij bijkomende informatie opgevraagd tijdens het bezoek om haar oordeel goed te kunnen onderbouwen.

De bezoekschema's voorzagen – naast gesprekken met het bestuur van de faculteit, de opleidingsverantwoordelijken, de studenten, de assistenten, de docenten en de facultaire en opleidingsgebonden beleidsmedewerkers – steeds in een bezoek aan de faciliteiten (inclusief bibliotheek, leslokalen en computerfaciliteiten), een gesprek met de afgestudeerden van de opleidingen en een spreekuur waarop de commissie bijkomend leden van de opleidingen kon uitnodigen of waarop personen op een vertrouwelijke wijze door de commissie konden worden gehoord.

De gesprekken die de commissie heeft gevoerd, waren verhelderend en vormden een goede aanvulling bij de lectuur van de zelfevaluatie rapporten. Aan het einde van elk bezoek werden, na intern beraad van de commissie, de voorlopige bevindingen mondeling aan de gevisiteerde opleidingen meegegeed.

3.3.3 Overleg met de visitatiecommissie Handelswetenschappen

Na het bezoek van de clustercommissie ZIJ aan de opleidingen hield de voorzitter ZIJ overleg met de voorzitter van de visitatiecommissie Handelswetenschappen, waarbij gelijkaardige elementen en verschillen werden besproken tussen de opleidingen die bij de cluster ZIJ-instream werden ingedeeld, en de Master Internationale Bedrijfseconomie en het Bedrijfsbeleid, ingericht door de Hogeschool-Universiteit Brussel, die in

de VLHORA visitatie Handelswetenschappen werd ondergebracht. De beide commissies namen ook kennis van elkaars domeinspecifiek referentiekader.

3.3.4 Rapportering

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de commissie haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen in voorliggend rapport vastgelegd. Bovendien geeft zij, overeenkomstig de bepalingen voor de visitaties in het kader van de accreditatie, een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader volgens een binaire beoordelingsschaal positief/negatief en een integraal oordeel over de betrokken opleidingen.

Na afloop van de eerste redactievergaderingen, waarin elke clustercommissie de conceptdeelrapporten heeft opgesteld, en voorafgaand aan de terugmelding van de clustercommissies aan de instellingen heeft de koepelcommissie op 26 juni 2012 een vergadering gewijd aan de verschillen en overeenkomsten voor de facetten die voor een deel op facultair niveau betrekking hebben. Dit heeft hier en daar tot afstemming en aanpassingen geleid. De koepelcommissie is van oordeel dat de verschillen verantwoord zijn, gegeven de onderscheiden context van de specifieke opleidingen, de feitelijke situatie ter plaatse en het impact ervan op het onderwijs voor de specifieke studentengroep van betreffende opleidingen.

De opleidingsverantwoordelijken van de betrokken opleidingen werden in de gelegenheid gesteld om op het concept van de deelrapporten en de vergelijkende perspectieven te reageren alvorens de tekst van het rapport definitief werd vastgelegd.

4 EEN KORTE TERUGBLIK OP DE VISITATIE

De commissie heeft conform haar opdracht het academisch onderwijs in domeinen van de Economische en Toegepaste Economische Wetenschappen aan de Vlaamse Universiteiten nader bestudeerd en heeft de unieke gelegenheid gehad om onder vakgenoten te reflecteren en te debatteren over de aard, de kwaliteit en de toekomst van het academisch onderwijs in deze domeinen.

De commissie heeft de haar toegewezen opdracht met veel belangstelling en toewijding uitgevoerd en waardeert in het bijzonder de gesprekken die zij voor alle opleidingen heeft kunnen voeren met alle geledingen van

de opleiding, waardoor zij zich een goed beeld heeft kunnen vormen over elke opleiding. In haar rapport heeft de commissie steeds getracht, om op een kritische en constructieve wijze voorstellen te formuleren voor de verdere verbetering van de individuele opleiding. De commissie heeft in haar evaluatie ook de specificiteit van de universiteit en het geëvalueerde programma in overweging genomen. Zij heeft bijgevolg haar bevindingen en suggesties steeds gekaderd in de specifieke context van de opleiding.

Voor de visitatie EW TEW HI ZIJ is het VLIR-VLHORA-visitatieprotocol (Brussel, September 2008) gebruikt dat is afgestemd op de accreditatievereisten. Het visitatierapport zal ook worden gebruikt voor de accreditatieaanvraag van de betreffende opleidingen.

Met het voorliggend rapport hoopt de commissie een bijdrage te leveren tot de verdere positieve ontwikkeling van het academisch onderwijs in de domeinen van de Economische en Toegepaste economische Wetenschappen in Vlaanderen. De commissie wenst met het rapport in de eerste plaats een discussie op gang te brengen binnen de betrokken faculteiten en universiteiten met de bedoeling na te gaan op welke punten verbetering nodig is binnen de opleidingen en in welke mate dit binnen de gegeven randvoorwaarden te verwezenlijken is. Verder hoopt de commissie dat het voorliggend rapport ook aan de buitenwereld nuttige informatie verschaft en een goed inzicht geeft in de eigenheid en de kwaliteit van de gevisiteerde opleidingen.

Tot slot dankt de commissie de decanen, bestuurders, personeelsleden, studenten en afgestudeerden van de betrokken opleidingen die door hun inspanningen tijdens de voorbereiding en de open dialoog tijdens de bezoeken hebben bijgedragen aan het welslagen van deze visitatie.

5 OPZET EN INDELING VAN HET RAPPORT

Het voorliggend rapport bestaat uit twee delen.

In het eerste deel van het rapport beschrijft de commissie in hoofdstuk II het referentiekader van waaruit zij de gevisiteerde opleidingen heeft beoordeeld. In hoofdstuk III formuleert de commissie een aantal generieke, domein- en deeldiscipline-overstijgende bevindingen.

In het tweede deel worden de deelrapporten van de opleidingen weergegeven, ingedeeld in de vier clusters. Telkens wordt eerst het vergelijkend perspectief van verwante opleidingen in de cluster weergegeven en daarop aansluitend worden de toegekende scores in tabelvorm samengevat. De commissie benadrukt dat de tabellen niet los van de rapporten geïnterpreteerd kunnen worden. Daarna worden de deelrapporten met de bevindingen en oordelen van de clustercommissie weergegeven. De aanbevelingen die de commissie doet ten aanzien van de afzonderlijke opleiding worden achteraan in het betreffende deelrapport opgenomen.

HOOFSTUK II

Referentiekader van de visitatiecommissie
Economische Wetenschappen,
Toegepaste Economische Wetenschappen,
TEW Handelsingenieur en ZIJ-instroom

najaar 2011 – voorjaar 2012

1 INLEIDING

Voor het beoordelen van het onderwijs gaat de visitatiecommissie uit van een referentiekader gebaseerd op geformuleerde doelstellingen, omschreven eindtermen en vastgestelde kwaliteitseisen waaraan naar haar oordeel een academische opleiding in het domein van de Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen en Handelsingenieurwetenschappen dient te voldoen. De commissie kan immers niet volstaan met het geven van oordelen, maar moet ook aangeven waarop deze oordelen zijn gebaseerd.

Bij het opstellen van het referentiekader heeft de commissie zich gebaseerd op het referentiekader zoals gehanteerd in 2004 bij de onderwijsvisiteatie Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen en Handelsingenieurwetenschappen (VLIR, december 2004), het referentiekader Economie zoals gehanteerd voor de onderwijsevaluatie van de bachelor- en masteropleidingen Economie aan de universiteiten in Nederland (QANU, december 2009), het referentiekader Bedrijfswetenschappen zoals gehanteerd voor de onderwijsevaluatie van de bachelor- en masteropleidingen Bedrijfswetenschappen aan de universiteiten in Nederland (2004), de Subject Benchmark Statements Economics van het QAA (2000)¹, de EQUAL Guidelines of the European Foundation for Management Development²,

1 www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/statements/economics.asp

2 www.efmd.org/index.php/services-for-business-schools/equal/equal-document

de doelstellingen en eindtermen die de opleidingen voor het eigen onderwijs hebben geformuleerd in hun zelfevaluatierapporten, het Vlaamse structuurdecreet (2003)³ en het toetsingskader van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)⁴ waarin een aantal minimumeisen worden vooropgesteld die zijn gebaseerd op de internationaal aanvaarde Dublin descriptors, alsook op internationale eisen die worden gesteld aan academische opleidingen in de Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen en Handelsingenieurwetenschappen.

Het referentiekader beschrijft waaraan dient te worden voldaan aangaande de domeinspecifieke minimumeisen voor de opleiding (bachelor of master), het vereiste studentenprofiel voor een afgestudeerde in het vakgebied en de aansluiting met de arbeidsmarkt. Tevens dient er voldoende inzicht te zijn in de algemeen onderwijskundige uitgangspunten van een academische opleiding, de eisen aangaande de onderwijsorganisatie, het personeelsbeleid en het onderwijzend personeel, en de interne kwaliteitszorg.

Het referentiekader Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen en TEW Handelsingenieur is geschreven voor alle opleidingen die in deze onderwijsvisitatie geïnspecteerd worden. De opleidingen zijn daartoe, in overleg met en met akkoord van de instellingen, in vier thematische clusters ingedeeld.

Cluster 1: Economische wetenschappen/Economisch beleid

Cluster 2: Toegepaste Economische Wetenschappen

Cluster 3: Handelsingenieurwetenschappen

Cluster 4: Zij-instroom binnen EW, TEW en HI

Het referentiekader wordt vóór het bezoek, maar na het inleveren van de zelfevaluatie, voorgelegd aan de opleidingen. Tijdens het bezoek van de visitatiecommissie wordt het referentiekader met de opleidingen bediscussieerd.

Bij de visitatie en beoordeling van de opleidingen, zal de visitatiecommissie de richtlijnen van het VLIR/VLHORA visitatieprotocol⁵ (September, 2008) volgen.

3 Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (4 april 2003).

4 Het accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs in Vlaanderen, NVAO, 14 februari 2005.

5 Handleiding onderwijsvisitaties, VLIR/VLHORA, September 2008.

2 HET DOMEIN ECONOMISCHE EN TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN IN VLAANDEREN

'Economie' is de wetenschap die zich richt op de analyse van de voortbrenging en de verdeling van schaarse middelen. Veel economen bestuderen de prikkels die agenten (onder meer bedrijven, gezinnen en overheid) drijven tot het handelen op markten en binnen (bedrijfs)organisaties. In de analyse speelt de allocatie van schaarse productiefactoren en de invloed daarvan op de sociale welvaart een belangrijke rol.

De algemene economie heeft vooral een maatschappelijk perspectief. De invalshoek van Economische Wetenschappen is vaak 'macro' getint omdat de samenhang niet alleen economische determinanten heeft, maar ook samenhangt met socio-politieke factoren e.a. Uiteraard besteden economen ook tijd aan het begrijpen van de micro bestanddelen waaruit de macro is samengesteld en leren met name de keuzepatronen en besluitvorming kennen van individuele bedrijven/organisaties en gezinnen.

De Toegepaste Economie gaat dieper in op de verschillende bedrijfsprocessen. Daarnaast krijgt de bestudering van het management van bedrijfsprocessen aandacht. Zowel bedrijfseconomische als bedrijfskundige aspecten komen derhalve aan bod. In het domein is daarenboven de methodologie van belang: hierin komen bijvoorbeeld beslistkunde, wiskunde en onderzoeksvaardigheden aan de orde. Vanuit de behoefte om meer 'down to earth' economen te vormen die inzetbaar zijn om die individuele besluitvormingsprocessen in bedrijven en organisaties te ondersteunen is de richting Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW) ontstaan. Deze richting vormt ook een universitaire tegenhanger voor de opleidingen in de economische hogescholen, die de uitvoerders van het bedrijfseconomisch beleid opleiden. Typisch voor TEW zijn de focus op de voorbereiding naar meer specialistische functies in bv. accountancy, marketing, personeelsbeleid etc.

De handelsingenieurwetenschappen zijn ontstaan op initiatief van Belgische industriëlen die zich wensten te omringen met hoogopgeleide economen die tevens industriële projecten begrepen. De handelsingenieur is een bedrijfseconoom die inzicht heeft in het materiële proces van zijn bedrijf en de taal van de specialisten spreekt. In eerste aanleg werd van de handelsingenieur verwacht dat hij concepten kende uit mechanica, fysica en chemie, dus vooral kennis die nodig is in de verwerkende industrie en

bij banken die investeringsprojecten moeten beoordelen. Met de opkomst van de dienstverlenende sector verschoof de vereiste kennis van de harde sciences naar operationeel onderzoek en informatie- en communicatietechnologie. Kenmerkend voor de handelsingenieur is overzicht van het ondernemingsgebeuren en inzetbaarheid bij vernieuwingsprocessen.

De zij-instroomrichtingen zijn studierichtingen die voornamelijk worden ingericht voor studenten die reeds een bachelordiploma verworven hebben in een meestal niet economische richting en zich tijdens de masterfase (initieel of post-initieel) verder wensen te verdiepen in economische processen. Deze opleidingsprogramma's kunnen karakteristieken van een economische, toegepaste economische of handelsingenieurwetenschappen hebben of meerdere karakteristieken incorporeren.

3 DOELSTELLINGEN EN EINDTERMEN

3.1 Inleiding

De commissie verwacht in het algemeen dat de doelstellingen van de opleidingen tot uitdrukking brengen dat de opleidingen studenten zowel inhoudelijk (dat wil zeggen: met betrekking tot het vakgebied dat de opleiding bestrijkt) als academisch vormen. Dit betekent dat studenten tijdens de opleiding kennis en inzicht krijgen in het vakgebied en dat ze zowel relevante vakspecifieke als algemene academische vaardigheden verwerven. Zij leggen daartoe de nadruk op de kenmerken en waarde van wetenschappelijk onderzoek, op het belang van kennis van en inzicht in theorie en methodologie en op de relativiteit van interpretaties. Zij bieden een kader waarbinnen de student de verworven kennis en inzichten op een wetenschappelijk verantwoorde manier leert toe te passen.

Een bacheloropleiding biedt een algemene en brede basisopleiding die opleidt tot een generiek academisch niveau. De kennis van de studenten wordt tijdens de opleiding voor de meeste opleidingsonderdelen op een fundamenteel of tussenliggend niveau⁶ gebracht. Studenten die een bacheloropleiding hebben afgerond, voldoen aan de voorwaarden voor toelating tot een masteropleiding. De commissie stelt zich de vraag of – gelet op de internationale ontwikkelingen en conform de Bologna filosofie, los van het Vlaamse wetgevend kader over deze materie – adequate aandacht

6 Conform de internationaal gebruikte terminologie 'fundamental & intermediate level' voor de Bachelor in het domein van de economische en bedrijfseconomische wetenschappen.

voor de voorbereiding van de Bachelors op de arbeidsmarkt niet noodzakelijk is binnen de opleiding, als de opleidingen zich internationaal willen positioneren en zich ten volle wensen in te schrijven in de filosofie van de Europese Hoger Onderwijsruimte.

Een masteropleiding biedt ten opzichte van de bacheloropleiding specialisatie en verdieping⁷ in een deelgebied of in een combinatie van deelgebieden. De masteropleiding is ook gericht op de toekomstige werkkring, bijvoorbeeld onderzoeksinstellingen, overheid en het bedrijfsleven.

Ook bereiden de opleidingen studenten voor op een maatschappelijke loopbaan waarin de kennis en vaardigheden die zij tijdens de studie verworven hebben, van nut kunnen zijn. Het gaat daarbij in het algemeen niet zozeer om een voorbereiding op bepaalde, nader te specificeren beroepen of functies, maar veeleer om het verwerven van een academische attitude en academische vaardigheden. Deze dienen in overeenstemming te zijn met de verwachtingen die de samenleving stelt aan afgestudeerden van de opleidingen die in het kader van deze visitatie worden beoordeeld. Dit betekent dat de opleidingen zowel het wetenschappelijke als het maatschappelijke perspectief aan de orde stellen en dus niet alleen aandacht besteden aan actuele ontwikkelingen binnen het vakgebied.

De academische bachelorfase is onvervangbaar voor de ontwikkeling van de generieke academische denkwijze. Tijdens deze periode leren studenten niet alleen over de grenzen van het eigen deelgebied heen te kijken, maar leren zij ook vakwetenschappelijke vragen in een bredere maatschappelijke context te plaatsen. Het belang van de academische bachelor bij de ontwikkeling van een academische denkwijze in aanmerking nemend, moeten de nodige voorzieningen getroffen worden om studenten zonder een dergelijke academische vooropleiding voor te bereiden op de instap in de masteropleiding. Een dergelijk schakelprogramma moet vooral gericht zijn op het tot ontwikkeling brengen of verder versterken van een academische denkwijze. Dit omvat het versterken van het inzicht in de samenhang tussen de afzonderlijke kennisgebieden, het zich eigen maken en gebruiken van onderzoeksmethoden alsmede het leren reflecteren op de resultaten van (eigen) onderzoek.

⁷ Conform de internationaal gebruikte term 'advanced level' in de Master in het domein van de economische en bedrijfseconomische wetenschappen.

Voor studenten die na afronding van een academische bachelor in een andere dan een economische of bedrijfseconomische wetenschappen discipline, wensen in te stromen in een economie-gerelateerde (in Vlaanderen steeds academische) masteropleiding, moet een gepast voorbereidingsprogramma worden aangeboden. Een dergelijk voorbereidingsprogramma richt zich vooral op het verwerven van basisconcepten en methoden betreffende de te bestuderen kennisdomeinen en het versterken van het inzicht in de samenhang tussen de afzonderlijke kennisgebieden, het zich eigen maken en gebruiken van onderzoeksmethoden alsmede het leren reflecteren op de resultaten van (eigen) onderzoek.

3.2 Algemene doelstellingen

Voor de omschrijving van de algemene (minimale) doelstellingen van een academische bachelor- en masteropleiding baseert de visitatiecommissie zich onder meer op de vijf Dublin descriptoren, met name (1) kennis en inzicht, (2) toepassen van kennis en inzicht, (3) oordeelsvorming, (4) communicatie, en (5) leervaardigheden.

Tabel 1: Beschrijving van de globale doelstellingen van academische opleidingen, gebaseerd op de Dublin descriptoren⁸

	Kwalificatie bacheloropleiding	Kwalificatie masteropleiding
A. Kennis en inzicht	Heeft aantoonbare kennis en inzicht van/in een vakgebied, waarbij wordt voortgebouwd op het niveau bereikt in het voortgezet (secundair) onderwijs en dit wordt overtroffen; functioneert doorgaans op een niveau waarop met ondersteuning van specifieke leermiddelen, enige aspecten voorkomen waarvoor kennis van de laatste ontwikkelingen in het vakgebied vereist is.	Heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op het verworven niveau van de bachelor en die deze overtreffen of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband.

⁸ Het accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs in Vlaanderen, NVAO, 14 februari 2005.

<p>B. Toepassen van kennis en inzicht</p>	<p>Is in staat om zijn/haar kennis en inzicht op verantwoorde wijze in de beroepsuitoefening toe te passen, en beschikt verder over competenties voor het opstellen en verdiepen van argumentaties en voor het oplossen van problemen in een breed georiënteerd vakgebied.</p>	<p>Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een brede multidisciplinaire context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan.</p>
<p>C. Oordeels- vorming</p>	<p>Is in staat om relevante gegevens te verzamelen en te interpreteren (meestal op het vakgebied) met het doel een oordeel te vormen dat mede gebaseerd is op het afwegen van cultureel, sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten.</p>	<p>Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met culturele, sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.</p>
<p>D. Communicatie</p>	<p>Is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten en niet-specialisten.</p>	<p>Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten en niet-specialisten.</p>
<p>E. Leervaardig- heden</p>	<p>Bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een vervolgstudie die een hoog niveau van autonomie veronderstelt aan te gaan. Bezit ook leervaardigheden om 'on the job' te kunnen leren.</p>	<p>Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen levenslang te leren of een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter. Bezit tevens leervaardigheden die hem of haar in staat stellen professionele vaardigheden te ontwikkelen tijdens het uitoefenen van een beroep.</p>

3.3 Domeinspecifieke eisen en competenties voor opleidingen in het domein van de Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen en Handelsingenieurwetenschappen

De visitatiecommissie expliciteert de volgende domeinspecifieke eisen voor de bachelor- en masteropleidingen in de onderscheiden domeinen economische wetenschappen, toegepaste economische wetenschappen, handelsingenieurwetenschappen en zij-instroom EW, TEW en HI. Zij baseert zich hierbij onder meer op de in de inleiding opgenoemde referentiewerken. Zij maakt hierbij een opsplitsing per thematische cluster.

3.3.1 Opleidingen Bachelor en Master in de Economische Wetenschappen

a. De aard van de Economische Wetenschappen

Het vak 'Economie', de kern van de Economische Wetenschappen, bestudeert de factoren die prijzen, inkomens, vermogens en welzijn bepalen en de manier waarop markten werken. Inzicht in het vak is fundamenteel bij het formuleren van beleidsmaatregelen. Het doel van de economische wetenschappen is om de allocatie en verdeling van schaarse hulpbronnen te analyseren en te begrijpen, in het heden en in de (mogelijke) toekomst, en op micro- en macroniveau. De analyse is zowel statisch als dynamisch en wordt geplaatst in een internationale context.

Economie is een sleuteldiscipline in de sociale wetenschappen en heeft raakvlakken met onder meer psychologie, sociologie, geografie, geschiedenis en rechten. Het vak maakt gebruik van een veelheid aan kwantitatieve methoden en technieken. Kennis van Economie is essentieel om bedrijfsprocessen te begrijpen.

Van een econoom wordt in algemene zin verwacht dat hij/zij:

- 1 een probleem kan abstraheren en vereenvoudigen teneinde het wezen van een bepaalde probleemstelling naar voren te halen.
- 2 zich de relevante kwalitatieve en kwantitatieve gegevens eigen kan maken en deze kan structureren en analyseren.
- 3 de taal van het vakgebied spreekt en zijn of haar bevindingen kort en duidelijk kan overbrengen.
- 4 zich bewust is van de beperkingen van zijn of haar analyse.
- 5 tenslotte, uit zijn of haar bevindingen beleidsconclusies kan trekken.

b. Domeinspecifieke doelstellingen van de opleidingen in de Economische Wetenschappen

Het onderwijs in de Economie heeft een aantal doelstellingen. Het biedt vorming in de economische principes en hun toepassing. Studenten worden door de studie Economie intellectueel gestimuleerd en zij onderkennen waar economische inzichten kunnen worden toegepast. Zij komen te beschikken over de kennis en methoden om theoretische en toegepaste problemen te analyseren, en weten daarbij het juiste abstractieniveau te kiezen. Zij leren 'denken als een econoom'. Zij verwerven zodoende de vaardigheden waar de arbeidsmarkt om vraagt.

Deze doelstellingen werken verschillend uit voor bachelor- dan wel masteropleidingen.

Een student die een bacheloropleiding heeft afgerond:

- kan de conceptuele en methodologische uitgangspunten van 'het vak' economie weergeven en erover communiceren.
- kan de conceptuele en methodologische uitgangspunten van 'het vak' economie gebruiken om verschijnselen te analyseren en te verklaren.
- kan, tot op zekere hoogte, relevante elementen uit de vakliteratuur halen. Een bacheloropleiding stelt de student in staat zich te verdiepen in één of meer richtingen op het gelegde fundament.

Een student die een masteropleiding heeft afgerond:

- kan zelfstandig werken.
- kan een probleemstelling formuleren en vertalen in een onderzoeksopzet, inclusief de keuze van de geschikte methoden.
- kan op grond van de bevindingen verantwoorde conclusies trekken en tot beleidsaanbevelingen komen.
- kan internationale vakliteratuur lezen en begrijpen en de eigen vraagstelling in de context van de bestaande literatuur plaatsen.
- kan tevens in beperkte mate variaties op bestaande modellen formuleren en analyseren.

c. Elementen uit het curriculum

Teneinde de doelstellingen te bereiken dient de opleiding een aantal elementen te bevatten. Er dient een samenhangend kernprogramma te zijn waarin de voornaamste economische principes aan bod komen, waardoor studenten een samenhangend inzicht verwerven in de economische begrippen. Het gaat hierbij om *micro-economische* thema's zoals keuze en beslissing, voortbrenging en ruil van goederen, werking van markten, welvaart en financiering, en om *macro-economische* thema's zoals

werkgelegenheid, nationaal inkomen, inkomensverdeling, betalingsbalans, inflatie, groei en conjunctuur, geldwezen, internationale economie en publieke economie. Voorts dient de opleiding aandacht te besteden aan de relevante wiskundige en statistische methoden, waaronder econometrie, en aan computervaardigheden.

Het onderwijs in de bachelorfase is allereerst inleidend. De meeste vakken dienen vervolgens op een tussenniveau te worden behandeld. Een voortgezette behandeling van een samenhangend deel van de opleidingsonderdelen vindt plaats op masterniveau.

3.3.2 Opleidingen Bachelor en Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen

a. De aard van de Toegepaste Economische Wetenschappen

De toegepaste economische wetenschappen zijn ontstaan uit de behoefte om, naast de algemeen economen of “staathuishoudkundigen”, economen te vormen die in staat zijn om ontwerp- en beslissingsprocessen binnen bedrijven en organisaties te ondersteunen.

Opleidingen in de Toegepaste Economische Wetenschappen moeten voorzien in een brede, analytische en geïntegreerde studie van het ‘*beheer en bestuur van organisaties*’. De gegradueerde moet een aantoonbare relevante kennis en begrip hebben van organisaties, de uitwendige omgeving waarin zij opereren en hoe deze beheerst en bestuurd worden. Er ligt veelal een nadruk op het begrijpen van de dynamiek die plaatsvindt in het complexe samenspel van (internationale) markten en organisaties, en het vertalen van veranderingen in de externe omgeving naar de toekomst van organisaties.

‘*Organisaties*’ – Dit zijn doelbewuste samenwerkingsverbanden van mensen en middelen. Dit omvat de interne aspecten, functies en processen van organisaties van uiteenlopende aard, doeleinden, structuren, belanghebbenden, bestuur, bewerkingen en beheer, samen met het individuele en collectieve gedrag en de culturen die bestaan binnen en tussen organisaties en hun invloed op de externe omgeving. De term organisaties dient breed te worden geïnterpreteerd en heeft betrekking op particuliere en publieke sector organisaties, niet-gouvernementele en not-for-profit organisaties.

‘*Externe omgeving*’ – Dit omvat een breed scala van nationale en internationale factoren, met inbegrip van macro-economische, milieu, ethische, juridische, politieke, sociologische en technologische, samen met hun

effecten op lokale, nationale en internationale niveaus op de strategie, het gedrag en het beheer van organisaties.

'Management' – Dit omvat de verschillende processen, procedures en praktijken voor effectief en verantwoordelijk beheer van organisaties. Het omvat theorieën, modellen, kaders, taken en rollen van management samen met rationele analyse en processen van besluitvorming binnen organisaties in relatie met de externe omgeving.

TEW opleidingen kunnen een verschillende focus en profiel hebben, variërend van meer bedrijfseconomisch aan de ene kant tot sterk bedrijfskundig aan de andere kant. Van de opleidingsverantwoordelijken wordt verwacht dat zij onderbouwen welk profiel zij voor de opleiding kiezen en op welke wijze dit zich vertaalt in een coherente TEW opleiding, passend bij het gekozen profiel, inclusief de behandelde disciplines en hun onderlinge samenhang. Voor een overzicht van mogelijke deeldisciplines en aspecten in het curriculum wordt verwezen naar sectie c hierna.

b. Domeinspecifieke doelstellingen van de opleidingen in de Toegepaste Economische Wetenschappen

Het onderwijs in de Toegepaste Economische Wetenschappen heeft een aantal doelstellingen. Om de doelstellingen te realiseren moet de opleiding voorzien in een brede, analytische en geïntegreerde studie van het *'beheer en bestuur van organisaties'*.

Deze doelstellingen werken verschillend uit voor bachelor- dan wel masteropleidingen.

Een student die een bacheloropleiding heeft afgerond:

- moet aantoonbare relevante kennis hebben van organisaties, van de uitwendige omgeving waarin zij opereren en hoe deze beheerst en bestuurd worden.
- dient de dynamiek die plaatsvindt in het complexe samenspel van (internationale) markten en organisaties te herkennen en te interpreteren
- moet veranderingen in de externe omgeving kunnen vertalen naar de mogelijke implicaties daarvan op de organisatie.
- kan, tot op zekere hoogte, relevante elementen uit de vakliteratuur halen.

Een bacheloropleiding stelt de student in staat zich tijdens de opleiding te verdiepen in één of meer richtingen van de toegepaste economische wetenschappelijke discipline, overeenkomstig het verwachte ingangsniveau van de aansluitende masteropleiding. Van de bacheloropleiding wordt een brede vorming in het vakgebied verwacht, terwijl de aansluitende masters verdiepend van aard zijn.

Een student die een masteropleiding heeft afgerond:

- moet aantoonbare diepgaande kennis en begrip hebben van organisaties, van de uitwendige omgeving waarin zij opereren en hoe deze beheerst en bestuurd worden.
- dient de dynamiek die plaatsvindt in het complexe samenspel van (internationale) markten en organisaties te herkennen, te begrijpen en te vertalen naar beheer en bestuur.
- kan internationale vakliteratuur lezen en begrijpen en de eigen vraagstelling in de context van de bestaande literatuur plaatsen.
- moet veranderingen in de externe omgeving kunnen interpreteren en vertalen naar de toekomstvisie van organisaties.

Binnen het raamwerk van deze drie domeinen (organisaties, externe omgeving en management), wordt verwacht van de gegradueerde dat de Bachelor op inleidend en tussenniveau en de Master op een gevorderd niveau:

- inzicht heeft in organisaties, omgevingen en de relevante interne en externe processen, en dat hij/zij in staat is op een adequate wijze die processen te besturen, te beheersen en te veranderen.
- beschikt over een breed gamma aan cognitieve en intellectuele competenties, alsook relevante persoonlijke en interpersoonlijke competenties en attitudes behorende bij de drie domeinen. Deze omvatten onder meer:
 - *cognitieve vaardigheden van kritisch denken, analyse en synthese.*
Dit omvat het vermogen om veronderstellingen te identificeren, verklaringen te evalueren in termen van bewijs, valse logica te ontdekken, impliciete waarden te identificeren, adequaat termen te definiëren, en op passende wijze stellingen te veralgemenen.
 - *effectieve probleemoplossing en besluitvormingsvaardigheden.*
Dit omvat het vermogen om met behulp van passende kwantitatieve en kwalitatieve vaardigheden bedrijfsproblemen te identificeren, te formuleren en op te lossen. Tevens het vermogen om een aantal opties te formuleren, te evalueren en te beoordelen, en ideeën en kennis toe te passen in een range van situaties met beperkte kennis of onzekerheid.
 - *effectieve communicatievaardigheden*, mondeling en schriftelijk (eventueel in vreemde talen), met behulp van een scala van media die veelal in het bedrijfsleven gebruikt worden, met inbegrip van de voorbereiding en presentatie van bedrijfsrapporten.

- *rekenen, wiskundige en kwantitatieve vaardigheden, waaronder data-analyse, interpretatie en extrapolatie.* Het gebruik van modellen, statistische analyse en management science technieken ten behoeve van het analyseren en oplossen van organisatieproblemen en verschijnselen.
- *effectief gebruik van moderne informatie en communicatie technologie* voor business doeleinden.
- *effectieve zelforganisatie* in termen van tijd, planning en gedrag, motivatie, zelfstandig initiatief en ondernemerschap.
- *effectieve vaardigheden binnen een teamomgeving*, met inbegrip van leiderschap, teambuilding, luisteren, beïnvloeden, presenteren, onderhandelen en overtuigen.
- *project-managementvaardigheden.*
- *vermogen zelfstandig onderzoek te verrichten* naar organisatie vraagstukken, individueel of als deel van een team.
- *vermogen tot kritische zelfreflectie, openheid en gevoeligheid voor diversiteit* in termen van mensen, culturen, business en management kwesties. Ook, een permanente drijfveer voor leren.

Van de opleidingen in de toegepaste economische wetenschappen wordt ook verwacht dat:

- zij de student tijdens de opleiding in aanraking laten komen met praktijkervaring. Het in contact komen met 'echte organisaties' en met de problemen die daarbij voorkomen is namelijk een belangrijk aspect van de opleiding die de student helpt om kritische zin en analytisch vermogen te ontwikkelen. Dit kan op veel verschillende manieren verkregen worden, waaronder: case studies, stages, projecten, en gastsprekers. Van de instellingen die bachelor- en masteropleidingen inrichten wordt verwacht dat zij regelmatige/frequente interactie hebben met het bedrijfsleven, organisaties en overheden.
- zij de mogelijkheid bevorderen om een internationale leerervaring aan te gaan. Gezien de onderlinge verbondenheid van de mondiale economie van vandaag, is het namelijk belangrijk dat opleidingen een internationale leerervaring bevorderen. Dit kan worden gerealiseerd door o.a. de klassamenstelling, het curriculum, studentenuitwisselingen, internationale stages, leren van een vreemde taal en studiebezoeken. Belangrijk is dat studenten worden uitgedaagd om na te denken buiten de nationale grenzen.

- zij intellectueel uitdagend zijn en studenten op een adequate wijze worden getoetst op hun kennis, vaardigheden en attitudes. Het vermogen van de student om kennis en inzicht te integreren en toe te passen moet in samenhang worden getest, bijvoorbeeld door o.a. een groot project of via een masterproef.
- zij – in de geest van de Bologna Akkoorden – de studenten via de Bachelor en Masterprogramma's zodanig voorbereiden, zodat de gegradueerden succesvol op de arbeidsmarkt kunnen opereren. Gegradueerden behoren daarom vooral:
 - een brede kennis en integratief inzicht te hebben van een scala van bedrijfseconomische en bedrijfskundige onderwerpen;
 - een palet aan onderwerp-specifieke vaardigheden in hun bagage te hebben;
 - toegerust te zijn om individueel en vooral ook in teamverband effectief te functioneren;
 - bereid en in staat te zijn zich op deelterreinen te verdiepen en te verbreden;
 - in staat te zijn om een kritisch en onafhankelijk oordeel te vormen;
 - het vermogen te hebben om om te gaan met complexe problemen en onzekerheid;
 - in staat te zijn om theorie en praktijk effectief te kunnen verbinden;

c. Elementen uit het curriculum

Deeldisciplines en aspecten die in de opleiding Toegepaste Economische Wetenschappen aan bod kunnen komen zijn, afhankelijk van het gekozen profiel van de opleiding, onder meer:

- *Economische wetenschappen*: (vb. Algemene economie (micro/macro) en finance)
- *Bedrijfswetenschappen*: (vb. organisatietheorie, organisatiekunde, veranderekunde, omgevingsanalyse, strategie, ondernemerschap, marketing, informatiemanagement, productie, logistiek, ethiek, governance, financieel management, financial accounting)
- *Gedrags-/sociale wetenschappen*: (vb. communicatie, personeel, cultuur, organisatiesociologie, organisatiepsychologie)
- *Rechtswetenschappen*: (vb. ondernemingsrecht, mededingingsrecht)
- *Technische wetenschappen*: (vb. ICT, productontwikkeling, innovatie)

Het onderwijs in de bachelorfase is allereerst inleidend. De meeste vakken dienen vervolgens op een tussenniveau te worden behandeld. Een voortgezette behandeling van een samenhangend deel van de opleidingsonderdelen vindt plaats op masterniveau.

3.3.3 Opleidingen Bachelor en Master in de Handelsingenieurwetenschappen

a. De aard van de Handelsingenieurwetenschappen

Het ontstaan van de handelsingenieurwetenschappen in Vlaanderen vloeit voort uit de droom van enkele grote Belgische industriëlen (de toenmalige Belgische *captains of industry*) om zich voor de uitbouw van hun grote concerns te omringen met hoogopgeleiden die enerzijds de economische denkwijze hanteerden, maar anderzijds ook de industriële processen en projecten begrepen. Bij de opleiding behoorden dan ook harde exacte wetenschappen, om te garanderen dat de handelsingenieur concepten kent uit mechanica, industriële voortbrenging, materialen, energieproductie enz.

Deze handelsingenieurs werden eerst ingezet in de sector van de 'oude' verwerkende industrie en bij banken die de investeringsprojecten moesten beoordelen. Inmiddels zijn de opleidingen tot handelsingenieur geëvolueerd naar de technieken van de 'nieuwe' industrie. Stond vroeger de destillatiekolom of de lopende band centraal binnen een industrie, in een modern bedrijf is het veelal de informatiestroom die de activiteiten bindt. Om de hedendaagse handelsingenieur inzetbaar te maken in onder meer dienstverlening, transport, logistiek en communicatie zijn in de opleiding de harde exacte vakken vervangen door of aangevuld met operationeel onderzoek, informatie- en communicatietechnologie, micro-elektronica, enz.

Opleidingen handelsingenieur en handelsingenieur in de beleidsinformatica kunnen een verschillende focus en profiel hebben. Van de opleidingsverantwoordelijken wordt verwacht dat zij onderbouwen welk profiel zij voor de opleiding kiezen en op welke wijze dit zich vertaalt in een coherente HI opleiding. Het programma moet passen bij het gekozen profiel, inclusief de behandelde disciplines en hun onderlinge samenhang. Voor een overzicht van mogelijke deeldisciplines en aspecten in het curriculum wordt verwezen naar sectie c hierna.

De handelsingenieurwetenschappen vertonen bij uitstek beide gezichten van de wetenschapsbeoefening van de 21ste eeuw. Er wordt een beroep gedaan op fundamentele onderzoeksresultaten in vrijwel alle gebieden van wetenschap, wat de nieuwsgierigheid prikkelt en grensverleggend onderzoek motiveert. Daarnaast heeft het vak een duidelijke maatschappelijke relevantie in vrijwel elke sector van de industrie en het bedrijfsleven. Van de beoefenaar wordt een academische attitude verwacht en een antenne gericht op de praktijk.

b. Domeinspecifieke doelstellingen van de opleidingen in de Handelsingenieur en de Handelsingenieur in de Beleidsinformatica

Van de gegradueerde *handelsingenieur* wordt verwacht dat hij/zij:

- gekwalificeerd is als bedrijfseconoom of bedrijfskundige
- en tevens inzicht heeft in het materiële proces van zijn bedrijf,
- de taal van de specialisten in het bedrijf spreekt,
- evengoed van de economen als van de ingenieurs,
- een breed overzicht heeft van de gehele onderneming,
- een brugfunctie vervult tussen economen en ingenieurs, tussen degenen die zich om de bedrijfsmatige aspecten bekommeren en degenen die de technologische processen ontwerpen en uitvoeren, en
- een hoog *entrepreneurial* gehalte bezit en inzetbaar is bij integrale vernieuwingsprocessen.

Het profiel van de handelsingenieur onderscheidt zich van dat van een toegepast econoom en van dat van een burgerlijk ingenieur. Kenmerkend voor de toegepast econoom is de focus op specialistische werkzaamheden in bijvoorbeeld accountancy, marketing en personeelsbeleid. Men kan stellen dat de scholing van de toegepast econoom de nadruk legt op sociale en humane wetenschappen, en die van de handelsingenieur op exacte en technische wetenschappen. Kenmerkend voor de burgerlijk ingenieur is de nadruk op het gedetailleerd technisch ontwerp van processen en systemen en op de operationele beheersing daarvan, waar de handelsingenieur belast is met begeleiding, implementatie en optimalisering in het kader van het gehele bedrijfsgebeuren.

Van de gegradueerde *handelsingenieur in de beleidsinformatica* wordt verwacht dat hij/zij:

- een handelsingenieur is zoals hierboven beschreven,
- in het bijzonder gericht is op de informatiestroom als element dat de activiteiten van een hedendaags bedrijf bindt, en
- deskundig is in informatie- en communicatietechnologie en in het bijzonder in informatiesystemen.

Ook hierbij geldt het eerder gemaakte onderscheid met de vakspecialist. De handelsingenieur in de beleidsinformatica beschouwt een informatiesysteem vanuit het perspectief van de gebruiker en positioneert zich als architect in de zin dat hij de functionele eisen van het systeem opstelt, in relatie tot de andere processen in het bedrijf. De technische informaticus is de aannemer, die het systeem technisch specificeert en daadwerkelijk bouwt.

Van een handelingenieur en een handelingenieur in de beleidsinformatica wordt een academische attitude verwacht in de zin dat hij/zij:

- een probleem kan abstraheren en vereenvoudigen teneinde het wezen van een bepaalde probleemstelling naar voren te halen,
- zich de relevante kwalitatieve en kwantitatieve gegevens eigen kan maken en deze kan structureren en analyseren,
- communicatief vaardig is en zijn of haar bevindingen kort en duidelijk kan overbrengen,
- zich bewust is van de beperkingen van zijn of haar analyse,
- en tenslotte uit zijn of haar bevindingen beleidsconclusies kan trekken.

De doelstellingen werken verschillend uit voor bachelor- dan wel masteropleidingen.

Een student die een bacheloropleiding heeft afgerond:

- kan de conceptuele en methodologische uitgangspunten van het vak weergeven en erover communiceren,
- en kan de conceptuele en methodologische uitgangspunten ervan gebruiken om verschijnselen te analyseren en te verklaren.

Een bacheloropleiding stelt de student in staat zich te verdiepen in één of meer richtingen op het gelede fundament.

Een student die een masteropleiding heeft afgerond:

- kan zelfstandig werken,
- kan een probleemstelling formuleren en vertalen in een onderzoeksopzet, inclusief de keuze van de geschikte methoden,
- kan op grond van de bevindingen verantwoorde conclusies trekken en tot beleidsaanbevelingen komen,
- kan de internationale vakliteratuur lezen en begrijpen en de eigen vraagstelling in de context van de bestaande literatuur plaatsen,
- en kan tevens in beperkte mate variaties op bestaande modellen formuleren en analyseren.

c. Elementen uit het curriculum

Het curriculum van een *opleiding tot handelingenieur* dient ten minste de volgende elementen te bevatten:

- (a)** de fundamentele van de algemene economie;
- (b)** een bredere oriëntatie in de bedrijfseconomie en de bedrijfskunde;
- (c)** een gedegen basis in wiskunde (inclusief statistiek en besliskunde) en informatica;
- (d)** een oriëntatie in natuur- en scheikunde en in de technische wetenschappen.

Het curriculum van een opleiding tot *handelsingenieur in de beleidsinformatica* dient ten minste de elementen (a), (b) en (c) te bevatten, alsmede **(e)** een verdieping in de informatie- en communicatietechnologie.

De materie kennis waarover de handelsingenieur dient te beschikken lijkt in essentie onbeperkt. De opleiding staat daarmee voor een forse uitdaging. De handelsingenieur dient concrete kennis en vaardigheden te bezitten als basis voor een vruchtbare dagelijkse omgang met vakspecialisten. Dit vereist focus in de opleiding, langs twee lijnen. De eerste lijn betreft de eigenlijke focus, namelijk op *overzicht en integrerend vermogen*. Dit is niet een concreet academisch vak maar eerder een attitude, een vaardigheid die men niet verwerft dan na het opdoen van ervaring. De manier waarop de opleiding dit punt adresseert is van wezenlijk belang. Dit kan op verscheidene manieren gebeuren, zoals via case studies, stages en projecten. De masterproef speelt een grote rol bij het trainen van de student op zijn later te vervullen brugfunctie. In de tweede plaats dient het studieprogramma de student de vrijheid te bieden een individuele *inhoudelijke focus* aan te brengen. Naast een solide basis zoals hierboven beschreven zijn er veel mogelijkheden om een eigen richting te kiezen met een accent op bijvoorbeeld natuurwetenschappen, operationeel onderzoek of informatica. De student kan zich hierbij laten leiden door de specialisatie van de docenten, die de *couleur locale* van de opleiding vormt; het kan vanzelfsprekend zeer aantrekkelijk zijn voor een student om zich bij de aanwezige deskundigheid aan te sluiten. Daarnaast kan hij ook een eigen richting kiezen, waarbij hem interuniversitaire samenwerkingsverbanden en uitwisselingsprogramma's ten dienste staan.

Tenslotte zal de opleiding veel aandacht besteden aan het aanleren van *communicatieve vaardigheden*. Juist de handelsingenieur is, in zijn integrerende rol, een uitnemend communicator. Bovendien heeft iedere academicus, bij de steeds intenser wordende wisselwerking tussen wetenschap en maatschappij, een taak bij het communiceren van wetenschappelijke resultaten en het gebruik daarvan naar het grote publiek.

3.3.4 Opleidingen Master in de Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen of Handelsingenieurwetenschappen, Zij-instroom

a. De aard van de opleidingen ZIJ-instroom

De opleidingen ZIJ-instroom die deel uitmaken van deze onderwijsevaluatie, bestrijken of een (deel)domein van de economische en bedrijfseconomische wetenschappen en in sommige gevallen beschrijven zij een interactie tussen deze economische en bedrijfseconomische wetenschappen en andere disciplines.

Een opleiding die behoort tot de cluster opleidingen ZIJ-instroom is in grote lijnen identificeerbaar met de hoofdstromingen 'Economische Wetenschappen', of 'Toegepaste Economische Wetenschappen' of de 'Handelsingenieurwetenschappen'.

Hierbij onderscheidt de commissie 2 types opleidingen:

- opleidingen die een academische vorming in economische of toegepaste economische wetenschappen beogen: waarbij er voor een substantieel deel van de domeinspecifieke doelstellingen – minstens inclusief de masterproef – een 'advanced' of gevorderd niveau wordt bereikt.
- opleidingen die een duidelijke academische specialisatie in een specifiek domein van TEW (accountancy, verzekeringen) of HI (informatie management) beogen. Op het specifieke domein moeten de domeinspecifieke doelstellingen op 'advanced' of gevorderd niveau worden bereikt.

b. Domeinspecifieke doelstellingen van de opleidingen ZIJ-instroom

Een opleiding dient te voldoen aan de domeinspecifieke doelstellingen die overeenstemmen met deze van de deeldomeinen waarmee de opleiding – volgens haar aard en profiel – overeenstemt. Een opleiding die zich volgens één van de onderscheiden types binnen de hoofdstroming EW, TEW of HI karakteriseert, zal zich conform de specificiteit van dit type richten op de realisatie van de domeinspecifieke doelstellingen die voor dat type hiervoor zijn aangegeven.

Van de gegradueerde wordt verwacht dat hij/zij beschikt over een breed gamma aan cognitieve en intellectuele competenties, alsook relevante persoonlijke en interpersoonlijke competenties en attitudes behorende bij de drie domeinen; en moet in het bijzonder gedemonstreerd worden in het specialistische domein.

Deze omvatten onder meer:

- *cognitieve vaardigheden van kritisch denken, analyse en synthese*. Dit omvat het vermogen om veronderstellingen te identificeren, verklaringen te evalueren in termen van bewijs, valse logica te ontdekken, impliciete waarden te identificeren, adequaat termen te definiëren, en op passende wijze stellingen te veralgemenen.
- *effectieve probleemoplossing en besluitvormingsvaardigheden*. Dit omvat het vermogen om met behulp van passende kwantitatieve en kwalitatieve vaardigheden te identificeren, te formuleren en op te lossen. Tevens het vermogen om een aantal opties te formuleren, te evalueren en te beoordelen, en ideeën en kennis toe te passen in een range van situaties met beperkte kennis of onzekerheid.
- *effectieve communicatievaardigheden*, mondeling en schriftelijk, met behulp van een scala van media met inbegrip van de voorbereiding en presentatie van bedrijfsrapporten.
- *kwantitatieve vaardigheden, waaronder data-analyse, interpretatie en extrapolatie*, het gebruik van gepaste onderzoeksmethoden ten behoeve van het analyseren en oplossen van (bedrijfs)economische problemen en verschijnselen.
- *effectief gebruik van moderne informatie en communicatie technologie* voor business doeleinden.
- *vermogen zelfstandig onderzoek te verrichten* naar organisatie vraagstukken, individueel of als deel van een team.
- *vermogen tot kritische zelfreflectie, openheid en gevoeligheid voor diversiteit* in termen van mensen, culturen, business en management kwesties. Ook, een permanente drijfveer voor leren.

c. Elementen uit het curriculum

Teneinde de doelstellingen te bereiken dient de opleiding een aantal elementen te bevatten. De toelatingsvoorwaarden voor de masteropleiding moeten duidelijk geformuleerd, verankerd en getoetst worden in de inhoud van het voorbereidings- en/of schakelprogramma. Het voorbereidings- en/of schakelprogramma, alsook het masterprogramma, dient een samenhangende (volgtijdelijke) en logische structuur te hebben. Deze structuur moet waarborgen dat het masterniveau aan het eind van de opleiding bereikt wordt.

4 ONDERWIJSKUNDIGE UITGANGSPUNTEN

De term ‘opleiding’ kan in dit referentiekader betrekking hebben op de opleiding in strikte zin en/of de opleiding binnen de bredere context van de instelling, de faculteit, het departement, enz. Afhankelijk van het niveau kunnen bepaalde punten meer of minder nadruk krijgen. Daarnaast is het ook belangrijk dat de commissie tijdens de visitatie aandacht besteedt aan een aantal meer procesmatige aspecten van de onderwijskwaliteit. Die aspecten betreffen meer bepaald:

4.1 Doelstellingen en eindkwalificaties

- De doelstellingen en eindtermen van de opleiding zijn mede gebaseerd op de wettelijke regelingen, de ontwikkelingen in het wetenschaps- en vakgebied, de arbeidsmarkt voor de afgestudeerden, de kennis omtrent leren en onderwijzen en relevante maatschappelijke ontwikkelingen.
- De keuzes die daarbij door de opleiding zijn gemaakt zijn helder en expliciet vastgelegd.
- De doelstellingen en eindtermen zijn helder en concreet. De eindtermen zijn beschreven aan de hand van bij de student waarneembare en toetsbare leerresultaten.
- In de doelstellingen en eindtermen komt de academische/professionele oriëntatie van de opleiding concreet tot uitdrukking.
- De doelstellingen en eindtermen zijn richtinggevend voor het onderwijsaanbod.
- Doelstellingen en eindtermen zijn zowel geformuleerd op het niveau van de opleiding als op het niveau van de opleidingsonderdelen.
- Elk opleidingsonderdeel – ook stage – draagt op een eigen wijze bij aan de doelstellingen van de opleiding als geheel.

4.2 Programma

Aansluiting programma op academische en professionele eisen

De opleiding stelt zich garant voor de wetenschappelijke, maatschappelijke en beroepsvoorbereidende relevantie van het onderwijs, de doelmatigheid en doeltreffendheid van het opleidingsprogramma. Zij verwacht daarbij een passende inspanning van de student.

Dat betekent dat de opleiding:

- voldoet aan standaarden bepaald door de ontwikkelingen in het vak- en wetenschapsgebied en rekening houdend met verwachtingen die de arbeidsmarkt stelt;

- op de hoogte is van de beschikbare wetenschappelijke kennis over leren en onderwijzen nodig voor het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van het onderwijs;
 - zo veel als mogelijk rekening houdt met relevante maatschappelijke ontwikkelingen;
 - elementen die bijdragen tot praktijkervaring opneemt in het curriculum.
- Daarnaast moet de opleiding ook duidelijk maken aan de student wat van hem/haar wordt verwacht en dat de inspanningsverplichting van de instelling conditioneel is op die van de student.

Wetenschaps- en vakgebied

- De opleiding is op de hoogte van de (meest recente) theorievorming en van de ontwikkelingen in het vakgebied. Deze zijn terug te vinden in de inhoud en de opbouw van het onderwijsprogramma.

Arbeidsmarkt

- De opleiding bouwt contacten op met het werkveld.
- De kennis van en ervaring met het werkveld wordt daar waar mogelijk en zinvol vertaald naar het onderwijsaanbod, bv. via stages.
- De opleiding voert een actief alumni beleid.

Wetenschappelijke visie omtrent leren en onderwijzen

- Die visie is mede uitgangspunt voor de inrichting van het programma.

Relevante maatschappelijke ontwikkelingen

- De opleiding is op de hoogte van het belang/de betekenis van de informatietechnologie op het vak- en wetenschapsgebied en houdt hiermee rekening in het onderwijsprogramma.
- De opleiding heeft een duidelijke en geëxpliciteerde visie op de internationalisering van de opleiding.
- De opleiding is op de hoogte van de maatschappelijke evoluties in het brede werkveld van de afgestudeerden.

Studeerbaarheid

- De programmaorganisatie van de opleiding dient de studeerbaarheid te bevorderen.
- Het programma dient door de gemiddelde student te kunnen worden afgerond in de ervoor gestelde tijd.

Studierendement/Studietijd

- De opleiding bewaakt systematisch de studietijd.
- De opleiding houdt cijfermatige gegevens bij aangaande studievoortgang en studieloopbaan.
- Er zijn in de opleiding mechanismen voorzien om de inzet van de student te waarborgen.

Instream/Toelatingsvoorwaarden

- De opleiding geeft duidelijk aan welk beginniveau van de studenten wordt vereist.

Aanwezigheid studiebevorderende/studiebelemmerende factoren

- Studiebelemmerende factoren worden in kaart gebracht. Een remediëring wordt uitgewerkt.
- Studiebevorderende maatregelen worden genomen, opgevolgd en bijgestuurd waar dit nodig blijkt.

Het onderwijsleerproces

- De opleiding heeft een expliciete en wetenschappelijk gefundeerde visie op leren en onderwijzen.
- De visie op leren en onderwijzen is concreet vertaald naar door de opleiding noodzakelijk geachte werkvormen en didactiek.
- Het leerproces van de student staat centraal en is vertrekpunt voor de invulling en vormgeving van het onderwijsprogramma.
- Het leerproces wordt ondersteund door een adequate didactische uitrusting en door goed aansluitende onderwijs- en leermiddelen die in voldoende mate voor de studenten beschikbaar zijn.
- Er wordt gebruik gemaakt van aangepaste didactische werkvormen en een efficiënte begeleiding ervan met relevante technologieën (vb. elektronisch leerplatform).
- De invulling van de werkvormen is stimulerend en activerend.

Beoordeling en toetsing

- De visie op leren en onderwijzen is concreet vertaald naar de vorm en inhoud van de evaluatie.
- Er wordt gestreefd naar een zo gunstig mogelijke planning van de evaluatieactiviteiten tijdens de examenperiodes.
- De exameneisen en -vormen zijn vooraf aan de studenten duidelijk bekend gemaakt.

- De beoordeling vindt plaats op basis van vooraf vastgelegde beoordelingscriteria.
- De opleiding voorziet in feedback over de toetsresultaten aan de studenten.

Kwaliteitseisen met betrekking tot de masterproef

- De masterproef is een werkstuk waaruit een individuele proeve van bekwaamheid van de student blijkt en vormt het sluitstuk van de opleiding.
- De opleiding is zo ingericht dat de student zich op een adequate manier kan voorbereiden op het volbrengen van de masterproef, bijvoorbeeld door de mogelijke organisatie van stages.
- Met de masterproef tonen de studenten aan dat ze een onderzoeksprobleem op een creatieve en wetenschappelijk verantwoorde manier kunnen analyseren, aanpakken en uitvoeren, en de resultaten ervan helder kunnen rapporteren, schriftelijk en eventueel mondeling.
- De masterproef heeft een omvang van ten minste één vijfde van het totale aantal studiepunten met een minimum van 15 en een maximum van 30 studiepunten.
- De beoordelingscriteria zijn helder en expliciet vastgelegd en bekendgemaakt.

Internationalisering

- De opleiding heeft structurele contacten met andere (buitenlandse) instellingen voor hoger onderwijs.
- De opleiding moedigt internationalisering en mobiliteit aan zowel binnen als buiten Europa.
- Er worden initiatieven genomen om de internationale dimensie ook voor hen die niet naar het buitenland vertrekken in het onderwijs in te bouwen.
- De kwaliteit van het in het buitenland gevolgd onderwijs wordt opgevolgd.
- De curriculumstructuur en organisatorische randvoorwaarden van de opleiding houden in de mate van het mogelijke rekening met de mobiliteit van studenten.

4.3 Inzet van Personeel

Kwaliteitseisen onderwijzende staf

- De kwaliteitseisen van de onderwijzende staf hebben vooral betrekking op:
 - de wetenschappelijke deskundigheid
 - de onderwijsdeskundigheid
 - de vertrouwdheid en, indien relevant, de ervaring met het werkveld

Er wordt gestreefd naar een koppeling van onderzoek en onderwijs van de staf bij de toekenning van de onderwijsopdracht

- De internationale gerichtheid van de opleiding veronderstelt van de staf de uitbouw van internationale contacten met een terugkoppeling naar het onderwijs en/of onderzoek door middel van participatie aan internationale netwerken en samenwerkingsverbanden.
- De staf van de academische opleidingen beschikt over een wetenschappelijk curriculum en neemt actief deel aan het wetenschappelijk onderzoek.

Personeelsbeleid (vanuit een onderwijsperspectief)

- De procedure aangaande aanwervingen en benoeringen van personeel is helder omschreven en voor iedereen raadpleegbaar.
- Selectie en bevordering van personeel gebeurt mede op basis van de onderwijskwaliteit van de betrokkene.
- De opleiding heeft een geëxpliciteerd professionaliseringsbeleid.
- Het personeel is aanspreekbaar en bereikbaar.
- Er wordt gezorgd voor voldoende evenwicht tussen de omvang van het personeelsbestand en de specifieke kwaliteit die wordt vereist van het personeel in functie van de opleiding/afstudeerrichtingen.
- Er wordt een actieve politiek gevoerd inzake gelijkheidskansenbeleid.

4.4 Voorzieningen/onderwijsorganisatie

Materiële voorzieningen/faciliteiten

- De staf kan beschikken over voldoende materiële voorzieningen (kwantiteit en kwaliteit) en over adequate uitrusting en inrichting ter ondersteuning van het onderwijsproces.
- De studenten kunnen beschikken over voldoende middelen (kwantiteit en kwaliteit) en adequate accommodatie ter ondersteuning van het onderwijs- en leerproces.
- De programma's, de inhoud van de verschillende opleidingsonderdelen en de omvang (in uren) moeten duidelijk beschikbaar zijn op de website van de faculteit (in het Nederlands en in het Engels).

Studie-informatie en -begeleiding

- Er wordt adequate informatie beschikbaar gesteld voor (potentiële) studenten.
- Het onderwijs- en examenreglement, inclusief de klachtenprocedure in het geval van betwisting, zijn vooraf bekend gemaakt.
- De opleiding voert een beleid gericht op het detecteren van veranderingen in de instroom.
- In het onderwijs zijn mogelijkheden ingebouwd om de deficiënties in voorkennis en vaardigheden weg te werken en/of hiervoor door te verwijzen naar andere instanties.
- De opleiding voorziet in een systeem van studie- en studentenbegeleiding en neemt gericht maatregelen om de resultaten en de studievoortgang van de studenten te bevorderen.

4.5 Interne kwaliteitszorg

- De opleiding beschikt over een duidelijk omschreven kwaliteitszorgsysteem met betrekking tot onderwijs.
- Het kwaliteitsbeleid en -systeem is zowel preventie/borging- als controle/verbeteringsgericht.
- Er is duidelijk vastgelegd wie welke bevoegdheid heeft in het kader van het kwaliteitszorgsysteem.
- Er is een duidelijke structuur aanwezig ter ondersteuning van het kwaliteitszorgproces.
- De opleiding werkt zo veel mogelijk met streefdoelen voor de beoordeling van de mate waarin de gewenste kwaliteit wordt gerealiseerd.
- De opleiding betreft medewerkers, studenten, alumni en vertegenwoordigers van het werkveld in haar kwaliteitszorgsysteem.

4.6 Resultaten

De opleiding kan aantonen dat zij haar doelstellingen realiseert en dat zij oog heeft voor haar onderwijsrendement. De volgende elementen zijn in deze context relevant:

- het eindniveau van de afgestudeerden (onder meer het niveau van de bachelor/masterproef)
- en/of de stage, de tewerkstelling, de waardering van de afgestudeerden over de opleiding, en
- indien relevant de waardering van het werkveld over de afgestudeerden);
- de streefdoelen of streefcijfers inzake onderwijsrendement (onder meer de analyse van instroom – doorstroom – uitstroom).

HOOFDSTUK III

Tien punten buiten haakjes

Gedurende de visitatie bleken er bij de koepelcommissie en de verschillende clustercommissies diverse punten naar voren te komen, soms over de opleidingen heen en soms specifiek, die van algemeen belang werden geacht. Als de visitatie een wiskundige oefening zou zijn zou er sprake zijn van het 'buiten haakjes halen' van gemeenschappelijke punten. Deze punten zijn in het navolgende opgelijst.

Deze beschouwingen doen geen afbreuk aan de kwaliteitsoordelen van de gevisitatie opleidingen en dienen dan ook gezien te worden in het licht van de algemene aandacht die de commissie heeft voor het versterken van het academisch onderwijsdomein EW TEW HI in Vlaanderen.

1 Bachelor-master-structuur

Een belangrijke ontwikkeling sinds de vorige visitatie is de concretisering van de invoering van de bachelor-master-structuur. Op dit punt hebben de faculteiten veel inspanningen geleverd. Niettemin is het proces nog onvolledig. Buiten de aparte categorie der zij-instroomopleidingen is er nog maar weinig sprake van duidelijk gescheiden bachelor- en masteropleidingen. In de beleving gaat het nog vaak om één opleiding. Zo zijn, in de zelfevaluatierapporten, de corresponderende bachelor- en masteropleidingen in één adem beschreven. Soms spreekt men zelfs van 'de opleiding', met een 'bachelorfase' en een 'masterfase'. Er is vooralsnog geen duidelijke finaliteit van de bacheloropleiding en geen duidelijke cesuur tussen de bachelor- en de masteropleiding.

De commissie wil de faculteiten stimuleren om een volgende stap te zetten in dit proces, waarbij de opleidingen veel meer dan nu uit elkaar gehaald worden tot afzonderlijke gehelen, die niet meer per se één op één hoeven te corresponderen. Een bacheloropleiding zou een duidelijk eigenstandige academische opleiding moeten zijn, af te ronden met een zelfstandige uiting van academisch kunnen. De meest uitgesproken vorm daarvan is een individuele bachelorproef, maar ook andere vormen zijn mogelijk zolang er maar een eindwerk is waarin de student het geleerde demonstreert. Tevens ziet de commissie graag in het derde jaar van de bacheloropleiding systematisch ruimte voor een buitenlands studieverblijf of voor het volgen van een minor uit een ander vakgebied.

Het gaat de commissie daarbij niet om meer uitstroom van bachelors naar de arbeidsmarkt. Daar is thans weinig sprake van en dat zal vooralsnog wel zo blijven. Wel zouden bachelors veel meer dan nu moeten nadenken over de keuze van hun masteropleiding en van de universiteit waar ze die willen gaan volgen. De mogelijkheden van het Bologna-akkoord zijn nu onderbenut.

Het proces zou een belangrijke impuls krijgen als de faculteiten meer dan nu gaan nadenken over hun aanbod van masteropleidingen. De commissie is ervan overtuigd dat dit proces tot een gericht en fijnmaziger aanbod zou leiden, met een duidelijk effect op het keuzegedrag van de bachelors.

2 Uitwerking doelstelling en eindtermen

De vorige visitatiecommissie stelde in 2003 vast dat de uitwerking en explicitering van doelstellingen en eindtermen ondermaats was of zelfs volledig ontbrak. De huidige commissie constateert dat er intussen goede vorderingen gemaakt zijn maar dat het werk aan de concretisering van de globale doelstellingen en eindtermen op het niveau van de opleidingsfases, leerlijnen en individuele opleidingsonderdelen nog onvoltooid is.

In de verschillende zelfevaluatierapporten worden de hernieuwde doelstellingen en eindtermen van de programma's en leerstofonderdelen nauwkeurig opgelijst, maar deze blijken in de praktijk niet steeds volledig te zijn ingevoerd in de opleidingsfiches en ze sturen de onderwijspraktijk en bijbehorende toetsing nog maar gedeeltelijk. Men is nog volop bezig met dit proces, dat wel eens de indruk maakte van een plichtmatige oefening. In sommige zelfevaluatierapporten heeft men er veel werk van gemaakt, maar het ging vaak om een optelsom achteraf.

Veel op het gebied van onderwijs gebeurt nog intuïtief en veel wordt aan de individuele docenten overgelaten. Alle opleidingen opereren voor competentiegericht opleiden en evalueren maar hebben, uitzonderingen daargelaten, geen prescriptief competentiegericht onderwijsmodel met bijbehorende evaluatie- en toetsvormen. Een integraal toetsbeleid, vastgeknoopt aan leerlijnen, ontbreekt overal. De meeste instellingen verdedigen de autonomie van de individuele docent in het bepalen van de doceer- en toetsvormen. Er is weinig zicht op de validiteit en betrouwbaarheid van de toetsing. Bovendien, afgezien van de bachelorproef (indien aanwezig) en de masterproef, ontbreekt toetsing van competenties over de leerlijnen heen.

De commissie beveelt aan om, waar dat nog niet gebeurt, voortvarend op het ingeslagen pad van de doorwerking van de doelstellingen en eindtermen door te gaan en het proces na de huidige visitatie niet opnieuw te laten rusten tot de volgende visitatie in zicht komt.

3 Masterproef

De masterproef is een essentieel onderdeel van de masterstudie. De student laat zien het domein te beheersen door het uitvoeren van onderzoek op academisch niveau. De commissie heeft dan ook veel aandacht besteed aan het bestuderen van de masterproeven van de verschillende opleidingen. In de onderscheiden deelrapporten is verslag gedaan van de bevindingen. Niettemin formuleert de commissie hier nog een paar algemene opmerkingen.

Over de hele lijn waren de masterproeven gemiddeld aan de maat. Een sterke variatie in kwaliteit was bij een aantal opleidingen wel een bron van zorg voor de commissie. Masterproeven schoten wel eens tekort aan een heldere methodologische aanpak, een duidelijke vraagstelling, een systematische uitwerking en een uitgesproken kritische bespreking van het gevondene. Regelmatig kwam het ook voor dat masterproeven te dik bleken in omvang maar toch te licht, ongehinderd door een weldoordachte kritische reflectie. De commissie ziet graag, in het algemeen, masterproeven die geringer zijn in omvang, sterker in gewicht en bevattelijker geschreven. De commissie begrijpt overigens ten volle dat betere masterproeven veel vragen van de begeleidingscapaciteit van het academisch personeel.

De commissie ziet graag masterproeven in het Engels, want dat is de internationaal gangbare taal voor wetenschappelijke producten. Studenten zouden eerder moeten worden gestimuleerd dan gehinderd om hun masterproef in het Engels te schrijven.

Regelmatig bleken masterproeven door studenten gezamenlijk geschreven te zijn. De commissie is hier geen voorstander van maar vindt wel dat het moet kunnen, mits de beoordelingsprocedure helder omschreven is. Daarbij moeten het werk en de inzet van de individuele student duidelijk apart beoordeeld kunnen worden.

De voorbereiding op de masterproef zou over het algemeen beter kunnen.

Ondanks de nadrukkelijk beleden onderzoekgebondenheid van het onderwijs is er veelal geen doorlopende leerlijn van onderzoekvaardigheden. Er is vaak weinig afstemming tussen de opleidingsonderdelen als het gaat om het aanleren van deze onderzoekvaardigheden. Hoewel in bijna alle curricula de verbinding tussen onderwijs en onderzoek een hoofdthema is, is die in de praktijk niet steeds echt doorleefd.

Bij een aantal opleidingen bleek een deel van de ruimte bedoeld voor de masterproef, benut te worden om er een vak in onder te brengen waarvoor in het curriculum geen plaats zou zijn. Dat zou niet moeten, want het is in strijd met de eigen doelstellingen van de masterproef.

4 Flexibilisering en rendement

Alle opleidingen hebben, naar aanleiding van de invoering van de bachelor-master-structuur, de curricula van de verschillende opleidingen geactualiseerd en vooral de logische en hiërarchische structuur versterkt. Bovendien werd de hoeveelheid keuzeopleidingsonderdelen gerationaliseerd.

Dit streven van de opleidingen om de studenten een meer samenhangende opleiding aan te bieden werd enigszins doorkruist door het flexibiliseringsdecreet. Studenten gaan steeds meer hun eigen programma samenstellen, met inbegrip van de volgorde en het tempo waarin de afzonderlijke opleidingsonderdelen worden opgenomen en afgewerkt. Hierdoor kunnen aanzienlijke discrepanties ontstaan tussen het modeltraject en het individuele studietraject. De opleidingen proberen deze discrepantie te beheersen door voor individuele opleidingsonderdelen volgtijdelijkheidsnormen te bepalen en de individuele studenten bij hun keuze te laten bijstaan door trajectbegeleiders.

Ofschoon de flexibilisering ontegensprekelijk een aantal voordelen biedt voor studenten en het studierendement, meent de commissie toch ook op een aantal negatieve neveneffecten te moeten wijzen. Zo is er ener-

zijds ten gevolge van het doorbreken van de jaarcohorten bij de individuele docenten en het opleidingsmanagement duidelijk minder zicht en zelfs minder belangstelling voor het studierendement. Anderzijds blijkt dat alle opleidingen, bachelors en masters, stilaan kiezen voor een full credit-systeem, zodat compensatie voor onvoldoendes op individuele opleidingsonderdelen vervalt. Dit betekent in feite een aanscherping van de slaagnorm, wat, gegeven de geflexibiliseerde hogeronderwijsruimte en het gedogen van tekorten tot net voor het uitreiken van het einddiploma, de student aan het eind van de studie voor uitermate onaangename verrassingen kan stellen.

Wat de merites van de flexibilisering ook zijn, er zijn op dit ogenblik nog te weinig gegevens beschikbaar om de ontwikkelingen goed te kunnen beoordelen en er een op inhakend beleid op te kunnen enten. Een nadere analyse is gewenst.

Nauw verwante punten betreffen de streefcijfers en rendementen en het beleid ter zake. Deze staan niet hoog op de facultaire prioriteitenlijst. Streefcijfers blijken voor de meeste instellingen een taboe, ook wanneer zij autonoom hun normstudent mogen omschrijven. Maar zelfs indien men uitgaat van de door de instellingen gedefinieerde normstudent, blijkt het studierendement voor de eerste fase voor deze normgroep nergens hoger dan zestig procent, wat toch vragen oproept. De commissie is met deze materie soepel omgegaan maar wil op dit punt wel graag verdere bewustwording, gevolgd door een visie en het ontwikkelen van beleid.

5 Onderwijskundige professionalisering

Er is bij de bezochte faculteiten zeker aandacht voor de didactische competenties van de docenten, maar de verschillende initiatieven op gebied van onderwijskundige professionalisering lijken weinig doordacht of aangestuurd vanuit een samenhangende visie. Het lijkt meer op iets dat men meent te moeten doen dan op iets dat met overtuiging beleefd wordt.

Als er al sprake is van een verplichting, dan betreft deze alleen beginnende docenten die zich in een tenure track bevinden. Het zittende personeel weet zich aan onderwijskundige scholing te onttrekken of is er slechts incidenteel bij betrokken. De invulling van bij- en nascholing wordt vrijwel steeds, op basis van vrijwilligheid, overgelaten aan de individuele docent en er wordt structureel nauwelijks een relatie gelegd met onderwijsteams en onderwijsinnovaties.

De commissie zag tijdens haar evaluatieronde doorheen Vlaanderen nog te weinig voorbeelden van een echte professionele houding van docenten voor hun onderwijsopdracht. Men doceert nog teveel naar het voorbeeld zoals men vroeger zelf onderwezen werd. Opmerkelijk is ook de beperkte aandacht voor het trainen van het assisterend personeel. Ook hier wordt er vaak van uitgegaan dat wie ooit les heeft gegeven, in staat is goed les te geven.

In een enkele opleiding wordt naar Nederlands voorbeeld nagedacht over een certificaat Basiskwalificatie Onderwijs (BKO), waarover op termijn iedere docent zou moeten beschikken. De commissie wil het BKO-idee, mits goed uitgewerkt, graag aanbevelen.

6 HIBI

Het Vlaamse concept van de 'handelsingenieur' is een sterk merk, met een uitstekende reputatie, dat het buitenland tot voorbeeld kan strekken. De bachelor- en masteropleidingen Handelsingenieur (HI) van de vijf universiteiten zijn gevestigde waarden. Het zijn kwantitatief en conceptueel georiënteerde opleidingen die elementen uit de bedrijfseconomie, bedrijfskunde, wetenschappen en ingenieurswetenschappen integreren, met als doel het realiseren van een brugfunctie tussen economie en technologie.

De bachelor- en masteropleidingen Handelsingenieur in de Beleidsinformatica (HIBI) doelen op een gelijkaardige brugfunctie, namelijk die tussen business en management enerzijds en ICT en informatiesystemen anderzijds. Deze opleidingen zijn, ondanks hun door de commissie onderkende kwaliteiten, veel minder bekend dan de klassieke HI-opleidingen. De naam 'beleidsinformatica' is vanwege zijn onduidelijkheid minder gelukkig en verdient heroverweging. Daarbij zou ook de lengte van de naamgeving kunnen worden meegenomen; 'Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur in de Beleidsinformatica' is wel een mond vol om een opleiding aan te duiden.

Aankomende studenten weten vaak niet dat er, naast de HI-opleidingen, ook nog HIBI-opleidingen bestaan. Zij ontdekken deze soms bij toeval. De opleidingen zouden in de externe voorlichting evenwaardig gepositioneerd moeten worden. De drie universiteiten die HIBI inrichten, doen er goed aan om de handen ineen te slaan om te komen tot een duidelijker beeld van HIBI bij het grote publiek.

HIBI-programma's verschillen sterk over de faculteiten. Op één plaats is er sprake van een opleiding met een geheel eigen signatuur, terwijl er elders sprake is van het combineren van de klassieke HI-elementen met onderdelen van de informatica en de informatiekunde, hetzij als zelfstandige HIBI-opleiding, hetzij als variant van de HI-opleiding. De commissie vindt deze verscheidenheid in het HIBI-landschap opvallend maar waardeert de rijkdom ervan en ziet geen nood tot homogenisering.

7 Zij-instroomopleidingen

Hoewel de naamgeving zou kunnen suggereren dat deze opleidingen zich afspelen in de marge, hebben de zij-instroomopleidingen een belangrijke en karakteristieke plaats in het landschap der gevisiteerde opleidingen. Immers, het betreft opleidingen waar men niet vanuit de bachelor als vanzelfsprekend in doorgaat, maar om opleidingen waar bewust voor wordt gekozen. In die zin zijn de zij-instroomopleidingen, zo constateert de commissie met genoegen, bij uitstek in de geest van het Bologna-akkoord.

Maar, ook bij de zij-instroomopleidingen zijn er kanttekeningen te maken. Het betreffende clusterrapport wordt voorafgegaan door een preambule, waarin geconstateerd wordt dat er een sterke markt vraag is voor gegradueerden van deze opleidingen, dat het zeer ambitieus is om studenten met een niet-economische achtergrond in één jaar op masterniveau te brengen, maar dat, hoewel veel van de opleidingen nog in transitie zijn, men er haast overal al in geslaagd is om deze ambitie waar te maken, met een positief advies inzake de accreditatie als gevolg. De clustercommissie lijst echter wel een achttal stringente voorwaarden op waaronder een zij-instroomopleiding zinvol en acceptabel in eindniveau kan zijn.

Er zijn twee soorten zij-instroomopleidingen, de specialistische en de verbredende. De eerste soort richt zich op specifieke deeldomeinen waarin men zich niet bij de 'gewone' masters kan verdiepen, en de andere soort richt zich op studenten met een late roeping voor de (toegepaste) economische wetenschappen. De maatschappelijke meerwaarde van de zij-instroomopleidingen is duidelijk. Wel kan men een kanttekening maken waar het gaat om hun academische meerwaarde, in ieder geval bij de verbredende opleidingen.

Deze opleidingen worden aangeboden door faculteiten die ook een 'gewone' master aanbieden in ongeveer hetzelfde domein. Dat maakt een goede academische profilering van de verbredende opleiding noodzakelijk.

Een aantrekkelijke opportuniteit voor het realiseren van integratie dient zich aan bij de verbredende masters, omdat studenten kennis meebrengen van een andere discipline. De commissie wil graag versterking zien van deze gerichtheid op integratie van meerdere disciplines. Masterproeven waarin beide disciplines worden geïntegreerd zijn hierbij een krachtige manier om de academische meerwaarde van de verbredende opleidingen aan te tonen. Hier zou, nog meer dan vandaag gebeurt, actief op ingezet kunnen worden.

8 Naamgeving bedrijfswetenschappen

Bij de start van het visitatieproces waren in ieder geval de niet-Vlaamse commissieleden in lichte verwarring over de positionering van de opleidingen Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW) in het Vlaamse hogeronderwijslandschap. Deze opleidingen hebben binnen Vlaanderen een herkenbare en goede reputatie, maar zouden vanwege hun naam bijvoorbeeld in Nederland snel gezien kunnen worden als vooral toepassingsgerichte opleidingen, wellicht op hogeschoolniveau, of als overwegend bedrijfseconomische opleidingen. Tijdens de bezoeken aan de faculteiten, maar ook in het promotiemateriaal over de opleidingen, kwam ook vaak de term 'bedrijfskunde' naar voren.

De term bedrijfskunde wordt in Vlaanderen anders geïnterpreteerd en ook anders beleefd dan in Nederland. Waar in Nederland de term bedrijfskunde gekoppeld is aan een brede multidisciplinaire academische studie waarin diverse wetenschapsdomeinen gebruikt worden om organisaties in hun volle breedte te bestuderen, wordt in Vlaanderen de term bedrijfskunde binnen TEW veelal gebruikt om aan te geven dat de bedrijfseconoom breder moet kijken dan de eigen discipline.

Daarnaast bestaan in Vlaanderen ook nog de opleidingen Handelswetenschappen, die inhoudelijk lijken op de Nederlandse opleidingen in de bedrijfskunde maar verzorgd worden door de hogescholen. Bestudering van deze opleidingen viel buiten de opdracht van de commissie. Deze opleidingen zijn zeer in trek bij de studenten. De Vlaamse overheid heeft voornemens om ze te 'academiseren'.

Niet alleen als men de zaak van buiten Vlaanderen beschouwt, is het dringend gewenst om de positionering en aanduiding van de verschillende opleidingen goed te doordenken en onderling onderscheidend in te vullen, zeker nu de academisering concreet vorm krijgt. Dit geldt te meer als men

wil dat de opleidingen internationaal herkenbaar zijn. Aansluiting bij de internationale benchmarking is daartoe dringend gewenst. Te overwegen valt hierbij om de aanduiding TEW vooral te reserveren voor opleidingen met een duidelijke bedrijfseconomische finaliteit, internationaal veelal aangeduid met Business Economics, en de 'geacademiseerde' opleidingen Handelswetenschappen te positioneren als wetenschappelijke opleidingen Bedrijfskunde dan wel Bedrijfswetenschappen, internationaal veelal aangeduid met de term Business Administration.

Daarbij moet nog worden opgemerkt dat onder Applied Economics internationaal iets geheel anders wordt verstaan dan TEW. Op termijn is deze naamgeving dan ook moeilijk te handhaven.

9 Research master

Toen de faculteiten bezig waren met het schrijven van hun zelfevaluatierapporten speelde in politiek Vlaanderen het idee om de eenjarige masteropleidingen in de humane wetenschappen tweejarig te maken. In verschillende zelfevaluatierapporten werden problemen bij masteropleidingen gesignaleerd die men bij tweejarigheid goed zou kunnen oplossen. Eén daarvan was het vinden van voldoende ruimte voor een research masteropleiding.

Intussen kreeg dit dossier rood licht en is de tweejarigheid weer van de politieke agenda verdwenen. Dat laat onverlet dat de commissie wel graag aandacht ziet voor de mogelijkheid van tweejarige research masteropleidingen. Het gaat om een zeer beperkte groep studenten, zodat budgettaire overwegingen geen grote rol zouden moeten spelen, terwijl de structuur van de opleiding van promovendi eenvoudiger en aantrekkelijker wordt, wat een gunstig kwalitatief en kwantitatief effect zal hebben op het docteren.

De commissie wil daarbij de faculteiten dringend adviseren om tot nauwe samenwerking te komen en, beter nog, gezamenlijk één enkele research master per discipline aan te bieden, waarin iedere instelling de eigen sterkten van het onderzoek kan inbrengen, zodat de onderzoekers van morgen geschoold worden door de beste deskundigen van vandaag in het betreffende domein uit geheel Vlaanderen. De voordelen van een dergelijke samenwerking zullen verschillen over de faculteiten maar het zou hen sieren als samenwerking zou primeren op het eigenbelang van de individuele instelling.

10 Internationalisering

De commissie was over het algemeen onder de indruk van het gebodene. In internationaal perspectief bekeken zijn de opleidingen die zij onderzocht van degelijk tot hoog niveau. Er wordt gedoed door toegewijde en deskundige docenten, in een aantrekkelijke omgeving. Met dit 'product' kan Vlaanderen uitstekend voor de dag komen op de zich snel vormende wereldmarkt voor hoger onderwijs.

Het mes van de internationalisering snijdt aan twee kanten. Enerzijds wordt het onderwijs voor alle studenten verrijkt wanneer zij in de collegebanken zitten met collega's vanuit de hele wereld. Bovendien verhoogt dat meteen hun enthousiasme om zelf een poosje in het buitenland te gaan studeren. De commissie is niet onder de indruk van de omvang van de internationale mobiliteit van de studenten, en ook niet van die van de docenten. Mobiliteit is nog niet echt in de hoofden verankerd.

Anderzijds kan internationalisering, met een goed ontworpen prijsstelling voor studenten van buiten de Europese Economische Ruimte, de budgettaire druk op de faculteiten helpen verlichten. Vlaanderen neemt qua prijsstelling een positie in die ver onder de internationale marktwaarde van de opleidingen ligt. De kracht van het Vlaamse onderwijs kan veel beter worden vermarkt en kan de basis worden voor exportsucces.

Bij het ten volle benutten van deze mogelijkheden staat het Vlaamse taaldecreet, dat grenzen stelt aan het aanbod van Engelstalige opleidingsonderdelen in Vlaamse opleidingen, in de weg. Ook de niet-Vlaamse leden van de commissie zijn zich goed bewust van de historische achtergrond van dit decreet. De commissie heeft met genoegen geconstateerd dat de faculteiten, zij het in verschillende mate, creativiteit aan de dag leggen in de omgang met de beperkingen van het taaldecreet, al zou zij nog wel wat meer ambitie en enthousiasme willen zien bij het verkennen van de grenzen ervan.

De commissie wil de Vlaamse overheid dringend adviseren om tot een heroverweging van het taaldecreet te komen. Van het vrij laten van de mogelijkheid om in het Engels te doceren zullen de Vlaamse studenten profijt hebben, zowel direct, door het zich bewegen in een intellectueel uitdagender en internationalere leeromgeving, als indirect, door de ruimere financiële armslag van hun faculteiten. Hoe begrijpelijk in het licht van de historie het taaldecreet ook is, Vlaanderen mag de boot van de internationalisering niet gaan missen maar dreigt dat nu wel te gaan doen.

DEEL 2

Clusters van
opleidingsrapporten

**CLUSTER
ECONOMISCHE
WETENSCHAPPEN**

CLUSTER ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

De opleidingen Bachelor en Master
in de Economische Wetenschappen
in vergelijkend perspectief

- de opleidingen Bachelor en Master in de Economische Wetenschappen en de Master in Economics aan de Katholieke Universiteit Leuven;
- de opleidingen Bachelor en Master in de Economische Wetenschappen aan de Universiteit Gent;
- de opleidingen Bachelor en Master TEW Bedrijfskunde en de Master AES Business Administration aan de Universiteit Antwerpen

WOORD VOORAF

In dit hoofdstuk geeft de visitatiecommissie (verder de commissie genoemd) in vergelijkend perspectief een overzicht van haar bevindingen over de bachelor- en masteropleidingen in de Economische Wetenschappen in Vlaanderen. Zij besteedt hierbij voornamelijk aandacht aan elementen die haar het meest zijn opgevallen of die zij belangrijk acht voor de toekomst. Het is niet de bedoeling om in dit hoofdstuk de individuele deelrapporten van de opleidingen in detail te herhalen. Bij de visitatie EW TEW HI ZIJ – cluster Economische Wetenschappen is ook de ‘*Master in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde*’ aan de Katholieke Universiteit Leuven gevisiteerd. Dit programma is – omwille van het onderscheiden profiel – niet in dit vergelijkend perspectief opgenomen.

De Katholieke Universiteit Leuven (verder de KU Leuven genoemd), faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen (FEB) en de Universiteit Gent (verder de UGent genoemd), faculteit Economie en Bedrijfskunde (FEB) bieden elk een ‘*Bachelor in de Economische Wetenschappen*’ en een ‘*Master in de Economische Wetenschappen*’ aan. De KU Leuven biedt de master ook aan in de Engelse taal als ‘*Master in Economics*’. De Universiteit Antwerpen (verder de UA genoemd), faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW) biedt een ‘*Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid*’ en een ‘*Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid*’ aan. De UA biedt de master ook aan in de Engelse taal als *Master in Applied Economics: Economic Policy*. Omdat de opleidingen aan de UA thematisch het dichtst aansluiten bij de wetenschapsdiscipline van de ‘*economische wetenschappen*’ werden deze opleidingen in de cluster Economische Wetenschappen ingedeeld.

De masteropleidingen aan de KU Leuven omvatten drie majoren: ‘*Algemene economie*’, ‘*Financial Economics*’ en ‘*Research in Economics*’. De masteropleiding aan de UGent omvat vier majoren: ‘*Globalisering*’, ‘*Financiële instellingen en markten*’, ‘*Economisch Beleid*’ en ‘*Research*’. Aan de drie instellingen wordt in de Nederlandstalige masteropleiding een deel van de opleidingsonderdelen in de Engelse taal aangeboden.

De commissie heeft zich een goed beeld kunnen vormen over de bachelor- en masteropleidingen in het domein van de economische wetenschappen aan de drie universiteiten. Daartoe heeft zij de programma’s grondig bestudeerd en heeft zij uitvoerige gesprekken gevoerd met de opleidingsverantwoordelijken en met alle bij het onderwijs betrokken geledingen aan de betrokken instellingen.

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie van de academische opleidingen in de Economische Wetenschappen

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' voor de bacheloropleidingen aan de UGent en de UA als goed en aan de KU Leuven als excellent. De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' voor de masteropleidingen aan de UGent en de UA (Nl en Eng programma) als goed en aan de KU Leuven (Nl en Eng programma) als excellent.

De doelstellingen van de bacheloropleidingen stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet en zijn duidelijk van academisch niveau. Ze zijn gericht op het ontwikkelen en beheersen van algemene en algemeen wetenschappelijke competenties.

Ook de doelstellingen van de masteropleidingen stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet. Deze doelstellingen situeren zich op een gevorderd academisch niveau. Ze zijn duidelijk gericht op het beheersen van algemene en algemeen wetenschappelijke competenties op een gevorderd niveau, en hebben een duidelijke aandacht voor het bijbrengen van een gevorderd begrip en inzicht in de wetenschappelijk-disciplinaire kennis en voor het verwerven van inzicht in de nieuwste ontwikkelingen. De doelstellingen zijn zeer goed gericht op het verwerven van inzicht in theorievorming en op de interpretatie ervan. Er is expliciet aandacht in de doelstellingen voor het ontwikkelen van onderzoekscompetenties en voor het leveren van een originele bijdrage aan de kennis. Er is voldoende aandacht voor de internationale dimensie.

De doelstellingen van de bachelor en masters aan de KU Leuven onderscheiden zich van de andere opleidingen in de cluster EW in die zin dat zij de sterkste ondersteuning bieden aan de profilering van de opleiding.

De commissie vraagt in het kader van het verbeterperspectief voor de opleidingen aan de KU Leuven en de UGent om de algemene, generieke maatschappelijke en professionele vaardigheden en competenties nog nader te omschrijven, en dit vooral in relatie tot de toetsbaarheid ervan.

Aan de UA en de KU Leuven zouden de ECTS-fiches, die de commissie rechtsgeldige documenten acht, alsook de studiewijzers aan de UA, nog eens op hun volledigheid en consequente invulling nagekeken moeten worden.

Aan de KU Leuven zijn er een aantal duidelijk voorbeeldstellende exemplaren van ECTS-fiches waar de andere docenten hun fiches aan kunnen spiegelen.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet ‘domeinspecifieke eisen’ voor de bachelor aan de UA als onvoldoende, voor de bachelor aan de UGent als goed en voor de bachelor aan de KU Leuven als excellent. De commissie beoordeelt de ‘domeinspecifieke eisen’ voor de master aan de UGent en aan de UA (Nl en Eng programma) als voldoende en voor de master aan de KU Leuven als excellent.

Tijdens de gesprekken werden de opleidingen TEW: EB aan de UA gekarakteriseerd als (toegepaste) economische wetenschappelijke opleidingen met een focus op economische beleids- en besluitvorming. Deze focus blijkt ook uit de programma's, maar is onvoldoende omschreven in de doelstellingen van de beide programma's. Voor de masters (Nl en Eng programma) stroken de impliciete doelstellingen vrij goed met de doelstellingen van een – volgens internationale benchmarking omschreven als – ‘Public Policy’ programma. Voor de bachelor vindt de commissie omzeggens geen internationaal vergelijkbare opleidingen die, tegen de internationale tendens van de verbredende bachelor in, reeds in de bachelor doelbewust inzetten op een specifieke focus. De commissie is van oordeel dat de focus op economisch beleid legitiem is, maar beter is uitgewerkt voor de masters dan voor de bachelor en geeft daarom een onderscheiden score. Het betreft hier voor de bachelor een formele onvoldoende, die niet betekent dat de doelstellingen niet zinvol zijn. Ze zijn alleen niet op voldoende wijze uitgewerkt en omschreven om de ware aard van de bacheloropleiding te verduidelijken. Voor de masters vraagt de nadere omschrijving van de domeinspecifieke doelstellingen minder bijstelling van de ter evaluatie voorliggende programma's, waardoor de commissie een onderscheid heeft gemaakt tussen de scores voor de Bachelor en Masters aan de UA.

De commissie omschrijft de domeinspecifieke doelstellingen van de bacheloropleidingen aan de UGent en de KU Leuven als zeer breed georiënteerd en gedegen en in lijn met haar referentiekader. Zij heeft daarbij de duidelijkheid van het profiel van de bachelor aan de KU Leuven als onderscheidend onderstreept in de scores.

Voor de masteropleidingen aan de UGent en de KU Leuven is de commissie van oordeel dat de domeinspecifieke doelstellingen stroken met haar referentiekader en duidelijk overeenstemmen met de internationale benchmarking. De commissie suggereert wel dat de UGent de minors in de master EW duidelijk omschrijft in de domeinspecifieke doelstellingen.

Met het oog op de toekomst, adviseert de commissie om de sterke gerichtheid van het bachelorprogramma EW aan de KU Leuven op ‘algemene economie’ – dat op zich excellent is – tijdig een meer proactieve invulling te geven, gegeven de context van de internationaal snel veranderende wereld.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Facet 2.1 De relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt de ‘relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma’ voor de bachelor aan de UA als voldoende en voor de bachelors aan de UGent en de KU Leuven als goed. De commissie beoordeelt de ‘relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma’ voor de master aan de UA (NL en Eng programma) als voldoende en voor de masters aan de UGent en de KU Leuven (NL en Eng programma) als goed.

De commissie is van mening dat het bachelorprogramma aan de UA een adequate concretisering is van de (impliciete) doelstellingen, maar suggereert om de focus op economisch beleid reeds van in het eerste bachelorjaar aan te bieden. De commissie merkt in het kader van het verbeterperspectief op dat de studiewijzers van de individuele opleidingsonderdelen nog dienen te worden aangevuld met de vertaling van de eindkwalificaties in leerdoelen. De commissie is van mening dat de bachelors EW aan de UGent en de KU Leuven zeer solide zijn en een zeer goed niveau hebben, conform internationale benchmarking. Ze concretiseren de beoogde eindkwalificaties op het niveau van de individuele opleidingsonderdelen en op het niveau van de opleiding als geheel.

De masteropleiding aan de UA is een adequate concretisering van de impliciete doelstellingen. De commissie meent dat in het curriculum nog ‘Game Theory’ dient te worden ingewerkt als verplicht opleidingsonderdeel. De commissie stelt ook vast dat ‘micro-economie’ en ‘public finance’ op het ogenblik van de evaluatie niet als volwaardige domeinen aan bod

kwamen in de masters aan de UA. De masteropleidingen aan de UGent en aan de KU Leuven realiseren op goede wijze de concretisering van de doelstellingen in het programma en bestrijken de drie functionele domeinen 'micro-economie', 'macro-economie' en 'econometrie', zoals internationaal gangbaar is. De commissie merkt betreffende de masters aan de KU Leuven op dat het profiel van de minor 'Algemene Economie' versterkt dient te worden.

De commissie verwacht van de KU Leuven dat zij de curriculummapping tot een goed einde brengt en de geplande voltooiing ook verder uitvoert. De commissie onderstreept het belang van deze oefening, omdat zij een weerslag heeft op de leerlijnen die tussen de doelstellingen, onderwijsmethoden en evaluatievormen gelegd worden en als het ware de ruggengraat van de opleidingen dienen te vormen. In de programma's aan de UGent erkent de commissie tot nog toe de meest gevorderde graad van ontwikkeling van deze leerlijnen-gedachte en ziet de duidelijke concretisering van de doelstellingen in termen van beoogde competenties hier als een marker. De commissie zal in *facet 2.7* aangeven dat de afstemming van de toetsvormen op de beoogde competenties (en de ontwikkeling van een integraal toetsbeleid) nog een duidelijk aandachtspunt is aan alle instellingen.

De commissie erkent in de masters aan de KU Leuven een duidelijke keuzeruimte (45 ECTS), die de student naar eigen interesse kan invullen, maar meent dat de communicatie hierover verder versterkt moet worden. Aan de UGent is er – wegens personeelskrapte – geen grote keuzeruimte (10 ECTS), maar stelt de commissie vast dat alle mogelijk wenselijke keuze in het programma is opgenomen, wat – volgens de commissie – een goed alternatief is voor een uitgebreide lijst aan keuzevakken.

De commissie erkent in het 'Seminarie Economisch Beleid' en het 'Bachelor's project: Current issues in economic policy' van de bachelor aan de UA een duidelijke eerste aanzet tot een bachelorproef. Zij suggereert om dit uit te bouwen tot een volwaardige, formele bachelorproef. De commissie suggereert verder ook in het kader van het verbeterperspectief aan de UGent en de KU Leuven om de invoering van een proeve van bekwaamheid – bv. onder de vorm van een bachelorproef – als afsluiting van de bachelor te overwegen.

De commissie waardeert de keuze en inspanningen van de UA en de KU Leuven om de master ook in het Engels aan te bieden. De commissie meent dat de UGent dit dringend dient te overwegen indien zij de internationaliseringsgolf niet wil missen. De commissie is van oordeel dat aan de UGent de personeelsomkadering ten stelligste moet worden bijgesteld om dit doel te kunnen ambiëren.

De commissie is van oordeel dat de studenten aan de drie instellingen de mogelijkheid hebben om de beoogde eindkwalificaties te bereiken. Het wetenschappelijk niveau van de drie masteropleidingen blijkt uit de goede aandacht voor theorievorming, voor methodologie en uit het gebruik van (internationale) onderzoeksgerelateerde contexten in de opleidingsonderdelen en door het gebruik van een ruim aanbod aan wetenschappelijke literatuur waaraan in diverse opleidingsonderdelen gerefereerd wordt.

De commissie geeft in overweging om een Vlaamse Research master Economische Wetenschappen op te zetten. Een bijkomend voordeel van een symmetrische samenwerking is de context om Vlaanderen breed na te kijken of alle hoofdvakken en hoofdstromingen van de economische wetenschappen in Vlaanderen worden aangeboden. Deze oefening zou er verder ook toe kunnen leiden dat op termijn ook op andere fronten synergie door samenwerking wordt gerealiseerd. De commissie is van oordeel dat het geheel méér kan zijn dan de som van de samenstellende delen.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt 'de eisen professionele en academische gerichtheid' van de bachelor aan de UA als voldoende en aan de UGent en de KU Leuven als goed. De commissie beoordeelt 'de eisen professionele en academische gerichtheid' van de master aan de UA als voldoende en van de masters aan de UGent en de KU Leuven (Nl en Eng programma) als goed.

Voor de bachelor en masters aan de UA stelt de commissie adequate aandacht voor kennisontwikkeling vast. De opleidingen hebben aandacht voor recente ontwikkelingen en vinden goede aansluiting bij de actuele beroepspraktijk en ontleen deze aan de overkoepelende noemer 'toegepaste wetenschappen'. De programma's dekken inderdaad een groot aantal professionele competenties af, maar de studenten verwachten desalniettemin nog meer aandacht voor toepassingsgerichte vaardigheden en soft skills.

De bachelor- en masterprogramma's aan de UGent en de KU Leuven bieden – volgens internationale benchmarking – een goede invulling aan de eisen van vooral de academische gerichtheid van de programma's. De onderzoekssignatuur van de beide instellingen straalt af op de opleidingen en wordt progressief doorheen de bachelors en daarop aansluitend verder tot ontwikkeling gebracht in de masteropleidingen. De opleidingen hebben zeer goede aandacht voor kennisontwikkeling en inzicht, voor het bijbrengen van onderzoeksattitudes en voor onderzoeksvaardigheden op inleidend en tussenliggend niveau in de bachelor en op gevorderd niveau in de masters. De commissie meent dat de bacheloropleidingen goed aansluiten bij recente ontwikkelingen in het wetenschapsgebied en dat het onderwijs daarbij goede aansluiting vindt bij het onderzoek dat in de diverse onderzoeksgroepen aan de instellingen wordt verricht. De opleidingen aan de UGent en KU Leuven benutten heel duidelijk de expertise van de staf, die zich op internationaal vlak situeert en karakteriseert het onderwijs aan de beide instellingen als duidelijk 'onderzoeksgebaseerd'. De commissie meent in het kader van het verbeterperspectief dat de aandacht voor praktische vaardigheden en soft skills daardoor niet zo sterk is aan de KU Leuven en vraagt om bijstelling op dit punt.

Facet 2.3 De samenhang van het programma

De commissie beoordeelt 'de samenhang van het programma' van de bachelor aan de UA als voldoende en aan de UGent en de KU Leuven als goed. De commissie beoordeelt 'de samenhang van het programma' van de master aan de UA als voldoende en van de masters aan de UGent en de KU Leuven (Nl en Eng programma) als goed.

De commissie is van oordeel dat de bachelorprogramma's aan de UA op voldoende en aan de UGent en de KU Leuven op goede wijze sequentieel en coherent zijn opgebouwd. De commissie meent dat er aan de UA, vanaf het eerste jaar ingezet zou moeten worden op de focus op economisch beleid, wat de samenhang van het programma verder zou versterken. De commissie acht de samenhang van de bachelors te Gent en te Leuven goed doordacht in de breedte en in de diepte, waardoor alle functionele domeinen van de economische wetenschappen zijn afgedekt. De (verticale) progressieve opbouw van de programma's is duidelijk erkenbaar in de curricula en wordt op een gevorderd niveau voortgezet in de masteropleidingen.

De commissie is van oordeel dat de masters aan de UA een goede coherentie hebben. De masters aan de UGent en de KU Leuven hebben een duidelijke, sterke samenhang, wat ook in de majoren tot uiting komt.

Het omvangrijk aantal gezamenlijke vakken over economische wetenschappen, toegepaste economische wetenschappen en in mindere mate handelsingenieurswetenschappen in de eerste bachelor EW aan de UGent en de UA doet de commissie suggereren om daarin méér economische wetenschappen in te roosteren in dit eerste jaar.

De commissie vermeldt hier ook nog de goede wijze van realiseren van volgtijdelijkheden aan de UA, die voor de andere instellingen inspirerend zou kunnen werken.

Facet 2.4 Studieomvang

Alle bachelor- en masteropleidingen voldoen aan de decretale eisen met betrekking tot de studieomvang, uitgedrukt in studiepunten. De bacheloropleidingen bevatten 180 studiepunten, de masteropleidingen bevatten 60 studiepunten.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt de ‘studietijd’ van de bachelor aan de UA en de KU Leuven als voldoende en aan de UGent als goed. De commissie beoordeelt de ‘studietijd’ van de master aan de UA en aan de KU Leuven (NL en Eng programma) als voldoende en aan de UGent als goed.

De commissie waardeert de inspanningen aan de UA om de studietijd regelmatig te meten (vb. door tijdschrijven, quick scans). Aan de UGent worden systematische studietijdmetingen uitgevoerd en werd een degelijke analyse gemaakt van de studietijdmetingen voor de bachelor. Aan de KU Leuven meent de commissie dat de studiebelasting beter gemonitord moet worden – in het bijzonder in een periode van curriculumwijziging –, het best opgedreven kan worden en dat de transparantie ervan verhoogd kan worden.

Inhoudelijk is de commissie van oordeel dat de (geschatte) reële studietijd voor de opleidingen vrij goed overeenstemt met de begrote studietijd en er remediëring gebeurt, waar nodig. De commissie heeft bij de beoordeling van de studietijd ook gekeken naar het studiemateriaal en de onderwijsmethoden. Zij heeft kunnen vaststellen dat de werkelijke studietijd voor

alle programma's op voldoende of (aan de UGent) op goede wijze aansluit bij de norm van 60 studiepunten per jaar. Op basis van de gesprekken en op basis van haar studie van het lesmateriaal meent de commissie dat de opleidingen veeleisend en uitdagend, maar haalbaar zijn.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt 'de afstemming tussen vormgeving en inhoud' van de bachelor aan de UGent en aan de KU Leuven als voldoende en aan de UA als goed. De commissie beoordeelt 'de afstemming tussen vormgeving en inhoud' van de master aan de UA (Nl en Eng programma) als voldoende en aan de KU Leuven en de UGent als goed.

De commissie stelt vast dat de afstemming tussen de vormgeving en inhoud in de bachelors aan de UGent en de KU Leuven aan de maat is. Aan de UA wordt in de bachelor daarentegen een heel breed spectrum aan werkvormen ingezet, die allemaal uiterst zorgzaam zijn geselecteerd, in overeenstemming met de beoogde doelstellingen. De commissie onderschrijft hierbij de leerlijn die leidt tot de bachelorproef als een goed element dat gericht is op integratie van de doelstellingen.

Voor de masteropleidingen aan de UA is de commissie van mening dat de afstemming aan de maat is, maar er nog meer interactie wenselijk is tussen de studenten en de docenten. Aan de UGent en de KU Leuven zijn de werkvormen in de masters meer gericht op interactie met de kleinere studentengroepen (dan in de bachelors) en worden deze omstandigheden duidelijker dan aan de UA benut om de studenten mee te nemen in de onderzoeksgebaseerde onderwijstraditie van de instellingen.

De commissie stelt vast dat docenten voor de bachelors EW in Vlaanderen vaak eigen cursusteksten schrijven. De commissie onderschrijft de noodzakelijkheid van deze inspanningen niet, omdat er, haar inziens, goede Engelstalige handboeken op de markt zijn, maar heeft verder geen probleem met de kwaliteit van de syllabi.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'beoordeling en toetsing' voor de bachelor aan de UA en de KU Leuven als voldoende en aan de UGent als excellent. De commissie beoordeelt het facet 'beoordeling en toetsing' voor de master aan de UA (Nl en Eng programma) en de KU Leuven (Nl en Eng programma) als voldoende en aan de UGent als excellent.

De commissie beoordeelt dit facet voor de bachelor- en masteropleidingen aan de UA en aan de KU Leuven als adequaat. De beoordelingen zijn in voldoende mate gericht op de evaluatie van de realisatie van de doelstellingen. De steekproef examenvragen die de commissie van de diverse opleidingen inkeek hebben een behoorlijk niveau voor alle opleidingen. Wel stelt de commissie vast dat er geen gezamenlijk gedragen visie aan de grondslag ligt en er geen gezamenlijk toetsbeleid bestaat. Aan de UGent daarentegen werd de commissie voor de bachelor en master EW overtuigd van de integrale aandacht voor evaluatie van de studenten en van de onderlinge afstemming binnen het docentenkorps. Zo worden de examens voor de opleidingen economische wetenschappen door een collega nagekeken, alvorens deze aan de studenten worden voorgelegd. De commissie meent dat een gezamenlijk gedragen beoordelings- en toetsbeleid de bachelor- en masteropleidingen EW aan de UGent hierdoor duidelijk onderscheidt van de vergelijkbare opleidingen aan de andere Vlaamse instellingen en daarenboven ook een internationale toets kan doorstaan.

De commissie merkt in het bijzonder voor de KU Leuven op dat afstemming binnen het docentenkorps noodzakelijk is om de lat voor alle opleidingsonderdelen en door alle docenten (en begeleiders van masterproeven) gelijk te leggen.

Facet 2.8 De Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'masterproef' aan de UA (Nl en Eng programma) als voldoende en aan de UGent en de KU Leuven (Nl en Eng programma) als goed.

De commissie stelt vast dat alle masteropleidingen voldoen aan de decretale eisen met betrekking tot de masterproef.

De commissie meent dat de masterproeven aan de UA over het algemeen aan de maat zijn, over de hele lijn beschouwd voldoende analytisch en synthetisch zijn en een adequaat probleemoplossend vermogen en kritisch-reflectieve houding tonen. De commissie stelt wel variatie vast in de kwaliteit van de masterproeven en is van oordeel dat de onderzoeksingesteldheid van de student zelf duidelijker naar voor moet komen. De commissie ondersteunt hierin de intenties van de opleidingsverantwoordelijken om een duidelijker afstemming en uniformiteit in kwaliteit van de masterproeven te bewerkstelligen en meent dat de voorgestelde remediëring door de UA een goede oplossing kan bieden op dit vlak.

De commissie is van oordeel dat de masterproeven aan de UGent over de ganse lijn goed zijn. Alle masterproeven geven blijk van een goed analytisch en synthetisch gehalte en van een duidelijk probleemoplossend vermogen, en tonen een kritisch-reflectieve houding. Aan de KU Leuven geldt dit voor de meeste masterproeven die de commissie heeft ingekeken, maar adviseert de commissie om de ondergrens voor de masterproef strikter te bewaken. De commissie meent dat dit een terechte verwachting is, gegeven de onderzoeksambitie die van de instelling uitgaat.

Aan de KU Leuven heeft de masterproef een gewicht van 15 ECTS binnen het traject 'Research in Economics', en omvat het opleidingsonderdeel 'masterproef' ook een opleidingsonderdeel. De commissie meent dat het wenselijk is om andere oplossingen te zoeken dan opleidingsonderdelen onder de hoed van de masterproef te plaatsen, omdat er geen ruimte voor zou zijn in het programma.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt de toelatingsvoorwaarden voor alle bachelor- en masteropleidingen als voldoende.

Voor de instroom in de bacheloropleidingen gelden de generieke criteria die in het Vlaamse hoger onderwijs toegepast worden. De bacheloropleidingen kunnen daardoor geen specifieke voorselectie houden van de instromende studenten. De commissie adviseert om voor de instroom gezamenlijk een vrijblijvende oriëntatieproef in te voeren.

De commissie stelt vast dat de instroom in de EW programma's beperkt is en is bezorgd over de omvang van de studentenaantallen voor de economische wetenschappen, voor de toekomst.

De doorstroom van de bachelors naar de (eigen) aansluitende masteropleiding is zeer sterk. De bachelor heeft in Vlaanderen vooralsnog geen uitstroomfinaliteit naar de arbeidsmarkt, of een overstap naar een master op een andere locatie.

De commissie stelt vast dat de instroom van internationale studenten vrij beperkt blijft in Vlaanderen in de EW opleidingen en de opleidingen weinig in handen hebben om eisen te stellen aangaande de talenkennis en de wiskundige bagage van de instromende studenten. De commissie meent

dat hier werk dient verricht te worden om eventueel een GMAT of TOEFL verplichtend te stellen, zodat de heterogeniteit van de studentenstroom op dit vlak aangepakt kan worden.

ONDERWERP 3 INZET VAN PERSONEEL

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie evalueert het facet 'kwaliteit van het personeel' voor alle bacheloropleidingen als goed, zij evalueert dit facet voor de master aan de UA (Nl en Eng programma) als voldoende en voor de masteropleidingen aan de KU Leuven en de UGent als goed.

De commissie is zeer positief over de deskundigheid van het onderwijzend personeel van de bachelor en masters aan de UA en aan de UGent. Zij stelt vast dat de docenten vakinhoudelijk, didactisch en onderwijskundig goed geschoold zijn.

De commissie omschrijft de vakinhoudelijke deskundigheid van de docenten aan de KU Leuven voor de bachelor en masters als uitmuntend, de vakdidactische kennis van het docentenkorps als adequaat en stelt dat op het vlak van onderwijsprofessionalisering nog winst geboekt kan worden.

Aan de UA maakt de commissie onderscheid tussen de score die zij toewijst aan de bachelor en de masters, omdat er in de masters kerndocenten ontbreken voor de domeinen 'macro-economie' en 'econometrie'. De commissie onderstreept dat dit geen afbreuk doet aan de inzet en kunde van de docenten die nu deze domeinen doceren, maar meent dat een onderzoeksgebaseerde opleiding verzorgd moet worden door docenten van wie de kennisdomeinen die zij onderrichten dienen te behoren tot de kernactiviteiten van hun wetenschappelijk onderzoek.

Het aanbod aan onderwijsprofessionalisering is overal ruim, maar vooral aan de KU Leuven nog te vrijblijvend. Aan de UGent is deelname (door alle stafleden) een impliciete norm voor bevordering. Ook aan de UA is de deelname significant. Aan de UGent en de UA is de 'core faculty' en de groepsgeest voor de opleidingen duidelijk herkenbaar, terwijl aan de KU Leuven vooral het individueel beschikkingsrecht van de docent over het eigen didactisch handelen primeert. De commissie meent dan ook dat deze karakteristieken – ten gevolge van de sterkten waarop de in-

stellingen inzetten – gevolgen hebben voor de wijze van organisatie van het onderwijs en zij meent dat aan het uittekenen van een gezamenlijke onderwijsvisie voor de opleidingen vooral aan de KU Leuven nog verder vorm gegeven moet worden. De KU Leuven blinkt uit in haar onderzoekskundigheid, wat als schaduwzijde heeft dat onderwijs daar op de spreekwoordelijke ‘tweede plaats’ komt. De studenten omschrijven deze bijzondere karakteristiek als dat ze van de beste onderzoekers les krijgen. Aan de UGent onderstrepen ook de studenten dat de inzet van de – in omvang beperkte staf – dermate sterk is en de toewijding dermate groot is dat op beide vlakken: onderwijs én onderzoek voortreffelijke resultaten worden neergezet. De studenten typeerden de lesgevers als docenten die ‘hart hebben voor hun onderwijsopdracht en voor hun vakgebied’. Aan de UA is de internationale zichtbaarheid van de stafleden die bij de opleidingen betrokken zijn minder uitgesproken, maar de inzet voor onderwijs daarentegen ook bijzonder sterk. Ook de studenten weten dit zeer te waarderen.

De commissie is gunstig over de versterkte aandacht voor onderwijs bij nieuwe aanstellingen, maar meent dat ook de zittende staf betrokken moet worden in onderwijsprofessionalisering en ook onderwijsvernieuwing tot de kern van haar activiteiten moet weten te doen behoren.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt de ‘professionele en academische gerichtheid van het personeel’ voor bachelor aan de UA als voldoende, aan de UGent als goed en aan de KU Leuven als excellent. De commissie beoordeelt de ‘professionele en academische gerichtheid van het personeel’ van de masteropleiding aan de UA (Nl en Eng programma) als voldoende, aan de UGent als goed en aan de KU Leuven (Nl en Eng programma) als excellent.

De commissie omschrijft de onderzoekskundigheid van de docenten van de bachelor en de masters TEW EB aan de UA als van een goed niveau en de output als aan de maat. De staf beschikt over een gedegen expertise op het vlak van de door haar gedoeerde onderwerpen en onderhoudt talrijke (inter)nationale onderzoekscontacten. Op zeer regelmatige basis worden gastdocenten en -sprekers uitgenodigd en ook de onderwijsinbreng vanuit het beroepenveld is zeer duidelijk aanwezig in de programma’s. De begeleiding van de studenten in bachelor en master gebeurt, voor het verankeren van de leerstof, vooral door assistenten, die hoewel zij een zeer gewaardeerde inzet vertonen, toch in mindere mate de onderzoeksgebon-

denheid van het onderwijs kunnen overbrengen op de studenten. Voor de masters aan de UA meent de commissie dat er cruciale deskundigheid ontbreekt op het vlak van macro-economie en econometrie die ten stelligste dient aangetrokken te worden.

De commissie stelt – mede op basis van de onderzoeksoutput en publicatijlijsten – vast dat de docenten EW aan de UGent bekend staan als zeer goede onderzoekers die een duidelijke interesse en sterke expertise hebben in de door hen onderzochte disciplines. De onderzoeksgroepen genereren een goede wetenschappelijke output en onderhouden talrijke (inter)nationale onderzoekscontacten. Op zeer regelmatige basis worden gastdocenten en -sprekers uitgenodigd en ook de onderwijsinbreng vanuit het beroepenveld is aanwezig in de programma's. De begeleiding van de studenten door assistenten en docenten is zeer goed.

De commissie stelt – mede op basis van de onderzoeksoutput en publicatijlijsten – vast dat de docenten EW aan de KU Leuven befaamd zijn als uitstekende onderzoekers die een duidelijke interesse en toonzetende sterke expertise hebben in de door hen onderzochte disciplines. De onderzoeksgroepen genereren een grote wetenschappelijke output en onderhouden talrijke (inter)nationale onderzoekscontacten. Op zeer regelmatige basis worden gastdocenten en -sprekers uitgenodigd en ook de onderwijsinbreng vanuit het beroepenveld is aanwezig in de programma's. De begeleiding van de studenten door assistenten en docenten is in minder sterke mate aanwezig dan aan de andere instellingen en gaat uit van een model ('begeleide zelfstudie') waarbij van de student verwacht wordt dat hij of zij zelf hulp vraagt bij het verwerken van de kennis, indien noodzakelijk.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie evalueert het facet 'kwantiteit van het personeel' voor alle bachelor- en masteropleidingen als voldoende.

De commissie is kritisch over het cijfermateriaal dat haar (conform de VLIR/VLHORA tabellen) ter beschikking werd gesteld om de personeelsomkadering voor de opleidingen in te schatten. Het ontbreken van een één-één relatie tussen de aantallen stafleden en de opleidingen, de diverse opdrachten en de niet uniforme inrichting van de programma's (wel of geen keuzeopleidingsonderdelen, lessen wel of niet aan meerdere groepen tegelijkertijd onderwezen of in onderscheiden lessen, de fase van de

beroeps carrière van de staf, waarbij ook bestuurlijke taken opgenomen dienen te worden) maakt het nagenoeg onmogelijk om op basis van de cijfers zinvolle uitspraken te doen over de VTE docenten voor een bepaalde opleiding.

De commissie heeft zich dienaangaande tijdens de gesprekken uitgebreid geïnformeerd over de omvang en de haalbaarheid van de onderwijsopdracht van de docenten in verhouding tot de andere opdrachten van de docenten. De commissie heeft ook geluisterd naar de ervaringen en bemerkings van studenten over de wijze van lesgeven, de bereikbaarheid van de staf en reflecties van de studenten over de gehanteerde begeleidingsvormen (in groep of individueel) voor diverse opleidingsonderdelen en de masterproef in relatie tot hun verwachtingen hierover.

De commissie stelt vast dat de personeelsbezetting aan de KU Leuven duidelijk aan de maat is. Voor de opleidingen aan de UA, die uit een scenario van fusie komen en ook de komende jaren nog een rationalisering zullen doormaken, is de omvang sub-kritisch. De omvang van de personeelsomkadering dient, vooral voor de masters op zeer korte termijn minstens reeds te worden aangevuld met kerndocenten in het nu ontbrekend expertisedomein. Aan de UGent is de personeelsomkadering in een historisch kader te plaatsen en sinds lang als méér dan kritisch te omschrijven. De commissie meent dat de omvang van de personeelsomkadering aan de UGent dringend dient te worden opgenomen in het strategisch plan van de faculteit en van de universiteit en zij heeft hier ook een niet mis te verstane bemerking over gemaakt tijdens haar mondelinge rapportering aan de UGent, ten overstaan van de academische overheid. De commissie meent dat de UGent het zichzelf verplicht is hier op korte termijn een oplossing voor uit te werken. De commissie omschreef in dit licht de inzet van de staf als een schaars goed, waarvan niet mag verwacht worden dat het een constante is of een verworven recht, waar de universiteit blijvend op kan teren.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt de ‘materiële voorzieningen’ voor de bacheloropleiding aan de UGent als voldoende en voor de UA en de KU Leuven als goed. De commissie beoordeelt de ‘materiële voorzieningen’ voor de masteropleiding aan de UGent als voldoende en van de masteropleidingen aan de UA (Nl en Eng programma) en aan de KU Leuven (Nl en Eng programma) als goed.

De commissie is van oordeel dat de opleidingen aan de UGent kunnen beschikken over adequate onderwijsruimten. De omgeving waar de docenten hun kantoor hebben en de studenten les volgen heeft op diverse punten een wat troesteloze uitstraling en kan verfrissing gebruiken om terug bij de tijd te worden gebracht. De commissie omschrijft de voorzieningen aan de UA als indrukwekkend en is van mening dat de stadscampus een aangename leeromgeving vormt voor de studenten. De voorzieningen aan de KU Leuven zijn volgens de commissie prima. De leslokalen aan de verschillende instellingen zijn aan de maat en de meeste zijn toegerust om multimediaal les te geven.

De bibliotheekvoorzieningen zijn goed aan de verschillende instellingen, de te raadplegen bronnen (online en in papieren collecties) zijn omvangrijk. De commissie stelt vast dat de focus gaandeweg verschuift van bibliotheekfunctie met als primaire functie het consulteren van bronnen, naar een leercentrum en rustige werkplek. De opleidingen zijn in transitie om deze nieuwe functie steeds beter in te vullen en voorzien daartoe kleine werkruimten en stille werkplekken in de bibliotheekruimten. Aan de UGent vragen de studenten meer stille werkplekken.

De elektronische leeromgeving van de instellingen biedt de docenten de mogelijkheid om hun lessen multimediaal te ondersteunen en activerende activiteiten aan te bieden aan de studenten. De commissie zag goede voorbeelden aan de instellingen, maar stelt vast dat de toepassing nog sterk heterogeen is.

Onderwijsinnovatie kent vooral aan de UGent en de KU Leuven vrijwel nog steeds een projectmatige aanpak die facultair gestuurd wordt. De commissie is van mening dat de resultaten van deze initiatieven nog niet voldoende doorwerken in de lespraktijk van de individuele docent.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt de 'studiebegeleiding' voor de bachelor aan de KU Leuven als voldoende en aan de UA en de UGent als goed. De commissie beoordeelt de 'studiebegeleiding' voor de masters aan de KU Leuven (Nl en Eng programma) als voldoende en voor de masters aan de UA (Nl en Eng programma) en de UGent als goed.

De instellingen organiseren diverse initiatieven ten behoeve van de informatieverstrekking over het hoger onderwijs aan abiturienten (vb. regionale gespreksavonden over studiekeuze, en studie-informatiedagen). Bij de

aanvang van het academiejaar worden de studenten aan de instellingen naar behoren onthaald en worden ze goed geïnformeerd over de beschikbare diensten.

Ook tijdens de opleiding kunnen de studenten terecht bij de docenten, de ombudspersonen, de studietrajectbegeleiders of bij op facultair of op centraal niveau ingerichte adviesdiensten voor studenten, centra voor psychosociale begeleiding, etc. De commissie stelt wel capaciteitsproblemen vast bij de studietrajectbegeleiders en vernam tijdens de gesprekken dat deze medewerkers zeer intens bevraagd worden door de studenten.

Ook de informatieverstrekking aan masterstudenten over mogelijke vervolgopleidingen is goed georganiseerd aan de instellingen.

De commissie is van oordeel dat de studentenmobiliteit in Vlaanderen eerder laag is en suggereert deze verder te stimuleren, vooral in de derde bachelor en in de masterfase. Dat er weinig internationale instromende studenten zijn is een euvel dat hopelijk verholpen kan worden met de versoepeling van de taalwetgeving.

De commissie heeft de opleidingen aan de UA en aan de UGent de score goed toegekend omdat zij er tijdens de bezoeken van overtuigd werd dat de vraag en het aanbod van studiebegeleiding en advies overeenstemmen. De commissie is daarbij van oordeel dat er veel middelen ontplooid worden om de studenten bij te staan bij het maken van studietrajectkeuzes en hen zo vloeiend mogelijk de overgang van het secundair onderwijs naar het academisch onderwijs te laten maken. De commissie heeft van de studenten aan de KU Leuven vooral onthouden dat de gekijkte middelen wel ontplooid worden, maar weinig proactief worden ingezet en de opleidingen duidelijk inzetten op de zelfredzaamheid en zelfstandigheid van de student en zij is van mening dat de drempel om hulp te vragen aan de KU Leuven (bewust) hoger wordt gelegd dan aan de andere instellingen.

De commissie is van oordeel dat alle instellingen er samen baat bij zouden hebben indien de informatie en communicatie aangaande de karakteristieken van de (opleidingen) 'economische wetenschappen' verder versterkt en meer omstandig zou kunnen overgebracht worden op de schoolverlators en hun leerkrachten.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITZORG

Facet 5.1 Evaluatie van resultaten

De commissie evalueert het facet 'evaluatie van resultaten' voor de bachelor aan de UA en de KU Leuven als voldoende en aan de UGent als goed. De commissie beoordeelt de 'evaluatie van resultaten' voor de masteropleiding aan de KU Leuven (Nl en Eng programma) en aan de UA (Nl en Eng programma) als voldoende en aan de UGent als goed.

De commissie is van oordeel dat het kwaliteitszorgbeleid aan de UA en aan de KU Leuven adequaat is en de kwaliteitszorg van het onderwijs ernstig wordt genomen door de verschillende raden en commissies en het uitgetekend universitair beleid degelijk wordt uitgevoerd. De commissie stelt vast dat er degelijke bevragingssystemen in voege zijn en de opleidingsonderdelen periodiek geëvalueerd worden, mede op basis van toetsbare streefdoelen. De lage respons op deze bevragingen baart de commissie echter zorgen.

De commissie waardeert aan de UGent dat de opleidingsonderdelen en de opleidingen als geheel frequent geëvalueerd worden. Zij stelt vast dat de responsgraad vrij hoog is en de resultaten daadwerkelijk besproken en opgevolgd worden in de diverse raden en organen waarin studenten en alumni actief participeren. De commissie is van oordeel dat de opleidingen aan de UGent niet alleen het richtinggevend kwaliteitszorgsysteem van de instelling uitvoeren, maar daar vooral ook een opleidings specifieke eigen invulling aan geven. De commissie waardeert deze toegesneden aard van de kwaliteitszorg ten zeerste.

De commissie meent dat de hefboom van de kwaliteitszorg aan de KU Leuven vooral op instellingsniveau is gelegd en is van mening dat de opleidingen zelf meer ruimte zouden moeten verwerven om meer toegesneden elementen van kwaliteitszorg uit te tekenen, vooral in een periode van curriculumwijzigingen.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie evalueert het facet 'maatregelen tot verbetering' voor de bachelor aan de KU Leuven als voldoende en aan de UA en de UGent als goed. De commissie beoordeelt 'de maatregelen tot verbetering' van de masteropleiding aan de KU Leuven (Nl en Eng programma) als voldoende en aan de UA (Nl en Eng programma) en aan de UGent als goed.

De commissie stelt vast dat de opleidingen – over het algemeen – goed aan de slag zijn gegaan met de aanbevelingen en bemerkingen van vorige visitatiecommissies, zij het dat een aantal cruciale elementen (zoals de curriculummapping) – tot vrij kort voor deze visitatie zijn blijven liggen en ook tijdens de periode van de visitatie nog niet afgerond waren.

De commissie is ook van oordeel dat de meeste aanbevelingen tot een duidelijke verbetering geleid hebben voor de opleidingen. De commissie waardeert het dat de resultaten van de bevestigingen aan de instellingen ernstig overwogen worden en aanleiding geven tot bijstelling van het curriculum, daar waar dit noodzakelijk wordt geacht.

De commissie is van oordeel dat de maatregelen ter verbetering aan de KU Leuven aan de maat zijn, maar stelt vooral een turbulente periode van veel verandering vast, waarin een aantal cruciale elementen op de ‘to do’ list blijven staan en nog niet volledig zijn afgerond, sinds de BAMA en de herstructurering van de programma’s.

Aan de UGent werd de commissie er sterk van overtuigd dat de programmadirecteur en de docenten hart hebben voor de opleiding en gericht zijn op de permanente verbetering van de opleidingsprogramma’s. De commissie karakteriseert deze houding als een waardevol gegeven.

Aan de UA merkte de commissie op dat het docentenkorps bijzonder nauwgezet omgaat met de permanente verbetering van de kwaliteit van de opleiding (mede de quick scans, die snel inzicht leveren in de eventueel vastgestelde knelpunten). De commissie stelt vast dat dit finaal doorspeelt op het niveau van het programma. De UA is verder ook zeer zorgvuldig omgegaan met de aanbevelingen van de AACSB en EPAS peer review.

Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni, beroepenveld

De commissie evalueert ‘de betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en het beroepenveld’ voor de bachelor aan de KU Leuven en de UA als voldoende en aan de UGent als excellent. De commissie beoordeelt ‘de betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en het beroepenveld’ voor de masteropleidingen aan de UA (Nl en Eng programma) als voldoende, aan de KU Leuven (Nl en Eng programma) als goed en aan de UGent als excellent.

De commissie stelt vast dat alle geledingen die bij het onderwijs betrokken zijn kunnen participeren aan de onderwijsorganisatie en aan de evaluatie van het onderwijs. De studenten zijn voor de bachelor- en masteropleidingen op formele wijze vertegenwoordigd in de diverse organen, zij het aan de KU Leuven pas sinds kort opnieuw (omdat het in het verleden moeilijk bleek om studenten warm te maken voor een dergelijke opdracht als studentenvertegenwoordiger). Dit element speelt vooral voor de bachelor aan de KU Leuven.

De contacten met de alumni zijn goed en divers, waardoor zij betrokken worden bij het besluitvormingsproces aangaande de kwaliteit van de opleidingen. Ook het beroepenveld is op diverse manieren betrokken bij de inhoudelijke invulling van het onderwijs, alsook bij de kwaliteitszorg voor de opleidingen. Aan de KU Leuven zijn de alumni en het beroepenveld vooral op informele wijze betrokken bij de kwaliteitszorg voor de opleidingen, zij het dat de KU Leuven naast goede contacten met de alumnivereniging ook nauwe banden heeft met de Fellows van het Hogenheuvcollege en de Adviesraad. Aan de UA mist de commissie de betrokkenheid van de alumni bij de opleidingen tot op zekere hoogte en vernam zij van de alumni dat zij zich niet geïnspireerd weten door de alumniwerking. De commissie meent nochtans dat een actieve alumniwerking een meerwaarde zou zijn voor de opleidingen en hun afgestudeerden.

Aan de UGent stelt de commissie vast dat studenten en alumni daadwerkelijk betrokken worden bij de vormgeving en design van het onderwijs, en dit niet alleen door de Adviesraad, maar ook door hun vertegenwoordiging in alle met kwaliteitszorg van het onderwijs belaste raden en commissies. De commissie stelt vast dat de docenten door de onderwijsteams ook zeer nauw betrokken worden bij het ontwerp van het onderwijs van de opleidingen, wat bijdraagt tot een echte 'core faculty', een betrokkenheid die de commissie bijzonder waardeert.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie evalueert het facet 'gerealiseerd niveau' voor de bachelor aan de UA als voldoende en aan de UGent en de KU Leuven als goed. De commissie beoordeelt 'het gerealiseerd niveau' voor de masters aan de UA (Nl en Eng programma) als voldoende en voor de masters aan de KU Leuven (Nl en Eng programma) en voor de master aan de UGent als goed.

De commissie baseert zich op de zelfstudie, de gesprekken tijdens het bezoek, het studiemateriaal, de examenvragen en (voor de master) op de overall kwaliteit van de masterproeven om haar oordeel voor dit facet te onderbouwen. De commissie is van oordeel dat de UA voor de bachelor en masters een adequaat niveau realiseert. Aan de KU Leuven en aan de UGent is de commissie zeer onder de indruk van de gerealiseerde eindtermen voor de bachelor- en masteropleidingen en is zij van oordeel dat de opleidingen het leeuwendeel van de beoogde doelstellingen weten te realiseren.

De commissie stelt vast dat de UA studenten op overtuigende wijze praktische vaardigheden aanleren die hen voorbereiden op de instap in het beroepsleven. De afgestudeerden zijn ervan overtuigd dat de opleidingen het leeuwendeel van de beoogde competenties weten te realiseren, maar suggereren om een aantal soft skills nog meer aan bod te laten komen in de opleidingen. De commissie meent dat de UGent en de KU Leuven hieraan meer aandacht moeten besteden binnen de onderscheiden opleidingsonderdelen.

De commissie onderstreept de bachelorproef aan de UA als een zeer goed initiatief om de afzonderlijke entiteit en het afzonderlijk geheel van de bacheloropleiding te accentueren. Door deze formeel in te voeren – zoals de commissie suggereert, zou de UA ook beantwoorden aan de suggestie van het AACSB evaluatie team.

De commissie meent dat de KU Leuven en de UGent voor hun masteropleidingen de doelstellingen realiseren en aan de afgestudeerden de vorming geven die in de opleidingsdoelstellingen wordt vooropgesteld.

De commissie stelt vast dat de internationale mobiliteit van de doorgaans Vlaamse studenten laag is en vindt dit een ernstig signaal. De Bologna-filosofie heeft een duidelijke andere bedoeling. De commissie spoort de instellingen aan om hier blijvend inspanningen voor te leveren door hier ruimte voor te maken in het programma, om de studenten tijdig te informeren over de mogelijkheden van een buitenlandse studie-ervaring en om hen te motiveren om van deze mogelijkheden gebruik te maken.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie evalueert het facet 'onderwijsrendement' voor alle bacheloropleidingen als voldoende en voor alle masteropleidingen eveneens als voldoende.

De commissie stelt vast dat het slaagpercentage van de generatiestudenten (in de eerste bachelor) aan de drie instellingen zeer laag is; wat haar inziens voor een deel verband houdt met het ontbreken van selectie van de instroom. De commissie geeft in overweging om een gerichte selectie op basis van de vooropleiding van de student uit te voeren, zonder daarbij afbreuk te doen aan de gedeelde verantwoordelijkheid van de studenten en de docenten met betrekking tot de uiteindelijke studieresultaten. Over de hele bacheloropleiding is het slaagpercentage aanvaardbaar naar Europese maatstaven. De commissie stelt vast dat het slaagpercentage binnen de masteropleidingen aan de maat is.

De commissie is van oordeel dat een degelijke analyse van de cijfers en een flankerend beleid inzake slaag- en doorstroomcijfers, bijzonder belangrijk is, in het kader van een geflexibiliseerde hogeronderwijsruimte, omdat zij zich niet van de indruk kan ontdoen dat de doorstroomtijd een toenemende trend heeft ingezet, sinds de invoering van de flexibilisering in Vlaanderen. De commissie meent dat het noodzakelijk is, hier gegevens over te verzamelen, alvorens men adequaat op een dergelijke tendens kan inspelen.

De commissie wijst er op dat de slaagpercentagecijfers van de instellingen onderling verschillen, afhankelijk van de gehanteerde definitie van de normstudent. Wanneer men 'de student die deelneemt aan alle examens' als bijkomende norm stelt, moet men beseffen dat men hiermee reeds een groot deel van de studenten die studievertraging oplopen heeft geschrappt uit het cijfermateriaal, alvorens de berekeningen uitgevoerd worden. Men moet er zich hier dan ook van bewust zijn dat de resultaten van deze berekeningen minstens vertekend zijn en niet representatief zijn voor de totale studenteninstroom (die de docenten in de eerste lessen moeten weten aan de opleiding te binden). De commissie stelt vast dat dergelijke cijfers en analyses aan alle instellingen ontbreken en meent dat hier op Vlaams niveau wellicht een taak is weggelegd voor de instellingen en de Vlaamse overheid.

CLUSTER ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

Tabel met scores, onderwerpen en facetten

In de hierna volgende tabellen wordt het oordeel van de *clustercommissie Economische Wetenschappen* over de zes onderwerpen van het accreditatiekader en de onderliggende facetten weergegeven voor de academische opleidingen in het domein van de Economische Wetenschappen. Voor het toekennen van de scores heeft de commissie zich gebaseerd op de minimale decretale eisen die aan dergelijke opleidingen mogen worden gesteld, zoals beschreven in de Dublin descriptoren en vertaald naar de Vlaamse situatie in het Structuurdecreet van het Hoger Onderwijs (2003) en het toetsingskader van de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (2004). Bovendien heeft de commissie een referentiekader opgesteld, waarin o.a. de domeinspecifieke eisen worden geëxpliciteerd. Het referentiekader van de commissie is beschreven in het Algemeen Deel, hoofdstuk II van dit visitatierapport.

De commissie wil er nadrukkelijk op wijzen dat de toegekende score per onderwerp of per facet een samenvatting inhoudt van een groter aantal aandachtspunten en criteria. Achter elk facet zitten dus diverse aandachtspunten die meespelen in de beoordeling. Bij het toekennen van de scores heeft de commissie een gewogen gemiddelde gemaakt van haar beoordeling van deze aandachtspunten.

	UA			KU LEUVEN			UGENT		KU LEUVEN	
	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA	MA	ERB
Onderwerp 1 Doelstellingen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 1.1 Niveau en oriëntatie	G	G	G	E	E	E	G	G	G	G
Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen	OV	V	V	E	E	E	G	V	V	V
Onderwerp 2 Programma	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 2.1 Relatie doelstellingen en inhoud	V	V	V	G	G	G	G	G	G	V
Facet 2.2 Eisen prof. en academische gerichtheid	V	V	V	G	G	G	G	G	G	G
Facet 2.3 Samenhang	V	V	V	G	G	G	G	G	G	V
Facet 2.4 Studietoemyang	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok
Facet 2.5 Studietijd	V	V	V	V	V	V	V	G	G	V
Facet 2.6 Afstemming vormgeving en inhoud	G	V	V	V	G	G	V	G	G	V
Facet 2.7 Beoordeling en toetsing	V	V	V	V	V	V	V	E	E	V
Facet 2.8 Masterproef	nvt	V	V	nvt	G	G	nvt	G	G	G

	UA			KU LEUVEN			UGENT		KU LEUVEN	
	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA	MA	ERB
Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Onderwerp 3 Inzet van personeel	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 3.1 Kwaliteit personeel	G	V	V	G	G	G	G	G	G	G
Facet 3.2 Eisen prof. en academische gerichtheid	V	V	V	E	E	E	E	G	G	G
Facet 3.3 Kwantiteit personeel	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Onderwerp 4 Voorzelingen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 4.1 Materiële voorzieningen	G	G	G	G	G	G	G	V	V	G
Facet 4.2 Studiebegeleiding	G	G	G	V	V	V	V	G	G	V
Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 5.1 Evaluatie resultaten	V	V	V	V	V	V	V	G	G	V
Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering	G	G	G	V	V	V	V	G	G	V
Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepsenveld	V	V	V	V	V	G	G	E	E	V
Onderwerp 6 Resultaten	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 6.1 Gerealiseerd niveau	V	V	V	G	G	G	G	G	G	G
Facet 6.2 Onderwijsrendement	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Eindoordeel commissie	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Deze tabellen zijn aldus onlosmakelijk verbonden met de argumentatie die in het deelrapport wordt beschreven en elke interpretatie, louter op basis van een vergelijking van scores in de tabel doet onrecht aan de diverse opleidingen en gaat voorbij aan de opdracht van deze visitatie. De tabel heeft tot doel om een beter beeld te geven van de diversiteit in kwaliteit van de verschillende opleidingen.

Verklaring van de scores op de facetten (vierdelige schaal):

E	Excellent	'best practice', kan (internationaal) als voorbeeld dienen voor andere opleidingen
G	Goed	de kwaliteit stijgt uit boven de basiskwaliteit
V	Voldoende	voldoet aan de basiseisen
O	Onvoldoende	voldoet niet aan de minimumeisen
NVT	Niet van toepassing	

Verklaring van de scores op de onderwerpen (binaire schaal):

- + Voldoende**
voldoet ten minste aan de minimumeisen voor basiskwaliteit; er is geen verdere schaalverdeling om verdere graden van excellentie aan te duiden
- Onvoldoende**
voldoet niet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit

Het facet 2.4 'studieomvang' wordt gescoord met 'OK', indien de opleiding voldoet aan de decretale eisen m.b.t. de studieomvang, uitgedrukt in studiepunten (ECTS-credits).

OPLEIDINGSRAPPORTEN

Economische
Wetenschappen

UNIVERSITEIT ANTWERPEN

Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid

Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid/

Master of Science in Applied Economic Sciences: Economic Policy

WOORD VOORAF

Dit deelrapport behandelt de Bachelor en Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid (bachelor en master TEW EB) en de Master of Science in Applied Economic Sciences: Economic Policy (master AES EP) van de Universiteit Antwerpen (UA). De visitatiecommissie – cluster Economische Wetenschappen (verder de commissie genoemd) – bezocht de opleidingen van 14 tot en met 16 november 2011. Conform haar opdracht geeft de commissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de commissie in het kader van het verbeterperspectief aanbevelingen.

De beoordeling van de onderwerpen is, conform de vereisten, gebeurd aan de hand van de facetten en de bijbehorende criteria uit het VLIR/VLHORA beoordelingskader dat is afgestemd op de accreditatievereisten. De commissie heeft zich bij haar oordelen gebaseerd op de in het zelfevaluatie-rapport ter beschikking gestelde informatie. Deze informatie werd tijdens het bezoek aan de opleidingen aangevuld door gesprekken met het betrokken faculteitsbestuur, de opleidingsverantwoordelijken, docenten, assistenten, studenten en alumni. Ten slotte nam de commissie kennis van leermateriaal, examenopgaven en masterproeven.

De opleidingen bachelor en master TEW EB en de master AES EP worden ingericht door de Faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen (FTEW) van de UA. De faculteit TEW heeft een AACSB-accreditatie voor haar managementopleidingen, in casu voor de drie in dit rapport besproken opleidingen. De bachelor TEW EB is een driejarige opleiding (180 ECTS), de masteropleiding TEW EB en haar equivalente opleiding in de Engelse taal (de master AES EP) zijn eenjarige opleidingen (60 ECTS). De master AES EP loopt sinds 2007–2008. Omdat de twee masteropleidingen in essentie inhoudelijk identiek zijn, wordt in het rapport enkel onderscheid gemaakt, waar relevant.

De BAMA-hervorming en de fusie van het universitair onderwijs in de Antwerpse regio hebben de opleidingen aan de faculteit TEW een roerig begin van de 21ste eeuw bezorgd. De commissie heeft bewondering voor de constructieve inzet van de Faculteit TEW gedurende deze processen.

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

De Faculteit TEW heeft de ambitie om marktleider te worden op het gebied van Toegepaste Economische Wetenschappen in Vlaanderen, gebaseerd op de hoge kwaliteit van academisch onderwijs en onderzoek en een sterke internationale focus. Dit marktleiderschap moet zich – aldus de opleidingsverantwoordelijken – veruitwendigen in studentenaantallen, in de invloed van haar docenten op de maatschappij en hun zichtbaarheid in het sociale debat.

De Faculteit TEW heeft daartoe een strategisch plan opgesteld. De vier ankerpunten, die als het ware een ruwe diamant vormen, zijn *competence-based learning*, *business and society*, *academic rigour* en *arts and creativity*. Door de opleidingen en de begeleiding van de studenten wil de Universiteit Antwerpen alumni afleveren die als het ware een geslepen diamant zijn. Finaal dient de diamant een aantal facetten te hebben, die beroepsrollen weergeven die de afgestudeerden van de Faculteit TEW moeten kunnen vervullen. Deze rollen zijn: *analyzer*, *coordinator*, *creator*, *communicator*, *inspireur* en *strategist*. Op basis van deze beroepsrollen zijn er, vanuit het standpunt van competentiegericht leren voor de bachelor- en masteropleidingen TEW EB en de master AES EP kerncompetenties geformuleerd.

Het zelfevaluatie rapport omschrijft de onderwijsvisie van de Universiteit Antwerpen als volgt:

“Onze huidige kennissamenleving en de arbeidsmarkt stellen hoge eisen aan onze alumni. Ze moeten niet alleen onderlegd zijn in een bepaald vakdomein, maar ook zelfstandige, autonome en initiatiefrijke individuen zijn die snel kunnen inspelen op veranderingen. Het is dan ook de uitdaging van de faculteit om het onderwijs zo te organiseren dat dit het zelfverantwoordelijk, actief, samenwerkend en reflectief leren van de studenten zoveel mogelijk bevordert. Dit studentgecentreerd onderwijsconcept, dat we terugvinden in het model van de diamant, impliceert dat het ontwikkelen van competenties (als geïntegreerde gehelen van kennis, vaardigheden en attitudes) meer doorweegt dan het overdragen van kennis.”

Het zelfevaluatie rapport karakteriseert de opleidingen bachelor en master TEW EB en de master AES EP als behorend tot het studiegebied van de Toegepaste Economische Wetenschappen. De finaliteit van de opleidingen TEW EB aan de Universiteit Antwerpen ligt meer in het georiënteerde of toegepast onderzoek en onderwijs en is iets minder gericht op

niet-georiënteerd of fundamenteel onderzoek en theorievorming. Deze karakteristiek komt tot uiting in de keuze van de opleidingsonderdelen.

Voor de opleidingen werd een gedetailleerde competentiematrix opgeteld, die de relatie tussen de onderscheiden doelstellingen en de individuele opleidingsonderdelen aangeeft.

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als goed.

De commissie heeft de doelstellingen en eindtermen van de opleidingen bestudeerd en heeft deze verder laten toelichten door de opleidingsverantwoordelijken tijdens de gesprekken. Ze stelt vast dat de doelstellingen goed uitgewerkt zijn en stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet en met de Dublin-descriptoren.

De commissie vindt de doelstellingen van de bacheloropleiding goed gericht op de beheersing van algemene en algemene wetenschappelijke competenties. Ze waardeert dat ook de professionele competenties daarbij duidelijk worden aangegeven. Er is goede aandacht voor het bijbrengen van disciplinaire basiskennis en voor het begrip van de structuur van het vakgebied en de relatie tot andere vakgebieden in de doelstellingen.

De doelstellingen van de masteropleiding TEW EB en de master AES EP beogen volgens de commissie de beheersing van algemene en algemene wetenschappelijke competenties op een gevorderd niveau. Er is goede aandacht voor de nieuwste ontwikkelingen in het domein van het economisch beleid en de bredere algemene economische discipline, alsook voor het ontwikkelen van vaardigheden en attitudes. De commissie is van mening dat er adequate aandacht is in de doelstellingen voor het beheersen van die competenties, nodig voor het zelfstandig kunnen uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek.

De internationale dimensie wordt in de doelstellingen duidelijk benadrukt, en is een van de strategische doelstellingen van de opleidingen. De commissie waardeert ook de aandacht voor het competentiegericht leren in de doelstellingen. De commissie stelde gedurende het bezoek vast dat de doelstellingen en kerncompetenties goed gekend zijn bij de verschillende geledingen van de opleidingen bachelor en master TEW EB en haar Engelse variant, de master AES EP.

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvisie richtinggevend is voor de wijze waarop de doelstellingen zijn geformuleerd.

De commissie vraagt – in het kader van het verbeterperspectief – wel aandacht voor het op een meer systematische en uniforme wijze invullen van de studiewijzers of studiefiches, omdat de graad van informatie die in deze fiches aanwezig is, op het ogenblik van het bezoek, nog vrij sterk varieert.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet ‘domeinspecifieke eisen’ van de Bachelor TEW EB als onvoldoende en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

Het zelfevaluatie rapport karakteriseert de domeinspecifieke doelstellingen als volgt:

“Het domeinspecifiek referentiekader van de opleidingen TEW EB bestaat uit het brede beroepenveld en de wetenschappelijke wereld”.

De opleidingsverantwoordelijken lichtten de profilering van de opleidingen tijdens de gesprekken toe als: *‘academische programma’s gericht op een economische beleidsanalyse’*.

Verder, volgens het zelfevaluatie rapport en bevestigd tijdens de gesprekken ter plaatse, situeren de opleidingsverantwoordelijken de opleidingen op het vlak van de (Toegepaste) Economische Wetenschappen met een duidelijke focus op economische beleids- en besluitvorming, waardoor de opleidingen thematisch aansluiten bij het domein van de Economische Wetenschappen. De commissie onderschrijft deze keuze en stelt vast dat de opleiding thematisch het best past in de cluster Economische Wetenschappen.

De commissie heeft zich grondig gebogen over de profilering van de opleidingen bachelor en master TEW EB en heeft dit thema uitgebreid besproken met de opleidingsverantwoordelijken tijdens het bezoek. De commissie stelt vast dat er nog geen voldragen visie met betrekking tot de focus op economisch beleid in de doelstellingen van de bachelor TEW EB en de masterprogramma’s TEW EB en AES EP uitgeschreven is in het zelfevaluatie rapport, die zou kunnen helpen om de profilering van deze opleidingen te versterken. De commissie is van oordeel dat deze focus op economisch beleid wel voldoende duidelijk blijkt uit de diverse programma’s, en ontleent aan deze vaststelling de intentie van de opleidingen om de focus

op economisch beleid doorheen heel de opleidingen (inclusief de domeinspecifieke doelstellingen) te laten doorwerken. Zo wordt er in de bachelor ongeveer een derde van de opleiding (60 ECTS) besteed aan beleid. In de beide masters worden deze competenties tot beleids- en besluitvorming verder verdiept en ook de masterproef wordt in het domein van het economisch beleid uitgevoerd. De commissie is van oordeel dat deze focus op economisch beleid duidelijker naar voor moet komen in de formulering van de domeinspecifieke doelstellingen voor de drie opleidingen en aldaar duidelijk geëxpliciteerd moet worden.

De commissie is van oordeel dat de gerichtheid op beleid van de masteropleidingen eenduidiger op het voorplan kwam tijdens de gesprekken, in vergelijking tot deze karakteristiek die ook in de bacheloropleiding aanwezig is. Het eigen referentiekader van de commissie was niet toegeschreven op de focus op een bepaalde deeldiscipline in de opleidingen. De commissie heeft aldus de internationaal vergelijkbare opleidingen geconsulteerd om haar oordeel en advies te onderbouwen.

De commissie typeert de masters TEW EB en de master AES EP als programma's die volgens internationale benchmarking het label 'Public Policy' zouden krijgen. Op het ogenblik is het vak 'Game Theory' opgenomen als keuzeopleidingsonderdeel in het curriculum. Indien de programmaverantwoordelijken resoluut deze kant op willen met de opleidingen, is de commissie van oordeel dat 'Game Theory' als verplicht opleidingsonderdeel in het curriculum dient te worden aangeboden. Voor het overige stroken de impliciete doelstellingen van de programmaverantwoordelijken van de masteropleidingen met een duidelijke focus op economisch beleid.

Voor de bacheloropleiding is de internationale benchmarking niet behulpzaam in het richting geven aan de impliciete doelstellingen voor de bacheloropleiding, en dit omdat op internationaal vlak steeds meer gekozen wordt voor een brede bachelor, waarbij een eventuele focus gelegd wordt in een op de bachelor aansluitende masteropleiding. De UA kiest ervoor om deze focus op economisch beleid duidelijk in te werken in het bachelorprogramma, en moet – volgens de commissie – dus ook haar domeinspecifieke doelstellingen betreffende de bachelor duidelijker onderbouwen, documenteren en verbijzonderen, om deze karakteristiek of focus van de opleiding aan te geven. De commissie is ook voor de bachelor gaan analyseren wat het programma effectief aanbiedt, om de impliciete doelstellingen voor de bachelor boven water te krijgen, en stelt een duidelijke focus op economisch beleid vast in de bachelor, met een stevige basis

algemeen economisch beleid, die een ernstige invulling geeft aan de focus 'economisch beleid' op bachelorniveau. De commissie meent wel dat deze uitdrukkelijke focus op economisch beleid het wenselijk maakt, dat er ook eerder in de opleiding (in de eerste bachelorfase) een oriëntatie op economisch beleid wordt aangeboden in het programma (wat nu pas in het tweede jaar gebeurt). Dit zou zich in de domeinspecifieke doelstellingen dan ook aftekenen als een graduele opbouw van de kennis en inzichten aangaande economisch beleid, waardoor elementen op inleidend, alsook tussenliggend niveau beoogd worden, in de domeinspecifieke doelstellingen van de bachelor TEW EB.

Voor een bacheloropleiding, is de internationaal gangbare tendens om eerst de basiskennis betreffende het domein van de Economische Wetenschappen te ontplooien alvorens de opleiding op economisch beleid wordt toegespitst. De UA kiest er duidelijk voor (op basis van de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken en op basis van het voorliggend programma) om reeds in de bachelor deze oriëntatie op economisch beleid te beogen.

De commissie meent, in conclusie, dat de focus op economisch beleid te rechtvaardigen is. Voor de masters heeft de commissie geen probleem om deze, volgens internationale benchmarking aan te laten sluiten bij haar eigen referentiekader. Voor wat de bachelor betreft stelt de commissie vast dat de domeinspecifieke doelstellingen niet overeenstemmen met haar eigen referentiekader, en ook niet met de internationaal gangbare tendensen. De commissie maakt hierdoor onderscheid voor wat de score op dit facet betreft voor de masters en scoort deze als voldoende. Voor de bachelor TEW EB geeft zij voor het facet domeinspecifieke doelstellingen een formele onvoldoende. De commissie geeft hierbij wel aan dat de inhoud van het programma wel 'intellectueel uitdagend' is en zinvol, waardoor zij de onvoldoende als een formeel criterium beschouwt, waarvoor zij haar oordeel compenseert op het niveau van het onderwerp Doelstellingen, voor wat betreft de bachelor.

Zij adviseert met het oog op de toekomst, om de specifieke karakteristieken van de op economisch beleid toegespitste opleidingen, méér en duidelijker te expliciteren en om vooral voor de bachelor keuzes te maken, om de focus op economisch beleid, consequenter, van in het eerste opleidingsjaar van de bachelor uitdrukkelijker aan bod te laten komen en elementen van economisch beleid in het eerste programmajaar in te roosteren, dat tegemoet komt aan de doelstelling van de graduele opbouw van de kennis doorheen

de bacheloropleiding. Dit proces zal zonder twijfel bijzonder nuttig zijn om deze karakterisering bespreekbaar en inzetbaar te maken voor de duidelijke profilering en communicatie betreffende deze opleidingen, en in te zetten bij de werving van studenten. De commissie ziet hierin een taak weggelegd voor de TEW Adviesraad, ingesteld sinds de AACSB accreditatie. De commissie benadrukt hierbij dat ook de domeinspecifieke kerncompetenties (preciezer) geformuleerd dienen te worden.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De commissie beoordeelt het 'niveau en oriëntatie' van de doelstellingen als goed en de 'domeinspecifieke eisen' als onvoldoende voor de Bachelor TEW EB. De commissie herhaalt hier dat zij een formele onvoldoende heeft uitgesproken voor het *facet 1.2* omdat de domeinspecifieke doelstellingen niet omschreven, noch duidelijk geëxpliciteerd werden tijdens de visitatie. Op basis van de inhoud in het programma ontleent de commissie de ernst voor dit programma en meent zij dat dit een eerder technisch aspect is van formele incompatibiliteit met het beoordelingskader, en niet een aanduiding is dat de focus van het programma ongewenst of ongegrond is. De commissie compenseert hierdoor dus deze onvoldoende en heeft derhalve finaal een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor de Bachelor TEW EB.

De commissie beoordeelt het 'niveau en oriëntatie' van de doelstellingen als goed en de 'domeinspecifieke eisen' als voldoende voor de Master TEW EB. De commissie heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor de Master TEW EB.

De commissie beoordeelt het 'niveau en oriëntatie' van de doelstellingen als goed en de 'domeinspecifieke eisen' als voldoende voor de Master AES EP. De commissie heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor de Master AES EP.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Het zelfevaluatie rapport beschrijft de programma's uitvoerig. Hier volgt een beknopt overzicht:

Bachelor TEW EB

Het bachelorprogramma TEW EB telt 180 ECTS, 60 per fase. De structuur van het programma is opgebouwd volgens leerlijnen en legt verbanden tussen de bestudeerde studiedomeinen. Het programma beslaat de volgende studiedomeinen: Algemene Economie (18 ECTS), Kwantitatieve methoden (24 ECTS), Bedrijfskunde (24 ECTS), Economisch beleid (60 ECTS), Informatietechnologie en beleidsinformatica (3 ECTS), Verbredende humane wetenschappen (24 ECTS), Zakelijke communicatie (18 ECTS) en Vrije keuzeruimte (9 ECTS). De bachelorproef (12 ECTS) vormt het sluitstuk van de bachelor TEW EB. De bachelorproef krijgt vorm in het seminarie 'Economisch Beleid' en bestaat uit een sequentie van 6 taken die doorheen de opleiding gedocumenteerd worden in een portfolio.

Master TEW EB

Het masterprogramma TEW EB telt 60 ECTS. Het programma omvat de volgende componenten: Economisch Beleid (27 ECTS), Kwantitatieve methoden (6 ECTS), Verbredende humane Wetenschappen (3 ECTS) en Vrije Keuzeruimte (24 ECTS). Binnen de component 'Economisch Beleid' neemt de masterproef een ruimte van 15 ECTS in.

Master AES EP

Het Engelstalig masterprogramma AES EP telt 60 ECTS. Het programma omvat de volgende componenten: Economisch Beleid (12 ECTS), Kwantitatieve methoden (6 ECTS), Verbredende humane Wetenschappen (3 ECTS), de masterproef (15 ECTS) en Vrije Keuzeruimte (24 ECTS).

De eerste bachelor is identiek voor de opleidingen Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en Toegepaste Economische Wetenschappen: Bedrijfskunde. De keuze voor de specifieke richting wordt gemaakt in de tweede bachelor.

Facet 2.1 Relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'relatie tussen de doelstellingen en de inhoud' van de Bachelor TEW EB, van de Master TEW EB en van de Master AES EP als voldoende.

De commissie is van oordeel dat het bachelorprogramma TEW EB een adequate concretisering is van de eindkwalificaties van de opleiding, voor wat betreft het niveau en de oriëntatie en de (impliciete) domeinspecifieke doelstellingen. De opleidingsonderdelen in het bachelorprogramma geven daarmee een adequate invulling aan de focus op economisch beleid die het programma beoogt. Zij herhaalt hier wel haar advies, om eerder in de opleiding elementen van het economisch beleid in te roosteren in het programma, en dus reeds in het eerste programmajaar economisch beleid aan te bieden.

De commissie is van oordeel dat de masteropleidingen TEW EB en AES EP op een voldoende wijze een concrete invulling geven aan de impliciete domeinspecifieke doelstellingen van de opleidingen en aldus de focus op economisch beleid op adequate wijze vertalen in de masterprogramma's. De commissie meent wel dat 'Game Theory' als verplicht opleidingsonderdeel dient aangeboden te worden in de masterprogramma's TEW EB en AES EP.

De commissie stelt vast dat de drie opleidingen op een inzichtelijke wijze de koppeling tussen de kerncompetenties en de opleidingsonderdelen (en hun leerinhouden en leervormen) hebben weergegeven door middel van concordantietabellen. De studiewijzer van de opleidingsonderdelen (waarvan de kwaliteit sterk varieert voor de verschillende opleidingsonderdelen) biedt de studenten niet altijd de mogelijkheid om een duidelijk beeld te krijgen van wat er van hen verwacht wordt. De vertaling van de eindkwalificaties in leerdoelen voor de diverse opleidingsonderdelen in de drie programma's dient nog te gebeuren. Dit werd ook erkend door de AACSB accreditatie.

Er is in alle opleidingen aandacht voor discipline-overschrijdende elementen: tussen wiskunde en statistiek, economie en andere humane wetenschappen (sociologie en politieke wetenschappen) in de bachelor en tussen economie, filosofie en global issues in de masteropleidingen.

De commissie is van oordeel dat, wanneer de bachelor meer beleefd zou worden als een volledig zelfstandige academische opleiding (terwijl nu in de Vlaamse context vaak gedacht wordt in termen van voorbereiding op de er logisch op aansluitende master) de bachelor een sluitstuk behoeft aan het eind van de derde bachelor. In een bachelorproef zou een student via een (in principe) individueel werkstuk over een (in principe) zelf gekozen onderwerp moeten kunnen laten zien dat hij/zij de eindtermen gehaald heeft en de beoogde competenties verworven heeft. De commissie meent aldus – in het kader van het verbeterperspectief – dat een formele bachelorproef, ingericht als afzonderlijk opleidingsonderdeel, en geflankeerd door een seminarie met een hoog integratief karakter, een goed sluitstuk zou vormen voor de bachelor en overwogen dient te worden. De commissie herkent hiervan in het huidige bachelorprogramma, met name in het seminarie *'Seminarie Economisch Beleid'* en het *'Bachelor's project: Current issues in economic policy'* – een eerste vorm.

Er is adequate aandacht voor de internationale dimensie in de opleidingen in het curriculum en onder meer ook door de aandacht voor 'internationalisation at home' en door het promoten van studentenuitwisseling met partneruniversiteiten (in de derde bachelor of in de eerste master).

De commissie besluit dat de inhoud van het bachelorprogramma de studenten de mogelijkheid biedt om de beoogde kerncompetenties te bereiken. Met uitzondering van het domein *'micro-economie'* en het niet verplicht karakter van *'public finance'*, bieden de masteropleidingen de studenten overall goede mogelijkheden om de kerncompetenties te bereiken.

De commissie merkt op dat in het kader van de taalwetgeving de UA actief heeft ingezet op twee taal-equivalente opleidingen (master TEW EB en master AES EP), waardoor de opleidingen binnen het wettelijk kader opereren, maar ook de mogelijkheid aanbieden om de master in de Engelse taal te volgen. Zij is van oordeel dat dit een goede zet is met het oog op de toekomst.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid van het programma' voor de Bachelor TEW EB, voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De commissie beschouwt de aandacht voor kennisontwikkeling in de bachelor als adequaat. Ook in de masters is er voldoende aandacht voor kennisontwikkeling op een gevorderd niveau. De programma's sluiten goed aan bij recente ontwikkelingen, onder meer door de seminaries in de masteropleidingen en de bespreking van deze ontwikkelingen in de opleidingsonderdelen in de bachelor.

De onderzoeksgebondenheid van het onderwijs komt vooral tot uiting in de masteropleidingen, maar wordt al ingezet in de bachelor. Volgens de commissie sluiten de programma's vrij goed aan bij de actuele beroepspraktijk. De programma's dekken een groot aantal professionele competenties af die progressief van in de bachelor tot in de masters worden opgebouwd. De faculteit erkent dit element desalniettemin toch nog steeds als een werkpunt, wat blijkt uit de SWOT analyse en ook de studenten vragen om meer professionele elementen in de opleidingen.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'samenhang van het programma' van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De commissie vindt de verticale en horizontale opbouw van de programma's logisch en goed doordacht. De verschillende studiedomeinen van de bachelor TEW EB komen erin aan bod. Ook voor de masteropleidingen stelt de commissie een goede coherentie en samenhang vast, mits bijstelling van het nu keuzekarakter van de domeinen public finance en game theory. (zie facet 2.1).

Globaal kan men stellen dat de bachelor kennisdomeinen op initieel en tussenliggend niveau aanbiedt (in hoofdzaak in het domein van het economisch beleid) die verder verdiept worden in de masters (in diverse domeinen van de algemene economie), conform de impliciete doelstellingen van de opleidingen.

De commissie stelt vast dat de volgtijdelijkheid van de verschillende opleidingsonderdelen en leerlijnen goed bewaakt wordt en de faculteit een in toenemende mate strikter beleid voert op het gebied van het aanvaarten van verwante gevorderde opleidingsonderdelen, indien de student nog geen credit behaalde voor de inleidende opleidingsonderdelen.

De Faculteit TEW van de Universiteit Antwerpen biedt een identiek programma aan in de eerste bachelor voor de studenten TEW Bedrijfskunde en de studenten TEW Economisch Beleid. De commissie verwacht dat de eerste bachelor toch tot op zekere hoogte een selectiejaar is. De studenten gaven tijdens de gesprekken aan dat er in het eerste jaar uitsluitend bedrijfskundige opleidingsonderdelen ingeroosterd zijn, en zij pas in het tweede jaar in aanraking komen met de focus op economisch beleid. De commissie is van oordeel dat er in het curriculum daarvoor meer dan tot op heden het geval is, kennisdomeinen van de economie zouden moeten ingeroosterd worden in de eerste bachelor, waardoor studenten bewuster kunnen kiezen welke richting ze na het eerste jaar willen uitgaan, en op basis van economische kennisinhouden geselecteerd worden in het eerste jaar.

De commissie spoort de opleidingsverantwoordelijken tevens aan om na te gaan of een caleidoscopisch vak opportuur is voor alle eerste fases van de bachelorprogramma's van de Faculteit TEW, dit om alle studenten van de eerste bachelorfase een goede inhoudelijke schets te geven van de verschillende bacheloropleidingen die de faculteit aanbiedt.

Facet 2.4 Studieomvang

De bachelor TEW EB omvatten 180 ECTS. De masteropleidingen TEW EB en AES EP omvatten elk 60 ECTS. Alle opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' voor de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De commissie waardeert de inspanningen van de opleidingen om de studietijd regelmatig en systematisch te peilen. Naast de diverse meetmomenten (tijdschrijven, desk research methode, quick scans), worden ook focusgesprekken met de studenten georganiseerd om de studietijd en de studietijdbeleving te bespreken. Uit het zelfevaluatierapport en de gesprek-

ken blijkt dat er geremedieerd wordt indien – op basis van geconsolideerde metingen – de beoogde studietijd afwijkt van de geregistreerde studietijd.

De commissie stelt vast dat voor de verschillende opleidingen bachelor en master TEW EB en de master AES EP de begrote en reële studietijd vrij goed overeenstemmen, dat de opleidingen in hun geheel studeerbaar zijn en dat de werkelijke studietijd bij de norm van 60 ECTS per jaar aansluit. De opleidingen houden de vinger aan de pols om de verdeling van de studielast over de verschillende semesters te bewaken. De responsgraad is desalniettemin een punt van zorg.

Wat betreft studie-belemmerende factoren meent de commissie dat de opleiding zinvolle initiatieven heeft uitgewerkt om de hiaten in de voorkennis van de bachelorstudenten te helpen wegwerken (via Blackboard, zelfstudiepakketten wiskunde en facultatieve bijspijkersessies tijdens het semester, het signaleren van drempelopleidingsonderdelen). In de masteropleidingen behoeft vooral de timing van het indienen van de masterproef extra aandacht. Daartoe werden extra contactmomenten verplicht gesteld en wordt naast een product- ook een procesevaluatie uitgevoerd. De commissie meent dat de nieuw ingezette verfijning van de eisen betreffende de masterproef een goede evolutie is.

In het kader van het verbeterperspectief meent de commissie dat de studenten sneller op de hoogte moeten gebracht worden van mogelijke remediëringsacties, een element van transparantie, dat de responsgraad van de studietijdmetingen zou kunnen opkrikken.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'afstemming tussen vormgeving en inhoud' van de Bachelor TEW EB als goed en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De commissie heeft tijdens het bezoek het studiemateriaal bestudeerd en de referentiewerken en readers ingekeken en is van oordeel dat deze een adequaat niveau hebben in de bachelor en in de masters. Zij begrijpt de Vlaamse traditie betreffende het zelf schrijven van een syllabus niet volledig terwijl er prachtige handboeken op de markt zijn. De commissie heeft evenwel geen probleem met de kwaliteit van de syllabi. De docenten gaven aan dat door de gangbare praktijk van het gebruik van Nederlandstalige handboeken in het eerste jaar, de meeste docenten ervoor opteren om een eigen syllabus te schrijven en de studenten dit sterk waarderen.

De commissie is van oordeel dat in de bachelor TEW EB het hele spectrum van werkvormen op een uiterst zorgzame wijze wordt ingezet en dat de keuze van de werkvormen aansluit bij de beoogde doelstellingen. Interactieve en activerende leervormen flankeren de klassieke hoorcolleges en worden in toenemende mate ingezet doorheen de bachelor. De commissie waardeert in het bijzonder de specifieke aandacht voor de vaardigheden doorheen de bachelorjaren en stelt vast dat deze door middel van onderscheiden ijkpunten aangeleerd worden en uitmonden in de bachelorproef (in het domein van het Economisch Beleid). De bachelorproef is bij uitstek een element van integratie dat doorheen de hele bachelor wordt opgebouwd. De studenten leren progressief om ongestructureerde problemen te herleiden tot concrete onderzoeksvragen en een vraagstuk van economisch beleid te analyseren en mogelijke beleidsopties voor te stellen. De commissie is van oordeel dat dit een goede eerste benadering is van een heuse bachelorproef, die zij ziet als een formeel afzonderlijk opleidingsonderdeel, geflankeerd door een seminarie met een hoog integratief karakter, als sluitstuk voor de bachelor.

In de master TEW EB en de master AES EP worden hoofdzakelijk de volgende werkvormen gebruikt: hoor- en werkcolleges, begeleide zelfstudie, het gebruik van cases en vormen van blended learning. Daarbij wordt gestreefd naar een optimale afstemming tussen de vooropgestelde competenties en doelen en de gekozen onderwijsvorm. Deze afstemming wordt ook meegenomen bij de evaluatie van het opleidingsonderdeel. In de masters stelt de commissie – haar inziens – nog te weinig elementen van interactie vast tussen de studenten onderling en tussen de studenten en de docenten. Er worden relatief weinig taken gegeven en er zijn nog te weinig seminars. Het ‘research seminar’ is nochtans een goed voorbeeld van een duidelijke integratieve benadering.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet ‘beoordeling en toetsing’ van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De commissie meent dat de beoordeling en toetsing in alle opleidingen in voldoende mate gericht is op de realisatie van de doelstellingen. De steekproef examenopgaven die de commissie heeft ingekeken zijn van behoorlijk niveau en toetsen zowel kennis, inzicht, en in mindere mate, vaardigheden en attitudes. Ze waardeert de variatie aan evaluatievormen, maar stelt vast dat het inzetten van examenvormen voor het toetsen van gelijkaardige doelstellingen vrij heterogeen is.

De organisatie van de evaluaties verloopt vlot en de evaluatieprocedures zijn transparant. Over het algemeen hebben de studenten een goed beeld van wat er van hen verwacht wordt gedurende de verschillende evaluatiemomenten. Ze kunnen tevens ook regelmatig feedback krijgen over hun evaluatie en resultaten.

De commissie is van oordeel dat peer controle van de examens voor de hele opleiding (eventueel door een didactisch team uitgevoerd) een goed element zou zijn om een gezamenlijk toetsbeleid uit te werken. Op dit ogenblik gebeurt de niveaubepaling van de examens indirect door de concordantiematrix maar de commissie meent, als verbeterpunt, dat een overkoepelend competentiegericht beoordelings- en toetsbeleid dat nog dient ontworpen te worden hierbij kan helpen.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'masterproef' voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De masterproef heeft een omvang van 15 ECTS, waarmee voldaan wordt aan de decretale eisen.

De studenten moeten in hun masterproef aantonen dat ze hun verworven competenties zelfstandig kunnen inzetten in een specifieke topic van economisch beleid. De masterproef, het sluitstuk van de opleidingen, bestaat – volgens het zelfevaluatie rapport – uit een kritisch onderzoek, gegrondvest op een theoretische basis. *“De masterproef is aldus een zelfstandig wetenschappelijk werk, waarmee de student getuigt van zijn grondige kennis van de grondslagen, de structuren en de methodiek van het economisch beleid.”* De timing van de masterproef wordt bewaakt door verschillende contactmomenten en wordt gedocumenteerd in een portfolio.

De studenten kiezen hun scriptieonderwerp uit een lijst van onderwerpen, die toegelicht worden tijdens een facultaire informatiesessie aan het eind van de derde bachelor. Bij de aanvang van de master wordt er een nieuwe lijst gepubliceerd voor studenten die eerder nog geen keuze maakten (vb. studenten die een tweede examenzittijd hadden of buitenlandse diploma-studenten van de master AES EP). Studenten kunnen ook zelf een onderwerp voorstellen, in overleg met een promotor.

Voor het uitwerken van de masterproef dienen de studenten te steunen op de competenties die zij tijdens het opleidingsonderdeel 'Wetenschappelijk Economisch Werk' (of een gelijkaardig vak, aan een andere instelling) en bij de bachelorproef verworven hebben.

De begeleiding is intensief en goed georganiseerd en benut een aantal ankermomenten om het proces van het schrijven van de masterproef te bewaken. De studenten lichten hun scriptie mondeling toe voor een jury. De evaluatiecriteria zijn helder omschreven en bekend bij de studenten.

De commissie heeft een uitgebreide steekproef masterproeven gelezen in voorbereiding op en tijdens het bezoek. Zij stelt een variatie vast in de kwaliteit van de masterproeven. Over het algemeen is zij van oordeel dat de masterproeven wel voldoende analytisch en synthetisch, probleemoplossend en kritisch-reflecterend zijn. Toch is zij de mening toegedaan dat in het bijzonder de onderzoeksingesteldheid van de student zelf niet altijd even sterk belicht wordt in de masterproef. De opleidingsverantwoordelijken erkennen deze vaststelling en lichten tijdens de gesprekken het verfijnde beleid betreffende de begeleiding en evaluatie voor de masterproef toe. De commissie is van oordeel dat dit een duidelijke kwalitatieve versterking is van de vorige procedure en beveelt de opleidingsverantwoordelijken warm aan om de ingeslagen weg voort te zetten, om de timing te bewaken en de heterogeniteit in de omvang van de masterproef, in de beoordeling en van de kwaliteit van de masterproeven te verminderen.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'toelatingsvoorwaarden' voor de Bachelor TEW EB, voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De toelatingsvoorwaarden voor de bachelor TEW EB zijn de generieke criteria die in het Vlaams hoger onderwijs worden toegepast voor bijna alle opleidingen. Dit betekent dat studenten moeten beschikken over:

- een diploma secundair onderwijs;
- of een diploma hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan;
- of een diploma hoger onderwijs voor sociale promotie (met uitzondering van het getuigschrift van pedagogische bekwaamheid);
- of een diploma of getuigschrift dat als gelijkwaardig wordt erkend.

De bachelor TEW EB geeft rechtstreeks toegang tot de masteropleidingen TEW EB en AES EP. Andere academische bachelors volgen een voorbereidingsprogramma. De bachelors TEW EB zijn goed voorbereid om de masteropleidingen aan te vatten en met succes te vervolledigen.

De Board of Admission behandelt de aanvragen en adviseert de Commissie Bijzondere Inschrijvingen van de faculteit.

De commissie is van oordeel dat alle programma's qua leervormen en leerinhouden adequaat aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Jaarlijks schrijven zich gemiddeld (over de laatste 5 jaar) 18 generatiestudenten in voor de Bachelor TEW EB. Het merendeel van de abiturienten komt uit een ASO richting in het secundair onderwijs met minimaal 4 uur wiskunde per week. De instroom in de master TEW EB is stelselmatig gestegen over de laatste jaren van 8 tot 16 studenten. De master AES EP heeft tot nog toe een stabiele instroom van 10 inschrijvingen per jaar.

De commissie is van oordeel dat deze cijfers bijzonder laag zijn en de toekomstbestendigheid van de bachelor en de master TEW EB hierdoor onder druk staat. Zij volgt tot op zekere hoogte de verklaring van de programma-verantwoordelijken dat het de meeste schoolverlaters ontbreekt aan het wild enthousiasme om de zuivere economisch wetenschappelijke studie aan te vangen. Toch is de commissie van oordeel dat er, gezien de geringe studentenaantallen, een duidelijk plan van aanpak vereist is. Zij acht een duidelijk domeinspecifiek referentiekader voor de opleiding, gelet op het specifieke karakter van de opleiding, hiervoor bijzonder nuttig.

De commissie stelt vast dat de bacheloropleiding geen specifieke voorselectie kan houden op basis van de profielen van de studenten uit het secundair onderwijs. De commissie meent dat de leeromgeving Blackboard hiervoor mogelijkheden biedt om eventueel zelfstudiepakketten aan te bieden aan de instromende studenten en zij ziet goede initiatieven om studenten te helpen hun wiskunde kennis bij te spijkeren, door modules en zelftoetsen.

De commissie beoordeelt de toelatingsvoorwaarden voor de master adequaat, maar stelt vast dat de opleidingen geen eigen eisen kunnen stellen aan de instroom van Erasmusstudenten. Dit levert toch een heterogene studentengroep op in de master AES EP, wat doceren aan deze groep stu-

denten niet vereenvoudigt. De commissie adviseert, in het kader van het verbeterperspectief, om aan de toelatingsvoorwaarden voor Erasmusstudenten, die op het niveau van de instelling geregeld kunnen worden, duidelijke aandacht te besteden, teneinde het minimumniveau in de master AES EP strikt te bewaken.

Op basis van de gesprekken stelt de commissie vast dat het niveau (wiskunde of taalkennis) van de instromende Erasmusstudent niet steeds aan de maat is en dit resulteert in spanningen in de studentengroepen. De opleidingsverantwoordelijken lichtten toe dat zij menen weinig in handen te hebben om hieraan eigen eisen te stellen. De commissie meent dat het niveau van de instromende studenten een sterke bepalende factor is voor de wijze waarop het onderwijs gegeven wordt en zij is van oordeel dat de opleidingen er baat bij zouden hebben bij een nauwkeuriger screening van de taal- en wiskundevoorkennis van de instromende Erasmusstudenten (vb. door een GMAT-score en TOEFL-test). Verder kan er ook gedacht worden om duidelijker afspraken te maken met de partneruniversiteiten betreffende de voorkennis van de instromende internationale studenten.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens voldoende voor de Bachelor Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als voldoende voor de Master Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft finaal een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als voldoende voor de Master of Applied Economic Sciences: Economic Policy en heeft finaal een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

ONDERWERP 3 PERSONEEL

Het onderwijs wordt in grote mate gedragen door de Faculteit TEW. In 2008 voerde de UA een nieuw allocatiemodel in wat voor de Faculteit TEW een grote besparingsoperatie (30% op haar personeelsbudget) met zich mee bracht. De taakbelasting voor alle TEW personeelsleden steeg daardoor. Een ZAP lid heeft nu doorgaans een onderwijsbelasting van 24 ECTS op jaarbasis. Het zelfstandig academisch personeel (ZAP) is verantwoordelijk voor het onderwijs. AAP leden worden toegewezen op basis van de groepen studenten (0,1 FTE AAP per 40 bachelorstudenten en 0,1 TFE AAP per 20 masterstudenten voor elk opleidingsonderdeel).

Het personeelsbeleid stippelt procedures uit voor aanstellingen, toewijzingen, benoemingen en bevorderingen. Docenten worden om de vijf jaar geëvalueerd. Recent worden nieuwe ZAP-leden aangeworven met een tenure track contract, waarbij de focus – meer dan voorheen – ligt op onderwijs.

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' voor de Bachelor TEW EB als goed, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De commissie is zeer positief over de deskundigheid van het onderwijzend personeel van de bachelor en dit zowel op onderwijskundig en didactisch vlak als vakinhoudelijk. Ook de technische, administratieve en organisatorische deskundigheid van het personeel is prima. De commissie heeft tot genoegen vastgesteld dat de staf bestaat uit enthousiaste deskundigen die deze kennis met toewijding op de studenten over weten te brengen. De studenten en alumni waarderen het engagement van hun lesgevers. De commissie waardeert de grote betrokkenheid van het academisch personeel bij zijn onderwijsopdracht.

De commissie stelt vast dat de masteropleidingen geen experts in huis hebben om de kernvakken 'macro-economie' en 'econometrie' te doceren. De docenten die op dit ogenblik de onderwijsopdrachten macro-economie en econometrie vervullen en de vakken doceren, hebben bijgevolg ook niet de internationale uitstraling die men zou verwachten, op basis van de ambitie die de opleidingen en de Faculteit TEW op dit vlak aspireren. De commissie is bijgevolg eerder kritisch over het facet 'kwaliteit van de staf' voor het docentencorps dat de masteropleidingen aanbiedt, alsook

voor de correcte opvolging van de stafleden die nu lesgeven in de masterprogramma's. Dit betekent niet dat de huidige docenten niet het beste van zichzelf geven om hun taak uit te voeren. Maar dit betekent wel dat zij onderwijs verlenen ten voorlopige titel in domeinen die niet rechtstreeks aansluiten bij hun eigen onderzoeksdiscipline en daardoor eigenlijk zelfs een hypotheek nemen op hun eigen onderzoekscarrière. De commissie meent dus ten stelligste dat – met het oog op de toekomst – nieuwe kern-docenten dienen te worden aangetrokken voor deze domeinen, voor wie deze kerndisciplines behoren tot de essentie van hun academische activiteiten. Dat dit een proces van lange adem is, na de fusie en besparingsoperatie van de Faculteit TEW is begrijpelijk, maar de commissie dringt erop aan dat deze 'inhaalbeweging' weldegelijk wordt uitgevoerd. De commissie wijst er op dat in de tussentijd een kleine groep docenten alle kernvakken dient te verzorgen, wat deze groep kwetsbaar maakt. De commissie wijst om die reden, de score 'voldoende' toe aan dit facet voor de masteropleidingen.

Er is een behoorlijk aanbod van onderwijsprofessionaliseringssessies, georganiseerd door ECHO (ExpertiseCentrum Hoger Onderwijs). Deelname aan deze sessies is echter nog te vrijblijvend en het is, aldus de commissie, niet aangetoond dat deze sessies een geconsolideerde toegevoegde waarde hebben voor de docenten en voor hun onderwijs. De commissie meent dat er dringend een coherente visie moet ontwikkeld worden betreffende de onderwijsprofessionalisering van het academisch personeel.

Uit de gesprekken met alle geledingen van het academisch personeel is gebleken dat de onderzoeksvereisten hoog liggen, maar niet onverzoenbaar zijn met de onderwijstaken. De commissie stelt dus ook vast dat er weinig ruimte is binnen het beperkte kader van het ZAP om sabbatsjaren te faciliteren tenzij een docent beroep doet op de mogelijkheid tot vrijstelling die door de faculteit wordt georganiseerd, en waarbij een collega docent het takenpakket overneemt.

De commissie stelt verder in het kader van het verbeterperspectief vast dat er slechts een geringe mobiliteit van assistenten en van docenten is, zodat er weinig externe input komt in de vakgroep die een alternatieve visie of aanpak kan bewerkstelligen. Zij stelt dan ook vast dat het palet aan stafleden aan de betrokken onderzoeksgroepen en betrokken bij de bachelor en master TEW EB en AES EP niet sterk internationaal is.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' voor de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De commissie heeft de onderzoeksoutput van de docenten ingekeken en vindt de onderzoeksdeskundigheden van goed niveau en de output aan de maat. Het onderzoek wordt – progressief doorheen de bachelor, maar vooral in de masters – regelmatig teruggekoppeld in het onderwijs. Het academisch personeel beschikt over voldoende deskundigheden in de specifieke of verwante domeinen van de door hen gedoeerde onderwerpen (zie facet 3.1) en zij onderhouden goede internationale contacten met vakgenoten. Op zeer regelmatige basis doceren gastdocenten en -sprekers in de programma's.

Wat betreft het kennisdomein van het 'economisch beleid' op zich, meent de commissie dat de opleidingen de nodige expertise in huis hebben, voor de bredere kadering van de opleiding binnen de discipline van de economische wetenschappen zijn niet alle functionele domeinen goed afgedekt.

De commissie merkt wel op dat er in de bachelor TEW EB nogal sterk wordt ingezet op praktijkassistenten om de kennis in de hoofden van de studenten te verankeren. In de masters worden dan weer vaak AAP leden ingezet om papers en vooral ook masterproeven te beoordelen. De commissie heeft waardering voor de inzet en expertise van deze personeelscategorieën, maar zij heeft wel enige reserve ten aanzien van de inbreng van het wetenschappelijk onderzoek in het onderwijs door deze groepen lesgevers. De commissie adviseert daarom om, van zodra de krapte in het docentenkorps kan aangepakt worden, ook de inzet van de praktijkassistenten en AAP-leden te herbekijken.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwantiteit van het personeel' van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

Het zelfevaluatierapport geeft een schets van de aantallen ZAP in Full Time Equivalenten (FTE) voor de opleidingen BA TEW EB, MA TEW EB en MA AES EP. De bacheloropleiding TEW EB telt 28 docenten, belast met onderwijs (24,55 FTE ZAP) binnen de Universiteit Antwerpen. De personeelsomkadering voor de bachelor TEW EB bedraagt 7,85 FTE. De personeelsomkadering

voor de masteropleidingen bedraagt 2,61 FTE. De ZAP leden worden voor hun onderwijsopdracht bijgestaan door 10,80 FTE ondersteunend academisch personeel (AAP en BAP).

De commissie komt voor alle opleidingen Economische Wetenschappen tot de conclusie dat zij zich op grond van de getallen onmogelijk een mening kan vormen over de adequate omringing van de opleidingen. Er is geen één-één relatie tussen het personeel en de opleiding, omdat de staf ook in de andere programma's Economische Wetenschappen aan de Faculteit TEW en toeleverend aan de andere faculteiten diverse onderwijsopdrachten opneemt.

De commissie stelt in de feiten, op basis van haar studie van de stukken en de gesprekken vast dat het aantal docenten (ZAP) toereikend is.

Een belangrijk getal om de belasting van de docenten in te schatten is de onderwijsbelasting per jaar, voor een voltijdse aanstelling. Deze bedraagt aan de UA in de regel 24 ECTS op jaarbasis. De commissie drukt haar bezorgdheid uit voor dit hoog aantal ECTS (in de regel 4 jaarvakken) die per docent gerealiseerd worden. De voornaamste reden is dat er hierdoor té weinig onderzoekstijd overblijft voor de staf.

De commissie is van oordeel dat de onderwijsbelasting, die – volgens internationale normen – vrij hoog te noemen is, omlaag moet. Daarvoor is een dringende uitbreiding van de staf vereist.

De druk op de huidige staf – die zich door hun engagement en inzet garant stellen voor het onderwijs en het onderzoek aan de Faculteit TEW – heeft voor gevolg dat er weinig tot geen kansen zijn voor systematische onderwijsvernieuwing en er daarenboven weinig arbeidsplaatsen te benutten zijn om de expertise van het huidige docentenkorps uit te breiden en te versterken.

De commissie stelt vast dat er een hoge werkdruk heerst bij docenten en assistenten. Zij is van oordeel dat de cijfers voor de bachelor aan de maat zijn, en een toereikende omkadering garanderen voor deze opleiding. Voor wat betreft de masteropleidingen is de commissie van oordeel dat de omringing absoluut minimaal, maar gegeven de inzet van de docenten, nipt voldoende is. Gegeven het verleden van een noodwendige fusie, en de daaruit voortvloeiende druk op de middelen, begrijpt de commissie dat het zittend personeel niet op slag en stoot vervangen of omgeruild

kan worden voor experten die perfect aansluiten bij de kerndisciplines van de ingerichte opleidingen. Besparing betekent wellicht dat ook in de functionele domeinen niet altijd de volledige dekking van de expertises gegarandeerd kan worden. De commissie is er tijdens de gesprekken van overtuigd geworden dat ook de decaan en de opleidingsverantwoordelijken zich terdege bewust zijn van deze beperkingen en zij richt zich dan ook tot de rectorale overheid met de dringende suggestie om op korte termijn de vereiste uitbreiding van de kernexpertises te faciliteren, met het oog op de borging van de kwaliteit van de opleidingen op middellange en lange termijn.

De commissie omschrijft de leeftijdsstructuur van het personeelsbestand als redelijk evenredig verdeeld over de verschillende leeftijdscategorieën maar stipt aan dat de man/vrouw verhouding onder het docentenkorps sterk doorslaat in het voordeel van de mannelijke collega's, terwijl dit voor de praktijkassistenten tegenovergesteld is. De UA voert een gelijkemansbeleid, is zich bewust van het onevenwicht en werkt daaraan, in de mate van het mogelijke.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als minstens voldoende voor de Bachelor Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als voldoende voor de Master Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als voldoende voor de Master Applied Economic Sciences Economic Policy en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'personeel' voor deze opleiding.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet ‘materiële voorzieningen’ van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als goed.

De Faculteit TEW bevindt zich op de Stadscampus van de UA. De campus ligt in de binnenstad van Antwerpen en is vlot bereikbaar met de fiets en met het openbaar vervoer. De commissie heeft de Stadscampus van de UA bezocht. De commissie omschrijft de voorzieningen als indrukwekkend en ze omschrijft de unieke locatie als een grote troef voor de opleidingen. De Stadscampus is aldus een aangename leeromgeving voor de studenten.

De commissie is tevreden over het aantal en over de uitrusting van de onderwijsruimten. Deze zijn goed ingericht om multimediaal les te geven. De computerinfrastructuur is up-to-date en voldoet voor het aantal studenten.

De bibliotheek beschikt over een ruim aanbod te raadplegen bronnen en heeft ruime openingsuren. De elektronische collectie is goed. De bibliotheek wordt (meer en meer) aangewend als studieruimte, wat soms tot plaatsgebrek leidt. Het bibliotheekbeleid is mee met de tijd. De bibliotheek biedt de studenten de mogelijkheid om in groep te werken. Er is ook draadloze toegang voorzien tot het Internet.

BLACKBOARD, de elektronische leeromgeving van de UA, biedt de studenten de nodige ondersteuning en wordt voor diverse opleidingsonderdelen benut als onderwijsondersteuningsmiddel.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet ‘studiebegeleiding’ van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als goed.

De studiebegeleiding wordt zowel op centraal als op facultair niveau ter harte genomen. Aan de UA en aan de Faculteit TEW wordt gestreefd naar een kwaliteitsvolle instroom-, doorstroom- en uitstroombegeleiding. Het Studenten Informatiepunt STIP is het centrale aanspreekpunt en er wordt goed doorverwezen naar de juiste dienst.

Wat de informatievoorziening betreft, wordt er getracht om abiturienten, door informatiedagen en infobrochures, goed te informeren. De UA en Faculteit TEW nemen deel aan SID-in's, een aantal bachelor- en masterbeurzen in Nederland en de EU studies fair in Brussel. De Faculteit organiseert ook open lesdagen voor de studenten uit het secundair onderwijs.

Betreffende de vereiste voorkennis wiskunde trachten de opleidingen tijdens de informatiemomenten correcte informatie te geven aan abiturienten en gegeven zijn of haar specifieke vooropleiding, voldoende aandacht te besteden aan moeilijkheden, maar ook aan mogelijke valkuilen voor de student. Studenten worden voor het remediëren van hun voorkennis wiskunde verwezen naar het online zelfstudiepakket wiskunde, dat door de faculteit TEW ontworpen werd.

Wat de studietrajectbegeleiding betreft is er op universitair niveau de Dienst Studieadvies en Studentenbegeleiding. Deze dienst organiseert allerlei trainingen en richt zich daarnaast op studenten met fysieke beperkingen of psychische problemen. Op facultair niveau is er een studietrajectbegeleider aangesteld, die instaat voor bijvoorbeeld het adviseren van studenten over hun traject, het beoordelen van de geïndividualiseerde trajecten, het ondersteunen van de studenten bij heroriëntatie, en het bewaken van studievoortgang. Sinds kort zijn er ook procedures uitgewerkt voor de bewaking van de studievoortgang voor die studenten die minder dan de helft van de opgenomen studiepunten realiseren. De commissie meent dat deze initiatieven een goed gegeven zijn, gelet op een reële kans op studieuurverlenging in een geflexibiliseerde onderwijsruimte.

Opleidings specifieke ondersteuning, voorafgaand aan de studies, wordt voorzien door onder meer een voorbereidingspakket wiskunde. Voor vele opleidingsonderdelen in de bachelorfasen worden er werkcolleges ingelast. De commissie waardeert dat de docenten en assistenten gemakkelijk aanspreekbaar zijn.

Een eerste aanspreekpunt is de ombudspersoon bij studie (of examen)-gerelateerde problemen. De commissie is van oordeel dat de ombudsfunctie goed functioneert.

Daarnaast voorziet de Faculteit TEW ook in uitstroombegeleiding, bv. in voorlichting op de arbeidsmarkt, onder meer door de dienst Studieadvies en Studiebegeleiding. Deze dienst organiseert onder meer sollicitatietrainingen en loopbaanoriëntatie gesprekken met uitstromende studenten.

De commissie is van oordeel dat de studiebegeleiding en informatievoorziening zeer goed georganiseerd zijn en afdoende afgestemd zijn op de studievoortgang. De studenten weten hun weg te vinden, hun vragen worden efficiënt en effectief geadresseerd, doorverwezen en behandeld.

De commissie is wel van oordeel dat de trajectbegeleider zéér intens bevraagd wordt, en zij geeft de Faculteit TEW in overweging om de personeelsomkadering voor trajectbegeleiding uit te breiden.

Daarnaast zijn ook de facultaire medewerkers inzake internationalisering zeer actief op het vlak van het ordenen en behandelen van de veelheid aan internationale uitwisselingsmodaliteiten. De commissie kreeg tijdens de gesprekken de indruk dat ook deze dienst bijzonder krap bemeten is in aantal medewerkers om de klus te klaren.

Algemene conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als goed voor de Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als goed voor de Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als goed voor de Master of Science in Applied Economic Sciences: Economic Policy en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITSZORG

Het zelfevaluatierapport stelt dat de UA de kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs als twee onlosmakelijk verbonden beleidsdomeinen beschouwt. Zowel op het niveau van de instelling, als op dat van de faculteit worden tal van acties ondernomen.

Tal van organen zijn verantwoordelijk voor de ontwikkeling, implementatie en opvolging van de kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs. Op niveau van de instelling is er de Onderwijsraad, het Departement Onderwijs en de Werkgroep Innovatie en Kwaliteitszorg in het Onderwijs (WIKO). Op facultair niveau spelen de Onderwijsbeleidsgroep, de Adviesraad, de Onderwijscommissie en de CIKO (Cel voor Innovatie en Kwaliteitszorg in het Onderwijs) een cruciale rol. Er is voor heel de faculteit slechts één Onderwijscommissie (afgekort de OWC TEW), dit omwille van de synergie tussen de verschillende programma's op bachelor- en masterniveau. Op opleidingsniveau zijn de kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs op een meer informele wijze gestructureerd.

De kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs van de UA focussen zich zowel op de evaluatie van de programma's als op de evaluatie van de opleidingsonderdelen. Studietijdmetingen, quick scans en focusgesprekken vullen bovenstaande instrumenten aan. De Faculteit TEW maakt een analyse van de instroom- en slaagcijfers, en identificeert drempel-opleidingsonderdelen. Ad hoc bevragingen, zoals alumni- enquêtes, vinden regelmatig plaats. Een systeem om op een systematische wijze na te gaan of de studenten de beoogde kerncompetenties effectief en efficiënt verwerven is in de maak.

Facet 5.1 Evaluatie van de resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie van de resultaten' van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De visitatiecommissie beschouwt het gevoerde beleid voor kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs als adequaat. De commissie stelde vast dat de opleidingen de kwaliteitszorg (en in mindere mate) de innovatie van het onderwijs ernstig nemen en het uitgestippelde beleid consequent opvolgen. Een echte synergie tussen beide beleidsdomeinen is er – volgens de commissie – echter nog niet.

De visitatiecommissie vindt dat er een degelijk bevragingssysteem in voege is, dat de programma's en opleidingsonderdelen periodiek evalueert, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen. Een zorgpunt is de lage respons op deze bevragingen.

De commissie merkte tijdens het bezoek op dat het academisch personeel de zorg voor onderwijs permanent wil opnemen, getuige hiervan de kwaliteitsvolle en zelfkritische, genuanceerde en complete zelfevaluatierapportage.

ten die naar aanleiding van deze visitatie werden opgesteld. De gesprekken tijdens de bezoeken leverden een goede aanvulling bij het zelfevaluatie-rapport en de stukken die ter inzage lagen.

De commissie vraagt de opleidingen om – in het kader van het verbeterperspectief – na te gaan hoe ze de respons op de evaluaties kunnen vergroten en het systeem van bevragingen meer toe kunnen spitsen op de curricula. Zij beveelt de opleidingsverantwoordelijken verder ook aan om meer communicatie en een grotere openheid betreffende de resultaten van de evaluaties te bewerkstelligen.

De commissie is van mening dat het zelfevaluatierapport zinvolle informatie ter beschikking stelde van de commissie om zich een initieel beeld te vormen van de kwaliteit en managementstructuren van de opleiding. De gesprekken tijdens de bezoeken leverden een goede aanvulling bij het zelfevaluatierapport en de stukken die ter inzage lagen.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet 'maatregelen tot verbetering' van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als goed.

De commissie is van oordeel dat de evaluaties (zowel de interne als externe) goed en snel opgevolgd worden. De interne evaluaties geven vooral aanleiding tot maatregelen ter verbetering op het niveau van de opleidingsonderdelen (mede door de zogenaamde 'quick scans'), wat finaal doorspeelt op het niveau van het programma.

De commissie stelt vast dat er zeer zorgvuldig, en met succes, werd ingespeeld op de aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie en op de aanbevelingen van de AACSB en EPAS peer review teams.

De commissie besluit dat de uitkomsten van de verschillende evaluaties de basis vormen van aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen tot de realisatie van de streefdoelen. Een minpunt blijft dat van de beleidslijnen kwaliteitszorg en innovatie, deze laatste nog niet op volle toeren draait, waardoor bijvoorbeeld het competentiegericht beoordelen en toetsen nog in de kinderschoenen staat.

Facet 5.3 Betrokkenheid studenten, medewerkers, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'betrokkenheid van studenten, medewerkers, alumni en het beroepenveld' van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

De commissie stelt vast dat alle geledingen van het personeel zeer nauw betrokken zijn bij de zorg voor de kwaliteit van de opleidingen. De studenten zijn vertegenwoordigd in de belangrijkste raden en organen en hun inbreng en bemerkingen worden gehoord. Het beroepenveld wordt nauw betrokken bij de borging en verbetering van de kwaliteit van het onderwijs van de Faculteit TEW van de UA. De Adviesraad van de Faculteit speelt een belangrijke rol bij het ontwikkelen en vernieuwen van de curricula. De alumni zijn voornamelijk op informele wijze betrokken bij de kwaliteitszorg van de opleidingen, via hun contacten met de docenten. Ook de alumni gaven tijdens de gesprekken aan dat zij zich niet betrokken voelen bij de alumniwerking en de relaties eerder op basis van persoonlijke contacten ontstaan en onderhouden worden, maar dat zij een actievere alumniwerking zouden waarderen. De commissie meent aldus dat de betrokkenheid van alle stakeholders aan de maat is.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als minstens voldoende voor de Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als minstens voldoende voor de Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als minstens voldoende voor de Master of Science in Applied Economic Sciences: Economic Policy en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerd niveau' voor de Bachelor TEW EB, voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

Op basis van de stukken van de zelfstudie, de gesprekken tijdens het bezoek, het studiemateriaal, de examenvragen, de bachelorproef en de overall kwaliteit van de masterproeven, vindt de commissie dat de bachelor TEW EB en de masteropleidingen TEW EB en AES EP de beoogde doelstellingen op adequate wijze weten te realiseren. Er is adequate aandacht voor het ontwikkelen van het analytisch vermogen bij de student. De focus op toepassingen en aandacht voor praktische vaardigheden, alsook voor het ontwikkelen van een academische onderzoekshouding zijn – volgens de commissie – in voldoende mate aanwezig in de opleidingen.

De bachelor TEW EB heeft een goede doorstroommogelijkheid naar de beide masterprogramma's. De bachelorproef in zijn huidige vorm, vormt een aanzet tot een sluitstuk van de bachelor TEW EB en illustreert het gerealiseerde niveau.

De alumni beschrijven de masteropleidingen TEW EB en AES EP als degelijke opleidingen die adequaat voorbereiden op het latere beroepsleven, binnen en buiten de universiteit. De commissie is positief over de vaardigheden en attitudes van de afgestudeerden. De afgestudeerden zijn er van overtuigd dat alle opleidingen erin slagen het leeuwendeel van de beoogde kerncompetenties te realiseren. Een aantal soft skills zou wel meer aanbod mogen komen in de opleidingen, zo lieten de alumni verstaan.

Wat de internationale mobiliteit betreft stelt de commissie vast dat de opleidingen een eerder beperkte uitwisseling realiseren in de Nederlandstalige bachelor en master. In de Engelstalige master stromen hoofdzakelijk buitenlandse studenten in, hoewel ook Vlaamse studenten deze opleiding volgen. De opleidingsverantwoordelijken lichtten tijdens de gesprekken de strategie toe, die gericht is op het aan zich binden van internationale docenten, door structurele samenwerkingsverbanden en partnerships, en het uitwerken van bi-diplomerings.

De commissie adviseert om de bachelorproef nog nader te omschrijven als integratieproef in de doelstellingen van de TEW EB programma's.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'onderwijsrendement' van de Bachelor TEW EB, en voor de Master TEW EB, alsook voor de Master AES EP als voldoende.

Het zelfevaluatie rapport signaleert een matig studierendement bij de generatiestudenten.

Het aantal generatiestudenten (eerste bachelor TEW EB) dat volledig slaagde (dus 100% van de credits verwierf) voor de eerste fase bedroeg gemiddeld over de laatste 5 jaar tussen 25 en 30%. De groep studenten die minstens 75% van de credits verwierf bedraagt gemiddeld ongeveer 50%. Ongeveer 75% van de bachelorstudenten TEW EB die afstudeerden haalden hun diploma in de voorziene tijd van 3 jaar.

Voor de master TEW EB verwierf gemiddeld over de laatste 3 jaar 75% van de masterstudenten 100% van de opgenomen studiepunten. Omzeggens 88% van de afgestudeerden van de master TEW EB studeerde af in de daartoe voorziene tijd van 1 jaar.

Voor de master AES EP verwierf gemiddeld over de laatste 4 jaar ongeveer 36% van de masterstudenten 100% van de opgenomen studiepunten. Omzeggens 87% van de afgestudeerden van de master TEW EB studeerde af in de daartoe voorziene tijd van 1 jaar.

De commissie beoordeelt de slaagcijfers voor de bachelor als eerder laag en sterk fluctuerend per jaar. De slaagcijfers voor de beide masters beoordeelt zij als eerder goed.

Voor het onderwijsrendement zijn impliciete streefcijfers geformuleerd, maar expliciete cijfers en een er op inhakend beleid ontbreken vooralsnog. De commissie meent dan ook dat het noodzakelijk is om deze streefcijfers en het flankerend beleid te expliciteren.

In het kader van het verbeterperspectief meent de commissie dat de opleidingen een beter zicht dienen te krijgen op de drempels in de beginfase van de bachelor TEW EB (een beleid dat voortbouwt op de detectie en remediëring van drempelopleidingsonderdelen) en op basis van deze bevindingen gerichte maatregelen moeten nemen om de studie-uitval te verkleinen.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Master of Applied Science: Economic Policy en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

INTEGRAAL OORDEEL VAN DE VISITATIECOMMISSIE

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen: Economisch Beleid voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master of Applied Science Economic Policy voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN HET VERBETERPERSPECTIEF

Doelstellingen

- Vul de studiewijzers of studiefiches op een meer systematische en consistente manier in, overeenkomstig de resultaten van de concordantiematrix;
- Verduidelijk het profiel van de onderscheiden opleidingen;
- Expliciteer de domeinspecifieke doelstellingen en verwachtingen van het beroepenveld ten aanzien van de programma's en zet deze in bij een gerichte promotie en communicatie over de opleidingen;
- Overweeg een nieuwe naamgeving aan de programma's Bachelor en Master TEW EB, voor een duidelijker en meer heldere communicatie.

Programma

- Vertaal de eindkwalificaties in leerdoelen en/of 'learning outcomes' voor de diverse opleidingsonderdelen;
- Voer de opleidingsonderdelen 'micro-economie' en 'public finance' in als plichtopleidingsonderdelen in het curriculum van de masters;
- Voer een volwaardige formele bachelorproef in als sluitstuk van de bachelor en flankeer het met een seminarie met een hoog integratief karakter;
- Ga na of een caleidoscopisch vak opportuun is voor alle eerste fases van de bachelors van de Faculteit TEW om de studenten hun keuze te laten onderbouwen;

- Ga na of de selectie in de eerste bachelor niet meer op basis van economische opleidingsonderdelen gemaakt kan worden;
- Bewaak de timing van het indienen van de masterproef en verfijn de eisen die eraan gesteld worden;
- Overweeg of het wenselijk is om een stage met een duidelijke probleemoplossende oriëntatie als keuzeopleidingsonderdeel in de 3de bachelor of de master TEW EB in te voeren;
- Vermeerder de elementen van integratie tussen de studenten onderling en tussen de studenten en de docenten;
- Teken een overkoepelend competentiegericht beoordelings- en toetsbeleid uit en overweeg daarbij peer controle van de examens;
- Betrach de onderzoeksingesteldheid van de student beter te belichten in de masterproef. Zet het inmiddels verfijnde beleid op dit vlak verder;
- Probeer meer focus te brengen in de masterproefwerken en bewerkstel lig een verkorting van de masterproeven;
- Verstrenge de controle op de voorkennis (wiskunde en taalkennis) van de Erasmusstudenten bij instroom in de programma's.

Personeel

- Ontwikkel een coherente visie betreffende onderwijsprofessionalise ring van het academisch personeel;
- Bewerkstellig een grotere mobiliteit van assistenten en van docenten;
- Dek alle functionele domeinen van de economische wetenschappen goed af, ten behoeve van een bredere kadering van de opleiding binnen de discipline van de economische wetenschappen;
- Herbekijk het inzetten van praktijkassistenten, als de krapte in het docentenkorps wordt aangepakt;
- Bewerkstellig dat de opleidingen vanuit de academische overheid van de UA gesteund worden in hun ambities; en bepleit de toename van de omringing door de staf voor de opleidingen.

Voorzieningen

- Intensifieer de promotie betreffende de eigenheid van de opleiding TEW Economisch Beleid en zet de onderscheidende karakteristieken ervan nog meer in de verf bij schoolverlaters en hun leerkrachten en CLB-diensten;
- Breid de omringing van de studietrajectbegeleiders uit voor de oplei- dingen;
- Breid de omringing van de Dienst Internationale Samenwerking (DIS) uit ten behoeve van een goede screening van de instromende interna- tionale studenten.

Interne Kwaliteitszorg

- Verhoog de responsgraad van de bevragingen;
- Spits het systeem van bevragingen meer toe op de curricula;
- Communiceer met meer openheid over de resultaten van de evaluaties aan de belanghebbenden (o.a. de studenten);
- Verhoog de transparantie aangaande de effecten en resultaten van de bevragingen aan studenten, om hun betrokkenheid te verhogen;
- Breng het beleid betreffende onderwijsinnovatie op kruissnelheid (vb. innovatief competentiegericht toetsbeleid);
- Stimuleer en intensifieer de alumniwerking rond de opleiding.

Resultaten

- Omschrijf de bachelorproef nog nader als integratieproef in de doelstellingen van het bachelorprogramma;
- Overweeg hoe het slaagpercentage van de generatiestudenten TEW EB vergroot kan worden;
- Formuleer expliciete streefcijfers en ontwikkel een daarop inhakend beleid betreffende slaagpercentages voor de opleidingen.

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

Bachelor of Science in de Economische Wetenschappen

Master of Science in de Economische Wetenschappen/

Master of Science in Economics

WOORD VOORAF

Dit deelrapport behandelt de Bachelor en Master of Science in de Economische Wetenschappen (EW) en de Master of Science in Economics (ME) van de Katholieke Universiteit Leuven (KU Leuven). De visitatiecommissie – cluster Economische Wetenschappen (verder de commissie genoemd) bezocht de opleidingen van 21 tot en met 23 november 2011. Conform haar opdracht geeft de commissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de commissie in het kader van het verbeterperspectief aanbevelingen.

De beoordeling van de onderwerpen is, conform de vereisten, gebeurd aan de hand van de facetten en de bijbehorende criteria uit het VLIR/VLHORA beoordelingskader dat is afgestemd op de accreditatievereisten. De commissie heeft zich bij haar oordelen gebaseerd op de in het zelfevaluatie-rapport ter beschikking gestelde informatie. Deze informatie werd tijdens het bezoek aan de opleidingen aangevuld door gesprekken met het betrokken faculteitsbestuur, de opleidingsverantwoordelijken, docenten, assistenten, studenten en alumni. Ten slotte nam de commissie kennis van leermateriaal, examenopgaven en masterproeven. Onderstaande oordelen hebben betrekking op de opleidingen en alle minoren, majoren en leerlijnen, tenzij expliciet anders vermeld in het rapport.

De opleidingen Economische Wetenschappen (EW) worden ingericht door de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen (FEB) van de KU Leuven. De bachelor EW is een driejarige opleiding (180 ECTS), de masteropleidingen EW en ME zijn eenjarige opleidingen (60 ECTS). Omdat de twee masteropleidingen in essentie inhoudelijk identiek zijn, wordt in het rapport enkel onderscheid gemaakt, waar relevant.

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

De faculteit FEB wil de economen en bedrijfskundigen voor morgen opleiden. Dit vereist in het onderwijs een sterke aansluiting op wetenschappelijk onderzoek; gedragen door de kennis daarin aanwezig die verder staat dan wat dagelijks in de economie of bedrijfswereld gebeurt. Deze relatie tussen onderzoek en onderwijs is – volgens het zelfevaluatie-rapport – een cruciale schakel in de vorming van (bedrijfs)economen die voldoende gericht zijn op innovatie in het professionele werkveld.

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft de drie karakteristieken van de onderwijsvisie van de KU Leuven: het onderzoeksgebaseerd onderwijs, het competentiegericht leren en de student-gecentreerde benadering van het onderwijs, met nadruk op de zelfwerkzaamheid van de student.

Het zelfevaluatie-rapport karakteriseert haar opleidingen economische wetenschappen als verdiepend van aard. Ze hebben als finaliteit hun studenten een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd inzicht bij te brengen in de wijze waarop actoren economische keuzes maken en in de maatschappelijke gevolgen van die keuzes, het analytisch en synthetisch vermogen te ontwikkelen bij de studenten en hen voor te bereiden om op een zelfstandige wijze wetenschappelijk onderzoek uit te voeren.

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet ‘niveau en oriëntatie’ van de bachelor EW en voor de masteropleidingen EW en ME als excellent.

De commissie heeft de doelstellingen en eindtermen van de opleidingen bestudeerd en heeft deze laten toelichten door de opleidingsverantwoordelijken tijdens de gesprekken. Ze stelt vast dat de doelstellingen goed uitgewerkt zijn en stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet en de Dublin-descriptoren. Ze zijn uitgetekend in termen van competenties en eindtermen.

De doelstellingen van de bachelor EW zijn goed gericht op de beheersing van algemene en algemene wetenschappelijke competenties. De commissie waardeert de aandacht voor het bijbrengen van disciplinaire basiskennis en het begrip van de samenhang van de verschillende componenten, eigen aan de kerndisciplines van de economische wetenschappen.

De doelstellingen van de masteropleidingen EW en ME beogen volgens de commissie op zeer pertinente wijze de beheersing van algemene en algemene wetenschappelijke competenties op een gevorderd niveau. Er is sterke aandacht voor de nieuwste ontwikkelingen in het domein van de economische wetenschappen en er is adequate aandacht voor het aanbrengen van vaardigheden en attitudes. De commissie is van mening dat het beheersen van de competenties nodig voor het zelfstandig kunnen uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek voldoende beklemtoond wordt in de doelstellingen.

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvisie richtinggevend is voor de wijze waarop de doelstellingen zijn geformuleerd.

De commissie stelde gedurende het bezoek vast dat de doelstellingen gedragen worden door alle geledingen van de opleidingen. De commissie is van oordeel dat de doelstellingen en eindtermen van de opleidingen EW en ME een duidelijk profiel geven aan de opleidingen, dat duidelijk gecommuniceerd wordt.

De commissie merkt ook op dat de ECTS-fiches lang niet allemaal even inzichtelijk of volledig ingevuld zijn, en dringt – in het kader van het verbeterperspectief – aan op een remediëring op dit vlak, temeer omdat de ECTS-fiches rechtsgeldige documenten zijn die een leidraad kunnen vormen bij de discussies aangaande de operationalisering van het onderwijs. De commissie wenst echter te benadrukken dat er tussen de ECTS-fiches een aantal duidelijk voorbeeldstellende exemplaren zitten, waar de andere docenten hun fiches aan kunnen spiegelen.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'domeinspecifieke eisen' van de bachelor EW en van de masters EW en ME als excellent.

Het profiel van EW en ME opleidingen is – volgens de commissie – zeer goed doordacht. Zij acht de domeinspecifieke doelstellingen van alle opleidingen conform haar referentiekader. De doelstellingen zijn goed geformuleerd voor de drie onderscheiden majoren. De eindkwalificaties zijn duidelijk ontleend aan de eisen gesteld vanuit de wetenschappelijke discipline en de internationale wetenschapsbeoefening. De commissie waardeert dat de opleidingen voor de domeinspecifieke doelstellingen een internationale benchmarking hebben uitgevoerd. De studenten zijn goed

vertrouwd met de domeinspecifieke doelstellingen van de opleiding en dit vanaf het eerste jaar.

Met het oog op de toekomst adviseert de commissie de opleiding om vooral voor de bachelor EW de vinger aan de pols te houden. Gegeven de snel veranderende wereld en de – in haar visie – weinig proactieve formulering van de doelstellingen, meent de commissie dat de bacheloropleiding een – voor de toekomst – weinig uitdagend ‘algemene economie’ profiel heeft, dat bijstelling verdient.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘doelstellingen’ als excellent voor de Bachelor of Science in de Economische Wetenschappen en heeft daarom een positief oordeel over het onderwerp ‘doelstellingen’ voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘doelstellingen’ als excellent voor de Master of Science in de Economische Wetenschappen en heeft daarom een positief oordeel over het onderwerp ‘doelstellingen’ voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘doelstellingen’ als excellent voor de Master of Science in Economics en heeft daarom een positief oordeel over het onderwerp ‘doelstellingen’ voor deze opleiding.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Het zelfevaluatierapport beschrijft de programma's uitvoerig. Hier volgt een beknopte beschrijving.

Bachelor EW

Het bachelorprogramma EW telt 180 ECTS, 60 per fase. De structuur van het programma voorziet een plicht- en een keuzegedeelte. Het plichtgedeelte (135 ECTS) omvat naast economische en kwantitatieve opleidingsonderdelen, ook opleidingsonderdelen in economische deeldomeinen en een cluster wijsgerige en levensbeschouwelijke reflectie, naast een verplicht seminarie in de drie bachelorjaren. Daarnaast is er ook voor 45 ECTS vrije keuze.

In het eerste bachelorjaar worden een aantal opleidingsonderdelen gemeenschappelijk ingericht voor de opleidingen Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen en Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur en Handelsingenieur in de Beleidsinformatica, maar de programma's verschillen voor wat betreft de kerndisciplines van de onderscheiden opleidingen.

Master EW en Master ME

De masterprogramma's EW en ME tellen elk 60 ECTS. De programma's zijn zeer gelijklopend en hebben een volledige gemeenschappelijke kern die in de Engelse taal gedoceerd wordt. Binnen de opleidingen kan de student kiezen tussen drie opties – majoren genoemd: 'Algemene Economie' (24 ECTS), 'Financial Economics' (36 ECTS) en 'Research in Economics' (36 ECTS). Studenten volgen naast het plichtprogramma (24 ECTS) één major (voor 24 of 36 ECTS) en vervolledigen het programma met 12 of 24 ECTS vrije keuze. De masterproef behoort steeds tot de major.

Facet 2.1 Relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'relatie tussen de doelstellingen en de inhoud' van de bachelor EW en voor de master EW en ME als goed.

Voor de opleidingen werd een gedetailleerde competentiematrix opgesteld, die de relatie tussen de onderscheiden doelstellingen en de individuele opleidingsonderdelen aangeeft.

De commissie is van oordeel dat de programma's een duidelijke concretisering zijn van de eindkwalificaties van de opleidingen, en dit zowel voor wat betreft het niveau, de oriëntatie en domeinspecifieke doelstellingen. De commissie stelt vast dat de opleidingen op een inzichtelijke wijze de koppeling weergeven tussen de doelstellingen en eindtermen enerzijds en de opleidingsonderdelen anderzijds. Bij de invoering van de BAMA-structuur heeft de FEB de opleidingen EW en ME geheel opnieuw ingericht en ter voorbereiding van de huidige zelfevaluatie een uitgebreide curriculum-mapping uitgevoerd. Dit proces is nog niet volledig afgerond. De vergelijking van de invulling door de studenten en door de docenten, en de daaruit voortvloeiende aanpassingen van de ECTS-fiches zijn gepland voor het academiejaar 2011-2012.

De commissie is van oordeel dat de programma's EW en ME de studenten goede mogelijkheden bieden om de beoogde doelstellingen te bereiken.

De commissie erkent de basiscomponenten 'micro-economie', 'macro-economie' en 'econometrie' die progressief doorheen de programma's worden opgebouwd. Zij constateert dat deze elementen de kern van de opleidingen in de economische wetenschappen vormen, conform de internationale benchmarking en haar eigen referentiekader. Er is in alle opleidingen ook voldoende aandacht voor discipline-overschrijdende elementen.

De commissie waardeert de vrije keuze ruimte (45 ECTS) in de bachelor, die de student toelaat om het programma, naar eigen interesse, in te vullen. Zij merkt op dat dit een duidelijke zorg vereist door de opleiding om de studenten deze keuze doordacht te doen invullen. De commissie adviseert de opleidingsverantwoordelijken om de studenten hier zeer goed bij te informeren en te begeleiden. Deze taak wordt in het bijzonder opgenomen door de studietrajectbegeleider, maar het finaal programma wordt niet door een hogere instantie goedgekeurd. De commissie vraagt de opleidingsverantwoordelijken om hier de nodige aandacht aan te besteden.

De commissie is van oordeel dat, wanneer de bachelor meer beleefd zou worden als een volledig zelfstandige academische opleiding (terwijl nu in de Vlaamse context vaak gedacht wordt in termen van voorbereiding op de er logisch op aansluitende master) de bachelor een sluitstuk behoeft aan het eind van de derde bachelor. In een bachelorproef zou een student via een (in principe) individueel werkstuk over een (in principe) zelf gekozen onderwerp moeten kunnen laten zien dat hij/zij de eindtermen gehaald heeft en de beoogde bachelorcompetenties verworven heeft. De commissie meent aldus – in het kader van het verbeterperspectief – dat een formele bachelorproef, ingericht als afzonderlijk opleidingsonderdeel, en geflankeerd door een seminarie met een hoog integratief karakter, een goed sluitstuk zou vormen voor de bachelor en overwogen dient te worden.

Binnen de master EW of ME, die zeer gelijklopend zijn en een gezamenlijke kern hebben, zijn er drie onderscheiden trajecten: 'Algemene economie', 'Financial Economics' en 'Research in Economics'. De commissie is van oordeel dat 'financial Economics' en 'Research in Economics' een sterke identiteit hebben (de ene is zeer sterk professioneel gericht, de andere sterk onderzoeksgericht) en dit in het nadeel van het meer algemene profiel van de 'algemene economie'. De commissie stelt vast dat studenten vaak een negatieve keuze voor algemene economie maken, indien zij de andere twee trajecten niet wensen te nemen, eerder dan een positieve keuze voor dit domein.

De commissie verwijst hier naar *facet 2.8*, waarin zij zal toelichten waarom de onderwijsleeractiviteit ‘*Dynamic Methods*’ – in haar visie – het best als afzonderlijk opleidingsonderdeel kan worden aangeboden in het curriculum.

Gegeven de geringe studentenaantallen aan de onderscheiden instellingen, beveelt de commissie de universiteit aan om op Vlaams of op nationaal niveau een symmetrische samenwerking uit te tekenen, tussen de instellingen die een Master in de Economische Wetenschappen aanbieden om gezamenlijk een sterke Research Master in te richten. De commissie meent dat de optie ‘algemene economie’ daardoor nadrukkelijker een eigen gezicht en identiteit zou krijgen.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet ‘eisen professionele en academische gerichtheid van het programma’ van de bachelor en van de masters EW en ME als goed.

De commissie is van oordeel dat er zeer goede aandacht is in de programma’s voor kennisontwikkeling, alsook voor het bijbrengen van onderzoeksattitudes en onderzoeksvaardigheden. In de bachelor EW komen deze laatste twee vooral aan bod in het seminarie, dat in de drie programmafases wordt ingericht. Vanaf de eerste bachelor worden studenten geconfronteerd met resultaten van wetenschappelijk onderzoek in diverse opleidingsonderdelen. Het onderzoeksgelateerd karakter van het onderwijs versterkt in de latere jaren van de bachelor en in de master. Vooral daarin komen de studenten effectief in aanraking met (lopend) wetenschappelijk onderzoek. De master EW biedt ook een research traject aan, dat vooral wordt gekozen, in voorbereiding op een later doctoraatsonderzoek.

De opleidingen benutten de hoge kwaliteit van het onderzoek en van de expertises van de staf, die deel uitmaakt van vooraanstaande internationale wetenschappelijke netwerken. Het onderwijs is zeer sterk gesteund op de onderzoekservaring van de betrokken lesgevers. De commissie typeert het onderwijs als duidelijk ‘onderzoeksgebaseerd’ onderwijs, wat duidelijk de signatuur van de instelling uitdraagt.

De bachelor en master EW hebben ook goede aandacht voor kennismaking met de actuele beroepspraktijk, bvb. door het inlassen van toelichtingen door gastsprekers tijdens de lessen, door een vrije stage voor 6 studiepunten.

ten (waarvoor er in de master ruimte is) en door de aandacht voor soft skills (zoals presenteren en rapporteren).

Uit de sterke inzet op onderzoeksvaardigheden in de programma's blijkt ook de signatuur van de KU Leuven als onderzoeksuniversiteit. Dit heeft als nadeel (ook volgens de studenten) dat er minder intensief wordt ingezet op het aanleren van praktische vaardigheden en de opleidingen aldus in mindere mate voorbereiden op de instap in een actuele beroepspraktijk en de soft skills die daarbij horen. Studenten kunnen desalniettemin opteren voor het opnemen van een stage (via een praktijkonderzoek in een bedrijf of instelling of als 'student-aspirant-onderzoeker' bij een van de onderzoekseenheden van de faculteit), wat kan gevaloriseerd worden als keuzevak van 6 ECTS binnen het masterprogramma.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'samenhang van het programma' van de bachelor en master EW en ME als goed.

De commissie vindt de horizontale en verticale opbouw van de programma's goed. De samenhang van de opleidingen vertoont de nodige coherentie en sequentie. De commissie onderkent in de opbouw van de programma's EW een duidelijke opsplitsing in de functionele domeinen micro-economie, macro-economie en econometrie, op inleidend en tussenliggend niveau in de bachelor en op gevorderd niveau in de master. De commissie stelt op basis van het zelfevaluatierapport (vooral in de bijlagen) en de gesprekken gedurende het bezoek vast dat er leerlijnen gedefinieerd zijn. Het overleg van de docenten binnen de leerlijnen (micro-economie, macro-economie en econometrie) is op dit ogenblik nog relatief schaars en mag – in de visie van de commissie – geïntensifieerd worden.

Verder adviseert de commissie om de volgtijdelijkheid van de opleidingsonderdelen scherp in het oog te houden, en de mogelijkheden van het bindend studieadvies te benutten om studenten gericht te doen bewegen doorheen de opleiding.

Facet 2.4 Studietoerichting

De bacheloropleiding EW omvat 180 ECTS. De masteropleidingen EW en ME omvatten elk 60 ECTS. Alle opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studietoerichting.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' voor de bachelor EW en voor de masters EW en ME als voldoende.

Tijdens haar bezoek is het de commissie duidelijk geworden dat de opleidingen EW en ME intensieve opleidingen zijn maar dat er weinig studiebelemmerende factoren zijn.

De commissie is van oordeel dat de frequentie van de studietijdmetingen in de bachelor EW (nu om de twee jaar) het best kan worden opgedreven, in het bijzonder omdat recente curriculumwijzigingen zijn doorgevoerd in het programma. Op basis van de beschikbare gegevens, en na het gesprek met de studenten komt de commissie tot de conclusie dat de bachelor studeerbaar is en er een redelijke overeenstemming is tussen de begrote en de werkelijke studietijd; conform de norm van 60 ECTS per jaar. Waar nodig blijkt worden remediëringsmaatregelen genomen.

Voor de masteropleidingen EW en ME komt de commissie, op basis van het ZER, inzage in het studiemateriaal en het lesrooster, alsook op basis van de gesprekken tot de conclusie dat de begrote en reële studietijd goed overeenstemmen, dat de opleidingen uitdagend, maar studeerbaar zijn en dat de werkelijke studietijd bij de norm van 60 ECTS per jaar aansluit.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'afstemming tussen vormgeving en inhoud' van de bachelor EW als voldoende en voor de masters EW en ME als goed.

De commissie heeft het studiemateriaal ingekeken tijdens het bezoek en stelt vast dat er veel goed referentiemateriaal wordt ingezet. Zij begrijpt de Vlaamse traditie betreffende het zelf schrijven van een syllabus niet volledig terwijl er prachtige handboeken op de markt zijn. De commissie heeft evenwel geen probleem met de kwaliteit van de syllabi. De commissie is van oordeel dat de werkvormen in voldoende mate aansluiten bij de doelstellingen van de bachelor en goed aansluiten bij de beoogde doelstellingen van de masteropleidingen EW en ME.

De commissie is van oordeel dat de onderscheiden leervormen in de bacheloropleiding voldoende en in de masteropleidingen goed aansluiten bij de doelstellingen en eindtermen. Interactieve en activerende leervormen flankeren de klassieke colleges, die vooral in de bachelor EW nog zeer do-

minant zijn en die aan grote studentengroepen (waar de bachelorstudenten EW bij aanschuiven) gegeven worden.

Uit de inventarisering van de werkvormen blijkt dat vooral hoorcolleges dominant zijn. De vice-decaan onderwijs gaf tijdens de gesprekken aan dat het elektronisch systeem niet veel variatie in termen toelaat en er onder de noemer van 'hoorcolleges' op de ECTS-fiches ook meer interactieve werkvormen begrepen worden. De commissie meent dat de beschrijving van de werkvormen minstens de vereiste fijnmazigheid zou moeten ondersteunen, gegeven het belang van de transparante communicatie betreffende onderwijs- en examenvormen.

De commissie is van oordeel dat er in de bachelor geen gezamenlijk gedragen didactisch concept aan de basis ligt voor de keuzes van de onderwijsvormen en alle docenten onderling onafhankelijk beslissen welke werkvormen zij zullen hanteren. De commissie is van oordeel dat een gedragen gezamenlijke visie vereist is om goed vorm te kunnen geven aan het onderwijs en zij beveelt de opleidingsverantwoordelijken aan om dit debat tussen de individuele docenten op gang te brengen.

Sinds 2008–2009 biedt de FEB studenten de (ten opzichte van 2001–2002 verruimde) mogelijkheid aan om tijdens de zomervakantie praktijkervaring op te doen en aldus een stage (6 ECTS) op te nemen als keuzeopleidingsonderdeel in het masterprogramma EW of ME. Deze stage krijgt vorm als een beleidsgericht onderzoeksproject en is er expliciet op gericht om de student een specifiek probleem te laten uitwerken in een reële setting. De stage onderscheidt zich hierdoor duidelijk van de 'meeloopstages'. De commissie vindt dit een goed gegeven.

De commissie herhaalt haar aanbeveling om een formele bachelorproef in te richten als afzonderlijk opleidingsonderdeel, dat geflankeerd door een seminarie met een hoog integratief karakter, een goed sluitstuk zou vormen voor de bachelor.

In de masteropleidingen, waar in kleinere groepen onderwezen wordt, stelt de commissie vast dat er meer interactiviteit en discussie is, en er een grotere variatie aan werkvormen wordt ingezet dan in de bachelor. De graad van interactiviteit en de betrokkenheid van de studenten bij de lessen is hier groter. De studenten verwijzen niet alleen naar de werkvormen in dit kader, maar ook naar de inspirerende docenten die debat en discussie weten te ontlokken, zelfs in grote lesgroepen.

TOLEDO, de elektronische leeromgeving, biedt de mogelijkheid om de programma's interactief en activerend vorm te geven. Voor sommige opleidingsonderdelen biedt TOLEDO een prachtig voorbeeld van een interactief en activerend leerproces, maar soms wordt het ook louter als communicatiemiddel en informatiebron gebruikt. De commissie wil de opleidingen aansporen om TOLEDO intensiever in te zetten voor het onderwijs, om het aldus activerender en interactiever vorm te geven.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'beoordeling en toetsing' van de bachelor EW en voor de masters EW en ME als voldoende.

De commissie heeft een steekproef van examenvragen bestudeerd voorafgaand aan het bezoek en is van oordeel dat de beoordeling en toetsing in alle opleidingen in voldoende mate gericht is op de realisatie van de doelstellingen en eindtermen. De examenopgaven die de commissie heeft ingekeken zijn van behoorlijk niveau en toetsen zowel kennis, inzicht, en in mindere mate, vaardigheden en attitudes. De commissie stelde een goede variatie in toetsvormen vast en goede voorbeelden van vernieuwende evaluatievormen. De commissie meent dat de beoordeling en toetsing in de bachelor bijgevolg aan de maat is. Ook hier merkt zij op dat de ECTS-fiches cruciaal zijn bij eventuele discussies aangaande de gebruikte evaluatievormen, en stelde zij bij haar studie van de stukken vast dat deze lang niet voor alle opleidingsonderdelen ingevuld zijn. De commissie dringt dan ook aan op bijstelling van dit punt op korte termijn.

Voor de masteropleidingen EW en ME meent de commissie dat de evaluatievormen, beter dan in de bachelor het geval is, aansluiten bij de werkvormen en bij de interactiviteit die in de opleidingen beoogd wordt. Studenten schrijven diverse papers en worden voor een aantal opleidingsonderdelen ook permanent geëvalueerd. De commissie is van oordeel dat er bij de beoordeling van de masterproef nog duidelijke aandacht besteed moet worden aan afstemming van de evaluatiecriteria tussen en binnen de onderscheiden onderzoeksgroepen, met inbegrip van de individuele docent.

De organisatie van de evaluaties verloopt goed. De evaluatieprocedures worden tijdig meegedeeld. Voor de meeste opleidingsonderdelen hebben de studenten een goed beeld van wat er van hen verwacht wordt gedurende de verschillende evaluatiemomenten. Ook de transparantie van de examens is aan de maat. Studenten kunnen feedback krijgen bij hun evaluaties.

Als verbeterpunt stipt de commissie de afwezigheid van een meer overkoepelend toets- en beoordelingsbeleid aan. De opleidingen – bewust van deze problematiek – dienen volgens de commissie, in onderling overleg, dringend een aantal acties te ondernemen om de evaluatievormen en -criteria beter af te stemmen op de boogde eindtermen van de opleidingen EW en ME.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet ‘masterproef’ van de master EW en ME als goed.

De masterproef heeft een omvang van 18 ECTS binnen de trajecten ‘Algemene Economie’ en ‘Financial Economics’ en een gewicht van 15 ECTS binnen het traject ‘Research in Economics’. Hiermee wordt voldaan aan de decretale eisen. De afwijking in aantal studiepunten binnen het laatstgenoemde traject, ten opzichte van de andere trajecten is van louter technische aard (ten behoeve van de studenten in de ‘research track’ werd ook een opleidingsonderdeel ‘Dynamic Methods’ toegevoegd voor 3 ECTS, terwijl er werd geoordeeld dat er moeilijk op de andere opleidingsonderdelen bespaard kan worden). De masterproef is – volgens het zelfevaluatie-rapport – in de research track minstens even belangrijk als in de andere trajecten. De commissie stelt vast dat ook voor de ‘Research track’ aan de nodige voorwaarden voor de omvang van de masterproef voldaan is, maar dringt ten stelligste aan op een evenwichtiger oplossing hiervoor. Zij meent dat het niet gepast is, opleidingsonderdelen – omwille van de krapte in het programma – onder de hoofding van de masterproef worden ingeroosterd en stelt in de feiten vast dat het perfect mogelijk is om het opleidingsonderdeel als afzonderlijke entiteit aan te bieden in het curriculum, en ook dan nog te voldoen aan de vereisten inzake omvang van de masterproef.

De studenten moeten in de masterproef, het sluitstuk van de masteropleiding, blijk geven van hun analytisch en synthetisch vermogen om zelfstandig en op academisch niveau een oplossing te ontwikkelen voor een economische probleemstelling.

De toewijzing van de masterproefonderwerpen is adequaat. De voorbereiding op de masterproef EW en ME bestaat uit een aantal seminars die de nodige onderzoekscompetenties aanreiken. Deze kennis wordt progressief doorheen de bachelor en masters opgebouwd. De begeleiding is adequaat georganiseerd, maar varieert sterk in functie van de begeleidende supervisor, wat de commissie meenam bij de beoordeling van *facet 2.7* en waarvoor zij adviseerde om een betere afstemming te bewerkstelligen.

De studenten dienen de resultaten van hun masterproefwerk mondeling te presenteren en te verdedigen. De evaluatiecriteria zijn zeer helder omschreven en in voldoende mate bekend bij de studenten.

De commissie heeft een uitgebreide steekproef masterproeven gelezen. Ze is van mening dat het grootste deel masterproeven blijkt geeft van een goed analytisch en synthetisch, probleem-oplossend en kritisch-reflecterend vermogen. De commissie stelt daarnaast ook vast dat een toch niet te veronachtzamen aantal masterproeven niet veel meer omvatten dan een grondige literatuurstudie en geen geprononceerde eigen visie uitstralen. De commissie verwacht dit nochtans van alle masterproeven, mede gegeven de onderzoeksambitie die van de instelling uitgaat. De commissie meent dan ook dat de masterproeven in hoofdzaak 'goed' zijn, maar dringt aan op bewaking van de ondergrens, betreffende de drempelwaarde van wat aanvaard wordt als masterproef. De commissie adviseert ook om het proces van het schrijven van de masterproef strikt te bewaken en met eventuele tussentijdse rapporteringsmomenten te onderbouwen om mogelijk kwalitatief zwakkere masterproeven tijdens het wordingsproces te kunnen bijsturen.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'toelatingsvoorwaarden' van alle opleidingen als voldoende.

De bacheloropleiding is toegankelijk voor alle studenten met een diploma secundair onderwijs. De opleiding EW adviseert een minimum van vier uur wiskunde in de derde graad van de vooropleiding om de opleiding EW aan te vatten (de normstudent). Voor studenten met minder bagage (de niet-normstudent) is er een zomercursus wiskunde voorzien. Ook andere begeleidingsmodaliteiten, onder meer het monitoraat in de eerste jaren en proefexamens voor een aantal opleidingsonderdelen in de eerste fase van de bachelor, hebben als doel studenten met een minder sterke vooropleiding wiskunde te helpen slagen.

De bacheloropleiding EW (naast de bachelor TEW, HI en HIrB) geeft rechtstreeks toegang tot de masteropleidingen EW en ME. De commissie meent dat deze studenten goed voorbereid zijn om de masteropleiding EW of ME aan te vatten en deze met succes af te ronden. Voor studenten uit het buitenland wordt de gelijkwaardigheid van het diploma onderzocht, alvorens zij worden toegelaten tot de master EW of ME.

De commissie is van oordeel dat alle programma's qua leervormen en leerinhouden adequaat aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Jaarlijks schrijven (gemiddeld over de laatste 5 jaar) 48 generatiestudenten zich in voor de Bachelor EW. Het merendeel van de abiturienten komen uit een ASO richting in het secundair onderwijs met minimaal 4 uur wiskunde per week. De laatste jaren is er een verschuiving merkbaar naar minder sterk wiskundige profielen onder de abiturienten (van 'Economie – Wiskunde' naar 'Economie – moderne talen'). De instroom in de master EW bedraagt (gemiddeld over de laatste 3 jaar) 43 studenten. De master ME had in 2010–2011 een instroom van 20 studenten. De commissie meent dat een vrijblijvende oriëntatieproef hier nuttig kan zijn voor de instromende studenten.

Op basis van de gesprekken stelt de commissie vast dat het niveau (wiskunde of taalkennis) van de instromende Erasmusstudent niet steeds aan de maat is en dit resulteert in spanningen in de studentengroepen. De opleidingsverantwoordelijken lichtten toe dat zij menen weinig in handen te hebben om hieraan eigen eisen te stellen. De commissie meent dat het niveau van de instromende studenten een sterke bepalende factor is voor de wijze waarop het onderwijs gegeven wordt en zij is van oordeel dat de opleidingen baat zouden hebben bij een nauwkeuriger screening van de taal- en wiskundevoorkennis van de instromende Erasmusstudenten (vb. door een GMAT-score en TOEFL-test). Verder kan er ook gedacht worden om duidelijker afspraken te maken met de partneruniversiteiten betreffende de voorkennis van de instromende internationale studenten.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens voldoende voor de Bachelor Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens voldoende voor de Master Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens voldoende voor de Master in Economics en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

ONDERWERP 3 INZET VAN PERSONEEL

Het onderwijs wordt in de eerste plaats gedragen door het zelfstandig academisch personeel (ZAP) verbonden aan de FEB van de KU Leuven. De docenten zijn inzetbaar in meerdere van de opleidingen EW, TEW, HI en de Zij-instroomrichtingen. De FEB telt 5 onderzoekseenheden, die elk verder opgedeeld zijn in onderscheiden onderzoeksgroepen. Daarnaast zijn er ook 3 facultaire centra. Een ZAP lid heeft nu doorgaans een onderwijsbelasting van 12 tot 15 ECTS op jaarbasis. AAP en BAP mandaten worden betrokken bij het ondersteunen van het onderwijs, naast ATP mandaten, die instaan voor het management en verder ook ondersteuning bieden bij het onderwijs en onderzoek van de onderzoeksgroepen.

Het personeelsbeleid stippelt procedures uit voor aanstellingen, toewijzingen, benoemingen en bevorderingen. Docenten worden om de vijf jaar geëvalueerd. Recent worden nieuwe ZAP leden aangeworven met een tenure track contract, waarbij de focus – meer dan voorheen – ligt op onderwijs, evenals op onderzoek.

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' van alle opleidingen als goed.

De commissie heeft zeer veel waardering voor de uitmuntende vakinhoudelijke deskundigheid van het personeel. Zij stelde gedurende haar bezoek vast dat het academisch personeel gedreven en zeer betrokken is bij de opleidingen. De studenten en alumni waarderen het engagement van hun lesgevers. De vakdidactische deskundigheid is – haar inziens – adequaat. Sinds kort is er een versterkte aandacht voor onderwijs bij nieuwe aanstellingen (cf. tenure track contracten). Op het vlak van onderwijskundige professionalisering kan zeker nog winst geboekt worden, aldus de commissie. Deze afwegingen doen de commissie het oordeel 'goed' uitspreken over het facet 'kwaliteit van het personeel'.

Er is een behoorlijk aanbod onderwijsprofessionalisering zowel op facultair als universitair niveau. Deelname aan deze vormingssessies is echter nog te vrijblijvend, met uitzondering voor jonge docenten die in een tenure track zitten. Op het vlak van onderwijskundige innovatie ziet de commissie weinig voorbeelden binnen de opleidingen. Onderwijsinnovatie kent een projectmatige aanpak. Facultair worden een aantal bijzondere onderwijsinnovaties ontwikkeld waarvan de betekenis niet in elk programma wordt herkend en erkend. Het verdient de aanbeveling daar van elkaar te leren en een coherent beleid betreffende onderwijsvernieuwing uit te stippelen. Een instelling met een dergelijke sterke (onderzoeks)reputatie, is – volgens de commissie – ook gehouden zich op onderwijskundig vlak aan de top te positioneren. Op het ogenblik van het bezoek stelde de commissie vast dat veel elementen die aanwezig zijn binnen de instellingen niet tot het algemeen goed gaan behoren, omdat het – naar haar aanvoelen – nog niet volledig in de onderwijscultuur is verankerd om als groep of als ‘core faculty’ gezamenlijk over de kwaliteit van het onderwijs en de onderwijsvormen in de opleidingen na te denken. Daar waar dit raakt aan de academische vrijheid van de docenten, is de commissie van oordeel dat de gezamenlijke verantwoordelijkheid om kwalitatief hoogstaand onderwijs in te richten, sterker zou moeten doorwegen dan het individueel beschikingsrecht van de onderscheiden docenten. De commissie meent dan ook dat hier nog een slag gemaakt kan worden.

De commissie kreeg gedurende haar bezoek de indruk dat het onderzoek een zeer centrale plaats heeft binnen de FEB en dat het onderwijs spreekwoordelijk ‘op de tweede plaats’ komt. Uit de gesprekken met alle geledingen van het academisch personeel is gebleken dat de onderzoeken hoog liggen, maar niet onverzoenbaar zijn met de onderwijstaken.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet ‘eisen professionele en academische gerichtheid’ van alle opleidingen als excellent.

De commissie heeft de onderzoeksoutput van de docenten ingekeken en stelt vast dat het ZAP een uitstekend track record heeft op onderzoeksvlak. De docenten onderhouden veelvuldige internationale contacten en samenwerkingsverbanden. Het academisch personeel beschikt over een zeer brede waaier aan deskundigheden. De onderzoeksgroepen leveren een behoorlijk aantal doctoraten af in de door hen gedoeerde onderwerpen en het onderzoek van de verschillende onderzoekseenheden wordt uitgebreid

ingebracht in het onderwijs (hoofdzakelijk in de masters EW en ME, maar ook progressief in de bachelor EW).

Daarnaast worden op zeer regelmatige basis gastdocenten en -sprekers, met een duidelijke professionele oriëntatie uitgenodigd tijdens de lessen om een bepaald thema of een casus toe te lichten in de opleidingen.

De commissie besluit dat de opleidingen gedragen worden door deskundige onderzoekers die duidelijk actief zijn in diverse domein van de economische wetenschappen en er ook een goede inbreng is vanuit het beroepenveld.

De commissie meent dan ook dat de score 'excellent' op dit facet in lijn is met de voortreffelijke kwaliteit van de vakinhoudelijke expertise van de staf. Deze karakteristiek blijkt ook één van de elementen die de studenten en alumni tijdens de gesprekken aanhaalden als doorslaggevend argument om voor de KU Leuven te kiezen. Zij ervaren het als een zeer waardevol element les te krijgen van – naar hun zeggen – 'de beste onderzoekers'.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwantiteit van het personeel' van alle opleidingen als voldoende.

De personeelsomkadering voor de bachelor EW bedraagt 55 docenten, of 10,8 VTE. Voor de master EW en voor de master ME bedraagt de omringingsgraad in absolute aantallen 25 docenten, of 5,8 VTE. De commissie komt voor alle opleidingen economische wetenschappen tot de conclusie dat zij zich op grond van de getallen onmogelijk een mening kan vormen over de adequate omringing van de opleidingen. Er is geen één-één relatie tussen het personeel en de opleiding, omdat de staf ook in de andere programma's economische wetenschappen aan de FEB en toeleverend aan de andere faculteiten diverse onderwijsopdrachten opneemt.

De commissie stelt in de feiten, op basis van haar studie van de stukken en de gesprekken vast dat het aantal docenten (ZAP) toereikend is.

Een belangrijk getal om de belasting van de docenten in te schatten is de onderwijsbelasting per jaar, voor een voltijdse aanstelling. Deze bedraagt aan de KU Leuven in de regel 12 tot 15 ECTS op jaarbasis. De commissie is van oordeel dat dit vrij laag is (omzeggens de helft ten opzichte van de

andere Vlaamse universiteiten) en er daardoor ruime onderzoekstijd overblijft voor de staf.

De commissie geeft in overweging dat er in de bachelor EW een beduidende heterogeniteit is onder de studentengroepen, en de studenten in grote groepen les krijgen. Verder vragen ook de studenten in de masteropleidingen meer interactiviteit, wat – haar inziens – het best gerealiseerd kan worden indien gedoceerd wordt in kleinere groepen. De commissie is aldus de mening toegedaan dat de studenten hier de prijs betalen voor de hoge onderzoekstijd van de staf. De commissie geeft in overweging of een reallocatie van de onderwijs- en onderzoekstijd van de docenten niet een oplossing zou kunnen zijn voor het aanpakken van de heterogeniteit binnen de huidige studentengroepen en om de vraag naar interactievere lessen beter te faciliteren.

De commissie omschrijft de leeftijdsstructuur van het personeelsbestand als redelijk evenredig verdeeld over de leeftijdscategorieën maar stipt aan dat er relatief weinig vrouwelijke docenten zijn. De KU Leuven voert een gelijkheidsbeleid, is zich bewust van het onevenwicht en werkt daaraan, in de mate van het mogelijke.

De commissie is van oordeel dat de omringing voor de bachelor EW en de masters EW en ME voldoende is.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘inzet van personeel’ als minstens voldoende voor de Bachelor Economische Wetenschappen en heeft derhalve finaal een positief oordeel over het onderwerp ‘inzet van personeel’ voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘inzet van personeel’ als minstens voldoende voor de Master Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp ‘inzet van personeel’ voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘inzet van personeel’ als minstens voldoende voor de Master in Economics en heeft derhalve finaal een positief oordeel over het onderwerp ‘inzet van personeel’ voor deze opleiding.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet ‘materiële voorzieningen’ van alle opleidingen als goed.

De commissie heeft de campus waar de faculteit FEB gehuisvest is en waar de opleidingen EW en ME verzorgd worden, bezocht. Deze campus bevindt zich in de Naamsestraat, in de binnenstad van Leuven, en is vlot bereikbaar met de fiets en het openbaar vervoer. De voorzieningen zijn prima.

De commissie is tevreden over de uitrusting van de onderwijsruimten. Deze laten toe om multimediaal les te geven. De computerinfrastructuur is up-to-date en voldoet voor het aantal studenten.

De bibliotheek beschikt over een ruim aanbod te raadplegen bronnen en heeft ruime openingsuren. De elektronische collectie is zeer goed. De bibliotheek wordt momenteel gerenoveerd, door de mindere focus op haar eerder primaire functie als bibliotheek, en zal stelselmatig meer dienst doen als leercentrum (met studie- en ontmoetingsruimtes). De bibliotheek zal studenten meer mogelijkheden bieden om in groep te werken. Draadloze toegang tot het internet is voorzien op de campus.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet ‘studiebegeleiding’ van alle opleidingen als voldoende.

De studiebegeleiding wordt zowel op centraal als op facultair niveau ter harte genomen. Aan de KU Leuven en aan de Faculteit FEB wordt gestreefd naar een kwaliteitsvolle instroom-, doorstroom- en uitstroombegeleiding.

Wat de informatievoorziening voor potentiële studenten betreft zijn op centraal niveau zowel de Cel Onderwijscommunicatie als de Dienst Studietoelagen betrokken. De KU Leuven organiseert onder meer een Open Lesweek voor de laatstejaars van het secundair onderwijs, alsook ‘mini-colleges’ op scholen en een Bachelors & Co beurs. De FEB is ieder jaar present op de SID-ins, en organiseert Infodagen voor leerlingen en Studiedagen voor leerkrachten. Voor de instromende bachelorstudenten voorziet de faculteit specifieke begeleidingsmodaliteiten, zoals onthaalactiviteiten en een zomercursus wiskunde.

De commissie meent dat een duidelijke communicatie aan abiturienten (en aan hun leerkrachten) van de krachtlijnen van de economische wetenschappelijke discipline moet kunnen helpen om de interesse van de schoolverlaters voor het wetenschapsdomein van de economische wetenschappen aan te wakkeren.

Bij de studiebegeleiding en informatieverstrekking tijdens de opleiding is de studietrajectbegeleiding prioritair. Deze dienst informeert en begeleidt studenten van instroom tot uitstroom bij het maken van keuzes betreffende hun studietraject. De dienst staat ook in voor de opvolging van de studievoortgang van de studenten. De ombudspersonen zijn het eerste aanspreekpunt bij studie-gerelateerde problemen. Daarnaast kunnen studenten met meer specifieke problemen, zij het van sociale, fysische of psychologische aard, terecht bij de Dienst Studieadvies.

Vakinhoudelijke ondersteuning wordt verzorgd door het monitoraat. Dit behelst enerzijds vraag- en aanbod-gestuurde werkcolleges in kleine groepen en anderzijds individuele hulp bij het verwerken van de leerinhouden. De FEB ondersteunt de monitoraatswerking voor haar opleidingen. Enkele docenten organiseren in samenspraak met het monitoraat proefexamens in de eerste bachelorfase.

Uit de gesprekken met de studenten kwam naar voren dat de inspanningen van het monitoraat en de trajectbegeleiders sterk gewaardeerd worden, maar dat er zich regelmatig capaciteitsproblemen voordoen.

De commissie is van oordeel dat de studiebegeleiding en informatievoorziening aan de maat zijn en voldoende afgestemd zijn op de studievoortgang. Over het algemeen worden de vragen van de studenten efficiënt en effectief geadresseerd, zowel op centraal als facultair niveau. De commissie meent dat de personeelsomkadering van het monitoraat uitgebreid dient te worden of de leeromgeving Toledo nog actiever kan worden ingezet voor de begeleiding van de studenten.

De commissie stelt vast dat de webtool voor de vervroegde examenplanning, die vanaf 2011–2012 wordt aangeboden, nog niet naar behoren functioneert en meent dat deze tool dringend op punt dient gesteld te worden, alvorens deze kan worden inzet voor het efficiënt vastleggen van het individueel examenrooster van de student. Dit is evenwel een universiteitsbreed probleem. De commissie vindt dit een ernstig tekort, aangezien de planning van het individueel studieprogramma van de studenten afhankelijk is van

de examenplanning en de studenten belemmerd worden om hun keuzeopleidingsonderdelen op een zinvolle wijze naar hun interesse te kiezen.

De commissie meent dat ook een (vrijblijvende) oriëntatieproef kan helpen om de instromende studenten te helpen hun kennis van de wiskunde correct in te schatten. Verder zou ook de deelname aan proefexamens intensiever gepromoot kunnen worden.

Algemene conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens voldoende voor de Bachelor Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens voldoende voor de Master Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens voldoende voor de Master in Economics en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITZORG

Het zelfevaluatie rapport stelt dat de KU Leuven de ontwikkeling en opvolging van kwaliteit van het onderwijs centraal plaatst, onder aansturing van de Dienst Onderwijsbeleid (DOWB). Op universitair niveau is er een PDCA kwaliteitscyclus ontworpen, bestaande uit de volgende vier fasen: de definiëring van de onderwijsvisie (PLAN), de implementatie van het onderwijs (DO), de evaluatie van het onderwijs (CHECK) en de opvolging hiervan (ACT).

Binnen de FEB zien de horizontaal gestructureerde POC's (permanente onderwijscommissies) toe op de kwaliteitsontwikkeling en -opvolging van de opleidingen. Zij ontplooiën de PDCA-cyclus voor de opleidingen die zij aanbieden, onder coördinatie van het POC-bureau van de FEB.

De kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs van de KU Leuven focussen zich zowel op de evaluatie van de programma's als op de evaluatie van de opleidingsonderdelen. Studietijdmetingen en focusgesprekken vullen bovenstaande instrumenten aan. Ad hoc bevragingen, zoals alumni-enquêtes, vinden regelmatig plaats. De Faculteit FEB maakt een analyse van de instroom- en slaagcijfers en koppelt daar beleidsbeslissingen aan voor het management van haar opleidingen.

Facet 5.1 Evaluatie van de resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie van de resultaten' van alle opleidingen als voldoende.

De visitatiecommissie beschouwt het gevoerde kwaliteitszorgbeleid als adequaat. De commissie stelde vast dat de verschillende POC's de kwaliteitszorg van het onderwijs ernstig nemen en het door de universiteit uitgestippelde beleid consequent uitvoeren. Met het oog op de visitatie heeft de FEB ook een uitgebreide alumnibevraging gehouden.

De commissie vindt dat er een degelijk bevragingssysteem in voege is dat de opleidingsonderdelen periodiek evalueert, en dit mede aan de hand van toetsbare streefdoelen. De lage respons op deze bevragingen, is echter zorgwekkend, omdat deze de bruikbaarheid van de cijfers onderuit haalt. De commissie moedigt de opleidingen dan ook aan om de kwaliteitszorg nauwer in de dagelijkse werking van het onderwijs te integreren. Een grotere transparantie, aangaande de resultaten en snellere opvolging van de bevragingen kan hierbij wellicht stimulerend werken voor studenten.

De commissie stelt vast dat veel van de kwaliteitszorg op instellingsniveau geregeld wordt, en het in het bijzonder in een periode van curriculumwijzigingen, noodzakelijk is om meer dan volgens de institutioneel uitgetekende frequentie te meten en te peilen naar de effecten van de ondernomen acties. De commissie meent aldus dat er op het vlak van de opleiding wel veel op informele basis bevroegd wordt, maar stelt vast dat er relatief weinig middelen voorhanden zijn (vb. een snapshot systeem om recente wijzigingen te bevragen, op het niveau van de opleidingen) om het overleg dat in de schoot van de POC's gebeurt, te onderbouwen. De commissie meent, dat in het bijzonder bij curriculumwijzigingen, dergelijke bijkomende informatieverwerking noodzakelijk is om gericht te kunnen bijsturen.

De commissie is van mening dat het zelfevaluatie-rapport – een zeer omstandig en lijk, uitgebreid document – de nodige informatie ter beschikking stelde van de commissie om zich een initieel beeld te vormen van de kwaliteit en managementstructuren van de opleidingen. De gesprekken tijdens de bezoeken leverden een goede aanvulling bij het zelfevaluatie-rapport en de stukken die ter inzage lagen.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet ‘maatregelen tot verbetering’ van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat er duidelijk gevolg wordt gegeven aan externe evaluaties, inclusief aan de aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie, mede door het mechanisme van tussentijdse rapportering dat door de instelling is opgesteld. De commissie stelt vast dat een aantal aspecten pas recentelijk (enige jaren terug) zijn opgenomen en dus nog een ‘work in progress’ zijn (vb. de curriculummapping). De commissie heeft kunnen vaststellen dat ook aan de interne evaluaties op adequate wijze gevolg gegeven wordt. Deze geven vooral aanleiding tot maatregelen ter verbetering op het niveau van de individuele opleidingsonderdelen.

De opleidingen maken een turbulente periode van hervormingen en reorganisatie van het hogeronderwijslandschap door, waarvan een aantal elementen nog niet achter de rug zijn; de doorwerking van de BAMA met een sterker onderscheid tussen de onderscheiden opleidingen Bachelor en Master, de indaling van de academische vervolgoopleidingen in de initiële masters, de voorbereiding van de tweejarige masters, herstructurering van de programma's, na indaling van de post-initiële masters in de reguliere BAMA structuur, de voorbereiding van de herpositionering van het onderwijsaanbod met de nakende academisering van de hogeschoolopleidingen, en zo meer.

De commissie treedt de decaan bij waar hij stelt dat men onmogelijk op twintig vlakken tegelijk acties kan ondernemen en een duidelijke sequentie volgens prioritaire punten noodzakelijk is om de verschillende aandachtspunten tot een goed einde te brengen. De commissie stelt vast dat de opleidingsverantwoordelijken zich goed bewust zijn van de huidige en komende uitdagingen en is de mening toegedaan dat zij daar ook in de nabije toekomst een zinvolle invulling aan zullen geven.

De commissie besluit dat de evaluaties (zowel de interne als externe) adequaat worden opgevolgd en de resultaten van de verschillende evaluaties aanleiding geven tot aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen tot de realisatie van de beoogde streefdoelen.

De commissie spoort, in het kader van het verbeterperspectief, de opleidingen en de verschillende docenten aan om op een systematischere wijze de gemaakte curriculummapping verder te consolideren en in te zetten om (per leerlijn) de eindtermen, leerinhouden, leervormen en evaluaties beter op elkaar af te stemmen.

Facet 5.3 Betrokkenheid studenten, medewerkers, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'betrokkenheid van studenten, medewerkers, alumni en het beroepenveld' voor de bachelor EW als voldoende en voor de master EW en ME als goed.

Alle geledingen van het personeel zijn betrokken bij de kwaliteitszorg van de opleidingen EW en ME. De studenten zijn – sinds kort – terug vertegenwoordigd in de belangrijkste organen, inclusief de POC's die de spil vormen van de kwaliteitszorg voor de opleidingen. De studentenvereniging *Ekonomika* is een belangrijk kanaal waarlangs de studenten gehoor krijgen en de contacten tussen de opleidingen en de studentenvereniging zijn goed. Het beroepenveld en de alumni worden op adequate wijze betrokken bij de kwaliteitszorg van het onderwijs.

Gedurende lange tijd heeft de opleiding geen studenten bachelor EW bereid gevonden om te zetelen in de POC. De commissie maakt zich de bedenking dat door het inschuiven van de kleine groep EW studenten in grotere groepen de identiteit van de bachelorstudenten EW wellicht minder uitgesproken is. Resultaten van bevragingen kwamen daardoor ook slechts met vertraging bij de studenten terecht. De studenten deelden mee dat zij nu een generatie enthousiaste medestanders bereid gevonden hebben om als vertegenwoordiger voor hun opleiding deze taak op te nemen. De commissie stelt vast dat wellicht door de afwezigheid van studenten van de bachelor EW de POC – in het verleden – een ietwat mystieke sfeer is blijven hangen over de resultaten van de bevragingen van de opleidingsonderdelen, althans vanuit het oogpunt van de studenten. De transparantie rondom deze dossiers kan voor een deel bekomen worden door de betere inspraak van de studenten in de geijkte organen, wat vanaf het academiejaar 2011–2012 opnieuw het geval is.

De inspraak van studenten in de masters is beter gewaarborgd door de studentenvertegenwoordiging in de POC. De commissie maakt op grond van dit onderscheid ook onderscheid in de score voor dit facet voor de bachelor en masteropleidingen.

De alumni en het beroepenveld zijn voornamelijk op informele wijze betrokken bij de kwaliteitszorg van de opleidingen, via hun contacten met de docenten, maar de FEB blinkt ook uit in haar goede relaties met de alumni-vereniging, via het netwerk van de Fellows van het Hogenheuvcollege.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Bachelor Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als minstens voldoende voor de Master Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als minstens voldoende voor de Master in Economics en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerd niveau' van alle opleidingen als goed.

Zich baserend op de gesprekken tijdens het bezoek, het studiemateriaal, de examenvragen en (voor de masters EW en ME) de overall kwaliteit van de masterproeven, is de commissie van oordeel dat de bachelor- en masteropleidingen EW en ME de doelstellingen goed weten te realiseren.

De bacheloropleiding vormt een goede voorbereiding op de masteropleidingen EW en ME. De commissie is onder de indruk van de gerealiseerde

eindtermen van de bachelorstudenten en omschrijft het behaald niveau als 'zonder meer goed'.

De alumni zijn uitgesproken tevreden over de genoten (bachelor- en master)opleiding en menen dat de opleidingen adequaat voorbereiden op het latere beroepsleven, binnen en buiten de universiteit. De afgestudeerden zijn er van overtuigd dat alle opleidingen erin slagen het leeuwendeel van de beoogde eindtermen te realiseren. De sterk wetenschappelijke karakteristiek van de opleidingen weten zij terdege te waarderen. De minder sterke oriëntatie van de opleidingen op het verwerven van praktische vaardigheden ervaren de alumni allerminst als een probleem (de studenten omschrijven wel dit gemis). Zij stelden dat gegeven de situatie waar men in terecht komt, deze competenties snel verworven worden op de werkplek, wat voor een academische benaderingswijze moeilijker te realiseren is.

Wat de internationale mobiliteit betreft stelt de commissie vast dat de opleidingen een zeer beperkte uitwisseling realiseren in de opleidingen EW. De commissie adviseert een hogere internationale instroom van studenten te bewerkstelligen in de Bachelor EW. In de Engelstalige master stromen ongeveer voor een derde Vlaamse studenten in.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'onderwijsrendement' van alle opleidingen als voldoende.

Het zelfevaluatie rapport signaleert een matig studierendement bij de generatiestudenten. Het aantal generatiestudenten (eerste BA EW) dat gemiddeld over de laatste 5 jaar volledig slaagde (dus 100% van de credits verwierf) voor de eerste fase bedroeg de laatste jaren 22%. De groep studenten die minstens 75% credits verwierf bedraagt over diezelfde periode gemiddeld 55%. Ongeveer 73% van de bachelorstudenten EW die afstudeerden haalden hun diploma in de voorziene tijd van 3 jaar.

Ongeveer 52% van de masterstudenten ME verwierf 100% van de opgenomen studiebelasting. Omzeggens 86% van de afgestudeerden van de master EW studeerde af in de daartoe voorziene tijd van 1 jaar. De master ME heeft op het ogenblik van het schrijven van het zelfevaluatie rapport nog maar 1 cohorte afgestudeerden. Omzeggens drie op vier studenten behalen het einddiploma in de voorziene tijd van 1 jaar.

De commissie beoordeelt de slaagcijfers voor de bachelor als eerder laag en sterk fluctuerend per jaar. Ook de slaagcijfers voor de beide masters beoordeelt zij als eerder laag.

Voor het onderwijsrendement zijn impliciete streefcijfers geformuleerd, maar expliciete cijfers en een er op inhakend beleid ontbreekt vooralsnog. De commissie meent dan ook dat het noodzakelijk is om deze streefcijfers en het flankerend beleid te expliciteren.

In het kader van het verbeterperspectief meent de commissie dat de opleidingsverantwoordelijken een beter zicht dienen te krijgen op de drempels in de beginfase van de bachelor EW en op basis van deze bevindingen gerichte maatregelen moeten nemen om de studie-uitval te verkleinen.

Het onderwijsrendement is, volgens de gestelde normen en streefcijfers (voor de normstudent aan de KU Leuven) adequaat, in de hele Vlaamse context. De commissie geeft in overweging dat de term 'normstudent aan de KU Leuven' de groep studenten bedoelt die voldoet aan de kenmerken van de gewenste instroom en die aan alle examens deelnemen, wat op zich al een selectief deel van de instromende studentenpopulatie is. De commissie vindt deze definitie te beperkt, omdat de getallen er in positieve zin door vertekend worden; en deze cijfers niet alleen voor de visitatiecommissie, maar ook voor het beleid belangrijke indicatoren zijn. De commissie signaleert dat het significant deel van de bachelor dat tijdens de studie nog afvalt toch niet te verwaarlozen is en adviseert de opleidingsverantwoordelijken om door middel van een uitstroomanalyse zicht te krijgen op de beweegredenen van de afhakende studenten.

Voor de masteropleidingen signaleert de commissie de vertraging bij het schrijven van de masterproef als een niet te veronachtzamen signaal, waar de opleidingsverantwoordelijken door het zetten van ijkpunten in het proces van de masterproef zicht op zouden moeten kunnen krijgen.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als minstens voldoende voor de Bachelor Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als minstens voldoende voor de Master Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als minstens voldoende voor de Master in Economics en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

INTEGRAAL OORDEEL VAN DE VISITATIECOMMISSIE

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Bachelor Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master in Economics voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN HET VERBETERPERSPECTIEF

Doelstellingen

- Vervolledig alle ECTS-fiches consequent, gegeven het gevoerde beleid en curriculummapping;
- Heb oog voor de doelstellingen in de bachelor EW, gegeven de snel veranderende wereld en beoog een meer proactieve formulering van de doelstellingen voor het profiel 'algemene economie'.

Programma

- Consolideer de curriculummapping en veranker deze in alle elementen van het onderwijs voor deze opleidingen;
- Voorzie voldoende (studietraject)begeleiding om studenten een bewuste keuze te doen maken in de bachelor bij de invulling van de vrije keuzeruimte;
- Overweeg de invoering van een bachelorproef als sluitstuk van de bacheloropleiding;
- Intensifieer het overleg tussen de docenten binnen de leerlijnen (micro-economie, macro-economie en econometrie);
- Intensifieer de studietijdmetingen in de bachelor EW, in het bijzonder als er beduidende curriculumwijzigingen zijn doorgevoerd in het programma;
- Overleg met het instellingsniveau om de beschrijving van de werkvormen minstens de vereiste fijnmazigheid te laten ondersteunen, zodat de docenten transparant kunnen communiceren over de onderwijs- en examenvormen in de ECTS-fiches;

- Teken een gezamenlijk gedragen didactisch concept uit voor de keuzes van de onderwijsvormen en bewerkstellig onderling overleg;
- Zet TOLEDO meer in als tool om interactief en activerend les te geven, gegeven de grote studentengroepen;
- Teken een meer overkoepelend toets- en beoordelingsbeleid uit, dat meer in lijn is met de beoogde doelstellingen, voor alle opleidingen en breng het gezamenlijk overleg onder de docenten op gang;
- Betracht een meer uniforme begeleiding van de masterproeven door alle docenten en begeleiders;
- Betracht een hogere graad van overleg tussen de docenten over de opleidingen en teken een gezamenlijke visie op de wijze van verstrekken van het onderwijs in de economische wetenschappen uit;
- Verscherp de instroomvereisten voor internationale studenten; om de spanningen hierover in de studentengroepen te adresseren.

Personeel

- Teken een onderwijskundig professionaliseringsbeleid uit en vind er een draagvlak voor bij het docentenkorps;
- Zet meer in op onderwijskundige innovatie binnen de opleidingen en stippel een coherent beleid betreffende onderwijsvernieuwing uit;
- Vorm een community van lesgevers die gezamenlijk over de onderwijs-operationalisering overleggen en reflecteren;
- Overweeg of de studenten bachelor EW eerder als afzonderlijke groep les kunnen krijgen.

Voorzieningen

- Zet TOLEDO intensiever in voor het onderwijs, om het aldus activerender en interactiever vorm te geven;
- Intensifieer de promotie betreffende de eigenheid van de opleiding Economische Wetenschappen en zet de onderscheidende karakteristieken ervan nog meer in de verf bij schoolverlaters en hun leerkrachten en CLB-diensten;
- Breid de personeelsomkadering van het monitoraat uit;
- Overweeg het invoeren van een (vrijblijvende) oriëntatieproef die kan helpen om de instromende studenten hun kennis van de wiskunde correct in te laten schatten;
- Promoot de deelname aan proefexamens intensiever in de bachelor;
- Zet de webtool voor de vervroegde examenplanning op punt alvorens deze formeel in te voeren als registratiemiddel van het individueel studieprogramma van de student.

Interne Kwaliteitszorg

- Integreer de kwaliteitszorg voor de opleidingen nauwer in de dagelijkse werking van het onderwijs;
- Bewerkstellig een grotere transparantie, aangaande de resultaten en opvolging van de bevestigingen;
- Intensifieer de frequentie van bevestigingen in een periode van significante curriculumwijzigingen;
- Rond de curriculummapping af en implementeer ze in alle elementen van alle ECTS-fiches.

Resultaten

- Overweeg hoe het slaagpercentage van de generatiestudenten en van de volledige opleidingen bachelor en master EW en ME vergroot kan worden;
- Formuleer expliciete streefcijfers en ontwikkel een daarop inhakend beleid inzake slaagpercentages voor de opleidingen.

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

Master of Science in de Economie,
het Recht en de Bedrijfskunde

WOORD VOORAF

Dit deelrapport behandelt de Master of Science in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde (ERB) van de Katholieke Universiteit Leuven (KU Leuven).

De visitatiecommissie – cluster Economische Wetenschappen (verder de commissie genoemd) bezocht de opleiding tijdens haar bezoek aan de opleidingen Economische Wetenschappen van 21 tot en met 23 november 2011 en op 16 en 17 januari 2012. De commissie voerde gesprekken met de diverse geledingen, betrokken bij het onderwijs en beoordeelde de kwaliteit van de opleiding ERB. Conform haar opdracht geeft de commissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleiding waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de commissie in het kader van het verbeterperspectief aanbevelingen.

De beoordeling van de onderwerpen is, conform de vereisten, gebeurd aan de hand van de facetten en de bijbehorende criteria uit het VLIR/VLHORA beoordelingskader dat is afgestemd op de accreditatievereisten. De commissie heeft zich bij haar oordelen gebaseerd op de in het zelfevaluatie-rapport ter beschikking gestelde informatie. Deze informatie werd tijdens het bezoek aan de opleiding aangevuld door gesprekken met het betrokken faculteitsbestuur, met de opleidingsverantwoordelijken, docenten, assistenten, studenten en alumni. Ten slotte nam de commissie kennis

van leermateriaal, examenopgaven en masterproeven. Onderstaande oordelen hebben betrekking op de opleiding en alle opties, tenzij expliciet anders vermeld in het rapport.

De opleiding Master in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde (ERB) wordt gezamenlijk ingericht door de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen (FEB) en de faculteit Rechtsgeleerdheid (RG) van de KU Leuven. De Master ERB is een tweejarige opleiding (120 ECTS). Deze master is een vernieuwde opleiding die in de fase van de introductie van de BAMA-structuur werd ingericht, en gegroeid is uit de eerdere opleiding 'Master in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde', die van 2007–2008 tot 2009–2010 liep.

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

De faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen en de faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven beogen met de Master ERB studenten op te leiden die juridische en bedrijfseconomische vraagstukken, zoals deze zich voordoen in de domeinen 'Financieel Recht en Economie' en 'Bedrijfsrecht en Strategie', kunnen analyseren en oplossen door middel van een wetenschappelijke, multidisciplinaire aanpak. De opleiding stoelt dit op het bijbrengen van de denkwijze en systematiek van het recht én van de (bedrijfs)economie en op het aankweken van een interdisciplinair geïntegreerd perspectief.

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft de drie karakteristieken van de onderwijsvisie van de KU Leuven: het onderzoeksgebaseerd onderwijs, het competentiegericht leren en de student-gecentreerde benadering van het onderwijs, met nadruk op de zelfwerkzaamheid van de student.

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' van de master ERB als goed.

De commissie heeft de doelstellingen en eindtermen van de opleiding bestudeerd en heeft deze laten toelichten door de opleidingsverantwoordelijken tijdens de gesprekken. Ze stelt vast dat de doelstellingen en eindtermen adequaat uitgewerkt zijn en stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet en de Dublin-descriptoren.

De doelstellingen zijn goed gericht op de beheersing van algemene en algemene wetenschappelijke competenties op een gevorderd niveau en op het verwerven van systematische kennis van de kernelementen van de beide deeldisciplines. Er is goede aandacht voor de nieuwste ontwikkelingen in de relevante deeldomeinen van de toegepaste economische wetenschappen en van het financieel recht en het bedrijfsrecht. Er is adequate aandacht voor het aanbrengen van vaardigheden en attitudes. De commissie is van mening dat het beheersen van de competenties nodig voor het zelfstandig kunnen uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek voldoende beklemtoond wordt in de doelstellingen.

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvisie richtinggevend is voor de wijze waarop de doelstellingen zijn geformuleerd. De commissie stelde

gedurende het bezoek vast dat de academische doelstellingen gedragen worden door alle geledingen van de opleiding.

De commissie merkt op dat de ECTS-fiches lang niet allemaal even inzichtelijk of volledig ingevuld zijn, en dringt – in het kader van het verbeterperspectief – aan op een remediëring op dit vlak, temeer omdat de ECTS-fiches gelden als rechtsgeldige documenten die kunnen ingezet worden bij discussies aangaande de operationalisering van het onderwijs.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet ‘domeinspecifieke eisen’ van de master ERB als voldoende.

Het zelfevaluatie-rapport werpt slechts in beperkte mate licht op de domeinspecifieke doelstellingen van de master ERB. Maar de nadere explicitering door de opleidingsverantwoordelijken tijdens het bezoek verduidelijkt het beoogde profiel van de opleiding.

De master ERB streeft ernaar om voor de domeinspecifieke doelstellingen een evenwicht te realiseren tussen breedte, diepgang in de deeldomeinen bedrijfseconomische en juridische discipline en integratie van deze beide deeldisciplines. De opleiding beoogt de domeinen financiële vraagstukken en competitie- en strategievraagstukken te belichten vanuit juridische en vanuit bedrijfseconomische hoek. Dit bestrijkt de ‘breedte’ van de opleiding. De ‘diepgang’ van de opleiding wordt beoogd in de studie van de methodologie van de beide disciplines (recht en TEW), in de deeldomeinen die het programma aanbiedt. De ‘integratie’ bestaat erin dat de afgestudeerde de denkkaders van beide disciplines kan integreren om een probleemstelling juridisch én bedrijfseconomisch te conceptualiseren, en daar op professioneel niveau oplossingen voor kan aandragen.

De commissie heeft vastgesteld dat het programma niet zozeer een typische Law en Economics signatuur heeft, maar eerder het midden tracht te houden tussen de onderscheiden disciplines: ‘rechten’ en ‘bedrijfseconomie’ en in mindere mate de ‘economische wetenschappen¹’. Deze opleiding is in zekere zin aldus gelijkaardig in filosofie aan de ‘handelsingenieursopleiding’, maar dan in de doorsnede van de disciplines rechten en bedrijfseconomie.

1 In het vervolg van het rapport wordt omwille van de leesbaarheid steeds ‘bedrijfseconomie’ vermeld, hoewel er steeds ook een aandeel van de discipline economische wetenschappen in het curriculum aan bod komt.

De commissie stelt ook vast dat de master ERB slechts in zeer geringe mate aansluit bij het domeinspecifiek referentiekader, cluster Economische Wetenschappen dat door de commissie werd opgesteld, en slechts een summier beschrijving geeft van het eigen domeinspecifieke referentiekader in het zelfevaluatie rapport. De commissie stelt vast dat de subdomeinen ‘macro-economie’ en ‘econometrie’ niet op gevorderd niveau worden aangeboden in het ERB curriculum.

Gegeven het belang van de correcte inschatting van de domeinspecifieke doelstellingen voor de opleiding voor haar onderwijsevaluatie, heeft de commissie dit thema nadrukkelijk besproken met de opleidingsverantwoordelijken. In conclusie typeert de commissie de opleiding als een masteropleiding die beoogt de disciplines (nl ‘financieel recht en economie’ en ‘bedrijfsrecht en strategie’) uit de toegepaste economische wetenschappelijke discipline en uit de juridische wetenschappen naast elkaar te plaatsen, de studenten voldoende inzicht te doen verwerven in de beide disciplines en hen de geijkte denkkaders aan te meten, hen de bijpassende methodologie eigen te maken, en een zekere graad van integratie van de beide werelden te doen realiseren. De commissie typeert de opleiding als gericht op het vormen van gegradueerden die een probleem vanuit een juridische invalshoek én vanuit een bedrijfseconomische invalshoek kunnen benaderen, en ‘met zichzelf kunnen praten’.

De commissie meent aldus dat de opleiding geen ‘Law and Economics’ pur sang is en dus niet ‘het toepassen van micro-economische theorieën op allerhande onderdelen van het recht en op facetten uit het rechtsbedrijf beoogt’, maar een studie van de bovengenoemde deeldisciplines van het recht en de bedrijfseconomie beoogt, met een zekere graad van integratie. De commissie is van oordeel dat de opleiding ERB ook niet de volle breedte en diepte van de masteropleidingen in de “zuivere domeinen” TEW en Recht benadert of de som van de beide realiseert, aan het eind van het programma. Zij is bijgevolg van oordeel dat het ERB programma geen “all round” juristen of bedrijfseconomen vormt, die dezelfde competenties zouden verworven hebben als studenten die na een juridische master ook een master TEW (of in omgekeerde volgorde) behaald hebben. Zij meent wel dat deze breedte en diepte – zoals door de opleidingsverantwoordelijken uitgelegd – inderdaad door het ERB programma op masterniveau behaald kan worden in de deeldisciplines ‘financieel recht en economie’ en ‘bedrijfsrecht en strategie’. De commissie omschrijft deze specifieke karakteristiek dan ook als het onderscheidende kenmerk en de kracht van de master ERB.

De commissie is van oordeel dat er een duidelijke markt vraag is naar dit type deskundigen, die beide onderscheiden denkkaders kunnen begrijpen, toepassen op eenzelfde probleemstelling en een praktische oplossing kunnen voorstellen die recht doet aan de beide disciplines en verdedigbaar is vanuit de verschillende denkkaders.

De commissie is van oordeel dat een duidelijker omschreven en scherper afgelijnd profiel van de master ERB wenselijk is. Dit zou niet alleen de externe communicatie en promotie aangaande het programma bevorderen, maar het zou – haar inziens – ook de interne communicatie tussen de verschillende faculteiten en zelfs binnen de tot het programma bijdragende onderzoeksgroepen transparanter maken en debat en overleg faciliteren.

De commissie benadrukt in het kader van het profileringsvraagstuk dat het een jonge opleiding betreft, die gegroeid en geboetseerd is uit een eerder programma. Zij is van oordeel dat het wenselijk, nuttig maar ook noodzakelijk is om – ten behoeve van gericht overleg over het programma – scherp te krijgen waarvoor het programma staat, wat het beoogt en hoe dit kan gerealiseerd worden. De commissie ziet in dit programma ‘een bloem in de knop’, die nog goed verzorgd en met meer dan gemiddelde aandacht omringd (in tijd, zorg, personeelsomkadering en zo meer) dient te worden om uit te kunnen bloeien tot haar volle potentieel.

De commissie geeft in het kader van het verbeterperspectief ook in overweging om het promotiemateriaal voor de opleiding te herbekijken, want zij meent dat dit nu, hoofdzakelijk vanuit de blik van de FEB is opgesteld en de juridische helft van de opleiding daarbij minder belicht wordt. Zij ziet dit ook in relatie tot de hoofdzakelijk bedrijfseconomische instroomkarakteristieken van de masterstudenten.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘doelstellingen’ als minstens voldoende voor de master ERB en heeft een positief oordeel over het onderwerp ‘doelstellingen’ voor deze opleiding.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft het programma uitvoerig. Hier volgt een beknopte beschrijving.

Master ERB

Het masterprogramma ERB telt 120 ECTS en is verspreid over twee fasen. Het bestaat uit:

- een gemeenschappelijk verplicht deel juridische vorming (12 ECTS)
- een gemeenschappelijk verplicht deel bedrijfseconomische vorming (12 ECTS).
- een gezamenlijk verplicht deel integratieve methodologische vorming (36 ECTS, waarvan de masterproef 24 ECTS inneemt).
- het gericht verplicht gedeelte:
 - voor studenten met een juridische vooropleiding (13 tot 18 ECTS)
 - voor studenten met een bedrijfseconomische vooropleiding (14 ECTS)
 - twee opties ‘Financieel recht en economie’ en ‘Bedrijfsrecht en strategie’ (36 ECTS), waarvan de studenten er 1 kiezen (binnen de optie maakt de student zelf een keuze uit een aantal opleidingsonderdelen). Elke optie omvat 18 ECTS juridische vorming en 18 ECTS bedrijfseconomische vorming.
- een vrije keuzeruimte van 3 tot 10 ECTS.

De opleidingsverantwoordelijken beschrijven dat zij werken met parallelle opleidingsonderdelen die respectievelijk vanuit een economisch en juridisch perspectief een bepaald deeldomein van de kennis benaderen.

Facet 2.1 Relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet ‘relatie tussen de doelstellingen en de inhoud’ van de master ERB als voldoende.

De commissie is van oordeel dat het programma een adequate concretisering is van de eindkwalificaties van de opleiding, en dit zowel voor wat betreft het niveau, de oriëntatie en impliciete domeinspecifieke doelstellingen. Er is in de opleiding voldoende aandacht voor discipline-overschrijdende elementen.

De commissie stelt vast dat de opleiding op een inzichtelijke wijze de koppeling weergeeft tussen de doelstellingen en eindtermen enerzijds en de opleidingsonderdelen anderzijds. Er wordt voor de master ERB een

curriculummapping uitgevoerd, die voor de opleidingsonderdelen, ingericht door de FEB, reeds is afgerond, maar voor de opleidingsonderdelen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid, nog dient te gebeuren. Na afronding dient ook de vergelijking van de invulling door de studenten en door de docenten te gebeuren, en dienen de daaruit voortvloeiende aanpassingen te worden gemaakt.

De commissie is van oordeel dat de opleiding inderdaad voor de deeldisciplines finance en strategie de corresponderende juridische en bedrijfs-economische kennisinhouden op adequate wijze concretiseert in het programma en het programma daarin de diepgang, karakteristiek voor een masterniveau heeft.

Voor wat betreft de bedrijfseconomische (TEW) discipline, verwacht de commissie meer moderne elementen (vb. behavioral economics) in het programma. De commissie stelt wel vast dat de nodige elementen om een grondige bedrijfseconomische studie mogelijk te maken inderdaad in het curriculum opgenomen zijn. De commissie is verder ook van oordeel dat de concrete invulling van het programma méér integratieve elementen dient te bevatten en de integratie méér expliciet aan bod moet komen, aansluitend bij de studie van de onderscheiden deeldomeinen.

De commissie is van oordeel dat het programma ERB de studenten goede mogelijkheden biedt om de beoogde doelstellingen te bereiken.

De commissie waardeert dat de studenten zelf hun programma (tot op zekere hoogte) kunnen afstemmen op hun persoonlijke interesse, onder meer door de vrije keuzeruimte in de opties. Zij merkt wel op dat het inzetten van parallelle juridische en bedrijfseconomische onderwerpen, die als kracht van de opleiding bedoeld zijn, niet verzekerd is, omdat de student volgens een andere logica zijn persoonlijk curriculum in blijkt te vullen. De commissie onderstreept dat de vrije keuze dus intensiever begeleid dient te worden om deze opzet te realiseren. Zij adviseert de opleidingsverantwoordelijken om de studenten goed te informeren en te begeleiden bij de keuze of eventueel vooraf uitgetekende minoren aan te bieden binnen de opties die deze logica volgt.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid van het programma' van de master ERB als goed.

De commissie is van oordeel dat er zeer goede aandacht is in het programma voor kennisontwikkeling, alsook voor het bijbrengen van onderzoekssattitudes en onderzoeksvaardigheden op gevorderd niveau voor de bestudeerde deeldomeinen van de economische wetenschappen en voor deeldomeinen van de juridische denkkaders.

Vanaf de eerste fase worden studenten geconfronteerd met resultaten van wetenschappelijk onderzoek en komen zij in aanraking met (lopend) wetenschappelijk onderzoek in diverse opleidingsonderdelen. De opleiding benut de hoge kwaliteit van het onderzoek en de expertises van de staf, die voor de beide faculteiten, deel uitmaakt van vooraanstaande internationale wetenschappelijke netwerken. Het onderwijs steunt zeer sterk op de onderzoekservaring van de betrokken lesgevers. De commissie typeert het onderwijs als duidelijk 'onderzoeksgebaseerd' onderwijs, wat de signatuur van de instelling uitdraagt.

De commissie wenst te onderstrepen dat zij zeer waardeert dat de opleiding, door haar duale focus op de deelaspecten van de kerndisciplines van het recht en de bedrijfseconomie, een passend antwoord biedt op een duidelijke maatschappelijke vraag. De bredere maatschappij heeft niet alleen experts die omzeggens 'alleen met zichzelf kunnen praten', maar heeft zeer expliciet ook 'bruggenbouwers' nodig die de vereiste competenties hebben om verschillende werelden te begrijpen en mensen uit die onderscheiden werelden met elkaar te laten praten of minstens als vertaler-tolk op te treden.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'samenhang van het programma' van de master ERB als voldoende.

De commissie beoordeelt de horizontale en verticale opbouw van het programma als adequaat. De opleidingsonderdelen en de wijze waarop ze op elkaar verder bouwen vertoont de nodige coherentie en sequentie. De commissie is van oordeel dat de samenhang nog verbeterd kan worden, en dit onder meer door het strikter bewaken van de keuzeopleidingson-

derdelen en de beoogde samenhang tussen de juridische en bedrijfseconomische thema's.

De commissie stelt op basis van het zelfevaluatie-rapport (vooral in de bijlagen) en de gesprekken gedurende het bezoek vast dat er leerlijnen gedefinieerd zijn. Het overleg van de docenten binnen de leerlijnen is op dit ogenblik nog relatief schaars en mag – in de visie van de commissie – geïntensifieerd worden.

Facet 2.4 Studieomvang

De master ERB omvat 120 ECTS en voldoet daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' van de master ERB als voldoende.

Tijdens haar bezoek is het de commissie duidelijk geworden dat de opleiding ERB niet overladen is maar wel een vrij intensieve opleiding is. Zij stelt weinig studiebelemmerende factoren vast.

De commissie werd toegelicht dat aan studietijd gerelateerde informatie over de opleiding ERB tot nog toe op informele wijze werd bekomen. De ERB opleiding is qua administratieve opvolging ondergebracht in de faculteit FEB, maar kan voor wat de metingen inzake studietijd en interne kwaliteitszorg betreft, niet afgescheiden worden van de grotere studentengroepen. De commissie is van oordeel dat dit geen gezonde situatie is en dat de opleidingsverantwoordelijken gebruik zouden moeten kunnen maken van de geijkte procedures en instrumenten die op instellingsniveau ontplooid zijn, om de bewaking van de studietijd en evaluaties van dit programma afzonderlijk te kunnen uitvoeren. Op basis van de beschikbare gegevens, en na het gesprek met de studenten komt de commissie tot de conclusie dat het programma studeerbaar is en er een redelijke overeenstemming is tussen de begrote en de werkelijke studietijd; conform de norm van 60 ECTS per jaar. Waar nodig blijkt worden remediëringsmaatregelen genomen.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'afstemming tussen vormgeving en inhoud' van de master ERB als voldoende.

De commissie heeft het studiemateriaal ingekeken tijdens het bezoek en stelt vast dat het van goed niveau is. De commissie is van oordeel dat de werkvormen in niet meer dan voldoende mate aansluiten bij de doelstellingen van de opleiding. De commissie is van oordeel dat de werkvormen té éézijdig hoorcolleges zijn en zij ziet hier een verband met het vooromzeggens 80% aanschuifonderwijs dat de studenten in de master ERB genieten, omdat zij voor de meeste opleidingsonderdelen les volgen bij één van de twee faculteiten. De ene kant van deze medaille is dat zij tot de volle diepte de opleidingsonderdelen genieten, en er geen verkorte, eenvoudige of samengevatte versie ter studie aan de ERB studenten wordt voorgelegd, maar de andere kant van de medaille is dat zij verdwijnen in de grote groepen studenten en dat de 80% opleidingsonderdelen niet specifiek voor hen in context worden gezet. De commissie is van oordeel dat er te weinig seminaries en integratieve opdrachten voorzien zijn, die afzonderlijk voor de ERB studenten worden ingericht, waarin de integratie tussen de onderscheiden disciplines wordt gedocumenteerd en onderwezen. De commissie denkt in de lijnen van multidisciplinair groepswork tussen studenten economie en studenten rechten. Zij is ervan overtuigd dat door het uitvoeren van groepswork veel van het andere denkkader zou veruitwendigd worden door onderling overleg. De commissie meent dat er aldus bewuster, en met meer begeleiding, dient ingezet te worden op dergelijke, interactieve, specifieke werkvormen voor de ERB studenten. De commissie erkent dat de opleidingsonderdelen in de cluster 'integrerende economische vorming' hier ten dele aan tegemoet komen, maar zij meent dat er méér nodig is voor deze opleiding.

De commissie is van oordeel dat er op dit ogenblik nog geen door de docenten gezamenlijk gedragen didactisch concept aan de basis ligt voor de keuzes van de onderwijsvormen in het programma en de logistieke elementen nog doorwegen (met name het aansluiten van de studenten ERB bij de basisopleidingen master Rechten of master TEW). Op dit ogenblik beslist nog de individuele docent welke werkvormen ingezet zullen worden en is er ook daar waar meerdere docenten voor een opleidingsonderdeel verantwoordelijk zijn nog weinig overleg op dit vlak. De commissie is van oordeel dat een gedragen gezamenlijke visie vereist is om goed vorm te kunnen geven aan het onderwijs en zij beveelt de opleidingsverantwoordelijken aan om dit debat tussen de individuele docenten op gang te brengen.

Sinds 2008–2009 biedt de FEB studenten de (ten opzichte van 2001–2002 verruimde) mogelijkheid aan om tijdens de zomervakantie praktijkervaring op te doen en aldus een stage (6 ECTS) op te nemen als keuzeopleidingsonderdeel in de master ERB. Deze stage krijgt vorm als een beleidsgericht onderzoeksproject en is er expliciet op gericht om de student een specifiek probleem te laten uitwerken in een reële setting. De stage onderscheidt zich hierdoor duidelijk van de ‘meeloopstages’. De commissie vindt dit een goed gegeven.

TOLEDO, de elektronische leeromgeving, biedt de mogelijkheid om het programma interactief en activerend vorm te geven, maar wordt niet voor alle opleidingsonderdelen even intens ingezet om het actief leren van de studenten te ondersteunen.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet ‘beoordeling en toetsing’ van de master ERB als voldoende.

De commissie heeft een steekproef examenvragen bestudeerd voorafgaand aan het bezoek en is van oordeel dat de beoordeling en toetsing in de master ERB in voldoende mate gericht is op de realisatie van de doelstellingen en eindtermen. De examenopgaven die de commissie heeft ingekeken zijn van behoorlijk niveau en toetsen zowel kennis, inzicht, en in mindere mate, vaardigheden en attitudes. De commissie stelde voldoende variatie in toetsvormen vast en zag goede voorbeelden van vernieuwende evaluatievormen. Studenten schrijven een aantal papers en worden voor een aantal opleidingsonderdelen ook permanent geëvalueerd. Ook de beoordeling van de masterproef heeft een goede kwaliteit.

De organisatie van de evaluaties verloopt goed. De evaluatieprocedures worden tijdig meegedeeld. Voor de meeste opleidingsonderdelen hebben de studenten een goed beeld van wat er van hen verwacht wordt gedurende de verschillende evaluatiemomenten. Ook de transparantie van de examens is aan de maat. Studenten kunnen feedback krijgen bij hun evaluaties.

Als verbeterpunt stipt de commissie de nood aan een meer overkoepelend en integraal toets- en beoordelingsbeleid voor de opleiding aan.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'masterproef' van de master ERB als goed.

De masterproef heeft een omvang van 24 ECTS. Hiermee wordt voldaan aan de decretale eisen.

De masterproef bestaat uit twee afzonderlijke papers, een 'economische paper' en een 'juridische paper' (meestal) over een verwant onderwerp. Aan elke paper wordt een promotor toegewezen die de discipline eigen is. De verdeling is één vierde voor de kleine paper, en drie vierden voor de grote paper. De student kiest of hij de grote paper schrijft in de discipline conform zijn vooropleiding of net niet. De andere paper wordt geschreven volgens de andere discipline. Er is een evolutie merkbaar in de zin van een duidelijker component van integratie, waarbij wordt getracht om het onderwerp voor de beide delen masterproef verwant te houden, en een element van integratieve reflectie toe te voegen aan de beide papers.

De student moeten in de masterproef, het sluitstuk van de masteropleiding, aantonen dat hij de methodologie uit de twee disciplines beheerst, belangrijke juridische en economische bronnen kan aanwenden als ervaren gebruiker, alsook de vaardigheid toont om de samenhang tussen beide disciplines als beginnende professional in de vak-beoefening te integreren.

Het toewijzen van de masterproefonderwerpen is adequaat. De commissie stelt wel vast dat de onderwerpen meestal aangereikt worden door de staf en in mindere mate worden voorgesteld door de studenten zelf.

De voorbereiding op de masterproef ERB bestaat uit een aantal seminars die de nodige onderzoekscompetenties en de studie van de gangbare onderzoeks- en analysemethoden aanreiken. De begeleiding is adequaat georganiseerd, maar varieert sterk in functie van de begeleidende supervisor. De studenten dienen de resultaten van hun masterproefwerk mondeling te presenteren en te verdedigen. De evaluatiecriteria zijn helder omschreven en in voldoende mate bekend bij de studenten.

De commissie heeft een steekproef masterproeven gelezen. Ze is van mening dat de kwaliteit van de masterproeven goed is en aldus blijkt geeft van een goed analytisch en synthetisch, probleem-oplossend en kritisch-reflecterend vermogen. Ook vormelijk zijn de masterproeven in orde: ze bevatten de beschrijving van de doelstelling van het onderzoek en de on-

derzoeksvraag, het onderzoeksopzet en de gebruikte methodologie, naast een duidelijke uitwerking. In toenemende mate wordt een integratief element aan de twee delen van de masterproef toegevoegd.

De commissie vernam van de opleidingsverantwoordelijken dat zij in de nabije toekomst zullen evolueren naar een volledig geïntegreerde masterproef waarbij eenzelfde onderwerp vanuit de twee disciplines benaderd en geanalyseerd wordt en een resultaat genereert dat gesteund is op de integratie van de beide deeldisciplines.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'toelatingsvoorwaarden' van de master ERB als voldoende.

Voor de Bachelors EW, TEW en Rechten is de Master ERB toegankelijk, na het volgen van het daartoe ontworpen voorbereidingsprogramma van 30 ECTS (dat in de keuzeruimte van het curriculum van de betrokken bachelors aan de KU Leuven wordt aangeboden). Ook alle andere studenten dienen eerst een voorbereidingsprogramma te volgen, alvorens ze kunnen instromen in de master ERB.

De commissie is van oordeel dat het ERB programma qua leervormen en leerinhouden adequaat aansluit bij de vooropleiding van de EW/TEW instroom en bij de basiskennis van de Bachelors Rechten aan de KU Leuven, voor zover zij het gerichte voorbereidingsprogramma gevolgd hebben. De commissie stelt vast dat er slechts een zeer geringe instroom in het programma is, van andere dan KU Leuven EW/ TEW en in mindere mate KU Leuven Rechten studenten. Cijfermatig blijkt dat zich jaarlijks (gemiddeld over de 4 jaar, wat de levensduur is van het programma in deze vorm) 27 studenten inschrijven voor de master ERB. Globaal beschouwd, hebben twee derden van de instromende studenten een vooropleiding bedrijfseconomie met voortraject voor het ERB gevolgd binnen de KU Leuven en één derde de Bachelor Rechten, met het voortraject voor de ERB in de bachelor Rechten aan de KU Leuven. De keuze voor de Bachelor Rechten om de master ERB te volgen, betekent dat hij geen toegang krijgt tot de toegabe-roepen, wat drempelverhogend werkt. Dit gegeven is echter niet eenvoudig aanpasbaar, gegeven het vigerend wetgevend kader.

De commissie stelt uit de gesprekken vast dat de ERB opleiding bij het docentenkorps van de Rechtenfaculteit minder blijkt te leven. Het pro-

gramma is bijna uniek gericht op de FEB bachelors – die gericht geïnformeerd lijken over de mogelijkheid tot het volgen van een minor rechten in de bachelor EW of TEW, en in mindere mate op de Bachelors Rechten, die zich tijdens de bachelor reeds bewust moeten zijn van de nodige vooropleiding, willen zij zonder studievertraging (door het na de bachelor moeten volgen van een voorbereidingsprogramma) instromen in het programma. De commissie stelt op basis van lezing van het promotiemateriaal voor het programma vast dat dit vanuit de visie van het FEB opgesteld is, en voornamelijk studenten Bachelor TEW (en in mindere mate Bachelors EW) zal aanspreken. De commissie acht het wenselijk dat er een min of meer gelijke verdeling is in de studentenaantallen van de beide kerndisciplines Rechten en Bedrijfseconomische Wetenschappen, maar stelt vast dat deze mix niet wordt bereikt. De commissie stelt vast dat de promotie van het programma tot nog toe gericht is op de eigen (KU Leuven FEB en in mindere mate de KU Leuven Rechten studenten), wat ingaat tegen de Bologna-filosofie.

De commissie is van oordeel, dat ondanks de vaststelling dat de opleiding ERB voldoet aan de formele criteria, het wenselijk is om een beleid ter zake te voeren dat beoogt om een betere mix van studenten met onderscheiden vooropleidingen toegang te verlenen tot het programma. Dit zou het element integratie ook in de studentenpopulatie bevorderen.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens voldoende van de master ERB en heeft derhalve finaal een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

ONDERWERP 3 PERSONEEL

Het onderwijs wordt in de eerste plaats gedragen door het zelfstandig academisch personeel (ZAP) verbonden aan de FEB en de faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven. Een ZAP lid aan de KU Leuven heeft doorgaans een onderwijsbelasting van 12 tot 15 ECTS op jaarbasis. AAP en BAP mandaten worden betrokken bij het ondersteunen van het onderwijs, naast ATP mandaten, die instaan voor het management en ondersteuning bieden bij het onderwijs en onderzoek van de onderzoeksgroepen. De beide faculteiten voeren een gelijkaardig personeelsbeleid.

Het personeelsbeleid stippelt procedures uit voor aanstellingen, toewijzingen, benoemingen en bevorderingen. Docenten worden om de vijf jaar geëvalueerd. Recent worden nieuwe ZAP leden aangeworven met een tenure track contract, waarbij de focus – meer dan voorheen – ligt op onderwijs, evenals op onderzoek.

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' van de master ERB als goed.

De commissie heeft zeer veel waardering voor de uitstekende vakinhoudelijke deskundigheid van het personeel. Zij stelde gedurende haar bezoek vast dat het academisch personeel gedreven en zeer betrokken is bij de opleiding. De studenten en (de eerste cohorten) alumni waarderen hun duidelijk engagement. De vakdidactische deskundigheid is – haar inziens – adequaat. Sinds kort is er een versterkte aandacht voor onderwijs bij nieuwe aanstellingen (cf. tenure track contracten). Op het vlak van onderwijskundige professionalisering kan zeker nog winst geboekt worden, aldus de commissie. Deze afwegingen doen de commissie het oordeel 'goed' uitspreken over het facet 'kwaliteit van het personeel'.

Er is een behoorlijk aanbod onderwijsprofessionalisering zowel op facultair als op universitair niveau. Deelname aan deze vormingssessies is echter nog te vrijblijvend, met uitzondering voor jonge docenten die in een tenure track zitten. Op het vlak van onderwijskundige innovatie ziet de commissie weinig voorbeelden binnen de opleiding. De commissie spoort de opleiding dan ook aan om een coherent beleid inzake onderwijsvernieuwing uit te stippelen. Een instelling met een dergelijke sterke (onderzoeks)reputatie, is – volgens de commissie – ook gehouden zich op onderwijskundig vlak aan de top te positioneren. Op het ogenblik van het bezoek stelde de commissie vast dat veel elementen die aanwezig zijn binnen de instelling, nog niet inherent verweven zijn in de opleidingen, omdat deze – naar haar aanvoelen – nog niet volledig in de onderwijscultuur verankerd zijn.

De commissie kreeg gedurende haar bezoek de indruk dat het onderzoek een zeer centrale plaats heeft binnen de FEB en dat het onderwijs spreekwoordelijk 'op de tweede plaats' komt. Uit de gesprekken met alle geledingen van het academisch personeel is gebleken dat de onderzoeken hoog liggen, maar niet onverzoenbaar zijn met de onderwijstaken. De commissie

geeft dan ook in overweging om de ERB studenten bij meer gelegenheden als aparte groep te onderwijzen (bv. meer integratieve seminars dan tot op heden) en meer te investeren in aparte lestijden voor deze groep studenten.

De commissie is van oordeel dat er – in het bijzonder – voor de ERB opleiding nog geen echte ‘core faculty’ is die deze opleiding draagt en een duidelijk omschreven visie en invulling geeft aan de wijze waarop het programma wordt ingericht. De commissie karakteriseert dit door de volgende omschrijving “het hart van het programma klopt nog niet op één plaats”, waarmee ze aangeeft dat er in de hoofden van de lesgevers en programmabezielers ook nog gedacht wordt vanuit de eigen specifieke achtergrond en integratie nog te veel een theoretisch begrip is.

De commissie heeft dit aspect besproken met de opleidingsverantwoordelijken tijdens het bezoek. Zij stelt vast dat de opleidingsverantwoordelijken, maar ook de studenten aangaven dat de studenten na het afronden van het programma, een betere integratieve kijk verworven hebben op de werkelijkheid dan de docenten. De docenten die in het programma onderwijzen zijn vooralsnog verbonden aan een eigen onderzoeksdiscipline en volgen een eerder geïkt paradigma van de respectievelijk economische of juridische denkkaders en zij benaderen de opleiding op dit ogenblik nog niet vanuit een integratief denkkader. De commissie meent dan ook dat het een redelijke verwachting is, dat over een paar jaar tijd, naast de twee docenten die de integratie nu benadrukken, minstens nog een aantal van de docenten die in het programma les geven deze capaciteit tot integratief benaderen van de bestudeerde deeldomeinen zouden verwerven.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet ‘eisen professionele en academische gerichtheid’ van de master ERB als goed.

De commissie heeft de onderzoeksoutput van de docenten ingekeken en stelt vast dat het ZAP een uitstekend track record heeft op onderzoeksvlak. Internationale contacten en samenwerkingsverbanden zijn legio. Het academisch personeel beschikt over een zeer brede waaier aan deskundigheden. De onderzoeksgroepen leveren een behoorlijk aantal doctoraten af in de door hen gedoeerde onderwerpen en het onderzoek van de verschillende onderzoekseenheden wordt uitgebreid ingebracht in het onderwijs. Op regelmatige basis worden gastdocenten en –sprekers, met een duidelijke professionele oriëntatie, uitgenodigd die in de opleiding bijdragen leveren tot het curriculum.

De commissie meent dat de vorming van een echte 'core faculty' voor de ERB opleiding nog dient te gebeuren, maar signaleert de positieve tendens die ingezet is door twee tenure track docenten aan te werven die de integratie van de beide kennisdomeinen beheersen. De commissie meent dan ook dat deze tendens dient te worden voortgezet om een duidelijke 'groep bezielers' van deze opleiding op te bouwen en te versterken.

De commissie besluit dat de opleiding gedragen wordt door deskundige onderzoekers die duidelijk actief zijn in diverse domeinen van de economische wetenschappen en het recht en er ook een goede inbreng is vanuit het beroepenveld.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwantiteit van het personeel' van de master ERB als voldoende.

Het ERB programma wordt ondersteund door 42 docenten binnen de faculteiten Rechtsgeleerdheid en de faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen. Er zijn bij benadering evenveel docenten vanuit de beide faculteiten betrokken bij de opleiding. De personeelsomkadering ZAP (categorieën docent en hoger) bedraagt voor de master ERB 8 VTE. De commissie is van oordeel dat de cijfers voor de master ERB aan de maat zijn.

De commissie omschrijft de leeftijdsstructuur van het personeelsbestand als redelijk evenredig verdeeld over de leeftijdscategorieën vanaf 40 jaar, maar stipt aan dat de man/vrouw verhouding onder het docentenkorps sterk doorslaat in het voordeel van de mannelijke collega's (80%), voor wat betreft de docenten. De KU Leuven voert een gelijkheidsbeleid, is zich bewust van dit onevenwicht en werkt daar aan, in de mate van het mogelijke.

De commissie stelt vast dat er in de master ERB voor 80% van de lestijden wordt aangeschoven bij andere studentengroepen en de studenten zeer zelden als aparte groep worden onderricht. Gegeven haar visie dat er nog meer moet ingezet worden op integratie in dit programma, is zij van mening dat de ERB studenten op gezette tijden afzonderlijk moeten onderricht worden, en dat dan liefst met interactieve werkvormen. De commissie is aldus de mening toegedaan dat de studenten nu de prijs betalen voor de hoge onderzoekstijd van de staf. De commissie geeft in overweging of een herallocatie van de onderwijs- en de onderzoekstijd van de docenten

niet een oplossing zou kunnen zijn voor het aanpakken van de heterogeniteit binnen de huidige studentengroepen en om de vraag naar interactievere lessen van de ERB studenten beter te faciliteren.

Los van deze vaststelling maakt de commissie ook een tweede overweging. Gegeven de recente start van de opleiding in haar huidige vorm, en de uitdagingen die daarbij voorliggen, is de commissie van oordeel dat het programma in zorg en omkadering méér dan de gemiddelde aandacht behoeft om het, tijdens de opstart en het vinden van de ware ziel van de opleiding, met méér dan gemiddelde inspanningen en aandacht te kunnen ondersteunen, zodanig dat dit programma kan openbloeien en haar volle potentieel kan bereiken. Dit betekent dus dat voor een bepaalde periode (van minstens de volgende twee jaar) het programma op meer personeelsinzet zou moeten kunnen rekenen, om alle elementen van het programma echt op orde te krijgen.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘inzet van personeel’ als minstens voldoende van de master ERB en heeft derhalve finaal een positief oordeel over het onderwerp ‘inzet van personeel’ voor deze opleiding.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet ‘materiële voorzieningen’ van de master ERB als goed.

De commissie heeft de campus waar de faculteit FEB gehuisvest is en waar de lessen voor de master ERB verzorgd worden bezocht. Deze campus situeert zich in de Naamsestraat, in de binnenstad van Leuven, en is vlot bereikbaar met de fiets en het openbaar vervoer. De voorzieningen zijn prima.

De commissie is tevreden over de uitrusting van de onderwijsruimten. Deze laten toe om multimediaal les te geven. De computerinfrastructuur is up-to-date en voldoet voor het aantal studenten. De commissie vraagt wel aandacht voor het faciliteren van de groepsvorming van de studenten

ERB, en meent dat een eigen werkruimte of ontmoetingsplaats en eventueel wat extra activiteiten, exclusief voor deze groep studenten, waar en waarbij ze elkaar kunnen treffen, hiervoor wenselijk is.

De bibliotheek beschikt over een ruim aanbod te raadplegen bronnen en heeft ruime openingsuren. De elektronische collectie is zeer goed. De bibliotheek wordt momenteel gerenoveerd, door de mindere focus op haar eerder primaire functie als bibliotheek, en zal stelselmatig meer dienst doen als leercentrum (met studie- en ontmoetingsruimtes). De bibliotheek zal studenten meer mogelijkheden bieden om in groep te werken. Draadloze toegang tot het internet is voorzien op de campus.

TOLEDO, de elektronische leeromgeving van de KU Leuven, biedt de studenten de nodige ondersteuning. Het gebruik van TOLEDO is echter nogal heterogeen. Voor sommige opleidingsonderdelen biedt TOLEDO een prachtig voorbeeld van een interactief en activerend leerproces, maar soms wordt het ook louter als communicatiemiddel en informatiebron gebruikt. De commissie wil de opleiding aansporen om TOLEDO intensiever in te zetten voor het onderwijs, om het aldus activerender en interactiever vorm te geven.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'studiebegeleiding' van de master ERB als voldoende.

De studiebegeleiding wordt zowel op centraal als op facultair niveau ter harte genomen. Aan de KU Leuven en aan de Faculteit FEB wordt gestreefd naar een kwaliteitsvolle instroom-, doorstroom- en uitstroombegeleiding. Wat de informatievoorziening voor potentiële studenten betreft zijn op centraal niveau zowel de Cel Onderwijscommunicatie als de Dienst Studietoelichting betrokken. De commissie gaf hiervoor in het rapport reeds aan dat zij van oordeel is dat de informatiebrochure voor de master ERB té veel vanuit een bepaalde hoek is opgezet, en te weinig het potentieel van de mogelijks geïnteresseerde studenten voor deze opleiding benut. Dit dient te worden herbekeken.

Bij de studiebegeleiding en informatieverstrekking tijdens de opleiding is de studietrajectbegeleiding prioritair. Deze dienst informeert en begeleidt studenten van instroom tot uitstroom bij het maken van keuzes betreffende hun studietraject, ook voor wat betreft de keuze van de verschil-

lende keuzevakken binnen de opties. De commissie is van mening dat er nauwkeuriger moet worden toegezien op de keuzes die de studenten maken, temeer omdat vanuit de opleiding vooropgesteld wordt dat studenten gelijkaardige thema's en onderwerpen vanuit de twee onderscheiden disciplines zouden benaderen. Dit is op dit ogenblik niet gegarandeerd, omdat er geen instantie is, zoals bijvoorbeeld de examencommissie, die nagaat of de gemaakte keuzes aan deze opzet voldoen. De commissie besprak deze vaststelling met de opleidingsverantwoordelijken en zij menen dat dit kan aangepakt worden door het inrichten van minoren waarbij deze koppeling wordt verankerd, en studenten dan een minor, en niet een afzonderlijk keuzevak selecteren in hun programma. De commissie meent dat dit een werkbare, mogelijke oplossing is.

Met meer specifieke problemen, zij het van sociale, fysische of psychologische aard, kunnen studenten terecht bij de Dienst Studietoelagen.

De commissie is van oordeel dat de studiebegeleiding en informatievoorziening aan de maat zijn en voldoende afgestemd zijn op de studievoortgang. In het algemeen worden de vragen van de studenten efficiënt en effectief geadresseerd, zowel op centraal als facultair niveau.

De commissie stelt vast dat de webtool voor de vervroegde examenplanning, die vanaf 2011–2012 wordt aangeboden, nog niet naar behoren functioneert en meent dat deze tool dringend op punt dient gesteld te worden, alvorens deze kan worden inzet voor het efficiënt vastleggen van het individueel examenrooster van de student. Dit is evenwel een universiteitsbreed probleem. De commissie vindt dit een ernstig tekort, aangezien de planning van het individueel studieprogramma van de studenten afhankelijk is van de examenplanning en de studenten belemmerd worden om hun keuzeopleidingsonderdelen op een zinvolle wijze naar hun interesse te kiezen.

Algemene conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens voldoende van de master ERB en heeft derhalve finaal een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITZORG

Het zelfevaluatie-rapport stelt dat de KU Leuven de ontwikkeling en opvolging van kwaliteit van het onderwijs centraal plaatst, onder aansturing van de Dienst Onderwijsbeleid (DOWB). Op universitair niveau is er een PDCA kwaliteitscyclus ontworpen, bestaande uit de volgende vier fasen: de definiëring van de onderwijsvisie (PLAN), de implementatie van het onderwijs (DO), de evaluatie van het onderwijs (CHECK) en de opvolging hiervan (ACT).

Binnen de FEB zien de horizontaal gestructureerde POC's (permanente onderwijscommissies) toe op de kwaliteitsontwikkeling en -opvolging van de opleidingen. Zij ontplooiën de PDCA-cyclus voor de opleidingen die zij aanbieden, onder coördinatie van het POC-bureau van de FEB.

De kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs van de KU Leuven focussen zich zowel op de evaluatie van de programma's als op de evaluatie van de opleidingsonderdelen. Studietijdmetingen en focusgesprekken vullen bovenstaande instrumenten aan. Ad hoc bevragingen, zoals alumni-enquêtes, hebben regelmatig plaats indien nodig. De Faculteit FEB maakt een analyse van de instroom- en slaagcijfers en koppelt daar beleidsbeslissingen aan voor het management van haar opleidingen.

Facet 5.1 Evaluatie van de resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie van de resultaten' van de master ERB als voldoende.

De commissie beschouwt het gevoerde kwaliteitszorgbeleid als adequaat. De commissie stelt vast dat de verschillende POC's de kwaliteitszorg van het onderwijs ernstig nemen en het door de universiteit uitgestippelde beleid consequent uitvoeren. Ze meent wel dat de POC voor de master ERB enkel zeggenschap heeft over de drie eigen opleidingsonderdelen (waar de masterproef toe behoort) en alle beslissingen aangaande de andere opleidingsonderdelen (cf. de 80% aanschuifonderwijs) onder de bevoegdheid van de respectievelijke POC's uit de Faculteit Rechtsgeleerdheid of uit de FEB valt. Dit maakt het – in de visie van de commissie – moeilijk om eigenstandig beslissingen te nemen voor de ERB opleiding.

De visitatiecommissie vindt dat er op instellingsniveau een degelijk bevestigingssysteem in voege is dat de opleidingsonderdelen periodiek evalueert,

en dit mede aan de hand van toetsbare streefdoelen. Over het algemeen beschouwd is de lage respons op deze bevestigingen zorgwekkend, omdat deze de bruikbaarheid van de cijfers onderuit haalt. Voor het ERB is het daarenboven tot nog toe cijfermatig onmogelijk om de studentengroep af te zonderen, wat het arsenaal aan middelen op centraal niveau inactieveert voor de evaluatie van het ERB programma. De opleidingsverantwoordelijken dienen dus focusgroepsgesprekken te houden met hun studenten en alumni om informatie te bekomen over de wijze waarop de studenten de opleiding ervaren. De commissie meent dat dit geen exclusief middel mag zijn, en ook het ERB als afzonderlijke entiteit moet kunnen afgezonderd worden uit het centraal gecollecteerd cijfermateriaal.

De commissie stelt vast dat veel van de kwaliteitszorg op instellingsniveau geregeld wordt, en het in het bijzonder in een periode van curriculumwijzigingen, noodzakelijk is om meer dan volgens de institutioneel uitgetekende frequentie te meten en te peilen naar de effecten van de ondernomen acties. De commissie meent dat er op het vlak van de opleiding wel veel op informele basis bevestigd wordt, maar stelt vast dat er relatief weinig middelen voorhanden zijn (vb. een snapshot systeem om recente wijzigingen te bevestigen) om het overleg dat in de schoot van de POC's gebeurt, te onderbouwen. In het bijzonder bij jonge opleidingen en significante curriculumwijzigingen is dergelijke bijkomende informatieverwerking noodzakelijk om gericht te kunnen bijsturen.

De commissie is van mening dat het zelfevaluatie rapport – een omstandig en uitgebreid document – de nodige informatie ter beschikking stelde van de commissie om zich een initieel beeld te vormen van de kwaliteit en managementstructuren van de opleidingen. De gesprekken tijdens de bezoeken leverden een goede aanvulling bij het zelfevaluatie rapport en de stukken die ter inzage lagen.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet 'maatregelen tot verbetering' van de master ERB als voldoende.

Voor de ERB opleiding zijn er geen voorafgaande externe visitaties, waaraan de opleiding zich kan spiegelen. Door de omvorming en inrichting ten tijde van de invoering van de BAMA-structuur is er ook nog geen Toets Nieuwe Opleiding uitgevoerd voor deze opleiding (die pas later werd ingevoerd door de NVAO). De commissie is van oordeel dat een dergelijke initiële toets naar

het hart en de intenties van de opleiding wel zinvol zou zijn geweest, en dat veel van haar bemerkingen nu aansluiten bij de karakteristieken die kenmerkend zijn voor jonge, recent gestarte en nog zoekende opleidingen.

De commissie liet zich er tijdens het bezoek van overtuigen dat er in de beide aan het ERB programma toeleverende faculteiten, goede intenties en een sterk engagement leeft, van de beide decanen en de managementteams om van deze opleiding een 'mooie' opleiding te maken. De commissie stelt dan ook vast dat de verantwoordelijken timmeren aan de weg en evolueren in een goede, zinvolle richting.

De commissie besluit dat de voor ERB uitgevoerde interne reflecties en evaluatiemomenten adequaat worden opgevolgd en de resultaten van de verschillende evaluaties aanleiding geven tot aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen tot de realisatie van de beoogde streefdoelen.

De commissie spoort de managementteams van de beide faculteiten aan om prioriteit te geven aan het vormen van een 'core faculty' voor de master ERB, die de door haar geformuleerde en ook de tijdens het bezoek, door de opleiding zelf geopperde denkplaatjes, bestudeert om de opleiding meer een eigen identiteit toe te meten. De commissie is er zeer van overtuigd dat van dat ogenblik af, ook de verdere ontplooiing van het programma hier baat zal bij hebben.

Facet 5.3 Betrokkenheid studenten, medewerkers, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'betrokkenheid van studenten, medewerkers, alumni en het beroepenveld' van de master ERB als voldoende.

Gegeven de beperkte slagkracht van de POC voor het ERB programma is ook de inspraak van alle geledingen van het personeel, en hun betrokkenheid bij de kwaliteitszorg van de opleiding ERB formeel nog niet volledig op orde. De docenten en medewerkers houden voor het ogenblik wel zeer nauwkeurig de vinger aan de pols door informeel overleg onderling en met de studenten en alumni, waardoor de kwaliteit gewaarborgd is, maar – ook met het oog op de groei van het programma – beveelt de commissie aan om de inspraak van alle geledingen over de totaliteit van het programma meer te formaliseren in een meer slagkrachtige POC.

De studentenvereniging Ekonomika is een belangrijk kanaal waarlangs de studenten gehoor krijgen en de contacten tussen de opleiding en de studentenvereniging is goed. Het beroepenveld en de eerste cohorten alumni worden voldoende betrokken bij de kwaliteitszorg van het onderwijs. De alumni en het beroepenveld zijn voornamelijk op informele wijze betrokken bij de kwaliteitszorg van de opleiding, via hun contacten met de docenten, maar de FEB blinkt ook uit in haar goede relaties met de alumni-vereniging Ekonomika Alumni.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende van de master ERB en heeft derhalve finaal een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerd niveau' van de master ERB als goed.

Zich baserend op de gesprekken tijdens het bezoek, het studiemateriaal, de examenvragen en de kwaliteit van de masterproeven, is de commissie van oordeel dat de master ERB de doelstellingen goed weet te realiseren. De opleiding levert goed gevormde alumni af, en de arbeidsmarkt weet deze kwaliteiten sterk te waarderen. De ERB alumni worden gezien als 'bruggenbouwers' tussen de juridische en de bedrijfseconomische discipline. De commissie is daarenboven van oordeel dat de volle diepte van de academische master bereikt wordt in de twee opties die het programma aanbiedt, maar niet de volle breedte van een 'all round' jurist of econoom. De commissie is van oordeel dat dit geen afbreuk doet aan de unieke kwaliteiten en competenties van deze alumni als 'bruggenbouwers'.

De alumni zijn zeer tevreden over de genoten opleiding en menen dat deze adequaat voorbereidt op het latere beroepsleven, binnen en buiten de universiteit. De afgestudeerden zijn er van overtuigd dat de opleiding erin slaagt om het leeuwendeel van de beoogde eindtermen te realiseren. De sterk wetenschappelijke karakteristiek van de opleiding weten zij terdege

te waarderen. De minder sterke oriëntatie van de opleiding op het verwerven van praktische vaardigheden ervaren de alumni allerminst als een probleem. Zij stelden dat gegeven de situatie waar men in terecht komt, deze competenties snel verworven worden op de werkplek, wat voor een academische benaderingswijze moeilijker te realiseren is.

Wat de internationale mobiliteit betreft stelt de commissie vast dat de opleiding een zeer beperkte uitwisseling realiseert in het ERB programma, temeer omdat het programma op zich reeds een bijzondere leerervaring biedt door de koppeling van de juridische en bedrijfseconomische disciplines. Verder dient bekeken te worden waarom een Erasmusstudent technisch niet in twee faculteiten les mag volgen, wat op dit ogenblik een formele drempel is voor de internationale uitwisseling van ERB studenten.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'onderwijsrendement' van de master ERB als voldoende.

Het zelfevaluatie-rapport signaleert een goed studierendement van de ERB studenten en een goede vordering doorheen de twee programmajaren. Gemiddeld over de drie voorbije jaren verwierf 62% van de masterstudenten ERB 100% van de opgenomen studiebelasting. Omzeggens 90% masterstudenten ERB verwierf minstens 75% van de opgenomen studiepunten en alle studenten behaalden (sinds de inrichting van het programma) het diploma in de voorziene tijd van 2 jaar. De commissie meent dat deze cijfers aan de maat zijn.

Voor het onderwijsrendement zijn impliciete streefcijfers geformuleerd, maar expliciete cijfers en een er op inhakend beleid ontbreken vooralsnog. De commissie meent dan ook dat het noodzakelijk is om deze streefcijfers en het flankerend beleid te expliciteren.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als minstens voldoende voor de master ERB en heeft aldus een positief oordeel voor het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

INTEGRAAL OORDEEL VAN DE VISITATIECOMMISSIE

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de master ERB voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN HET VERBETERPERSPECTIEF

Doelstellingen

- Expliciteer de algemene en domeinspecifieke doelstellingen van het programma teneinde de communicatie hierover, intern en extern te versterken;
- Vervolledig alle ECTS-fiches consequent, gegeven het gevoerde beleid en curriculummapping.

Programma

- Vul de curriculummapping, partim juridische vakken prompt in, en veranker deze in alle elementen van het onderwijs voor deze opleiding;
- Versterk de integratieve elementen in het programma;
- Versterk de samenhang van het individueel curriculum van de student door het strikter bewaken van de keuzeopleidingsonderdelen die opgenomen worden;
- Voorzie voldoende (studietraject)begeleiding teneinde studenten een bewuste keuze te doen maken bij de invulling van de vrije keuzeruimte of teken minoren uit;
- Zet meer intensief in op het aanleren van praktische vaardigheden en de 'soft skills' die de instap in een actuele beroepspraktijk faciliteren;
- Intensifieer het overleg tussen docenten van de verschillende leerlijnen en binnen de onderscheiden leerlijnen;
- Bewerkstellig dat de opleiding ERB als eigenstandige opleiding gemeten en bevraagd wordt, voor wat betreft de studietijd en de interne kwaliteitszorg;
- Intensifieer de studietijdmetingen, in het bijzonder als er beduidende curriculumwijzigingen zijn doorgevoerd in het programma;
- Teken een gezamenlijk gedragen didactisch concept uit voor de keuzes van de onderwijsvormen en bewerkstellig onderling overleg;
- Teken een meer overkoepelend toets- en beoordelingsbeleid uit, dat meer in lijn is met de beoogde doelstellingen, voor de ERB opleiding en breng het gezamenlijk overleg onder de docenten op gang;
- Betracht een meer uniforme begeleiding van de masterproeven door alle docenten en begeleiders;

- Teken een instroombeleid uit dat een betere mix van studenten met onderscheiden vooropleidingen toegang geeft tot het programma, om de integratie ook in de studentengroep te bewerkstelligen.

Personeel

- Teken een onderwijskundig professionaliseringsbeleid uit en vind er een draagvlak voor bij het docentenkorps;
- Zet meer in op onderwijskundige innovatie binnen de opleiding en stippel een coherent beleid inzake onderwijsvernieuwing uit;
- Vorm een gemeenschap van lesgevers die gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor deze opleiding opnemen;
- Overleg met de core faculty voor het ERB programma over de onderwijsoperationalisering en teken hiervoor een beleid uit;
- Overweeg of de studenten ERB niet op meer frequente basis als afzonderlijke groep les kunnen krijgen;
- Voorzie voor een bepaalde periode meer dan de gemiddelde personeelsomkadering om het ERB programma echt op orde te krijgen.

Voorzieningen

- Zet TOLEDO intensiever in voor het onderwijs, om het aldus activerender en interactiever vorm te geven;
- Voorzie een eigen werkruimte of ontmoetingsplaats voor de ERB studenten om de groepsvorming te faciliteren;
- Overweeg de check van het curriculum van de student, na keuze van losse opleidingsonderdelen uit de andere discipline, teneinde de filosofie van het gelijktijdig opnemen van opleidingsonderdelen met respectievelijk een economische en juridische benadering van een bepaald deel-domein van het programma gegarandeerd te operationaliseren;
- Zet de webtool voor de vervroegde examenplanning op punt alvorens deze formeel in te voeren als registratiemiddel van het individueel studieprogramma van de student.

Interne Kwaliteitszorg

- Vorm voor de master ERB een volwaardige POC, die minstens inspraak krijgt in de onderwijsorganisatie van de opleidingsonderdelen waarbij haar ERB studenten mee aanschuiven;
- Overleg met de centrale diensten dat ook ERB als afzonderlijke entiteit kan bevraagd en gemeten worden in het kader van interne kwaliteitszorg;
- Bewerkstellig een grotere transparantie, aangaande de resultaten en opvolging van de bevragingen;

- Intensifieer de frequentie van bevestigingen in een periode van significante curriculumwijzigingen;
- Voer de juridische helft van de curriculummapping uit, rond ze af en implementeer ze in alle elementen van alle ECTS-fiches.

Resultaten

- Ga na wat kan gedaan worden aan de restrictie voor Erasmusstudenten om aan twee onderscheiden faculteiten les te volgen.

UNIVERSITEIT GENT

Bachelor of Science in de Economische Wetenschappen
Master of Science in de Economische Wetenschappen

WOORD VOORAF

Dit deelrapport behandelt de Bachelor en Master of Science in de Economische Wetenschappen (EW) van de Universiteit Gent (UGent). De visitatiecommissie – cluster Economische Wetenschappen (verder de commissie genoemd) bezocht de opleidingen van 12 tot en met 14 december 2011. Conform haar opdracht geeft de commissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de commissie in het kader van het verbeterperspectief aanbevelingen.

De beoordeling van de onderwerpen is, conform de vereisten, gebeurd aan de hand van de facetten en de bijbehorende criteria uit het VLIR/VLHORA beoordelingskader dat is afgestemd op de accreditatievereisten. De commissie heeft zich bij haar oordelen gebaseerd op de in het zelfevaluatierapport ter beschikking gestelde informatie. Deze informatie werd tijdens het bezoek aan de opleidingen aangevuld door gesprekken met het betrokken faculteitsbestuur, de opleidingsverantwoordelijken, docenten, assistenten, studenten en alumni. Ten slotte nam de commissie kennis van leermateriaal, examenopgaven en masterproeven. Onderstaande oordelen hebben betrekking op de opleidingen en alle majoren tenzij expliciet anders vermeld in het rapport.

De opleidingen Economische Wetenschappen (EW) worden ingericht door de Faculteit Economie en Bedrijfskunde (FEB) van de UGent. De bachelor EW is een driejarige opleiding (180 ECTS), de masteropleiding EW is een eenjarige opleiding (60 ECTS).

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

De faculteit FEB wil op het vlak van onderwijs, onderzoek en dienstverlening een referentie zijn in Vlaanderen en aldus bijdragen tot de uitbouw van een competitieve en dynamische Vlaamse economie. De FEB streeft ernaar afgestudeerden te vormen die qua kennis, vaardigheden, creatief probleemoplossend vermogen en attitudes tot de Europese top behoren. De FEB wil in die wetenschappelijke domeinen die zij op onderzoeksvlak als zwaartepunten kiest, als een gerespecteerd partner een betekenisvolle bijdrage leveren op internationaal wetenschappelijke fora. Zij wil met respect voor de eigenheid van de taal en cultuur in Vlaanderen een internationaal georiënteerde faculteit zijn en wil daartoe een actief internationaliseringsbeleid voeren.

Het zelfevaluatie rapport omschrijft de vigerende onderwijsvisie voor de UGent en haar opleidingen als volgt:

“De UGent hanteert het onderwijsconcept ‘creatieve kennisontwikkeling’ waarbinnen duidelijk de nadruk wordt gelegd op de verdere vernieuwing van het onderwijsgebeuren. Dit concept pretendeert geen algemene onderwijsvisie te zijn die het hele onderwijsgebeuren van de universiteit stuurt maar sluit wel aan bij de missie van de universiteit en spoort mee de initiatieven voor onderwijsinnovatie die de laatste jaren in de faculteiten zijn ontstaan.”

Het zelfevaluatie rapport karakteriseert de opleidingen Economische Wetenschappen als gericht op de studie van de sociaaleconomische interacties tussen diverse economische spelers: gezinnen, ondernemingen, financiële instellingen, overheid, buitenland. De studenten dienen een grondig inzicht te hebben in de wijze waarop deze actoren hun beslissingen nemen en welke de implicaties zijn van het daaruit voortvloeiende handelen. Dit vergt zowel een grondige analytische en kwantitatieve onderbouw, als een toetsing van de theoretische inzichten aan de realiteit via empirisch werk en een kritisch inzicht in de institutionele omgeving. Economisten moeten in staat zijn de gevolgen van economische keuzes te analyseren en hun argumenten op een wetenschappelijk en maatschappelijk kritische manier te onderbouwen.

Voor de beide opleidingen werd een gedetailleerde competentiematrix opgesteld, die de relatie tussen de onderscheiden doelstellingen en de individuele opleidingsonderdelen aangeeft.

Facet 1.1. Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en de oriëntatie' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De commissie heeft de doelstellingen en eindtermen van de opleidingen bestudeerd en heeft deze verder laten toelichten door de opleidingsverantwoordelijken tijdens de gesprekken. Ze stelt vast dat de doelstellingen goed zijn uitgewerkt en stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet en met de Dublin-descriptoren.

De commissie vindt de doelstellingen van de bacheloropleiding EW goed gericht op de beheersing van algemene en algemene wetenschappelijke competenties. Er is goede aandacht voor het bijbrengen van wetenschappelijk-disciplinaire basiskennis, voor de systematische kennis van de kernelementen en de nieuwste ontwikkelingen in de economische wetenschappen, alsook voor het begrip van de structuur van het vakgebied en de relatie tot andere vakgebieden.

De doelstellingen van de masteropleiding EW beogen volgens de commissie de beheersing van algemene en algemene wetenschappelijke competenties op een gevorderd niveau. Er is goede aandacht voor de nieuwste ontwikkelingen in het domein van de economische wetenschappen, alsook voor het ontwikkelen van vaardigheden en attitudes. De commissie is van mening dat er adequate aandacht is in de doelstellingen voor het beheersen van die competenties, nodig voor het zelfstandig kunnen uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek.

De internationale dimensie van de opleidingen economische wetenschappen en de aansluiting van de doelstellingen bij de internationale referentiekaders komt vooral in de master aan bod. De commissie waardeert ook de aandacht voor het competentiegericht leren in de doelstellingen. De commissie stelde gedurende het bezoek vast dat de doelstellingen en kerncompetenties goed gekend zijn bij de verschillende geledingen van de opleidingen EW.

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvisie 'creatieve kennisontwikkeling' richtinggevend is voor de wijze waarop de doelstellingen zijn geformuleerd.

In het kader van het verbeterperspectief adviseert de commissie om de omschrijving van algemene, generieke maatschappelijke en professionele

vaardigheden en competenties – die nu niet nader omschreven worden omdat de opleidingsverantwoordelijken menen dat de domeinen waarin de alumni terecht komen té divers zijn – toch nader te omschrijven voor de beide opleidingen. De commissie stelt in de programma's vast dat er aandacht is voor deze doelstellingen en meent aldus dat een aantal generieke vaardigheden en competenties (sectoronafhankelijk) kunnen beschreven worden. De commissie is ervan overtuigd dat een duidelijke beschrijving ervan het toetsen van deze competenties ook ten goede zou komen. De commissie vraagt ook aandacht voor het doorwerken van de competentiematrix in alle opleidingsfiches, omdat sommige nu nog in termen van inhoud beschreven zijn, en niet op basis van de beoogde competenties. De opleidingsverantwoordelijken hebben dit ook in het zelfevaluatierapport aangegeven en dit op de agenda voor het academiejaar 2011–2012 geplaatst.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'domeinspecifieke eisen' van de Bachelor EW als goed en voor de Master in de Economische Wetenschappen als voldoende.

De commissie omschrijft de domeinspecifieke doelstellingen van de bacheloropleiding als helder en tegemoet komend aan de breedte van de bachelor EW. Ze voldoen aan de criteria die de commissie in haar domeinspecifiek referentiekader heeft vastgelegd en zijn zeer goed afgestemd op de eisen van (buitenlandse) vakgenoten. Bij de formulering van deze doelstellingen werd voldoende rekening gehouden met de wensen en behoeften van het beoogde beroepenveld. Er werd een internationale benchmarking uitgevoerd. De studenten zijn goed vertrouwd met de domeinspecifieke doelstellingen van de opleiding en dit vanaf het eerste jaar.

De domeinspecifieke doelstellingen van de masteropleiding EW steken goed in elkaar en voldoen aan de criteria die de commissie in haar referentiekader heeft vastgelegd en zijn afgestemd op de eisen van (buitenlandse) vakgenoten. De commissie stelt vast dat de internationale discipline gelijkaardige accenten legt als de opleiding. De commissie meent wel dat de domeinspecifieke doelstellingen van de onderscheiden majoren duidelijker omschreven moeten worden, omdat de profilering van de research major bijvoorbeeld op dit ogenblik niet voldoende onderscheidend wordt geprofileerd. De commissie is van mening dat de masteropleiding – op basis van de domeinspecifieke doelstellingen – in staat is om zeer goede algemene en breed geschoolde economen te vormen die inzetbaar zijn in

diverse aan economische wetenschappen gerelateerde domeinen van het wetenschappelijk onderzoek en in een professionele (industriële) setting.

De commissie onderstreept dat de doelstellingen een bijzondere maatschappelijke gerichtheid uitdragen, en sterke aandacht hebben voor de actualiteit. De studenten typeerden de 'Gentse Econoom' als een bijzonder kritische groep wetenschappers, en de commissie meent dat aan deze term inderdaad concreet invulling wordt gegeven door de docenten en de studenten.

Algemene opmerkingen bij de doelstellingen:

Profilering van de opleidingen

Het bestuur van de FEB lichtte tijdens het bezoek toe dat de opleidingsverantwoordelijken bewust gekozen hebben voor een brede bachelor in de economische wetenschappen, conform de onderzoekslijnen die zij binnen hun vakgroepen huisvesten en dat de trajecten die zij in de master aanbieden in overeenstemming zijn met de gelimiteerde werkmiddelen (die een eind in het verleden teruggaan), waardoor het uitbouwen van een brede waaier aan onderzoekslijnen reeds een lange tijd bemoeilijkt wordt. De commissie stelt vast dat de omkadering van de FEB beperkt is, gegeven de taken die zij opnemen, binnen de eigen opleidingen EW, TEW, HI en de zij-instroomrichtingen en voor het onderwijs dat zij verstrekken binnen diverse andere faculteiten.

De commissie stelt vast dat de ambitie om internationale opleidingen neer te zetten, te investeren in de modernere disciplines zoals 'behavioural economics', 'Industrial Organization' of 'experimentele economie' niet spontaan in de gesprekken aan bod is gekomen. De commissie stelt vast dat de UGent, als enige binnen de groep Vlaamse universiteiten die aan de kerndiscipline van economische wetenschappen verwante opleidingen inrichten, geen equivalente opleiding in de master aanbieden in de Engelse taal. De commissie ziet een aantal van deze elementen in het breder kader van de druk die er heerst op de faculteit en haar personeel. De commissie meent dat het recht doet aan de FEB door de academische overheid onder de aandacht te brengen dat er binnen de faculteit een grote slag te maken is, wil de FEB van de UGent de toekomstige uitdagingen (vb. het internationaal vermarkten van de opleidingen en het bedienen van de meevoluerende student door het aanbieden van nieuwe disciplines) niet aan zich zien voorbij gaan.

De commissie bindt de opleidingsverantwoordelijken en de academische overheid op het hart om ernstig na te denken over de invoering van een equivalente opleiding economische wetenschappen in de Engelse taal en dit niet alleen om de sterkere positie van de opleidingen EW binnen de faculteit te bekomen, maar ook om een grotere groep economische wetenschappers te vormen, die hun invloed kunnen hebben op de wijze waarop de economie in de maatschappij wordt bejegend en bestuurd. De commissie is van oordeel, dat er zich ook binnen de grenzen van het taaldecreet mogelijkheden aandienen om een dergelijke Engelstalige variant op te zetten en er een behoorlijk aantal studenten mee aan te trekken, gegeven de goede kwaliteit van de Gentse opleidingen EW.

De commissie meent, zoals verder bij het onderwerp personeel wordt toegelicht, dat de omringing voor de opleidingen minimaal is, gegeven de werklast binnen de opleidingen EW, de hoge graad aan toegeleverd onderwijs aan de verwante opleidingen TEW en HI en aan de andere faculteiten van de UGent. De commissie benadrukt dat de nood om bij de tijd te zijn en baanbrekende wetenschappelijke ontwikkelingen en hedendaagse cruciale expertise in huis te hebben een bezorgdheid is die zij deelt met de decaan van de faculteit FEB. De commissie meent dan ook dat veel van de randvoorwaarden het profiel van de opleidingen binnen de EW bepalen, en ze gemaakt hebben tot wat ze nu zijn. De commissie drukt niet alleen de decaan, maar ook het bestuur van de UGent op het hart dat, indien de UGent mee wil met de toekomstige evoluties – die razendsnel inzetten – zij gehouden zijn de onderzoeksbasis van de faculteit FEB verder uit te breiden. Degelijkheid en onderwijskwaliteit houden tot nog toe stand, maar zullen het moeten afleggen tegen nieuwe deeldisciplines en drang naar internationale profilering in de nabije toekomst.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

Vermits de commissie de facetten 'niveau en oriëntatie' en 'domeinspecifieke eisen' voor de bachelor in de Economische Wetenschappen als goed beoordeelt heeft zij een positief oordeel over de doelstellingen van deze opleiding.

Vermits de commissie de facetten 'niveau en oriëntatie' en 'domeinspecifieke eisen' voor de master in de Economische Wetenschappen als minstens voldoende beoordeelt heeft zij een positief oordeel over de doelstellingen van deze opleiding.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft de programma's uitvoerig. Hier volgt een beknopte beschrijving.

Bachelor Economische Wetenschappen

Het bachelorprogramma EW telt 180 ECTS, 60 per fase. Het curriculum voorziet een keuzeruimte van 10 ECTS in het programma in het derde jaar. Het verplicht keuzeruimte omvat een component 'economische vorming' (68, max 73 ECTS); een component 'technisch wetenschappelijke vorming' (46 ECTS) en een pijler 'inbedding in bedrijfseconomische, algemene maatschappelijke en humane vorming' (41 ECTS), naast seminariewerk en talen (15 ECTS).

Master Economische Wetenschappen

Het masterprogramma EW telt 60 ECTS. Binnen de opleiding volgt de student een verplicht gedeelte (18 ECTS) en kiest hij tussen vier opties – majoren genoemd: 'Globalisering' (36 ECTS), 'Financiële instellingen en markten' (30 ECTS), 'Economisch Beleid' (36 ECTS) en 'Research' (18 ECTS). Studenten vervolledigen het programma met de masterproef (18 ECTS) en een vrije keuzeruimte.

De eerste bachelor is gemeenschappelijk voor de opleidingen Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen en Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur.

Facet 2.1 Relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'relatie tussen de doelstellingen en de inhoud' van het programma van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De commissie is van oordeel dat de bachelor en master curricula een duidelijke concretisering zijn van de eindkwalificaties van de opleidingen, en dit zowel voor wat betreft het niveau, de oriëntatie en domeinspecifieke doelstellingen. De commissie stelt vast dat de opleidingen op een inzichtelijke wijze de koppeling weergeven tussen de doelstellingen en eindtermen enerzijds en de opleidingsonderdelen anderzijds. In een recent verleden heeft de FEB voor de opleidingen EW een duidelijke curriculummapping uitgevoerd. Daaruit blijkt dat de beoogde competenties steeds in meerdere opleidingsonderdelen aan bod komen en de vaardigheden progressief

doorheen de bachelor en master EW worden opgebouwd. De commissie is van oordeel dat de programma's EW de studenten goede mogelijkheden bieden om de beoogde doelstellingen te bereiken. De commissie beschrijft het niveau van de opleidingen als hoog analytisch en de programma's als een duidelijke concretisering van de competentiematrix, waar zij waardeering voor heeft.

De commissie erkent de basiscomponenten 'micro-economie', 'macro-economie' en 'econometrie' die progressief doorheen de programma's worden opgebouwd. Zij constateert dat deze elementen de kern van de opleidingen in de economische wetenschappen vormen, conform de internationale benchmarking en haar eigen referentiekader. Er is in alle opleidingen ook voldoende aandacht voor discipline-overschrijdende elementen.

De commissie waardeert de vrije keuze ruimte (10 ECTS) in de bachelor, en begrijpt uit de personeelskrachte de beperkte omvang van de vrije keuze in de bachelor. De commissie meent dat de plichtopleidingsonderdelen een dermate brede vorming beogen, dat omzeggens elke keuze die de student over de functionele domeinen van de economische wetenschappen zou wensen te maken, aan bod komt in het bachelorprogramma. Zij onderstreept aldus dat de brede basisvorming van de studenten in diverse functionele domeinen gewaarborgd is.

De commissie is van oordeel dat, wanneer de bachelor meer beleefd zou worden als een volledig zelfstandige academische opleiding (terwijl nu in de Vlaamse context vaak gedacht wordt in termen van voorbereiding op de er logisch op aansluitende master) de bachelor een sluitstuk behoeft aan het eind van de derde bachelor. In een bachelorproef zou een student via een (in principe) individueel werkstuk over een (in principe) zelf gekozen onderwerp moeten kunnen laten zien dat hij/zij de eindtermen gehaald heeft en de beoogde competenties verworven heeft. De commissie meent aldus – in het kader van het verbeterperspectief – dat een formele bachelorproef, ingericht als afzonderlijk opleidingsonderdeel, en geflankeerd door een seminarie met een hoog integratief karakter, een goed sluitstuk zou vormen voor de bachelor en overwogen dient te worden.

Binnen de master EW zijn er vier onderscheiden trajecten: '*Globalisering*', '*Financiële instellingen en markten*', '*Economisch Beleid*' en '*Research*'. De commissie is van oordeel dat de majoren '*Globalisering*', '*Financiële instellingen en markten*', '*Economisch Beleid*' en '*Research*' een sterke identiteit hebben. De major '*Research*' wordt slechts héél zelden gekozen. De enkele

student die deze major kiest, zet daarbij bewust in op de voorbereiding op een doctoraatsonderzoek. De commissie is van oordeel dat dit een parel is aan de kroon en zij verwacht van de opleidingsverantwoordelijken dat zij hier bewuster op gaan inzetten. Gegeven de geringe studentenaantallen aan de onderscheiden instellingen, beveelt de commissie de universiteit aan om op Vlaams of op nationaal niveau een symmetrische samenwerking uit te tekenen, tussen de instellingen die een Master in de Economische Wetenschappen aanbieden om gezamenlijk een sterke Research Master in te richten.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De commissie is van oordeel dat er zeer goede aandacht is in het bachelorprogramma voor kennisontwikkeling, alsook voor het bijbrengen van onderzoekssattitudes en onderzoeksvaardigheden. In het masterprogramma is sterke aandacht voor kennisontwikkeling op een gevorderd niveau en voor het verder ontwikkelen van onderzoekssattitudes en onderzoeksvaardigheden. De programma's sluiten goed aan bij recente ontwikkelingen en bij lopend (inter-)nationaal onderzoek in de bestudeerde kennisdomeinen. Vanaf de eerste bachelor worden studenten geconfronteerd met resultaten van wetenschappelijk onderzoek in diverse opleidingsonderdelen. Het onderzoeksgelateerd karakter van het onderwijs versterkt progressief doorheen de bachelorjaren en in de master. De master EW biedt (zoals in facet 2.1 aangegeven) ook een research traject aan, dat vooral wordt gekozen, in voorbereiding op een later doctoraatsonderzoek.

De opleidingen benutten zeer duidelijk de hoge kwaliteit van het onderzoek en de expertises van de staf, die deel uitmaakt van vooraanstaande internationale wetenschappelijke netwerken. Het onderwijs is zeer doorvlochten van de onderzoekservaring van de betrokken lesgevers. De commissie typeert het onderwijs als duidelijk 'onderzoeksgebaseerd' onderwijs, wat duidelijk de signatuur van de instelling uitdraagt. De opleidingen zijn opgezet vanuit de visie dat de bachelorstudenten over een brede basiskennis moeten beschikken, aangevuld met kennis (die aansluit bij de onderzoekspecialiteiten van de staf), die verder uitgediept wordt tijdens de masteropleiding.

De bachelor en master EW hebben ook goede aandacht voor kennismaking met de actuele beroepspraktijk, bvb. door het inlassen van toelichtingen door gastsprekers tijdens de lessen, door een vrije stage van 6 weken (waarvoor er in de bachelor ruimte is) en door de aandacht voor soft skills (zoals presenteren en rapporteren).

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'samenhang van het programma' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De commissie is van oordeel dat de programma's EW sequentieel en coherent zijn opgebouwd. De commissie onderkent in de opbouw van de programma's EW een duidelijke opsplitsing in de functionele domeinen micro-economie, macro-economie en econometrie, op inleidend en tussenliggend niveau in de bachelor.

In de verschillende opeenvolgende bachelorjaren is er een goede mix aan basis- en economische vakken. Uit de gesprekken en beschikbare informatie tijdens het bezoek blijkt dat de inhoud van de ondersteunende opleidingsonderdelen goed wordt afgestemd op de kerndiscipline van de economische wetenschappen. In de master EW wordt deze kennis in diverse domeinen verdiept. De commissie onderkent in de opbouw van de programma's EW een duidelijke opsplitsing in de functionele domeinen micro-economie, macro-economie en econometrie op gevorderd niveau.

De commissie stelde tijdens de gesprekken vast dat er voldoende overleg is tussen de docenten, zodat overlap tussen de verschillende opleidingsonderdelen wordt voorkomen. Zij meent dan ook een duidelijke gedragen visie over de opbouw van het programma te onderkennen. De studenten lichtten tijdens de gesprekken toe dat de thema's en leerinhouden die behandeld worden een inzichtelijk geheel vormen dat de bestudeerde discipline goed afdekt.

De Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Universiteit Gent biedt een gezamenlijk programma aan in het eerste bachelorjaar voor de studenten Economische Wetenschappen, Toegepaste Economische Wetenschappen en Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur. De commissie verwacht dat het eerste bachelorjaar toch tot op zekere hoogte een selectiejaar is, en meent dat het curriculum daarvoor meer dan tot op heden het geval is, de diverse kennisdomeinen van de economische weten-

schappen zou moeten inroosteren in de eerste bachelor (vb. door middel van een integratief opleidingsonderdeel of caleidoscopisch vak). Hierdoor zouden studenten bewuster kunnen kiezen welke richting ze na het eerste jaar willen uitgaan en zou de selectie in het eerste jaar, minder dan tot op heden het geval is, gebeuren op basis van hun kennis van kwantitatieve en menswetenschappelijke opleidingsonderdelen.

Facet 2.4 Studieomvang

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten. De masteropleiding omvat 60 studiepunten. De opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

Aan de UGent worden er systematische prospectieve studietijdmetingen uitgevoerd via het digitaal leerplatform Minerva. De resultaten van de bevraging tonen aan dat er voor de bachelor en voor de master EW een goede overeenstemming is tussen de begrote en de reële studietijd.

De opleidingsverantwoordelijken hebben voor de bacheloropleiding een gedegen analyse gemaakt van de studietijd voor de onderscheiden opleidingsonderdelen en studiebelasting per semester en stellen in het zelfevaluatierapport vast dat er een zekere spreiding optreedt ten opzichte van de begrote studietijd. Over het geheel van de bacheloropleiding genomen, zijn de afwijkingen eerder gering en middelen deze elkaar uit, waardoor er een duidelijke overeenstemming is tussen de begrote studietijd en de reël gemeten studietijd.

Voor de masteropleiding wordt er in het ZER echter geen melding gemaakt van studietijdmetingen. De commissie baseert dan ook haar oordeel voor de masters op de bemerkingen van de studenten en op basis van haar inzage van het cursusmateriaal en het uurrooster.

De studenten gaven tijdens de gesprekken aan dat de beide opleidingen uitdagend, maar studeerbaar zijn. Zij menen dat de studiebelasting vrij evenwichtig verdeeld is over de onderscheiden semesters.

Mede op basis van de inzage van het cursusmateriaal en van het uurrooster komt de commissie tot de vaststelling dat de opleidingen uitdagend en veeleisend zijn, maar haalbaar zijn en de begrote en de reële studietijd vrij goed overeenstemmen, en aansluiten bij de norm van 60 ECTS per jaar.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt 'de afstemming tussen vormgeving en inhoud' van de Bachelor als voldoende en voor de Master als goed.

De commissie heeft het studiemateriaal ingekeken tijdens het bezoek en stelt vast dat er veel goed referentiemateriaal wordt ingezet. Zij begrijpt de Vlaamse traditie betreffende het zelf schrijven van een syllabus niet volledig terwijl er prachtige handboeken op de markt zijn. De commissie heeft evenwel geen probleem met de kwaliteit van de syllabi. Ze is van oordeel dat de onderscheiden leervormen in de bacheloropleiding op voldoende wijze en in de masteropleiding goed aansluiten bij de doelstellingen en beoogde competenties.

Interactieve en activerende leervormen flankeren de klassieke colleges (vb. probleemgestuurd onderwijs). Hoorcolleges zijn vooral in de bachelorjaren van de opleiding EW nog zeer dominant en worden vooral ingericht voor grote studentengroepen (omzeggens 600 studenten). De commissie vernam van de studenten dat de hoorcolleges goed verzorgd worden maar suggereert om Minerva meer in te zetten in het onderwijs om de interactiviteit van de lessen te vergroten.

Sinds 1998–1999 biedt de faculteit FEB de studenten de mogelijkheid om facultatief een stage te vervullen (6 ECTS), als keuzeopleidingsonderdeel. De stage moet minimaal 1 maand in beslag nemen en kan opgenomen worden van mei in de derde bachelor tot mei in de master. De inhoud van de stage – bepaald door de onderneming in samenspraak met de toezichthoudende professor – moet stroken met de opleidingsdoelstellingen en dient een probleemoplossende oriëntatie te hebben. De stagebegeleider is een personeelslid van het bedrijf of de organisatie. De evaluatie van de prestaties van de student tijdens de stage wordt gedocumenteerd in het stagedossier. De evaluatie gebeurt door de stagebegeleider, in samenspraak met de begeleidende professor. De commissie beschouwt deze mogelijkheid als een goed element om de student een eerste praktijkervaring te laten opdoen.

De commissie herhaalt binnen dit facet haar aanbeveling (*beschreven in facet 2.1*) om een integratief element toe te voegen aan de bacheloropleiding en dit als een formele bachelorproef in te richten, als afzonderlijk opleidingsonderdeel, dat geflankeerd door een seminarie met een hoog integratief karakter, een goed sluitstuk zou vormen voor de bachelor. Studenten zouden aldus op basis van een zelf gekozen onderwerp een individueel werkstuk schrijven dat hun beheersing van de bachelorcompetenties demonstreert.

Voor de masteropleiding, die in kleinere groepen onderwezen wordt, stelt de commissie vast dat er meer interactiviteit en discussie is, en er een grotere variatie aan werkvormen wordt ingezet dan in de bachelor. De graad van interactiviteit en de betrokkenheid van de studenten bij de lessen is hier groter. De studenten gaven tijdens de gesprekken aan dat de hen inspirerende docenten het debat en de discussie weten te ontlocken en zij zich nauw betrokken weten bij het onderwijs. Dit waardeert de commissie zeer.

De commissie vermeldt in dit kader dat bij de onderwijsvernieuwingen de gebruikte werkvormen gecatalogeerd worden in het 'onderwijsadministratie- en studenteninformatiesysteem' (OASIS), waardoor ze nog meer dan tevoren, inzetbaar worden voor overleg en nadere onderlinge afstemming onder de docenten.

MINERVA, de elektronische leeromgeving, biedt de mogelijkheid om de programma's interactief en activerend vorm te geven, en wordt niet voor alle opleidingsonderdelen even intens ingezet om het actieve leren van de studenten te ondersteunen.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt de 'beoordeling en toetsing' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als excellent.

De commissie is aangenaam verrast door de integrale aandacht voor de beoordeling en toetsing die voor de bachelor en masteropleiding EW gangbaar is binnen de faculteit FEB. Zij is van oordeel dat de beoordeling en toetsing in alle opleidingen goed gericht is op de realisatie van de doelstellingen en eindtermen en de onderlinge afstemming en het achterliggend toetsbeleid zeer goed zijn. De steekproef examenopgaven die de commissie heeft ingekeken zijn van behoorlijk niveau en toetsen zowel kennis, inzicht, en in mindere mate, vaardigheden en attitudes. De commissie stelde

een goede variatie in toetsvormen vast en goede voorbeelden van vernieuwende evaluatievormen. In de master schrijven studenten diverse papers en een aantal opleidingsonderdelen worden ook permanent geëvalueerd. Ook de procedure voor de beoordeling van de masterproef heeft een goede kwaliteit.

De organisatie van de evaluaties verloopt goed. De evaluatieprocedures worden tijdig meegedeeld, conform het examenreglement, al zouden de masterstudenten eerder in het jaar willen beschikken over het examenrooster. Voor de meeste opleidingsonderdelen hebben de studenten een goed beeld van wat er van hen verwacht wordt gedurende de verschillende evaluatiemomenten. Ook de transparantie van de examens is goed en studenten kunnen feedback krijgen over hun evaluaties.

De commissie vermeldt hier in het bijzonder de gangbare praktijk om tentamens door collega's te laten beoordelen, alvorens ze worden afgenomen van de studenten. De commissie ziet hierin een duidelijke element van een gezamenlijk gedragen beoordelings- en toetsbeleid en meent dat dit voorbeeldstellend is.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'masterproef' van de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De masterproef heeft een omvang van 18 ECTS, waarmee voldaan wordt aan de decretale eisen.

De studenten moeten in de masterproef, het sluitstuk van de masteropleiding, een persoonlijke synthese en verwerking van bestaande (secundaire) gegevens en/of van zelf verzamelde en verwerkte (primaire) gegevens (bv. via een enquête) maken. Bijdragen van theoretische en methodologische aard worden ook aanvaard als masterproef. De masterproef dient de algemeen kritisch-reflecterende ingesteldheid of de onderzoeksingesteldheid van de student te weerspiegelen.

In het curriculum (van de bachelor en de master) zijn een aantal opleidingsonderdelen opgenomen die de student specifieke kennis van gangbare onderzoeksmethoden en het gebruik van wetenschappelijke databanken aanleren. De vereiste competenties worden progressief opgebouwd doorheen de opleiding.

De toewijzing van de masterproefonderwerpen is adequaat. In vele vakgroepen worden onderwerpen voorgesteld die rechtstreeks aansluiten bij het lopend onderzoek, waardoor de masterproef goed aansluit bij een actueel onderzoek. Tijdens het schrijven van de masterproef wordt een tussentijdse rapportering gemaakt door de student en een procesevaluatie door de promotor. De begeleiding is goed georganiseerd.

De studenten presenteren en verdedigen de resultaten van hun masterproefwerk mondeling voor een jury (promotor, 2de beoordelaar en voorzitter beoordelingscommissie). Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de suggestie van de vorige visitatiecommissie. De alumni zijn tevreden over de evaluatie van de masterproef. De evaluatiecriteria zijn zeer helder omschreven.

De commissie heeft een uitgebreide steekproef masterproeven gelezen. Ze is van mening dat de masterproeven inderdaad blijf geven van een goed analytisch en synthetisch, probleem-oplossend en kritisch-reflecterend vermogen. De commissie beoordeelt de kwaliteit van de masterproeven als goed.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'toelatingsvoorwaarden' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als voldoende.

De toelatingsvoorwaarden voor de bachelor EW zijn de generieke criteria die in het Vlaams hoger onderwijs worden toegepast voor bijna alle opleidingen. Dit betekent dat studenten moeten beschikken over:

- een diploma secundair onderwijs;
- of een diploma hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan;
- of een diploma hoger onderwijs voor sociale promotie (met uitzondering van het getuigschrift van pedagogische bekwaamheid);
- of een diploma of getuigschrift dat als gelijkwaardig wordt erkend.

De bachelor EW geeft rechtstreeks toegang tot de masteropleiding EW. Andere academische bachelors volgen een voorbereidingsprogramma. De bachelors EW zijn goed voorbereid om de masteropleiding aan te vatten en met succes te vervolledigen. Voor studenten van buiten de UGent wordt de gelijkwaardigheid van het diploma nagegaan, alvorens ze tot het programma worden toegelaten.

De commissie is van oordeel dat de bachelor en master EW qua leervormen en leerinhouden adequaat aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Jaarlijks schrijven zich (gemiddeld over de laatste 5 jaar) 500 generatiestudenten in voor de Bachelor EW of de Bachelor TEW. Omdat het eerste jaar gemeenschappelijk is, beschikt de opleiding niet over aantallen generatiestudenten EW afzonderlijk. In het tweede jaar schreven zich gemiddeld (over de laatste 5 jaar) 24 studenten in voor de tweede bachelorfase. Nagenoeg alle abiturienten komen uit een ASO richting in het secundair onderwijs met minimaal 4 uur wiskunde per week. De instroom in de master EW bedraagt (gemiddeld over de laatste 3 jaar) 35 studenten.

De commissie is van oordeel dat deze cijfers, vanaf de tweede bachelor nog laag zijn en de toekomstbestendigheid van de Bachelor en de Master EW hierdoor onder druk staan. Zij volgt tot op zekere hoogte de verklaring van de programmaverantwoordelijken dat niet veel schoolverlaters de strikt economisch wetenschappelijke studie aan lijken te willen vangen. De commissie stelde met teleurstelling vast dat de opleidingsverantwoordelijken blijken te berusten in de kleine studentenaantallen en zij is van oordeel dat de richting EW er baat bij zou hebben indien de inrichters een sterker gevoel van urgentie aan de dag zouden leggen en een plan van aanpak zouden uitwerken, betreffende de lage instroom in de opleidingen EW. De commissie meent dat een duidelijke communicatie van de inhoud van de discipline economische wetenschappen hierbij zou moeten kunnen helpen om de EW student uit de schaduw van de grotere groep toegepaste economische wetenschappen studenten te halen.

De commissie stelt vast dat de internationale mobiliteit van studenten (in- en uitstroom) gering is in de opleidingen economische wetenschappen.

De commissie stelt vast dat de bacheloropleiding geen specifieke voorselectie kan houden op basis van de profielen van de studenten uit het secundair onderwijs. De commissie meent dat de leeromgeving MINERVA hiervoor mogelijkheden biedt om eventueel zelfstudiepakketten aan te bieden aan de instromende studenten en zij ziet goede initiatieven om studenten te helpen hun wiskunde kennis bij te spijkeren, door modules en zelftoetsen, en door de oriëntatieproef, die zij omschrijft als een goed gegeven.

Op basis van de gesprekken stelt de commissie vast dat het niveau (wiskunde of taalkennis) van de instromende Erasmusstudent niet steeds aan de maat is en dit resulteert in spanningen in de studentengroepen. De opleidingsverantwoordelijken lichtten toe dat zij menen weinig in handen te hebben om hieraan eigen eisen te stellen. De commissie meent dat het niveau van de instromende studenten een sterke bepalende factor is voor de wijze waarop het onderwijs gegeven wordt en zij is van oordeel dat de opleidingen baat zouden hebben bij een nauwkeuriger screening van de taal- en wiskundevoorkennis van de instromende Erasmusstudenten (vb. door een GMAT-score en TOEFL-test). Verder kan er ook gedacht worden om duidelijker afspraken te maken met de partneruniversiteiten betreffende de voorkennis van de instromende internationale studenten.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens voldoende en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'Programma' voor de Bachelor in de Economische Wetenschappen.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens voldoende en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'Programma' voor Master in de Economische Wetenschappen.

ONDERWERP 3 INZET VAN PERSONEEL

Het onderwijs in de economische opleidingsonderdelen wordt nagenoeg uitsluitend verzorgd door de vakgroepen van de Faculteit FEB. Voor de niet-economische opleidingsonderdelen wordt beroep gedaan op andere faculteiten, zodat de vakken steeds door experts verzorgd worden. Een ZAP lid heeft doorgaans een onderwijsbelasting van 24 ECTS voor een voltijdse aanstelling op jaarbasis. Het zelfstandig academisch personeel is verantwoordelijk voor het onderwijs. AAP leden worden toegewezen aan de vakgroepen, ter ondersteuning van het onderwijs.

Het personeelsbeleid stippelt procedures uit voor aanstellingen, toewijzingen, benoemingen en bevorderingen. Docenten worden om de twee jaar geëvalueerd, met uitzondering van de gewoon hoogleraren die om de vier jaar geëvalueerd worden. Recent worden nieuwe ZAP-leden aangeworven met een tenure track contract, waarbij de focus – meer dan voorheen – ligt op onderwijs, evenals op onderzoek.

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De commissie is zeer positief over de deskundigheid van het onderwijzend personeel van de bachelor en master EW en dit zowel op onderwijskundig en didactisch vlak als vakinhoudelijk. Ook de technische, administratieve en organisatorische deskundigheid van het personeel is prima. De commissie heeft tot genoegen vastgesteld dat de staf bestaat uit zeer enthousiaste en geëngageerde deskundigen die deze kennis met toewijding op de studenten weten over te brengen. De studenten en alumni waarderen de sterke inzet van de docenten bij het lesgeven en ook de commissie heeft tijdens de gesprekken met de staf kunnen vaststellen dat zij een hart hebben voor hun onderwijsopdracht.

Er is een ruim aanbod onderwijsprofessionalisering ontplooid op universitair niveau. Deelname aan deze vormings sessies is niet verplichtend, maar is de impliciete norm binnen de faculteit FEB. Bij evaluatie van het onderwijsprofessionaliseringsaanbod blijkt dat de docenten een inhoudelijke interesse hebben om hun onderwijspraktijk te optimaliseren. In 2007 formuleerde de UGent een competentieprofiel voor haar UGent-lesgevers. De commissie stelt vast dat de UGent de enige instelling in Vlaanderen is, die basiskwalificaties voor het onderwijs heeft geformuleerd en zij waardeert deze aandacht voor onderwijsprofessionalisering. Zij meent dat de effecten ervan merkbaar zijn in het onderwijs van de docenten.

Op het vlak van onderwijskundige innovatie ziet de commissie tal van voorbeelden binnen de UGent en ruime aandacht voor de disseminatie van projecten onder de stafmedewerkers en docenten. De commissie waardeert deze focus op onderwijs.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De commissie heeft de onderzoeksoutput van de stafleden en het wetenschappelijk verslag van de vakgroepen ingekeken en stelt vast dat de docenten duidelijk kwalitatief hoogstaande onderzoekers zijn met een duidelijke interesse en sterke expertise in de door hen onderzochte disciplines. De verschillende onderzoeksgroepen genereren een goede weten-

schappelijke output (ondermeer in internationale tijdschriften) en leveren een behoorlijk aantal doctoraten af. De onderzoekservaringen worden duidelijk meegenomen in het onderwijs. De vakgroep onderhoudt talrijke (inter-)nationale onderzoekscontacten. De staf is daarbij ook internationaal actief, voornamelijk op onderzoeksvlak.

Daarnaast worden op zeer regelmatige basis gastdocenten en –sprekers, met een duidelijke professionele oriëntatie uitgenodigd tijdens de lessen om een bepaald thema of een casus toe te lichten in de opleidingen.

De commissie besluit dat de opleidingen gedragen worden door deskundige onderzoekers die duidelijk actief zijn in diverse domeinen van de economische wetenschappen en er ook een goede inbreng is vanuit het beroepenveld.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet ‘kwantiteit van het personeel’ voor de Bachelor en voor de Master in de Economische Wetenschappen als voldoende.

Het zelfevaluatie rapport geeft aan dat de opleidingen gedragen worden door 35 VTE docenten (de gastdocenten niet meegerekend) binnen de faculteit FEB.

De opleidingsverantwoordelijken leverden tijdens het bezoek de cijfers aan die toelaten om op basis van de VLIR-tabellen de ondersteuning van de onderscheiden programma's te becijferen. Voor de bachelor EW bedraagt de ondersteuning 7,81 VTE, voor de master EW resulteert dit in een omringingsgraad van 4,71 VTE. De ZAP leden worden voor hun onderwijsopdracht bijgestaan door 26 assistenten die tot de FEB behoren.

De commissie omschrijft de leeftijdsstructuur van het personeelsbestand als redelijk evenredig verdeeld over de verschillende leeftijdscategorieën maar stipt aan dat er relatief weinig vrouwelijke docenten zijn. De UGent voert een gelijkekansenbeleid, is zich bewust van het onevenwicht en werkt daaraan, in de mate van het mogelijke. De commissie stelt ook vast dat de docenten vooral uit Vlaanderen afkomstig zijn.

De commissie komt voor alle opleidingen economische wetenschappen tot de conclusie dat zij zich op grond van de getallen onmogelijk een mening kan vormen over de adequate omringing van de opleidingen. Er is geen

één-één relatie tussen het personeel en de opleiding, omdat de staf ook in de andere programma's economische wetenschappen aan de FEB en toeleverend aan de andere faculteiten diverse onderwijsopdrachten opneemt.

De commissie stelt in de feiten, op basis van haar studie van de stukken en de gesprekken vast dat het aantal docenten (ZAP) niet erg groot is, waardoor een aantal 'mooie kansen met het oog op de toekomst en de uitbouw van een stevige, brede onderzoeksbasis' gemist worden.

Een belangrijk getal om de belasting van de docenten in te schatten is de onderwijsbelasting per jaar, voor een voltijdse aanstelling. Deze bedraagt aan de UGent in de regel 24 ECTS op jaarbasis. De commissie drukt haar bezorgdheid uit voor dit hoog aantal ECTS (in de regel 4 jaarvakken) die per docent gerealiseerd worden. De voornaamste reden is dat er hierdoor té weinig onderzoekstijd overblijft voor de staf.

De commissie is van oordeel dat de onderwijsbelasting, die – volgens internationale normen – vrij hoog te noemen is, omlaag moet. Daarvoor is een dringende uitbreiding van de staf vereist.

De druk op de huidige staf – die zich door hun engagement en inzet garant stellen voor het onderwijs en het onderzoek aan de FEB – heeft voor gevolg dat er weinig tot geen kansen zijn voor systematische onderwijsvernieuwing en er daarenboven weinig arbeidsplaatsen te benutten zijn om de expertise van het huidige docentenkorps uit te breiden en te versterken.

De commissie is van oordeel dat de rectorale overheid van de UGent hier dringend iets moet aan doen. Zij geeft hierbij als advies mee dat het goed zou zijn om ook meer internationale staf aan te trekken voor de opleidingen, om hiermee ook tegemoet te komen aan een vorm van internationalisering.

De commissie is van oordeel dat de omringing voor de bachelor en de master EW nipt voldoende is. Zij onderstreept dat de kwaliteit van het onderwijs op dit ogenblik verzekerd wordt door de sterke inzet van de docenten, maar meent dat deze garantie de academische overheid niet kan vrijpleiten van haar verantwoordelijkheden op dit vlak.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als minstens voldoende en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor de Bachelor in de Economische Wetenschappen.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als minstens voldoende en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor de Master in de Economische Wetenschappen.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'materiële voorzieningen' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als voldoende.

De onderzoeks- en onderwijsactiviteiten van de bachelor en master EW zijn gehuisvest in de Tweekerkenstaat en in de Hoveniersberg. De bereikbaarheid met het openbaar vervoer is goed, en de toegankelijkheid van de faciliteiten is prima.

De commissie meent dat de uitrusting van de onderwijsruimten aan de maat is. Deze laten toe om multimediaal les te geven. De computerinfrastructuur is up-to-date en voldoet voor het aantal studenten. Bijzonder nuttig is de softwareserver Athéna, die studenten onder meer toelaat van op afstand software te gebruiken voor het bewerken van de data die zij dienen te interpreteren.

De bibliotheek beschikt over een ruim aanbod te raadplegen bronnen en heeft ruime openingsuren. Zowel de collectie in de bibliotheek als de online collectie zijn toereikend. Er zijn – volgens de commissie – nog té weinig werkplekken voor zelfstudie en groepswork van de studenten.

MINERVA, de elektronische leeromgeving van de UGent biedt de studenten de nodige ondersteuning en voorziet in de mogelijkheden voor docenten om het zelfstandig leren van de studenten te ondersteunen. De commissie zag een aantal mooie voorbeelden van tools die voor de ondersteuning van het onderwijs ingezet kunnen worden.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'studiebegeleiding' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De studiebegeleiding wordt zowel op centraal als op facultair niveau ter harte genomen. Aan de UGent en aan de Faculteit FEB wordt gestreefd naar een kwaliteitsvolle instroom-, doorstroom- en uitstroombegeleiding.

De UGent organiseert diverse informatiemomenten (vb. regionale gespreksavonden over studiekeuze, deelname aan de Studie-Informatiedagen (SID in's)) en verspreidt een ruim aanbod aan studie-informatie via diverse kanalen (vb. websites; brochures; studiekiezers). Naarmate het informatieproces betreffende de universitaire opleidingen vordert, treedt de faculteit progressief meer op het voorplan en verschuift het centraal niveau van de UGent wat meer naar de achtergrond. De faculteit FEB organiseert onder meer facultaire informatiedagen voor laatstejaars secundair onderwijs en hun ouders.

Instromende studenten worden geattendeerd op de 'online vakantiecursus Wiskunde' (remediëring van tekorten in de voorkennis wiskunde) tijdens de vakantie, naast de 'klassieke vakantiecursus wiskunde' (voor studenten met 6 uur wiskundebagage), waarvoor de abiturienten naar de universiteit komen in de laatste vakantieweken. In diezelfde periode wordt er ook een 'basiscursus Boekhouding' gegeven, om de basisbeginselen van het boekhouden in te oefenen, naast een cursus 'Franse taalbeheersing', voor wie de Franse taal als plichtopleidingsonderdeel in het curriculum heeft.

De commissie meent dat een duidelijke communicatie aan abiturienten (en aan hun leerkrachten) van de krachtlijnen van de economische wetenschappelijke discipline moet kunnen helpen om de interesse van de schoolverlaters voor het wetenschapsdomein van de economische wetenschappen aan te wakkeren.

Studiebegeleiding wordt op drie niveaus aangeboden, universitair, facultair en op het niveau van de opleiding. De doelgroep voor deze begeleiding is elke student die zich aangesproken voelt en bewust wil omgaan met het vormen van een eigen studiemethode. De FEB heeft sinds 1999 een monitoraat uitgewerkt, dat als doel heeft het studierendement, de studievoortgang en het studeercomfort van de studenten te vergroten, en dit met speciale aandacht voor kwetsbare groepen. Binnen het mo-

moniterraat wordt aan studiebegeleiding en trajectbegeleiding gedaan. De commissie meent dat het moniterraat en de studiebegeleiding efficiënt en effectief werken.

De commissie looft de inspanningen van de opleidingen met betrekking tot de toelatingsvoorwaarden maar meent dat ook een (vrijblijvende) oriëntatieproef kan helpen om de instromende studenten te helpen hun kennis van de wiskunde correct in te schatten.

De studietrajectbegeleider staat in voor het adviseren van studenten over hun traject, het beoordelen van de geïndividualiseerde trajecten, het ondersteunen van de studenten bij heroriëntatie, en het bewaken van studievoortgang, wat gefaciliteerd wordt door een automatisch studentvolgsysteem. Sinds kort zijn er ook procedures uitgewerkt voor de bewaking van de studievoortgang voor die studenten die minder dan de helft van de opgenomen studiepunten realiseren. Aan het eind van het tweede jaar studie van de student is er een bindende voorwaarde van kracht om studievoortgang te bewaken. De commissie meent dat deze initiatieven een goed gegeven zijn, gelet op een reële kans op studieduurverlenging in een geflexibiliseerde onderwijsruimte.

Een eerste aanspreekpunt is de ombudspersoon bij studie (of examen)-gerelateerde problemen. De commissie is van oordeel dat de ombudsfunctie goed functioneert. Daarnaast kunnen studenten met meer specifieke problemen, zij het van sociale, fysische of psychologische aard, terecht bij de Dienst Studieadvies.

Daarnaast voorzien de FEB en de UGent ook in uitstroombegeleiding, bv. in voorlichting op de arbeidsmarkt, onder meer door de Afdeling Studietoelating en Loopbaanadvies, Adviescentrum voor Studenten van de UGent. Deze dienst organiseert o.a. sollicitatietrainingen en loopbaanoriëntatie gesprekken met uitstromende studenten.

De commissie is van oordeel dat de studiebegeleiding en informatievoorziening zeer goed georganiseerd zijn en afdoende afgestemd zijn op de studievoortgang. De studenten weten hun weg te vinden, hun vragen worden efficiënt en effectief geadresseerd, doorverwezen en behandeld.

Algemene conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

Vermits de commissie de facetten van het onderwerp ‘voorzieningen’ als minstens voldoende beoordeelt, heeft zij een positief oordeel over de ‘voorzieningen’ van de Bachelor in de Economische Wetenschappen.

Vermits de commissie de facetten van het onderwerp ‘voorzieningen’ als minstens voldoende beoordeelt, heeft zij een positief oordeel over de ‘voorzieningen’ van de Master in de Economische Wetenschappen.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITZORG

De UGent hanteert (sinds 1996, nog voor de invoering van de verplichting daartoe) een decentraal systeem van onderwijskwaliteitszorg, wat betekent dat de faculteit FEB instaat voor het uittekenen en realiseren van de interne kwaliteitsbewaking en -verbetering van de onderwijsleerprocessen en daarbij bijgestaan wordt door een aantal centraal aangestuurde initiatieven.

Het onderwijsontwikkelingsplan van de UGent onderscheidt de ontwikkeling, evaluatie en bijsturing van de curricula enerzijds en de kwaliteits-handhaving en verbetering van de onderwijsleerprocessen anderzijds. Op centraal niveau houden de Onderwijsraad en de Dienst Onderwijsaangelegenheden (DOWA) toezicht op de kwaliteit van het onderwijs. Op facultair niveau wordt de onderwijsoptimalisering uitgevoerd door de Opleidingscommissies (OC's), in overleg met de KwaliteitsCel Onderwijs (KCO).

Voor opleidingsonderdelen wordt tweejaarlijks een onderwijsevaluatie uitgevoerd door de studenten. Daarnaast worden ook niet-persoonsgebonden curriculum-evaluaties van de opleidingen uitgevoerd. Bepaalde aspecten van de organisatie en de uitvoering van het onderwijs worden beoordeeld op efficiëntie en effectiviteit, met het oog op een functionele bijsturing. De evaluatie is aldus specifiek gericht op het leveren van concrete feedback en indicaties, niet alleen aan de lesgevers, maar ook aan de opleidingscommissies.

Sinds kort worden ook opleidingsindicatoren opgesteld, voor alle opleidingen, die de evolutie van de opleidingen kunnen visualiseren en bijsturing kunnen ondersteunen indien gewenst.

Facet 5.1 Evaluatie van de resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie van de resultaten' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De commissie waardeert dat de opleidingsonderdelen per semester en de opleidingen frequent geëvalueerd worden via een anonieme bevraging van de studenten. De commissie waardeert tevens de openheid waarmee de synthese van de enquêtes wordt behandeld in de evaluatiecommissie en de opleidingscommissie, waarin ook studenten zetelen. Zij werd er tijdens het bezoek van overtuigd dat de resultaten van deze bevragingen ernstig genomen worden en desgevallend gebruikt worden om het onderwijs met de betrokken docenten te bespreken en dat deze interventies daadwerkelijk bijdragen tot de verbetering van het onderwijs. De commissie spreekt hiervoor haar waardering uit.

De commissie is van mening dat het zelfevaluatie rapport nauwkeurig, helder geformuleerd en zeer goed leesbaar is. De kritisch reflectieve houding en de openheid die ervan uitgaat, maakte het voor de commissie toegankelijk en liet haar toe om een helder inzicht te krijgen in de uitdagingen en sterkten van de faculteit en haar opleidingen. De gesprekken tijdens de bezoeken leverden een goede aanvulling bij het zelfevaluatie rapport en de stukken die ter inzage lagen.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet 'maatregelen tot verbetering' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

De commissie is van oordeel dat de evaluaties (zowel de interne als externe) goed zijn uitgewerkt op het niveau van de opleiding en snel en regelmatig opgevolgd worden. De interne evaluaties geven vooral aanleiding tot maatregelen ter verbetering op het niveau van de opleidingsonderdelen, wat finaal doorspeelt op het niveau van het programma.

De commissie stelt vast dat er zeer zorgvuldig, en met succes, werd ingespeeld op de aanbevelingen van de vorige visitatiecommissies en ook aan de eigen initiatieven ter onderwijsontwikkeling nauwkeurig opvolging wordt gegeven. De commissie stelt vast dat internationalisering een uitdaging blijft.

De commissie besluit dat de uitkomsten van de verschillende evaluaties de basis vormen van aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen tot de realisatie van de streefdoelen en kwaliteitsborging van de opleidingen.

Facet 5.3 Betrokkenheid studenten, medewerkers, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'betrokkenheid van studenten, medewerkers, alumni en het beroepenveld' bij de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als excellent.

De verschillende geledingen (studenten, alumni, middels hun individuele bijdrage en georganiseerd in de Adviesraad) die betrokken zijn bij de onderwijsverstrekking in de opleidingen worden volgens de commissie zeer goed betrokken bij de besluitvormingsprocessen en participeren actief aan de onderwijsorganisatie en de evaluatie van het onderwijs en de interne kwaliteitszorg.

De staf wordt door de opleidingscommissie en de het functioneren in onderwijsteams nauw betrokken bij het onderwijs. De studenten en de medewerkers zijn vertegenwoordigd op alle beleidsniveaus van de faculteit en de universiteit en de commissie heeft kunnen vaststellen dat de opleidingen effectief rekening houden met de mening van de studenten.

De studentenvereniging STUVECO verenigt alle studenten die in de onderscheiden raden en commissies vertegenwoordigd zijn en vormt een onafhankelijke groep, die haar inspraakrecht duidelijk heeft verworven. De alumni zijn formeel vertegenwoordigd in de Adviesraad. Verder communiceren zij ook via informele kanalen en houden zij contact met de opleidingen.

De commissie is van oordeel dat de betrokkenheid van alle geledingen bijgevolg bijzonder goed geregeld is, waarvoor zij de score excellent toekent.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

Vermits de commissie de facetten van het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' minstens als goed beoordeelt, heeft zij een positief oordeel over de 'interne kwaliteitszorg' van de Bachelor in de Economische Wetenschappen.

Vermits de commissie de facetten van het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' minstens als goed beoordeelt, heeft zij een positief oordeel over de 'interne kwaliteitszorg' van de Master in de Economische Wetenschappen.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerde niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerde niveau' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als goed.

Zich baserend op de gesprekken tijdens het bezoek, het studiemateriaal, de examenvragen en (voor de masters EW) de kwaliteit van de masterproeven, is de commissie van oordeel dat de bachelor- en masteropleidingen EW de doelstellingen goed weten te realiseren.

De bacheloropleiding vormt een goede voorbereiding op de masteropleidingen EW. De commissie is onder de indruk van de gerealiseerde eindtermen van de bachelorstudenten en omschrijft het behaald niveau als 'zonder meer goed'.

De alumni zijn uitgesproken tevreden over de genoten (bachelor- en master) opleiding en menen dat de opleidingen adequaat voorbereiden op het latere beroepsleven, binnen en buiten de universiteit. De afgestudeerden zijn er van overtuigd dat alle opleidingen erin slagen het leeuwendeel van de beoogde eindtermen te realiseren.

Wat de internationale mobiliteit betreft stelt de commissie vast dat de opleidingen een geringe uitwisselingsgraad realiseren in de bachelor en master EW. De opleidingsverantwoordelijken voeren binnen de faculteit sinds 1995 een eigen internationaliseringsbeleid, aanvullend op het universitair beleid. Daarbij wordt er sterk ingezet op het uitbouwen van een netwerk van partneruniversiteiten over de wereld, structurele samenwerkingsverbanden en partnerships, en het uitwerken van diplomering.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'onderwijsrendement' van de Bachelor en de Master in de Economische Wetenschappen als voldoende.

Het zelfevaluatie rapport signaleert een matig studierendement bij de generatiestudenten. Het aantal generatiestudenten (eerste bachelor) dat volledig slaagde (dus 100% van de credits verwierf) voor de eerste fase bedroeg gemiddeld over de laatste 5 jaar rond de 22%. De groep generatiestudenten die minstens 75% credits verwierf, gemiddeld over de laatste 5 jaar bedraagt 54%. Ongeveer 75% van de bachelorstudenten EW die afstudeerden haalden hun diploma in de voorziene tijd van 3 jaar.

Ongeveer 66% van de masterstudenten EW verwierf 100% van de opgenomen studiebelasting. Gemiddeld over de laatste 3 jaar studeerde 84% van de studenten van de master EW af in de daartoe voorziene tijd van 1 jaar.

De commissie beoordeelt de slaagcijfers voor de bachelor als eerder laag en sterk fluctuerend per jaar. De slaagcijfers voor de master beoordeelt zij als eerder goed.

De commissie stelt vast dat de UGent – in vergelijking tot andere Vlaamse instellingen – procentueel meer ‘wiskundig minder sterk gevormde studenten’ (voornamelijk studenten die 4 uur wiskunde genoten hebben in het secundair onderwijs) aantrekt.

Voor het onderwijsrendement zijn impliciete streefcijfers geformuleerd, maar expliciete cijfers en een er op inhakend beleid ontbreken vooralsnog. De commissie meent dan ook dat het noodzakelijk is om deze streefcijfers en het flankerend beleid te expliciteren.

In het kader van het verbeterperspectief meent de commissie dat de opleidingsverantwoordelijken een beter zicht dienen te krijgen op de drempels in de beginfase van de bachelor Economische Wetenschappen en op basis van deze bevindingen gerichte maatregelen moeten nemen om de studieuitval te verkleinen.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

Omdat de commissie de facetten van het onderwerp resultaten voor de bacheloropleiding als minstens voldoende beoordeelt, heeft zij een positief oordeel over de resultaten van de Bachelor in de Economische Wetenschappen.

Omdat de commissie de facetten van het onderwerp resultaten voor de masteropleiding als minstens voldoende beoordeelt, heeft zij een positief oordeel over de resultaten van de Master in de Economische Wetenschappen.

INTEGRAAL OORDEEL VAN DE VISITATIECOMMISSIE

De commissie is van oordeel dat de Bachelor in de Economische Wetenschappen aan de Universiteit Gent voldoende generieke kwaliteitswaarborgen biedt en heeft aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

De commissie is van oordeel dat de Master in de Economische Wetenschappen aan de Universiteit Gent voldoende generieke kwaliteitswaarborgen biedt en heeft aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN HET VERBETERPERSPECTIEF

Doelstellingen

- Omschrijf de algemene, generieke maatschappelijke en professionele vaardigheden en competenties nader voor de beide opleidingen, alsook de generieke competenties voor de programma's als geheel en voor de majoren in de master; om de communicatie hierover, maar ook de toetsing ervan te verbeteren;
- Verwerk de competentiematrix in alle elementen van de ECTS-fiches.

Programma

- Voer een volwaardige formele bachelorproef in als sluitstuk van de bachelor en flankeer het met een seminarie met een hoog integratief karakter;
- Zet voldoende in op verdiepende keuzeopleidingsonderdelen in de bachelor;
- Ga na of een caleidoscopisch vak opportuun is voor alle eerste fases van de bachelorprogramma's van de FEB om de studenten hun keuze te laten onderbouwen;
- Zet MINERVA meer systematisch in in het onderwijs om de interactiviteit van de lessen te vergroten;
- Voer een pro-actiever beleid inzake internationalisering en studenten-uitwisseling.

Personeel

- Bepleit een stellige uitbreiding van de staf bij de academische overheid, in diverse kerndisciplines van de economische wetenschappen om de historische achterstand in te halen.

Voorzieningen

- Betrach met meer werkplekken voor zelfstudie en groepswork van de studenten in te richten om de vrije ruimte in het lessenrooster op te vangen;
- Intensificeer de promotie betreffende de eigenheid van de opleiding Economische Wetenschappen en zet de onderscheidende karakteristieken ervan nog meer in de verf bij schoolverlaters en hun leerkrachten en CLB-diensten;
- Overweeg het invoeren van een (vrijblijvende) oriëntatieproef die kan helpen om de instromende studenten te helpen hun kennis van de wetkunde correct in te schatten.

Resultaten

- Overweeg hoe het slaagpercentage van de generatiestudenten en van de volledige opleidingen bachelor en master EW en ME vergroot kunnen worden;
- Formuleer expliciete streefcijfers en ontwikkel een daarop inhakend beleid inzake slaagpercentages voor de opleidingen.

**CLUSTER
TOEGEPASTE ECONOMISCHE
WETENSCHAPPEN**

CLUSTER TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

De opleidingen Toegepaste Economische Wetenschappen
in vergelijkend perspectief

- de opleidingen Bachelor TEW, master TEW en Master of Science in Business Economics aan de KU Leuven;
- de opleidingen Bachelor TEW Bedrijfskunde, master TEW Bedrijfskunde en master AES Business Administration aan de UA;
- de opleidingen Bachelor TEW en master TEW aan de UGent;
- de opleidingen Bachelor TEW, master TEW en Master of Management aan de UHasselt;
- de opleidingen Bachelor TEW, master TEW en Master of Science in Management Science aan de VUB.

WOORD VOORAF

In dit hoofdstuk geeft de commissie in vergelijkend perspectief een overzicht van haar bevindingen over de academische opleidingen Toegepaste Economische Wetenschappen in Vlaanderen. Zij besteedt hierbij voornamelijk aandacht aan elementen die haar het meest in het oog zijn gesprongen of die zij belangrijk acht, en aan opvallende overeenkomsten dan wel verschillen tussen de instellingen. Per onderwerp geeft de visitatiecommissie haar bevindingen weer en verwijst hierbij naar de toestand binnen de verschillende opleidingen. De wijze van voorstellen geeft de opleidingen de mogelijkheid zich, althans voor wat betreft de aangehaalde punten, ten opzichte van elkaar te positioneren. Het is geenszins de bedoeling van de commissie om de individuele deelrapporten van de opleidingen aan de verschillende instellingen in detail te herhalen, al zullen bepaalde delen uit dit rapport wel terugkomen in de deelrapporten. Voor een volledige onderbouwing van de oordelen en de scores van de commissie, verwijst de commissie naar de deelrapporten.

Alle hier betrokken opleidingen worden aangeboden door vijf Vlaamse universiteiten: de Katholieke Universiteit Leuven (verder KU Leuven genoemd), de Universiteit Antwerpen (verder UA genoemd), de Universiteit Gent (verder UGent genoemd), de Universiteit Hasselt (verder UHasselt genoemd) en de Vrije Universiteit Brussel (verder VUB genoemd).

De KU Leuven, de UGent, de UHasselt en de VUB bieden bachelor- en masteropleidingen 'Toegepaste Economische Wetenschappen' aan. De UA hanteert de titulatuur 'Toegepaste Economische Wetenschappen: Bedrijfskunde' voor haar bachelor- en masteropleiding. De eerste twee jaren van de TEW-bacheloropleiding van de KU Leuven werden op het moment van de visitatie ook op de locatie Kortrijk aangeboden (dit zal in de toekomst nog uitgebreid worden tot een derde bachelorjaar). Vier van de vijf instellingen bieden hun masteropleiding ook in een Engelstalige variant aan, zijnde de 'Master of Science in Business Economics' (KU Leuven), de 'Master of Applied Economic Sciences: Business Administration' (UA), de 'Master of Management' (UHasselt) en de 'Master of Science in Management Science' (VUB).

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' voor alle opleidingen als voldoende.

De commissie heeft de doelstellingen, eindtermen en competenties voor alle opleidingen bestudeerd en deze verder laten toelichten tijdens de gesprekken. Ze heeft zodoende vast kunnen stellen dat de opleidingsdoelstellingen van bachelors en masters in alle instellingen stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet.

Wat de bacheloropleidingen betreft vindt de commissie de doelstellingen voldoende gericht op de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties. De doelstellingen van de masteropleidingen beogen volgens de commissie op adequate wijze de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties op een gevorderd niveau.

Gelet op de internationale ontwikkelingen acht de commissie het voor alle instellingen aangewezen een duidelijke finaliteit in de bachelordoelstellingen na te streven. De kans neemt dan toe dat studenten een masteropleiding elders in Vlaanderen (of daarbuiten) overwegen indien ze de bacheloropleiding als een afgerond geheel ervaren. Op dezelfde manier geeft dit de masteropleidingen de kans om talentvolle bachelor graduates van elders aan te trekken en daarmee de kwaliteit en diversiteit van de opleidingen te verbeteren.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'domeinspecifieke eisen' voor de masteropleiding TEW aan de KU Leuven en de bachelor- en masteropleidingen aan de UA, UGent, UHasselt en VUB als voldoende, en voor de bacheloropleiding en de master Business Economics aan de KU Leuven als goed.

De commissie acht de doelstellingen van alle bachelor- en masteropleidingen conform haar eigen referentiekader. Bij alle bachelor- en masteropleidingen zijn de doelstellingen in voldoende mate afgestemd op de wensen en behoeften van het beroepenveld. Ook vindt de commissie dat de doelstellingen overal adequaat zijn afgestemd op de eisen gesteld door (buitenlandse) vakgenoten.

Inzake profilering valt op dat 4 van de 5 instellingen (KU Leuven, UGent, UHasselt en VUB) een focus op bedrijfseconomie nastreven. De opleidingen aan de UA zijn sterker – zij het niet exclusief – bedrijfskundig opgezet. De commissie is van mening dat de profilering in alle instellingen nog kan versterkt worden door meer afstemming op vergelijkbare (buitenlandse) opleidingen. De KU Leuven en UGent hebben wel al een goede aanzet gegeven tot dergelijke benchmarking. De meest consistente profilering zag de commissie bij de bachelor TEW aan de KU Leuven. Hier wordt een bedrijfseconomische ‘basisinvestering’ nagestreefd die duidelijk haar stempel op de studenten weet te drukken.

De commissie merkt op dat 4 van de 5 instellingen (KU Leuven, UA, UHasselt en VUB) een Engelstalige equivalentopleiding op masterniveau hebben. Ze heeft hierbij vastgesteld dat met name de master Business Economics van de KU Leuven een heel gerichte en herkenbare bedrijfseconomische profilering vertoont.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Facet 2.1 Relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet ‘relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma’ voor alle opleidingen als voldoende.

De commissie stelt vast dat alle bachelor- en masteropleidingen een concordantiematrix opgesteld hebben, waarin eindtermen aan opleidingsonderdelen gekoppeld worden. Op die manier poogt men in beeld te brengen in welke mate de opleidingsdoelstellingen geconcretiseerd zijn. Aan de UHasselt heeft men deze oefening vooralsnog het meest detaillistisch uitgevoerd. Voor alle opleidingen geldt evenwel dat de matrices nog weinig aanleiding geven tot (collectieve) reflectie over de afstemming tussen doelstellingen en programma.

De commissie zelf is van oordeel dat alle opleidingen in voldoende mate hun doelstellingen realiseren. De UA is qua programma – volledig in lijn met de gekozen profilering – het meest bedrijfskundig georiënteerd. De KU Leuven, VUB, UA en UGent leggen in hun programma’s vooral nadruk op bedrijfseconomie. Ook dit is in functie van de eigen doelstellingen. De commissie adviseert de opleidingen aan de UGent wel om zich niet te eenzijdig op de interne werking van het bedrijf te richten.

De commissie is voorts tevreden over het algemene niveau van de opleidingsonderdelen. De bacheloropleidingen zijn eerder generalistisch van opzet, gevolgd door een duidelijke verdieping in de masterfase. Het breedst opgevat is de bacheloropleiding aan de UGent. Studenten TEW volgen hier het eerste anderhalf jaar gemeenschappelijk met de opleidingen Economische Wetenschappen en Handelsingenieur. Dit wordt door de studenten overigens positief ervaren daar ze, via het aanbod van 'smaakmakers' uit elk studiedomein, een meer weloverwogen keuze kunnen maken. De VUB poogt, middels een systeem van minoren, in het derde bachelorjaar de opleiding te 'verbreden'. Deze minoren hebben echter weinig aansluiting met het economische domein en wekken derhalve weinig interesse op.

De commissie vindt een degelijke methodologische vorming van essentieel belang. Ze hecht daarom aan een expliciet gemaakte leerlijn op het gebied van methodologie en kwalitatieve en kwantitatieve methoden van onderzoek. Uit zo'n leerlijn moet blijken hoe studenten de verworven kennis zelfstandig leren toepassen door middel van opdrachten met een toenemende omvang en complexiteit. Volgens de commissie geven met name de VUB, de UA en de UGent hier het best invulling aan, met een sterk aanbod aan ondersteunende vakken in de bachelorfase. De bacheloropleidingen aan de KU Leuven en vooral aan de UHasselt moeten hier nog nadrukkelijker op inzetten. De aandacht voor onderzoeksvaardigheden moet volgens de commissie ook culmineren in een apart opleidingsonderdeel (bijvoorbeeld in de vorm van een projectopdracht of bachelorproef) in de derde bachelor. De commissie heeft met name aan de UA een mooi voorbeeld van dergelijke vakoverschrijdende integratie gezien.

De KU Leuven, VUB, UA en UHasselt bieden hun masterprogramma in twee varianten aan: een Nederlands- en een Engelstalige. De commissie waardeert dat de UHasselt en de VUB de Engelstalige master aangegrepen hebben om bewust andere accenten te leggen.

Wat internationalisering betreft ziet de commissie een interessant talenaanbod in de verschillende bacheloropleidingen. De taalcolleges zijn doorgaans ook goed afgestemd op het doelpubliek van economen. Studenten van de VUB, UA en UGent kunnen zowel in de (derde) bachelor als in de master op internationale uitwisseling gaan. In de KU Leuven en de UHasselt blijft deze mogelijkheid beperkt tot de (derde) bachelor.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid van het programma' voor de bacheloropleiding aan de UHasselt als onvoldoende, voor de masteropleiding aan de UHasselt en de bachelor- en masteropleiding aan de VUB als voldoende, en voor de bachelor- en masteropleidingen aan de KU Leuven, de UA en de UGent als goed.

De commissie beschouwt de aandacht voor kennisontwikkeling aan de KU Leuven, de UA en de UGent als goed. Aan de UHasselt en de VUB is deze aan de maat. De commissie is van oordeel dat zowel de UHasselt als de VUB nog duidelijker moeten aansluiten bij recente ontwikkelingen in het wetenschapsdomein.

De commissie waardeert dat alle opleidingen de intentie hebben om studenten in aanraking te brengen met onderzoeksliteratuur. Terwijl dit aan de KU Leuven, de UA en de UGent al zeer nadrukkelijk (en vanaf een vroeg stadium) gebeurt, moet met name de UHasselt het nog meer systematisch aanpakken. Aan de VUB leggen diverse opleidingsonderdelen wel een link met het onderzoek, maar dient in sommige gevallen de literatuur vernieuwd te worden.

De commissie stelt vast dat de bacheloropleiding van de UHasselt in onvoldoende mate onderzoeksvaardigheden bijbrengt. De leerlijn rond onderzoeksvaardigheden is voorsnog weinig geëxpliciteerd. Kwantitatieve en kwalitatieve methoden komen formeel wel aan bod, maar vooral pas in het derde bachelorjaar en onvoldoende diepgaand. Bij de bacheloropleidingen aan de KU Leuven, de VUB, de UA en de UGent wordt de methodologische vorming wel gradueel opgebouwd en zijn de leerlijnen rond onderzoek meer herkenbaar en expliciet.

De commissie heeft vastgesteld dat alle opleidingen studenten in contact willen brengen met de beroepspraktijk, door bijvoorbeeld bedrijfsbezoeken en gastsprekers. Niettemin leeft er vaak een gevoel bij studenten dat ze weinig echte voeling met de werkvloer krijgen. De KU Leuven speelt hierop in door extra-curriculaire initiatieven. De UA heeft in de masteropleiding specifiek bedrijfsgerichte projecten. De UHasselt biedt een stage aan als keuzeopleidingsonderdeel in de bachelor en de UGent in de master. De enige opleiding met een verplichte stage is de Master in Management Science aan de VUB.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'samenhang van het programma' voor de bachelor- en masteropleiding TEW aan de UHasselt, de bachelor- en masteropleiding TEW aan de VUB en de bachelor- en masteropleidingen aan de UA en de UGent als voldoende, en voor de bachelor- en masteropleidingen aan de KU Leuven, de masteropleiding Management aan de UHasselt en de masteropleiding Management Science aan de VUB als goed.

De commissie kan zich vinden in de samenstelling van alle programma's in de gevisiteerde opleidingen. Ze meent wel dat dit beeld ook vertaald moet worden in expliciete leerlijnen. De KU Leuven is de instelling die hierin tot nog toe het verst gevorderd is.

De commissie stelt bij de verschillende bacheloropleidingen vast dat de eerste twee jaren vrij breed zijn en vooral plichtvakken omvatten. Met name aan de UGent, waar het eerste anderhalve jaar samen met de opleidingen Economische Wetenschappen en Handelsingenieur gevolgd wordt, is de bachelor generalistisch. Dit wordt door de studenten als een troef omschreven.

Vanaf het derde bachelorjaar is er een relatief grote keuzevrijheid aan de KU Leuven en de UA. Via 'trajecten' (KU Leuven) of een 'specialisatiecluster' (UA) kunnen studenten zich reeds tijdens de bachelor in een bepaalde richting bekwamen. Dit is minder het geval aan de andere drie instellingen. Meer algemeen is de commissie er voorstander van om keuzeruimte te concentreren in het eerste semester van de derde bachelor. Dit zou onder meer de mogelijkheid tot internationale uitwisseling versterken.

Volgens de commissie is er in alle bezochte instellingen een adequate aansluiting van de bachelor- naar de masteropleiding. Niettemin moeten universiteiten de bachelor en de master meer als gedifferentieerde gehelen beginnen zien, en niet te snel van automatische doorstroom binnen de eigen instelling uitgaan.

In de TEW-masteropleidingen volgen de studenten nog één (KU Leuven, UGent), twee (UA, UHasselt) dan wel drie (VUB) verplichte opleidingsonderdelen. Voor het overige kiezen ze uit een geheel van afstudeerrichtingen, majoren en/of minoren. Aan de VUB, de UGent en de UHasselt is het spectrum dat deze pakketten bestrijken inhoudelijk niet zo breed. Aan de KU Leuven en de UA is het aanbod waaruit studenten kunnen kiezen ruim.

Bij de Engelstalige opleidingen Master in Business Economics (KU Leuven), Master of Management (UHasselt) en Master in Management Science (VUB) stelt de commissie conceptueel goed uitgewerkte programma's met een duidelijke samenhang vast.

Facet 2.4 Studieomvang

De bachelorprogramma's (met 180 studiepunten) en de masterprogramma's (met 60 studiepunten) voldoen aan de decretaal vastgelegde eisen.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' voor alle opleidingen als voldoende.

In alle opleidingen worden verdienstelijke inspanningen gedaan om de studietijd systematisch te peilen. Instellingen gebruiken hiervoor verschillende systemen, die alle hun nut bewijzen volgens de commissie. Het systeem aan de UHasselt is het meest geavanceerd: studenten registreren zich verplicht voor een elektronisch metingsysteem, dat de geschatte studietijd ook koppelt aan individuele studieresultaten.

De commissie stelde her en der kleine onevenwichten vast, maar globaal komen de grote en reële studietijd in voldoende mate overeen. Op geen enkele plaats zijn ernstige studiebelemmerende factoren geconstateerd. De gevisiteerde opleidingen vergen een significante inspanning, maar zijn studeerbaar.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'afstemming tussen vormgeving en inhoud' voor de bacheloropleiding aan de KU Leuven op locatie Leuven, voor de masteropleidingen aan de KU Leuven en voor de bachelor- en masteropleidingen aan de UA, de UGent, de UHasselt en de VUB als voldoende, en voor de bacheloropleiding aan de KU Leuven op locatie Kortrijk als goed.

De commissie is van oordeel dat de werkvormen in alle gevisiteerde opleidingen adequaat aansluiten bij de doelstellingen. Ze heeft vastgesteld dat met name aan de KULAK (de Kortrijkse afdeling van de KU Leuven) gewerkt wordt in een geest die onderwijsinnovatie stimuleert. Ook de UHasselt hanteert met 'begeleide zelfstudie' een knap onderwijsconcept, al ziet de commissie hier nog weinig nadruk op de zelfwerkzaamheid van de studenten.

De commissie vindt de variatie aan werkvormen globaal aan de maat. Ze stelt wel vast dat het klassieke hoorcollege doorgaans de dominante lesvorm blijft. Alleen aan de UHasselt en op de KULAK wordt interactief onderwijs ten volle gestimuleerd. Uiteraard worden ook aan de andere instellingen wel groepswork en oefeningensessies georganiseerd, maar hier botsen ze vaak nog op grote studentengroepen zodat het effect deels verloren gaat.

Een algemeen aandachtspunt voor de commissie is het gebrek aan onderwijskundig overleg over de vakken en/of vakgroepen heen. De mooie voorbeelden van onderwijsinnovatie die de commissie her en der aantroef, bleven meestal geïsoleerde gevallen. Innovatie kan evenwel niet enkel van bovenaf opgelegd worden. Docenten moeten zelf het experiment durven opzoeken en ontvankelijk zijn voor positieve verwezenlijkingen bij collega's. Ook is het aangewezen om onderwijsinnovatie continu te monitoren en te evalueren op effectiviteit, zodat onderwijskwaliteit een blijvend aandachtspunt is.

De commissie is tevreden over het gebruikte studiemateriaal in de gevisiteerde opleidingen. Doorgaans is dit een combinatie van syllabi en handboeken. Alle opleidingen maken ook gebruik van een elektronisch leerplatform.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'beoordeling en toetsing' voor alle opleidingen als voldoende.

De commissie meent dat de evaluatie in alle opleidingen voldoende gericht is op de realisatie van de doelstellingen. De variatie aan evaluatievormen is behoorlijk: naast gewone mondelinge en schriftelijke examens is er ook ruimte voor peer assessment of presentaties bij groepswork. De UA is de enige instelling die de doelstellingen ook evalueert aan de hand van een volwaardige bachelorproef. De examens die de commissie inkeek zijn van voldoende academisch niveau en toetsen op adequate wijze kennis, inzicht en (soms in iets mindere mate) vaardigheden van de studenten.

Er vindt bij alle opleidingen zowel permanente als niet-permanente evaluatie plaats. De organisatie van het toetsgebeuren verloopt doorgaans naar tevredenheid van de studenten. Alleen de opbouw van het examenrooster kan soms tot onvrede leiden. Er wordt altijd op het einde van elk semester

geëxamineerd, met uitzondering van de eerste bachelor aan de UHasselt waar een trimestersysteem in voege is. De KU Leuven en de VUB bieden profexamens aan in de eerste bachelor. Over de transparantie van het examengebeuren zijn geen noemenswaardige klachten gesignaleerd.

Als algemeen verbeterpunt stipt de commissie de afwezigheid van een overkoepelend toetsbeleid aan. Vormgeving van de toetsing is erg afhankelijk van de individuele docent. De commissie vindt een vakoverschrijdend beleid over de keuze van evaluatievorm aangewezen.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'Masterproef' voor de masteropleidingen aan de KU Leuven, de UA, de UHasselt en de VUB als voldoende, en voor de masteropleiding aan de UGent als goed.

De masterproef heeft een omvang van 15 (KU Leuven en UA), 18 (VUB, UGent en Master of Management van UHasselt) dan wel 21 (Master TEW van UHasselt) studiepunten. Hiermee wordt overal tegemoetgekomen aan de decretale eisen. Veel masterproeven zijn behoorlijk lijvig en de commissie vraagt de omvang toch wat te beperken. Aan de KU Leuven is men reeds bewust die richting uitgegaan.

De commissie stelt vast dat de begeleiding en de voorbereiding van de masterproef overal adequaat verlopen. Studenten nemen op regelmatige basis contact op met hun promotor en die wisselwerking is doorgaans vruchtbaar. Aan de UHasselt en de UA kunnen studenten ook gebruik maken van respectievelijk een leidraad en een handleiding voor de masterproef. Aan de KU Leuven omvat de masterproef een aantal initiële sessies, seminars of groepswerken. Ook aan de VUB is ter voorbereiding een module rond onderzoeksvaardigheden opgezet.

In alle opleidingen worden de masterproeven mondeling verdedigd. De commissie vindt de wijze van beoordelen en de beoordelingscriteria overal adequaat. In het bijzonder is ze onder de indruk van een nieuw type evaluatieformulier aan de UA, dat diverse competenties op gedifferentieerde wijze beoordeelt. Algemeen vraagt de commissie te bewaken dat de presentatie van de masterproef (of andere elementen buiten het geschreven werkstuk zelf) niet te veel doorwegen in de totaalscore. Dit geldt zeker wanneer derde beoordelaars, die niet bij het hele proces betrokken zijn geweest, mee punten geven. Aan de KU Leuven, de UA en de UGent bestaat

voorts de mogelijkheid om duo-masterproeven te schrijven. De commissie heeft hier op zich geen bezwaar tegen, zolang de individuele bijdrage van elke student significant en aantoonbaar blijft.

De commissie heeft steekproefsgewijze masterproeven van alle opleidingen gelezen. Ze is van oordeel dat de masterproeven in het algemeen voldoende analytisch en zelfstandig probleemoplossend vermogen getuigen. Dit kwam volgens haar het best tot uitdrukking in de masterproeven van de UGent. De commissie betreurt evenwel dat veel masterproeven nog steeds erg descriptief blijven en dat de methodologische vorming van de student erin niet altijd sterk tot uiting komt. De statistische analyse is doorgaans vrij beknopt en elementair.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'toelatingsvoorwaarden' voor alle opleidingen als voldoende.

Alle bacheloropleidingen staan open voor studenten met een diploma van het secundair onderwijs. Volgens de commissie sluiten alle opleidingsonderdelen in eerste bachelor ook aan op het kennisniveau van deze instroom. Wel blijkt dat studenten met relatief weinig wiskunde (4 uur per week) in het secundair onderwijs de overstap soms moeilijk verteren. De meeste opleidingen beschouwen dit als problematisch en pogen deze groep via informatiedagen, vakantiecursussen en/of voorbereidingspakketten een zo adequaat mogelijk beeld van het niveau te verschaffen. Echt selecteren kunnen de opleidingen evenwel niet. De KU Leuven werkt wel aan een (facultatief) oriëntatie-instrument voor studenten in het laatste jaar secundair onderwijs. Ook in de loop van het eerste bachelorjaar zelf worden in alle opleidingen nog activiteiten ontplooid om de overgang naar universitair onderwijs te faciliteren.

De masteropleidingen TEW staan rechtstreeks open voor alle bachelors in de TEW. Andere academische bachelors kunnen instromen via voorbereidingsprogramma's. Met uitzondering van de UA bieden alle instellingen ook schakelprogramma's aan.

De Engelstalige masters aan de KU Leuven, de VUB, de UA en de UHasselt hebben formeel dezelfde toelatingsvoorwaarden als de Nederlandstalige TEW-masteropleidingen. Aan de KU Leuven, de VUB en de UA worden de buitenlandse studenten extra gescreend en gelden doorgaans specifieke

eisen inzake taalvaardigheid, voorkennis e.d. De UHasselt selecteert buitenlandse studenten in het kader van raamovereenkomsten met partneruniversiteiten.

ONDERWERP 3 INZET VAN PERSONEEL

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' voor de opleidingen aan de UHasselt en de VUB als voldoende, en voor de opleidingen aan de KU Leuven, de UA en de UGent als goed.

De commissie stelt vast dat het onderwijs in alle instellingen in hoofdzaak gedragen wordt door eigen onderzoekseenheden en/of vakgroepen. Alleen voor een aantal niet-economie gerelateerde colleges wordt beroep gedaan op service-onderwijs uit andere faculteiten of, in het geval van de Master in Management Science, uit de zusteruniversiteit ULB.

Hoorcolleges worden in de regel door het ZAP gedoceerd, terwijl het AAP werkcolleges, oefeningensessies e.d. voor zich neemt. De KU Leuven doet beroep op een specifieke categorie AAP ('praktijkassistenten') die zich uitsluitend met onderwijs bezighoudt. Ook aan de VUB wordt gebruikgemaakt van 'praktijkassistenten' en 'onderwijsprofessoren' die zich exclusief met onderwijs bezighouden.

De commissie bewondert de inzet en het engagement van het onderwijzend personeel in alle instellingen. Met name de VUB en de UHasselt onderscheiden zich hierbij door de grote toegankelijkheid van hun personeel. Aan de KU Leuven kwam de commissie onder de indruk van de vakinhoudelijke deskundigheid van de onderwijsstaf.

De commissie heeft vastgesteld dat aan alle instellingen de nodige reflectie plaatsvindt over kwaliteitsvol onderwijs. Vooral aan de UGent blijkt men daarin al gevorderd. Onderwijsinnovatie 'leeft' hier op het niveau van de faculteit en de opleidingen zelf. In de andere universiteiten bestaat die cultuur ook wel, maar nog te vaak als iets van boven opgelegd.

De commissie is tevreden dat onderwijskundige kwaliteiten een belangrijke factor geworden zijn bij aanstelling, benoeming en/of bevordering. Aan de VUB, de UA, de UGent en de UHasselt maakt een proefles deel uit van de selectieprocedure. Aan de KU Leuven en de UA is onderwijsprofessional-

sering verplicht voor startende docenten. Ook de VUB en de UGent kennen een ruim en interessant aanbod aan onderwijskundige vorming (waarvoor de deelname wel verder gestimuleerd moet worden). In de UHasselt is de onderwijskundige vorming sterk gecentraliseerd geraakt en daardoor weinig in functie van de specifieke opleidingen.

De commissie ziet een positieve evolutie naar het gebruik van docentenportfolio's. Zo werkt de UHasselt met een persoonlijk onderwijsdossier, de UA met een e-curriculum, de UGent met een onderwijskundig competentieprofiel en de VUB met een ZAP-matrix.

Voor de Engelstalige opleidingen die de commissie bezocht geldt dat het studentenpubliek cultureel soms zeer verscheiden is. De commissie heeft vastgesteld dat de docenten hier goed mee omgaan, al kan bijkomende training altijd overwogen worden.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' voor de opleidingen aan de UHasselt en de VUB als voldoende, en voor de opleidingen aan de KU Leuven, de UA en de UGent als goed.

De commissie heeft de onderzoeksoutput voor alle opleidingen bestudeerd en beschouwt deze in het geval van de KU Leuven, de UA en de UGent als goed, en voor de UHasselt en de VUB als iets minder maar nog steeds behoorlijk. Het onderzoek van de docenten wordt doorgaans adequaat teruggekoppeld naar het onderwijs. De commissie beveelt de UHasselt en de VUB aan om de internationale docentenmobiliteit te stimuleren.

Onderwijsinbreng uit het beroepenveld is in het algemeen adequaat, volgens de commissie. Zo wordt in alle opleidingen regelmatig een beroep gedaan op gastsprekers uit het bedrijfsleven.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwantiteit van het personeel' voor alle opleidingen als voldoende.

De commissie vindt de bestaffing in alle bezochte opleidingen adequaat. Op basis van de gesprekken is gebleken dat de werkdruk globaal beheersbaar blijft, hoewel het aan de KU Leuven en de UGent bij een verdere stijging van studentenaantallen problematisch zou kunnen worden.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet ‘materiële voorzieningen’ voor de opleidingen aan de UHasselt, de VUB en de UGent als voldoende, en voor de opleidingen aan de KU Leuven en de UA als goed.

De commissie heeft voor alle opleidingen de onderwijsinfrastructuur bezocht. De UHasselt, de VUB en de Kortrijkse afdeling van de KU Leuven bieden al hun opleidingen op één campus aan, maar ook voor de andere instellingen geldt dat de voorzieningen en faciliteiten nagenoeg altijd op loopafstand zijn.

De commissie is van mening dat onderwijsruimten, computerlokalen en talenpractica aan alle instellingen adequaat geëquipeerd zijn. Alleen aan de UHasselt is een tekort aan pc's gesignaleerd. Globaal genomen vindt de commissie de onderwijsinfrastructuur aan de KU Leuven en de UA het modernst uitgerust.

De commissie heeft vastgesteld dat bibliotheken de laatste jaren meer als studieplaats dan als uitleenbibliotheek gaan functioneren. Intrinsiek vindt ze de UA- en KU Leuven bibliotheek het best uitgerust, terwijl de UGent zou kunnen investeren in (al dan niet binnen de bibliotheek) meer afgezonderde zelfstudieruimtes. De VUB-bibliotheek zou volgens de commissie baat hebben bij een modernisering.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet ‘studiebegeleiding’ voor de bacheloropleiding aan de KU Leuven op locatie Leuven, de masteropleiding aan de KU Leuven en de bachelor- en masteropleidingen aan de VUB, de UA en de UGent als voldoende, en voor de bacheloropleiding aan de KU Leuven op locatie Kortrijk en de bachelor- en masteropleidingen aan de UHasselt als goed.

De commissie heeft vastgesteld dat studenten in alle universiteiten op zowel centraal als facultair niveau adequaat begeleid worden. Potentiële studenten worden voorgelicht via initiatieven als infodagen of open lesdagen. Universiteitsbreed zijn er overal vertrouwenspersonen waar de studenten kunnen aankloppen voor advies of informatie. Op facultair niveau kunnen startende studenten terecht bij studiebegeleiders (ook wel ‘mentoren’ of ‘monitoren’ genoemd) die zowel individueel als per groep vakspecifieke

begeleiding verzorgen. Aan de KU Leuven ondersteunt ook het non-profit repetitorenkantoor Sagio generatiestudenten bij studieproblemen.

De commissie heeft vastgesteld dat de 'kleinere' universiteiten KU Leuven Campus Kortrijk en UHasselt een kader en een studieklimaat bieden die de begeleiding extra ten goede komt. De kleinschaligheid, de persoonlijke contacten en de grotere sociale controle spelen hierin een belangrijke rol.

Bij geschillen met docenten (in het bijzonder bij examens) kunnen studenten zich in alle instellingen wenden tot één of meerdere ombudspersonen. Hierbij lijken zich nauwelijks of geen ernstige problemen voor te doen.

De commissie stelde ook tevreden vast dat de buitenlandse studenten van de Master of Management (UHasselt) en van de Master in Management Science (VUB) op adequate wijze ondersteund en opgevangen worden.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITSZORG

Facet 5.1 Evaluatie resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie resultaten' voor alle opleidingen als voldoende.

De commissie beschouwt het gevoerde kwaliteitsbeleid in alle bachelor- en masteropleidingen als adequaat. Alle instellingen hebben een orgaan op opleidingsniveau dat de kwaliteit van de programma's bewaakt. De opleidingen worden periodiek geëvalueerd, al adviseert de commissie dit meer aan de hand van toetsbare streefdoelen te doen.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet 'maatregelen tot verbetering' voor alle opleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat de evaluaties in alle bachelor- en masteropleidingen in voldoende mate tot verbetermaatregelen leiden. Ze stelt vast dat overal terdege rekening is gehouden met de bevindingen en oordelen van de vorige visitatiecommissie. De zelfevaluatierapporten naar aanleiding van deze visitatie waren globaal van behoorlijke kwaliteit.

Facet 5.3 Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld' voor de opleidingen aan de UHasselt, de VUB en de UA als voldoende, en voor de opleidingen aan de KU Leuven en de UGent als goed.

De commissie acht het personeel van alle opleidingen adequaat vertegenwoordigd in de organen die kwaliteitszorg behartigen. Dit geldt (formeel) ook voor de studenten, al is het jammer dat het aan de UA niet noodzakelijk een TEW-student is die afgevaardigd wordt. Aan de VUB signaleerde de commissie een gebrek aan interesse vanwege de studenten om in de raden te zetelen.

Oud-studenten zijn betrokken bij de opleidingen via enquêtes en kunnen ook bogen op een eigen vereniging. De UGent onderscheidt zich in de ogen van de commissie door recent afgestudeerden ook in de Opleidingscommissie op te nemen. De alumniwerking aan de VUB en de UHasselt moet nog versterkt worden.

In alle opleidingen houden de docenten op zijn minst informeel contact met het beroepenveld. De commissie waardeert dat aan de KU Leuven en de UGent het beroepenveld ook structureel al goed verankerd is.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerd niveau' voor de bacheloropleiding aan de UGent, de masteropleidingen aan de UA en de bachelor- en masteropleidingen aan de UHasselt en de VUB als voldoende, en voor de bacheloropleiding aan de UA, de masteropleiding aan de UGent en de bachelor- en masteropleidingen aan de KU Leuven als goed.

De commissie is van oordeel dat alle opleidingen hun respectieve doelstellingen op zijn minst voldoende realiseren. Ze benadrukt dat alle afgestudeerden, ongeacht de instelling, adequaat zijn voorbereid op de instap in het werkveld. Er zijn zelfs enkele uitschieters. De afgestudeerden van de KU Leuven en de UGent onderscheiden zich door hun zelfstandige instelling en sterk analytische geest, en zijn mede hierdoor uitgesproken multi-inzetbaar op de arbeidsmarkt.

Resultaten op het vlak van internationalisering zijn voor alle opleidingen bescheiden. De mogelijkheden tot internationale uitwisseling kunnen volgens de commissie nog beter benut worden.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'onderwijsrendement' voor alle opleidingen als voldoende.

De commissie stelde vast dat geen enkele opleiding expliciete streefcijfers formuleert inzake slaagpercentages van de studenten. Evenmin is er in geen enkele instelling veel zicht op globale trends en evoluties. Niettemin deed de commissie enkele algemene vaststellingen. Zo ligt het slaagcijfer voor generatiestudenten doorgaans aan de lage kant, terwijl een relatief omvangrijke groep bachelorstudenten het diploma toch weet te behalen binnen de hiertoe voorziene termijn. Ook in de masteropleidingen behaalt een behoorlijke groep het diploma in de daartoe voorziene tijd.

CLUSTER TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

Tabel met scores, onderwerpen en facetten

In de hierna volgende tabellen wordt het oordeel van de *clustercommissie Toegepaste Economische Wetenschappen* over de zes onderwerpen van het accreditatiekader en de onderliggende facetten weergegeven voor de academische opleidingen in het domein van de Toegepaste Economische Wetenschappen. Voor het toekennen van de scores heeft de commissie zich gebaseerd op de minimale decretale eisen die aan dergelijke opleidingen mogen worden gesteld, zoals beschreven in de Dublin descriptoren en vertaald naar de Vlaamse situatie in het Structuurdecreet van het Hoger Onderwijs (2003) en het toetsingskader van de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (2004). Bovendien heeft de commissie een referentiekader opgesteld, waarin o.a. de domeinspecifieke eisen worden expliciteerd. Het referentiekader van de commissie is beschreven in het Algemeen Deel, hoofdstuk II van dit visitatierapport.

De commissie wil er nadrukkelijk op wijzen dat de toegekende score per onderwerp of per facet een samenvatting inhoudt van een groter aantal aandachtspunten en criteria. Achter elk facet zitten dus diverse aandachtspunten die meespelen in de beoordeling. Bij het toekennen van de scores heeft de commissie een gewogen gemiddelde gemaakt van haar beoordeling van deze aandachtspunten.

	KU LEUVEN			UHASSELT			VUB			UA			UGENT		
	BA LEUVEN	BA KULAK	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA
Onderwerp 1 Doelstellingen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 1.1 Niveau en oriëntatie	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen	G	G	V	G	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Onderwerp 2 Programma	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 2.1 Relatie doelstellingen en inhoud	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 2.2 Eisen prof. en academische gerichtheid	G	G	G	G	O	V	V	V	V	V	G	G	G	G	G
Facet 2.3 Samenhang	G	G	G	G	V	V	G	V	V	G	V	V	V	V	V
Facet 2.4 Studietoerusting	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok
Facet 2.5 Studietijd	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 2.6 Afstemming vormgeving en inhoud	V	G	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 2.7 Beoordeling en toetsing	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 2.8 Masterproef	nvt	nvt	V	V	nvt	V	V	nvt	V	V	nvt	V	V	V	nvt
Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V

	KU LEUVEN			UHASSELT			VUB			UA			UGENT		
	BA LEUVEN	BA KULAK	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA (NI)	MA (Eng)	BA	MA
Onderwerp 3 Inzet van personeel	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 3.1 Kwaliteit personeel	G	G	G	G	V	V	V	V	V	V	V	G	G	G	G
Facet 3.2 Eisen prof. en academische gerichtheid	G	G	G	G	V	V	V	V	V	V	V	G	G	G	G
Facet 3.3 Kwantiteit personeel	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Onderwerp 4 Voorzieningen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 4.1 Materiële voorzieningen	G	G	G	G	V	V	V	V	V	V	V	G	G	G	V
Facet 4.2 Studiebegeleiding	V	G	V	V	G	G	G	V	V	V	V	V	V	V	V
Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 5.1 Evaluatie resultaten	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	G	G	G	G	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	G
Onderwerp 6 Resultaten	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 6.1 Gerealiseerd niveau	G	G	G	G	V	V	V	V	V	V	V	G	V	V	G
Facet 6.2 Onderwijsrendement	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Eindoordeel commissie	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Deze tabellen zijn aldus onlosmakelijk verbonden met de argumentatie die in het deelrapport wordt beschreven en elke interpretatie, louter op basis van een vergelijking van scores in de tabel doet onrecht aan de diverse opleidingen en gaat voorbij aan de opdracht van deze visitatie. De tabel heeft tot doel om een beter beeld te geven van de diversiteit in kwaliteit van de verschillende opleidingen.

Verklaring van de scores op de facetten (vierdelige schaal):

E	Excellent	'best practice', kan (internationaal) als voorbeeld dienen voor andere opleidingen
G	Goed	de kwaliteit stijgt uit boven de basiskwaliteit
V	Voldoende	voldoet aan de basiseisen
O	Onvoldoende	voldoet niet aan de minimumeisen
NVT	Niet van toepassing	

Verklaring van de scores op de onderwerpen (binaire schaal):

- + Voldoende**
voldoet ten minste aan de minimumeisen voor basiskwaliteit; er is geen verdere schaalverdeling om verdere graden van excellentie aan te duiden
- Onvoldoende**
voldoet niet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit

Het facet 2.4 'studieomvang' wordt gescoord met 'OK', indien de opleiding voldoet aan de decretale eisen m.b.t. de studieomvang, uitgedrukt in studiepunten (ECTS-credits).

OPLEIDINGSRAPPORTEN

Toegepaste Economische
Wetenschappen

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen
Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen/
Master of Science in Business Economics

WOORD VOORAF

Dit deelrapport behandelt de Bachelor en Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW) en de Master of Science in Business Economics (verder de Master Business Economics genoemd) aan de Katholieke Universiteit Leuven. De visitatiecommissie – cluster TEW (verder de commissie genoemd) bezocht de opleidingen van 25 tot en met 28 oktober 2011. Conform haar opdracht geeft de commissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de commissie in het kader van de verbeterfunctie van de kwaliteitszorg aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

De beoordeling van de onderwerpen is, conform de vereisten, gebeurd aan de hand van de facetten en bijbehorende beoordelingscriteria uit het VLIR/VLHORA beoordelingskader dat is afgestemd op de accreditatievereisten. De commissie heeft zich bij haar oordelen gebaseerd op de in het zelfevaluatie-rapport ter beschikking gestelde informatie. Deze informatie werd tijdens het bezoek aan de opleidingen aangevuld door gesprekken met het betrokken faculteitsbestuur, de opleidingsverantwoordelijken, lesgevers, studenten en alumni. Ten slotte nam de commissie kennis van studiemateriaal, examenopgaven en masterproeven.

De opleidingen Toegepaste Economische Wetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven bestaan – onder die naam – sinds 1962. Sinds 1991–1992 wordt de opleiding ook ingericht op de locatie in Kortrijk (KULAK). Op de KULAK werden op het moment van bezoek alleen de eerste en de tweede bachelorfasen gedoceerd. Alle oordelen over de bacheloropleiding TEW hebben betrekking op zowel de Leuvense als de Kortrijkse locatie, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld in dit rapport. (Kort na het bezoek van de commissie werd beslist ook een derde bachelorjaar TEW aan de KULAK te organiseren.) De oordelen van de commissie hebben betrekking op alle opties en majoren.

De introductie van de bachelor/masterstructuur in 2004–2005 ging gepaard met een volledige hertekening van de opleidingen TEW. Zo heeft er een omvorming plaatsgevonden van een 2+2 (KA-LI)-structuur naar een 3+1 (BA-MA)-structuur. De bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen is aldus een driejarige opleiding (180 ECTS), de masteropleiding is een éénjarige opleiding (60 ECTS). Een nog meer recente evolutie is de opsplitsing, in 2008–2009, tussen een Nederlandstalige master TEW en een equivalente Engelstalige master, de Master of Business Economics. Waar opportuun heeft de commissie in haar rapport differentiatie aangebracht tussen beide opleidingen. Indien niet expliciet vermeld, gelden de beschrijvingen en waardeoordelen voor beide masteropleidingen (en alle daarin vervat zittende majoren).

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

De opleidingen beogen een wetenschappelijk gefundeerde studie van bedrijfsmanagement, van de onderneming als organisatie en van de wijze waarop ondernemingen doelmatig en doeltreffend kunnen functioneren. Ze hebben daarbij zowel aandacht voor het geheel van de bedrijfsvoering (strategisch management, bedrijfseconomie, innovatie) als voor de constituerende functionele domeinen (marketing, financiering, accountancy, productie en logistiek, personeel en organisatie, beleidsinformatica). Hoewel de oriëntatie in eerste instantie op ondernemers en het management van ondernemingen is gericht, willen de opleidingen kennis en vaardigheden bijbrengen die in een grote verscheidenheid van beroepssituaties relevant zijn, dus ook in de publieke sector en in het management van organisaties zonder winst oogmerk.

Bachelor TEW

Tijdens de bacheloropleiding wordt de ontwikkeling beoogd van inzicht in (1) de micro- en macro-economische processen, hun modellering en bedrijfseconomische concretisering; (2) de in de bedrijfskundige functionele domeinen gangbare denkkaders en hun implicaties voor strategisch, tactisch en operationeel management; (3) de wijze waarop deze denkkaders gevoed worden door en voortbouwen op wetenschappelijk onderzoek uit de bedrijfseconomische discipline en complementaire gedrags- en maatschappijwetenschappen (vnl. recht, ethiek, sociologie, psychologie).

De bacheloropleiding bereidt studenten in de eerste plaats voor op doorstroom naar de éénjarige masteropleidingen TEW/Business Economics. Na het afronden van de bacheloropleiding moeten de afgestudeerden begrijpen hoe een onderneming functioneert, de interactie van de onderneming met haar institutionele en maatschappelijke context kunnen beschrijven en inzicht hebben in de managementbeslissingen die typisch in de functionele domeinen kunnen/moeten genomen worden. De te verwerven inzichten en denkkaders zijn er tevens op gericht om autonoom bedrijfskundige vraagstukken op te lossen.

De disciplinaire doelstellingen van de bachelor TEW zijn in het ZER samengebracht in een tabel. Met dit pakket doelstellingen wordt vooreerst een algemene vorming in bedrijfseconomie gerealiseerd, ondersteund vanuit andere gedrags- en maatschappijwetenschappen en aangevuld met de verwerving van vaardigheden die essentieel zijn voor een goede manager (ICT en talen). Bij de disciplinaire doelstellingen horen ook doelstellingen van

specialisatie of verbreding, die de student in staat moeten stellen de verworven inzichten te koppelen aan een gekozen functioneel domein of in te passen in een bredere context.

Het geheel van de disciplinair-wetenschappelijke doelstellingen wordt geconcretiseerd in operationele eindtermen. Wat de opties (binnen de majors) betreft, zijn de eindtermen ondergebracht in leerlijnen. De beoogde eindkwalificaties zijn hierbij niet geformuleerd als doelstellingen of eindtermen van de opleiding; de door de student te bereiken eindtermen zijn immers afhankelijk van de gekozen majors.

Master TEW en Master Business Economics

In deze opleidingen wordt de klemtoon gelegd op het zelfstandig kunnen onderkennen en definiëren van bedrijfseconomische problemen en het ontwikkelen van (creatieve) oplossingen, gebaseerd op een inzicht in recente wetenschappelijke denkkaders en theorieën. Dit wordt gecombineerd met een specialisatie in welbepaalde functionele domeinen.

Na het afronden van de master TEW/Business Economics moeten afgestudeerden in staat zijn om, op basis van inzicht in de wetenschappelijke denkkaders en theorieën uit de bedrijfswetenschappen, (1) de afstemming tussen omgeving (bv. marktvraag), strategie en organisatiestructuur te versterken, (2) de reikwijdte en impact van strategische beslissingen op de continuïteit en het succes van een onderneming of organisatie in te schatten (strategisch niveau); (3) strategische keuzes te vertalen in een doeltreffend en doelmatig management van de diverse functionele domeinen (tactisch niveau); (4) aansluitende management- of expertfuncties in de functionele domeinen accuraat uit te voeren (mits het verwerven van aansluitende ervaring in de start van de loopbaan).

De disciplinaire doelstellingen van de master TEW/Business Economics zijn in het ZER samengebracht in een tabel. Deze masterdoelstellingen streven de vorming na van een manager die, na een gepaste inlooperperiode, tactische en strategische beslissingen kan nemen. Kennis van en inzicht in strategisch management staat centraal in de doelstellingen.

Het geheel van de disciplinair-wetenschappelijke doelstellingen wordt geconcretiseerd in operationele eindtermen. Wat de opties (binnen de majors) betreft, zijn de eindtermen ondergebracht in leerlijnen. De beoogde eindkwalificaties zijn hierbij niet geformuleerd als doelstellingen of eindtermen van de opleiding; de door de student te bereiken eindtermen zijn immers afhankelijk van de gekozen majors.

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie heeft de doelstellingen, eindtermen en competenties voor alle opleidingen bestudeerd en heeft deze verder laten toelichten tijdens de gesprekken. Ze heeft zodoende vast kunnen stellen dat alle opleidingsdoelstellingen stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet.

Wat de bacheloropleiding betreft vindt de commissie de doelstellingen voldoende gericht op de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties. Ze waardeert de aandacht voor het bijbrengen van disciplinaire basiskennis. Gelet op de internationale ontwikkelingen acht de commissie het aangewezen een duidelijke finaliteit in de bachelordoelstellingen na te streven. De kans neemt dan toe dat studenten een masteropleiding elders in Vlaanderen (of daarbuiten) overwegen indien ze de bacheloropleiding als een afgerond geheel ervaren. De commissie is zich er overigens van bewust dat er geen formele beletselen zijn om buiten de KU Leuven een masteropleiding te volgen.

De doelstellingen van de masteropleidingen beogen volgens de commissie op adequate wijze de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties op een gevorderd niveau. De commissie is wel van mening dat 'het beheersen van de competenties nodig voor het zelfstandig kunnen uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek' meer nadruk in de doelstellingen moet krijgen.

Inzake de internationale dimensie in de doelstellingen meent de commissie dat alle opleidingen hier op de goede weg zijn. De commissie waardeert ook de aandacht voor competentiegericht leren via de leerlijnen, al dient dit nog verder uitgewerkt te worden. Tot slot heeft de commissie vastgesteld dat de doelstellingen (op zijn minst impliciet) bekend zijn bij de studenten.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'domeinspecifieke eisen' van de bacheloropleiding als goed, van de master TEW als voldoende en van de master Business Economics als goed.

De commissie acht de doelstellingen van alle opleidingen conform haar eigen referentiekader. De bacheloropleiding vertoont in haar ogen een consistent bedrijfseconomisch profiel. De commissie drukt haar waardering

voor die keuze uit: er wordt hier een bedrijfseconomische ‘basisinvestering’ nagestreefd die duidelijk haar stempel op de studenten weet te drukken.

De Kortrijkse afdeling van de KU Leuven (KULAK) onderscheidt zich door haar kleinschalige karakter en de mate waarin onderwijsinnovatie er gestimuleerd en gevaloriseerd wordt. Hoewel de commissie alleen de huidige doelstellingen beoordeelt, is zij positief over de plannen om het lokale bedrijfsleven in de opleiding te verankeren. Dit zal de Kortrijkse afdeling (KULAK) sterker profileren en differentiëren ten opzichte van Leuven. De commissie uit haar tevredenheid over de beslissing tot een derde bachelorjaar in Kortrijk.

Wat de masteropleiding TEW betreft vindt de commissie de domeinspecifieke eisen op zich adequaat, maar lijkt het als geheel nog iets te heteroog. De opleiding kan haar profiel aanscherpen indien ze duidelijker zou aangeven welke oriëntatie ze nastreeft. Zeker in het licht van de aankomende ‘academisering’ van op bedrijfskunde gerichte hogeschoolopleidingen (in casu Handelswetenschappen) vindt de commissie een sterke bedrijfseconomische pijler aangewezen. Bij de master Business Economics komt dit overigens al goed uit de verf. Hoewel deze opleiding op dezelfde doelstellingen als TEW boogt is hier, door een beperkter aantal keuzeopties, een meer gestuurde en gerichte bedrijfseconomische profilering zichtbaar.

De commissie is van mening dat de doelstellingen van alle opleidingen goed afgestemd zijn op de wensen en behoeften van het beroepenveld. De ethische reflectie op ondernemerschap zit volgens de commissie (indirect) voldoende in alle programma’s, en mag derhalve ook wel sterker aangezet worden in de doelstellingen.

De commissie is van oordeel dat alle doelstellingen adequaat zijn afgestemd op de eisen die worden gesteld door (buitenlandse) vakgenoten. In het zelfevaluatierapport positioneren de opleidingen zich ten opzichte van de Vlaamse TEW-opleidingen en enkele buitenlandse, c.q. Nederlandse programma’s. De commissie waardeert deze vergelijkende analyse en beveelt aan ze verder uit te werken, in de richting van volwaardige internationale benchmarks.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als 'voldoende' voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als minstens 'voldoende' voor de Master of Science in Business Economics en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Bachelor TEW

Het bachelorprogramma bedraagt 180 studiepunten, en is onderverdeeld in drie studiefasen. Alle studenten volgen het plichtprogramma. De opleidingsonderdelen hiervan zijn gegroepeerd in volgende domeinen:

- economische opleidingsonderdelen
- basiswetenschappen
- verbredende opleidingsonderdelen (wijsgerige en levensbeschouwelijke reflectie)
- humane opleidingsonderdelen
- taalkundige opleidingsonderdelen

Aansluitend worden drie trajecten aangeboden:

- een eerste traject dat twee majors (elk voor 12 studiepunten) omvat met daarnaast keuzeopleidingsonderdelen voor 12 studiepunten;
- een tweede traject waarin de student kiest voor een switchmajor (30 studiepunten) die leidt naar de Master in Management en Beleid van de Gezondheidszorg, en dit aanvult met keuzeopleidingsonderdelen voor 6 studiepunten;
- een derde traject waarin de student de switchmajor (30 studiepunten) kiest die leidt naar de Master in de Economie, het Recht en de Bedrijfskunde, aangevuld met keuzeopleidingsonderdelen voor 12 studiepunten.

Aan de KULAK volgen studenten alleen de eerste twee studiefases, die een exacte afspiegeling zijn van het Leuvense programma. Wel kunnen studenten, vanaf de eerste bachelorfase, meteen een keuze maken voor een doorstroomoptie naar Handelsingenieur of Handelsingenieur in de Beleidsinformatica. Programmatorisch gezien betekent dit dat, over de twee studiefases het KULAK curriculum voor ongeveer 1/3 (namelijk 42 van de 120 ECTS) kan afwijken van het TEW-curriculum.

Master TEW

Het masterprogramma bedraagt 60 studiepunten. Alle studenten volgen 'Strategic Management' (6 studiepunten) en kiezen één major van 24 studiepunten en één minor van 12 studiepunten. De verschillende majors zijn:

- International Business
- Bedrijfseconomie en Strategie
- Accountancy en Financiering
- Marketing
- Personeel en Organisatie

Op de major 'Bedrijfseconomie en Strategie' na (die enkel keuzeopleidingsonderdelen telt) bestaat elke major uit verplicht op te nemen opleidingsonderdelen, in sommige gevallen aan te vullen met enkele domeinspecifieke keuzeopleidingsonderdelen.

Studenten zijn vrij in hun keuze voor een specifieke major/minor-combinatie, en dit onafhankelijk van hun gekozen majors in het bachelorprogramma. Aansluitend wordt de Masterproef (15 studiepunten) afgelegd, in principe in het domein van de gekozen major. De studenten nemen verder nog 3 studiepunten op uit de vrije keuzeruimte.

Master of Business Economics

De opbouw van dit programma is gelijkaardig aan die van de master TEW. Het programma bestaat uit opleidingsonderdelen die ook in de master TEW gedoceerd worden. In de praktijk volgen de studenten dus les samen met de studenten van het Nederlandstalige programma. Het verschil is kwantitatief: het aantal majors is hier beperkt tot drie ('International Business', 'Managerial Economics and Strategy' en 'Financial Economics').

Facet 2.1 Relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'relatie tussen de doelstellingen en de inhoud' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is tevreden over het niveau en de inhoud van de opleidingsonderdelen in alle opleidingen. Ze stelt vast dat er een ambitieuze oefening is gemaakt om alle eindtermen, middels een concordantiematrix, aan afzonderlijke opleidingsonderdelen te koppelen. Globaal is de commissie van oordeel dat de programma's in voldoende mate hun respectieve leerdoelen concretiseren. Toch vindt ze de 'curriculummapping' nog aan verdere uitwerking toe: het is niet voldoende de relatie tussen een doelstelling en een opleidingsonderdeel vast te stellen, er moet ook geconcretiseerd worden hoe deze doelstelling in het programma effectief gestalte krijgt.

De eindtermen voor de verschillende majors/minors/opties zijn per functioneel domein ondergebracht in 'leerlijnen', zijnde: 'accountancy & financiering', 'marketing', 'bedrijfseconomie en strategie', 'personeel en organisatie', 'productie en logistiek', 'beleidsinformatica voor bedrijfseconomen', 'algemene economie', 'international business', 'kwantitatieve methoden' en 'financial economics'. De commissie waardeert de aanzet om tot leerlijnen te komen, maar vindt dat ook vaardigheden die vakoverschrijdend zijn in leerlijnen ondergebracht moeten worden, zoals al gebeurt in de leerlijn 'informatievaardigheden'.

Bij het bestuderen van masterproeven heeft de commissie vastgesteld dat tussen studenten opvallende verschillen voorkomen in de beheersing van onderzoeksvaardigheden. De commissie benadrukt daarom het belang van een leerlijn 'onderzoeksvaardigheden'. Per opleidingsonderdeel, dat daarvoor in aanmerking komt, moet geëxpliciteerd worden hoe het bijdraagt tot de ontwikkeling van de onderzoeksvaardigheid van de student. De commissie acht het tevens wenselijk dat studenten al in een eerdere fase van de opleiding in staat worden gesteld om deze vaardigheden toe te passen. Hierbij kan gedacht worden aan de invoering van een bachelorproef.

De internationale dimensie krijgt volgens de commissie behoorlijk gestalte. Studenten in de derde bachelorfase kunnen opteren voor een semesteruitwisseling in het Erasmusnetwerk of daarbuiten. Alle bachelorstudenten volgen ook taal-opleidingsonderdelen, die specifiek afgestemd

zijn op economen. Uitwisselingsmogelijkheden bestaan niet in de master TEW, maar dit wordt gecompenseerd door de internationale gerichtheid in het programma, een ruim aanbod van opleidingsonderdelen gedoceerd in de Engelse taal en een toenemend aantal Engelstalige seminars door gastsprekers. In de master Business Economics, waarvan de colleges zowel door Belgische als buitenlandse studenten gevolgd worden, is de graad van internationalisering vanzelfsprekend.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid van het programma' van alle opleidingen als goed.

De commissie beschouwt de aandacht voor kennisontwikkeling in alle programma's als uitstekend. Ook sluiten de programma's goed aan bij recente ontwikkelingen in het wetenschapsdomein.

Studenten komen in aanraking met onderzoek doordat docenten dit expliciet in hun lessen betrekken. In een groot aantal opleidingsonderdelen wordt gebruik gemaakt van wetenschappelijke artikels, waarover studenten (in groep) presentaties maken. De commissie meent dat op die manier een goede onderzoeksattitude kan ontstaan en vindt de onderzoeksgebondenheid van het onderwijs daarmee verzekerd. Wat onderzoeksvaardigheden betreft stelt de commissie wel, zoals al aangehaald in facet 2.1, dat deze nadrukkelijker aangeleerd en toegepast moeten worden.

Volgens de commissie sluiten de programma's adequaat aan bij de actuele beroepspraktijk. In de master TEW en Business Economics bestaat bijvoorbeeld de mogelijkheid om een bedrijfsproject te valoriseren als keuzeopleidingsonderdeel. Voor alle studenten is er gelegenheid tot bedrijfsbezoeken en worden gastsprekers uit het werkveld uitgenodigd. De commissie waardeert deze inspanningen. Toch leeft bij de studenten een gevoel dat ze weinig 'feeling' krijgen met de dagelijkse werking van een bedrijf. Ze hebben een hoofdzakelijk theoretisch inzicht over wat er concreet gebeurt op de werkvloer. De commissie vraagt de opleidingen deze zorg mee te nemen. Er zijn overigens reeds initiatieven ('Academics for Companies', 'Management Skills Program') die hierop inspelen, maar (voorlopig) extra-curriculair blijven. Een participatieve stage, zoals de KULAK in een derde bachelorjaar ambieert te organiseren, vindt de commissie ook een interessante piste.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'samenhang van het programma' van alle opleidingen als goed.

De commissie vindt de sequentiële opbouw van de programma's goed doorzocht. De leerlijnen dragen hier sterk toe bij. De bacheloropleiding wordt gekenmerkt door een toename, over de jaren heen, van domeinspecifieke opleidingsonderdelen en een afname van de basis- en algemeen vormende opleidingsonderdelen. Verdieping wordt bewust uitgesteld tot de derde fase van de bachelor. De combinatie van een brede basis en specialisatie via de majors blijkt goed te liggen bij de studenten.

Afstemming met de Kortrijkse afdeling wordt verzekerd doordat het KULAK-programma een afspiegeling van het Leuvense programma vormt (voor de eerste 2 bachelorjaren). Weliswaar hebben KULAK-studenten in de tweede studiefase een kleiner aanbod aan keuzepleidingsonderdelen. In Leuven dan weer signaleren de bachelorstudenten dat niet alle keuzepleidingsonderdelen programmatorisch kunnen opgenomen worden. De majors kunnen wel vlekkeloos in hun curricula ingepast worden.

In de masteropleidingen zijn de opleidingsonderdelen in functionele pakketten (majors) gegroepeerd die samen een ruim aantal deeldomeinen bestrijken. Het plichtprogramma bestaat uit 'Strategic Management', dat voor alle majors van belang is. De bachelor en master zijn adequaat op elkaar afgestemd. Meer algemeen vraagt de commissie wel om bachelor en master als duidelijke gedifferentieerde gehelen te zien en niet van een automatische doorstroom uit te gaan.

De commissie is ten slotte ook tevreden over de horizontale samenhang in alle opleidingen. Studenten signaleren dat de opleidingsonderdelen binnen elke studiefase inhoudelijk goed op elkaar afgestemd zijn. Globaal is er dus sprake van een coherent, relatief breed aanbod met graduele verdieping. Er zijn eveneens adequate keuzemogelijkheden in alle programma's. Idealiter wordt van het hele eerste semester in de derde bachelor een keuzeruimte gemaakt, met als doel internationale uitwisseling van studenten te faciliteren.

Facet 2.4 Studieomvang

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten. De masteropleidingen omvatten elk 60 studiepunten. Alle opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' van alle opleidingen als voldoende.

Via de gesprekken met studenten is het de commissie duidelijk geworden dat er nauwelijks of geen studiebelemmerende factoren zijn. De opleidingen vergen een significante studie-inspanning, maar zijn in hun geheel zeker studeerbaar.

De commissie waardeert ook de inspanningen van de opleidingen om de studietijd systematisch te peilen. Aan het einde van elk semester wordt de studenten gevraagd om voor meerdere opleidingsonderdelen hun studietijd te ramen. Om deze kwantitatieve informatie beter te kunnen contextualiseren worden ook hearings georganiseerd. Uit het zelfevaluatierapport blijkt dat, indien opleidingsonderdelen te ver van de beoogde studietijd afwijken, er remediëring plaatsvindt.

De commissie concludeert dat in alle opleidingen de begrote en reële studietijd voldoende overeenstemmen. Alleen voor het opleidingsonderdeel 'Psychologie' moet – de studielast van andere opleidingsonderdelen in de eerste studiefase in acht genomen – heroverwogen worden of het met 6 studiepunten niet te ruim begroot is.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'afstemming tussen vormgeving en inhoud' van de bacheloropleiding op locatie Leuven en van de masteropleidingen als voldoende, en van de bacheloropleiding op locatie Kortrijk als goed.

De commissie is van oordeel dat de werkvormen in alle opleidingen op zijn minst in voldoende mate aansluiten bij de doelstellingen. Het hoorcollege is nog steeds de dominante onderwijsvorm. De commissie vindt dit op zich wat traditioneel, maar signaleert knappe inspanningen om hoorcolleges met alternatieve werkvormen te combineren. Zo worden er in sommige opleidingsonderdelen oefensessies georganiseerd en moeten studenten regelmatig in groepjes opdrachten maken, en de resultaten

daarvan tijdens de les presenteren. Wel blijven de groepen (in Leuven) nog steeds relatief groot en is adequate feedback niet altijd vanzelfsprekend.

Op de Kortrijkse afdeling is het gewicht van zuivere hoorcolleges minder groot. De kleinere studentenaantallen laten meer interactieve colleges, een grotere variatie aan werkvormen en een meer individuele feedback toe. Op de KULAK wordt, tot tevredenheid van de commissie, duidelijk gewerkt in een geest die onderwijsinnovatie stimuleert. De commissie stelt wel vast dat de beste experimenten vaak vooral in keuzeopleidingsonderdelen plaatsvinden. Ze hoopt alleszins dat de Leuvense locatie ontvanke-lijk blijft voor de *good practices* die aan de KULAK verwezenlijkt worden.

De commissie stelt vast dat – conform de onderwijsvisie van de KU Leuven – elke docent binnen zijn opleidingsonderdeel volledige vrijheid inzake de keuze van werkvorm heeft. Dit is op zich geen probleem, wanneer verzekerd wordt dat docenten hierover regelmatig overleggen en/of afspraken maken. In de praktijk echter is dit soort overleg, als het al plaatsvindt, hoofdzakelijk informeel en doorgaans alleen binnen de eigen vakgroep.

Hoewel studenten het elektronische leerplatform TOLEDO gebruiken, is de toepassing van dit of van andere ICT-middelen bij het onderwijs nog beperkt. De commissie vindt dit nochtans de uitgelezen weg om interactiever onderwijs mogelijk te maken. Ze heeft wel vastgesteld dat er ook bij de studenten nog koudwatervrees bestaat, bijvoorbeeld voor het gebruik van streaming video's.

Qua studiemateriaal wordt in alle opleidingen vooral gebruik gemaakt van door de docent geschreven (en regelmatig vernieuwde) cursusteksten, dan wel handboeken. De commissie is zeer tevreden over de kwaliteit van alle leermateriaal. Sporadisch blijkt het wel voor te komen dat een cursus niet op tijd beschikbaar raakt.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'beoordeling en toetsing' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie meent dat de evaluatie in alle opleidingen in voldoende mate gericht is op de realisatie van de doelstellingen. Ze waardeert alleszins de ruime variatie aan evaluatievormen, met naast (mondelinge en schriftelijke) examens ook papers, presentaties, oefeningen en portfolio's.

De examens die de commissie heeft ingekeken zijn van voldoende academisch niveau en toetsen op adequate wijze kennis en inzicht van de studenten. Het toetsen van vaardigheden moet nog meer nadruk krijgen.

Als verbeterpunt stipt de commissie de afwezigheid van een overkoepeleend toetsbeleid aan. Zonder de docenten aan banden te willen leggen, moet er toch meer ruimte voor kwaliteitsbewaking van het toetsgebeuren komen. De commissie zelf heeft bijvoorbeeld enkele aandachtspunten gedetecteerd die, verre van algemeen voorkomend, de transparantie van de evaluatie niet ten goede komen. Zo moet verantwoord kunnen worden waarom in bepaalde gevallen met multiple choice in plaats van met open examenvragen gewerkt wordt. Docenten die hun studenten voorbeeldvragen opgeven moeten erover waken dat die voldoende representatief zijn. En wat groepswerk betreft blijven studenten soms te lang in het ongewisse over de tussenresultaten bij de verschillende evaluatiemomenten.

Voor de studenten uit de eerste fase van de bacheloropleiding worden voor elk opleidingsonderdeel één of meerdere profexamens georganiseerd in het eerste en tweede semester. De commissie beschouwt deze (niet verplichte) tussentijdse toetsen als een uitstekend initiatief. Het invoeren van meerdere toetsingsmomenten per semester – met mogelijkheid tot verrekening in de eindbeoordeling – vindt ze iets dat breder ingang zou mogen vinden. Bij ‘Wiskunde voor economen’ bijvoorbeeld wordt al een tussentijdse toets georganiseerd die, indien het resultaat positief is, in het eindexamenresultaat mag verrekend worden.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet ‘masterproef’ van beide masteropleidingen als voldoende.

De masterproef heeft een omvang van 15 studiepunten, waarmee tegemoet wordt gekomen aan de decretale eisen. Qua vormgeving kiezen de opleidingen bewust voor een relatief kleine omvang. De commissie vindt de overgang van de vroegere thesissen naar de meer gecompliceerde werkstukken van nu een goede zaak. Inhoudelijk vraagt de opleiding dat de masterproef aansluit bij de gekozen specialisatie (major). In elk van de majors wordt gewerkt met een bestaande lijst van onderwerpen, waaruit studenten kunnen kiezen of waarvoor ze hun preferenties kunnen aangeven. In de meeste majors wordt ook ruimte voor eigen voorstellen van studenten gelaten.

In verscheidene majors omvat de masterproef een aantal initiële sessies, seminars of groepswerken die bepaalde (methodologische) vaardigheden opfrissen. In de gesprekken met de commissie gaven de opleidingsverantwoordelijken zelf aan dat ze de methodologische kennis van de studenten, hoewel reeds in de bachelor aan bod gekomen, niet altijd meer als up-to-date ervaren. De commissie memoreert hier haar eerdere opmerking over het belang van een leerlijn onderzoeksvaardigheden. Indien studenten in staat worden gesteld aan het einde van de bacheloropleiding de vaardigheden op dit gebied toe te passen, wordt duidelijk wat ze in de master nog moeten bijleren om een goede scriptie te schrijven.

De student wordt voor de masterproef begeleid door een promotor (een lesgever van de faculteit) en een werkleider. De werkleider – een rol die voornamelijk wordt opgenomen door praktijkassistenten en doctorandi – is verantwoordelijk voor de dagelijkse begeleiding. Studenten omschrijven de opvolging van de masterproef als vrij strak. Er zijn (al naar gelang de major) verschillende tussentijdse deadlines vastgelegd. Wel ligt het uiteindelijk aan de eigen verantwoordelijkheid en zelfwerkzaamheid van de studenten of ze hierin meestappen: wie de deadlines niet respecteert wordt niet langer door de begeleiders opgevolgd.

De meeste masterproeven worden individueel geschreven, sommige per twee. De commissie heeft op zich geen bezwaar tegen duo-masterproeven. Wel moet de opleiding duidelijk kunnen maken dat het samenwerken een meerwaarde creëert en dat beide studenten een significante bijdrage leveren. Met name in de beoordeling moet dit tot uiting komen.

De commissie heeft in het kader van de visitatie een uitgebreide sample aan masterproeven gelezen. Ze is van mening dat de masterproeven in het algemeen van voldoende analytisch en zelfstandig probleemoplossend vermogen blijk geven, maar dat er in dit opzicht aanzienlijke verschillen tussen studenten voorkomen. Bij een beperkt aantal masterproeven had de commissie twijfels omtrent de kwaliteit en/of de beoordeling. Dit betrof i) een zwakke scriptie die door 'compensatie' (zie *infra*) een voldoende heeft gekregen, en ii) twee scripties waarvan de methodologische aanpak, dataverzameling en analyse geleid hebben tot verschillende beoordelingen door verschillende assessoren.

De commissie staat positief tegenover de beoordelingscriteria. Ze zijn op facultair niveau vastgelegd en verzekeren (in theorie althans) dat de masterproef op een gelijklopende manier in alle masters en majors wordt ge-

evalueerd. De criteria (die rekening houden met het onderzoeksvoorstel, de resultaten, de mondelinge presentatie van de resultaten en de attitude en motivatie bij de student) zijn ook helder omschreven. Voor verbetering vatbaar daarentegen is de manier waarop met de beoordelingscriteria omgegaan wordt. De masterproef wordt beoordeeld door de promotor, de werkleider en een derde lezer, maar niet ieder van die drie is even intensief bij het proces betrokken geweest. Al naar gelang de beoordelaar wordt de puntentoekenning soms bovenmatig gebaseerd op de zelfwerkzaamheid van de studenten (het 'proces') of op de kwaliteit van hun presentatie. Er moet over gewaakt worden dat hier niet te veel compensatie plaatsvindt en de eindpaper op zich van voldoende niveau blijft. Hoewel er (per major) al een masterproefcoördinator bestaat, moet de kwaliteit van de masterproef dus nog systematischer bewaakt worden.

Daarnaast moet qua aanpak van de masterproef een meer uniforme standaard komen. Op dit moment wordt in elke major een eigen invulling hieraan gegeven. Meer overleg op dit vlak is aangewezen. De commissie spoort ook aan om de begeleiding onder de loep te nemen. Ze vraagt zich af of de werkleiders wel ervaren en kritisch genoeg zijn voor hun taak, en beveelt aan hen zorgvuldig te begeleiden en te coachen. Hoe dan ook moet de eindverantwoordelijkheid voor het product heel expliciet bij de vaste staf, en niet bij het assiterend personeel liggen.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'toelatingsvoorwaarden' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie vindt alle programma's in voldoende mate aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten. De bacheloropleiding staat open voor alle studenten met een diploma secundair onderwijs. De opleiding acht het wel 'wenselijk' dat instromende studenten 5 à 6 uren wiskunde gevolgd hebben, en stelt als absoluut minimum 4 uur. Volgens het zelfevaluatierapport blijkt de beheersing van wiskunde hoe dan ook achteruit te gaan met de jaren. Vooral voor de instroom uit de richting Economie-moderne talen vallen de slaagcijfers laag uit.

De opleiding is vragende partij voor een oriëntatie in de overgang van secundair naar hoger onderwijs. In afwachting hiervan werkt ze aan een eigen oriëntatie-instrument, aangeboden aan studenten uit het laatste jaar secundair onderwijs. Dit moet potentiële studenten een realistisch

beeld geven van hun slaagkansen. In de praktijk evenwel blijken ook studenten die een negatief advies kregen zich nog vaak in te schrijven.

Aan instromende studenten wordt informatie verstrekt tijdens infodagen en Sid-Ins, waarbij het analytisch-mathematische karakter van de bedrijfswetenschappelijke opleidingen wordt beklemtoond. Instromende bachelorstudenten hebben de mogelijkheid om tijdens de zomermaanden een opfriscursus wiskunde voor economen te volgen. Voor de nieuwe starters worden daarnaast begeleidingsactiviteiten georganiseerd (individueel of in groep) door het monitoraat. Ook worden voor enkele opleidingsonderdelen (niet verplichte) proefexamens georganiseerd. Dit geeft studenten extra studiemotivatie en de gelegenheid om desgevallend hun attitude nog bij te sturen. Ten slotte drukt de commissie haar waardering uit over Sagio, een non-profit repetitorenkantoor waarin ervaren studenten aan 'peer mentoring' doen.

De master TEW staat rechtstreeks open voor alle bachelors in de TEW, alsook voor studenten die een masterdiploma Handelswetenschappen of Handelsingenieur aan een hogeschool behaald hebben. Bachelors in de Handelswetenschappen of Bachelors Handelsingenieur van een hogeschool moeten een voorbereidingsprogramma van 30 studiepunten volgen. Voor een aantal academische bacheloropleidingen is instroom enkel mogelijk mits het volgen van een verkorte bachelor van 120 studiepunten. De commissie vindt deze voorbereidings- of verkorte programma's adequaat.

In de master Business Economics zijn de formele instroomvoorwaarden in principe gelijk aan die van de master TEW. Bij internationale studenten wordt erop toegezien dat hun vooropleiding evenwaardig is met de kennis van Vlaamse Bachelors TEW. Ook op het vlak van de taalkennis en de globale redeneervaardigheden zijn er specifieke vereisten. Deze toelatingsvoorwaarden zijn de voorbije jaren aangescherpt, omdat internationale studenten doorgaans onvoldoende voorbereid bleken op de sterk analytische en mathematische oriëntatie van de opleiding. De commissie vindt de strengere eisen, die de toename van het aantal internationale studenten effectief hebben afgeremd, een positieve zaak.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens 'voldoende' voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens 'voldoende' voor de Master of Science in Business Economics en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

ONDERWERP 3 INZET VAN PERSONEEL

De uitvoering van het onderwijs wordt in de eerste plaats gedragen door de onderzoekseenheden en -groepen. Het wetenschappelijk onderzoek dat verricht wordt aan de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen is georganiseerd in vijf onderzoekseenheden (elk verder opgedeeld in onderzoeksgroepen), met name:

- Accountancy, Financien en Verzekeringen
- Centrum voor Economische Studies
- Onderzoekseenheid KBI: Kwantitatieve beleidsmethoden en Beleidsinformatica
- Onderzoekseenheid MO: Marketing en Organisatie
- Bedrijfseconomie, Strategie en Innovatie

Onderwijstaken worden bij voorkeur toegewezen aan het ZAP. Doctorassistenten kunnen naast hun prioritaire wetenschappelijke onderzoeksactiviteiten ook onderwijsopdrachten opnemen als titularis. Gepromoveerde onderzoekers in tijdelijk of vast dienstverband kunnen in beperkte mate worden belast met het verstrekken van onderwijs.

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' van alle opleidingen als goed.

De commissie heeft veel waardering voor de didactische deskundigheid van het personeel, en vindt de vakinhoudelijke deskundigheid zelfs uitstekend. Wat de master Business Economics betreft stelt ze vast dat de studenten het Engelse taalniveau van de docenten als goed ervaren. De

globale inzet van het personeel is bepaald enthousiast en gedreven. Op onderwijskundig vlak valt er nog wel wat bij te schaven. Op zich is er volgens de commissie wel een behoorlijk aanbod van (voor startende docenten zelfs verplichte) onderwijsprofessionalisering. Vraag is echter in hoeverre docenten van elkaar leren; het intercollegiaal verkeer kan op dit vlak nog sterker gestimuleerd worden.

Uit de gesprekken met alle geledingen van het personeel is gebleken dat de eisen voor onderzoek hoog liggen, maar niet onverzoenbaar zijn met de onderwijstaken. Onderwijskwaliteit wordt met name gevaloriseerd bij een tenure track mandaat, waar het een criterium vormt voor de eventuele vaste benoeming. Daarnaast zal de POC (zie *Onderwerp 5*) na elke leeropdracht – die in principe vijf jaar duurt – doceergedrag en cursusinhoud evalueren. Ook aanvragen voor benoeming en bevordering gebeuren mede op basis van informatie over de onderwijskwaliteit.

Binnen de groep assistenten is ook een aparte categorie praktijkassistenten gecreëerd, die uitsluitend belast wordt met onderwijstaken. De commissie vindt de inzet en het engagement van deze groep lovenswaardig. Ze dringt er wel op aan dat hun taakomschrijving wat specifiekere wordt en dat, gezien hun uitstekende werk, het risico niet ontstaat dat het ZAP zich alleen nog met hoorcolleges bezighoudt. Uiteraard is het een spijtige zaak dat hun expertise na einde contract – d.w.z. na zes jaar – niet meer gevaloriseerd kan worden.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet ‘eisen professionele en academische gerichtheid’ van alle opleidingen als goed.

De commissie heeft de onderzoeksoutput en publicatielijsten van de kernstaf voor de opleidingen ingekeken en vindt de ZAP-onderzoekskundigheid in breedte en diepte uitstekend. Zoals in *facet 2.2* aangehaald wordt dit onderzoek ook teruggekoppeld in het onderwijs. De internationale contacten van het personeel zijn eveneens op hoog niveau te noemen.

De onderwijsinbreng vanuit het beroepenveld is adequaat. Tal van docenten zijn actief betrokken bij belangrijke instellingen en bedrijven die werkzaam zijn in hun vakgebied. De praktijkassistenten hebben deze link met het beroepenveld niet en hebben ook geen eigen onderzoekstaak. De commissie zou toejuichen als assistenten die daarvoor in aanmerking komen tevens bij het onderzoek betrokken konden raken.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwantiteit van het personeel' van alle opleidingen als voldoende.

Volgens het zelfevaluatie-rapport zijn de personeelsaantallen op de Leuvense campus als volgt: 55,75 ZAP VTE voor de bachelor TEW, 52,35 ZAP VTE voor de master TEW en 20,65 ZAP VTE voor de master Business Economics. Het aantal 'eigen' ZAP van de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen ligt beduidend hoger op master- dan op bachelorniveau. Dit verschil is te verklaren door het toegeleverd taalonderwijs en de brede vorming in gedrags- en maatschappijwetenschappen op bachelorniveau.

De commissie vindt de bestaande in alle opleidingen adequaat. Niettemin blijft er, de grote studentenaantallen (ruim 1.000 bachelor- en ruim 400 masterstudenten TEW) in acht genomen en de problemen van feedback die dit met zich meebrengt, ruimte voor uitbreiding.

Op de Kortrijkse campus is 20 VTE ZAP tewerkgesteld waarvan 13 'resident' en 7 pendelaars. In overweging genomen dat de studentenaantallen aan de KULAK beduidend kleiner zijn dan op de Leuvense locatie, vindt de commissie deze cijfers toereikend.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als minstens 'voldoende' voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als minstens 'voldoende' voor de Master of Science in Business Economics en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'materiële voorzieningen' van alle opleidingen als goed.

De commissie heeft zowel in Leuven als in Kortrijk de onderwijsinfrastructuur bekeken. Zij spreekt haar waardering uit over de kwaliteit van alle materiële voorzieningen.

Het Hogenheuvcollege huisvest de kantoren van de faculteit FEB, inclusief faculteitsbibliotheek en verscheidene les- en vergaderlokalen. Deze laatste worden voornamelijk aangewend voor cursussen op masterniveau, begeleide oefenzittingen en seminaries. De meeste colleges van de eerste en tweede studiefase vinden elders in de stad plaats, maar steeds op wandelafstand. In de leslokalen zijn standaard een bord, audiovisuele apparatuur en projectieapparatuur voorzien. Het Interfacultair Instituut voor Levende Talen, eveneens op wandelafstand van het Hogenheuvcollege, verleent taalonderwijs aan de opleidingen. De commissie is tevreden over de kwaliteit van alle aula's en leslokalen.

De faculteitsbibliotheek beschikt over 51 PC's en is opgedeeld in werkplekken voor groepjes en in afzonderlijke studeerplaatsen. De bibliotheek beschikt ook over vijf seminarieruimtes. De voorbije jaren is een opvallende stijging van het bibliotheekbezoek waargenomen. Mede om die reden beschouwt de faculteit de bibliotheek meer als een studiebibliotheek dan een echte uitleenbibliotheek. De collectie boeken is dan ook uitgedund. Wel streeft men naar een goed aanbod van tijdschriften en digitale tijdschriftarchieven. Qua computerfaciliteiten zijn er circa 100 PC's in de PC-klassen.

De Kortrijkse campus bestaat uit een aaneenschakeling van vier gebouwen die met elkaar verbonden zijn door een 'ruggengraat', de 'Spina'. Dit architecturaal concept stimuleert de interactie tussen studenten en docenten van alle disciplines. De leslokalen zelf beschikken elk over een bord, een overheadprojector en een projectiescherm. De campus beschikt daarnaast over een multimediaal talentencentrum en twee PC-lokalen. Er is één centrale bibliotheek met een aparte collectie voor economische en bedrijfskundige boeken en tijdschriften. De bibliotheek wordt ook aangewend als een studieruimte en bevat drie grote werkruimtes.

TOLEDO, de elektronische leeromgeving van de KU Leuven, biedt de studenten de nodige ondersteuning. Het gebruik van TOLEDO is echter nogal heterogeen. Voor sommige Opleidingsonderdelen biedt TOLEDO een prachtig voorbeeld van een interactief en activerend leerproces, maar soms wordt het ook louter als communicatiemiddel en informatiebron gebruikt. De commissie wil de opleidingen aansporen om TOLEDO intensiever in te zetten voor het onderwijs, om het aldus activerender en interactiever vorm te geven.

De innovatie van het onderwijs kent een projectmatige aanpak. Facultair worden een aantal bijzondere onderwijsinnovaties ontwikkeld waarvan de betekenis niet in elk programma wordt herkend en erkend. Het verdient de aanbeveling daar van elkaar te leren.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'studiebegeleiding' van de bacheloropleiding op locatie Leuven en van de masteropleidingen als voldoende, en van de bacheloropleiding op locatie Kortrijk als goed.

De begeleiding en voorlichting van instromende studenten wordt zowel op centraal als op facultair niveau ter harte genomen. Tot de centrale initiatieven – al dan niet met participatie van de FEB – behoren Regionale Studie-Informatiedagen, een Open Lesweek, voorlichtingsavonden in scholen en een masterbeurs. De faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen organiseert in het voorjaar een infodag voor alle laatstejaars middelbaar, alsook (de week daarvoor) een infobeurs voor de masteropleidingen.

Binnen de faculteit zorgt het Centrum voor studiebegeleiding en onderwijsvernieuwing – het 'monitaraat' – voor de begeleiding van startende studenten. Er worden werkcolleges gegeven aan groepen van maximum 40 personen, maar studenten kunnen er ook terecht voor individuele hulp. De commissie heeft veel waardering voor de werking van het monitaraat, evenals voor het non-profit repetitorenkantoor Sagio waarin ervaren studenten instromers met studieproblemen begeleiden.

Op de eerste dag van het academiejaar vindt er een informatiedag voor de internationale studenten plaats. De studenten van Business Economics die de commissie te spreken kreeg waren positief over de wijze waarop ze in Leuven opgevangen werden. Zowel voor de eigen als de buitenlandse studenten kunnen ook de onthaalactiviteiten van studentenvereniging Ekonomika aangehaald worden.

Om startende studenten kennis te laten maken met universitaire examens, worden tussentijdse toetsen georganiseerd. Voor meer algemene vragen of problemen die zich stellen tijdens het eerste jaar, kunnen studenten aankloppen bij de studiebegeleiders. Een alternatief aanspreekpunt vormt de onderwijsombuds (de onderwijsbegeleider op de KULAK). Tijdens de examenperiodes fungeert een examenombuds als vertrouwenspersoon.

Formeel is er weinig verschil in de begeleiding tussen de KU Leuven en de KULAK. Wel is de Kortrijkse locatie veel kleinschaliger, waardoor hier een gevoel van grotere sociale controle heerst. De commissie onderlijnt dat dit gunstige effecten heeft op de studieresultaten.

In de hogere jaren wordt van de student verwacht dat hij/zij mondig genoeg is om zelfstandig hulp te zoeken. Globaal lijkt de studiebegeleiding zeer adequaat in de ogen van de commissie. Uit de gesprekken met de studenten kwam naar voren dat de inspanningen van het monitoraat en de trajectbegeleiders sterk gewaardeerd worden, maar dat er zich regelmatig capaciteitsproblemen voordoen op het monitoraat. Uit de gesprekken met de studenten kwam verder maar één fundamenteel zorgpunt aan de oppervlakte. In de online informatievoorziening vinden ze niet altijd gemakkelijk hun weg. De commissie stelt vast dat de webtool voor de vervroegde examenplanning, die vanaf 2011–12 wordt aangeboden, nog niet naar behoren functioneert en meent dat deze tool dringend op punt dient gesteld te worden, alvorens deze kan worden ingezet voor het efficiënt vastleggen van het individueel examenrooster van de student. De commissie heeft begrepen dat dit een universiteitsbreed probleem is.

Algemene conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘voorzieningen’ voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen, locatie Leuven als minstens ‘voldoende’ en voor de locatie KULAK als ‘goed’ en heeft een positief oordeel over het onderwerp ‘voorzieningen’ voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘voorzieningen’ als minstens ‘voldoende’ voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp ‘voorzieningen’ voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens 'voldoende' voor de Master of Science in Business Economics en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITZORG

Beschrijving

De interne kwaliteitszorg van het onderwijs aan de KU Leuven wordt verankerd door de Permanente Onderwijscommissies of POC's. De POC wordt geleid door een programmadirecteur en bestaat uit professoren, assistenten en studenten. Hun taak bestaat erin het curriculum te bewaken en permanent toe te zien op de kwaliteit van de opleiding. De POC coördineert en organiseert ook de periodieke evaluatie van het curriculum en de afzonderlijke opleidingsonderdelen.

In de faculteit is gekozen voor horizontaal gestructureerde POC's: een POC bacheloropleidingen, een POC Nederlandstalige masteropleidingen en een POC Engelstalige masteropleidingen. Om de beperkingen van een horizontale organisatie te neutraliseren is geopteerd voor een matrixorganisatie. De programmadirecteurs dragen hierin de (horizontale) verantwoordelijkheid voor de programmatie en kwaliteitszorg binnen één diplomaneiveau, terwijl de programmacoördinatoren een belangrijke (verticale) adviesbevoegdheid hebben voor zowel de bachelor- als masterfasen van eenzelfde opleiding. Grote inhoudelijke hervormingen – die diplomaneiveaus en/of taalvarianten overschrijden – worden dan weer uitgewerkt in didactische teams en afzonderlijke werkgroepen van het POC-bureau.

Ook de opleiding bachelor TEW op de KULAK valt onder de POC bachelor te Leuven. In Kortrijk functioneert daarnaast, per opleiding, een Onderwijs Management Team (OMT) dat bestaat uit docenten, doctorandi, assistenten en minimum 10 studenten. Het OMT heeft een adviserende rol omtrent onderwijsaangelegenheden en fungeert als forum voor het uitwisselen van ervaringen, wensen en voorstellen tussen studenten, docenten, assistenten en monitoren.

Elk opleidingsonderdeel wordt ten minste om de twee jaar geëvalueerd. Studenten worden via elektronische weg bevroegd aan de hand van gesloten vragenlijsten met open commentaarvak. Ze kunnen onder andere een beoordeling geven van de prestaties van de docenten op een schaal

gaande van 1 tot 6. Iedere faculteit stelt zelf de vragenlijsten samen. De evaluaties worden per semester georganiseerd. De verwerkte gegevens worden gefaseerd vrijgegeven, finaliserend in een (openbaar) eindrapport met de gemiddelde scores, de interpretaties en de eindwaardering.

Ook organiseert de faculteit een jaarlijkse instroomenquête, een tweejaarlijkse uitstroomenquête en masterproefbevragingen. Met het oog op de visitatie besliste de faculteit in 2010–2011 een uitgebreide alumnibevraging te organiseren. Ten slotte kan de POC of een individuele docent ook zelf het initiatief nemen om een opleiding(sonderdeel) te evalueren.

Facet 5.1 Evaluatie van de resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie van de resultaten' van alle opleidingen als voldoende.

De visitatiecommissie beschouwt het gevoerde kwaliteitsbeleid in de opleidingen als adequaat. Zowel in Leuven als in Kortrijk komen respectievelijk de POC's en OMT's een aantal keer per jaar samen. Deze vergaderingen hebben een open karakter. In Kortrijk heeft de kwaliteitszorg daarenboven een heel informele kant: studenten stappen gemakkelijk rechtstreeks naar de lesgever. Op de Leuvense campus verloopt dit doorgaans meer via tussenpersonen, of via de studentenvereniging Ekonomika.

De commissie stelt vast dat er een degelijk bevragingssysteem in voege is dat de opleidingsonderdelen periodiek (tweejaarlijks) evalueert, en dit aan de hand van toetsbare streefdoelen. De curricula als geheel worden niet bevestigd. Een zorgpunt is de lage respons op deze evaluaties. Bij de studenten viel te horen dat de bevragingen meer resultaat zouden opleveren als ze in de les zelf georganiseerd worden, en qua vorm minder uitgebreid zijn. De commissie vraagt om de haalbaarheid daarvan te onderzoeken.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet 'maatregelen tot verbetering' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat de evaluaties (zowel de interne als externe) in voldoende mate tot verbetermaatregelen leiden. Er is adequaat gereageerd op de bevindingen en oordelen van de vorige visitatiecommissie. Het zelfevaluatierapport dat naar aanleiding van de visitatie werd opgesteld is van een voldoende kwalitatief en kritisch niveau. Wel is ze

van mening dat de uitkomsten van die tevredenheidsenquêtes bijkomend onderzoek vergen om ze te kunnen interpreteren en in een juiste context te plaatsen. Zoniet blijven de maatregelen tot verbetering te losstaand in plaats van in welomlijnde projecten verankerd. Resultaten uit de eigen bevestigingen leiden (bewust) niet altijd tot directe opvolging: de opleidingen willen naar eigen zeggen ‘brandweerplicht’ vermijden en zich eerder focussen op een aantal, in haar ogen fundamentele streefdoelen. De commissie zou graag meer duidelijkheid over deze streefdoelen hebben gezien.

Facet 5.3 Betrokkenheid studenten, medewerkers, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet ‘betrokkenheid van studenten, medewerkers, alumni en het beroepenveld’ van alle opleidingen als goed.

Alle geledingen van het personeel zijn (in Leuven) in de POC's of (in Kortrijk) in de OMT vertegenwoordigd. TEW-studenten zijn eveneens structureel in beide kwaliteitszorgorganen aanwezig en voelen hun inbreng daarin naar waarde geschat.

Daarnaast worden ook de alumni en het beroepenveld structureel betrokken bij de kwaliteitszorg. De commissie waardeert dat op regelmatige basis overleg plaatsvindt van de opleidingen met Ekonomika Alumni en met de Fellows van het Hogenheuvellcollege. Deze Fellows zijn bedrijfsleiders of kaderleden die actief zijn in het professionele werkveld. De oud-studenten werden naar aanleiding van de visitatie ook bevestigd in een opleidingsbrede enquête.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘interne kwaliteitszorg’ als minstens ‘voldoende’ voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp ‘interne kwaliteitszorg’ voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp ‘interne kwaliteitszorg’ als minstens ‘voldoende’ voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp ‘interne kwaliteitszorg’ voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als minstens 'voldoende' voor de Master of Science in Business Economics en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerd niveau' van alle opleidingen als goed.

De commissie heeft tijdens haar bezoek kunnen vaststellen dat het niveau van het studiemateriaal, de examenvragen en de masterproef adequaat zijn. Vooral echter de gesprekken met de studenten, de tevredenheid van de oud-studenten, de waardering van het werkveld over de programma's, de kwaliteit van de docenten en de actieve rol van de assistenten hebben indruk gemaakt. Op basis daarvan meent de commissie dat zowel de bachelor- als de masteropleidingen hun respectieve doelstellingen goed realiseren.

De studenten onderscheiden zich volgens de commissie door hun zelfstandige instelling. Dat komt onder meer sterk tot uiting in extra-curriculaire activiteiten als het (door studenten gerunde) repetitorenkantoor Sagio en het non-profit adviesbureau Academics for Companies (eveneens volledig in handen van de studenten). De afgestudeerden hebben dankzij deze instelling en het geboden onderwijs een brede vorming achter de rug en beschikken over adequate analytische vaardigheden. Hierdoor zijn ze multi-inzetbaar en goed voorbereid op de instap in het werkveld.

Inzake studentenmobiliteit lag de deelname in 2010–2011 voor de in aanmerking komende groep (d.w.z. de derde bachelorfase) op 18%. De commissie vindt dit nog te weinig en hoopt dat belemmerende factoren verder weggenomen worden. De master Business Economics geeft internationalisering uiteraard een stimulans. Numeriek vormen overigens Belgische studenten hierin de grootste groep. In veel gevallen zijn dit Leuvense bachelors die er bewust voor opteren hun masteropleiding in het Engels te volgen.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'onderwijsrendement' van alle opleidingen als voldoende.

Het ZER signaleert een eerder bescheiden studierendement bij de generatiestudenten. Het aantal generatiestudenten dat volledig slaagde (dus alle opgenomen credits verwierf) voor de eerste fase bedroeg in 2009–10 niet meer dan 15%. Het aandeel studenten die een studierendement behalen van (minimum) 75% schommelde rond 40%.

Het aandeel generatiestudenten aan de KULAK dat in 2009–10 volledig slaagde voor de eerste fase bedroeg daarentegen 46%. In totaal realiseerde 66% een rendement van meer dan 75%. De hoofdoorzaak daarvan ligt, volgens de opleidingsverantwoordelijken, bij de kleinschaligheid en grotere sociale controle in Kortrijk. Anderzijds omvatten deze cijfers alle doorstroomopties, en kunnen dus niet rechtstreeks vergeleken worden met die van de Leuvense TEW-studenten.

Eens de horde van de eerste fase genomen, verloopt het traject met minder problemen. Volgens het ZER behaalt 85% van de geslaagde studenten hun bachelordiploma na 3 jaar, 11% na 4 jaar en 4% na 5 jaar.

In 2009–2010 realiseerde 69% van de masterstudenten TEW een volledige studievoortgang. Over de periode 2005–06 tot en met 2009–2010 behaalde 86% van de studenten hun masterdiploma in één jaar, en 14% in twee jaar. Er zijn geen studenten die meer dan twee jaar nodig hadden om hun masterdiploma TEW te behalen. De commissie is tevreden over dit studierendement.

Volgens het ZER blijft het studierendement in de master Business Economics achterop bij dat van de master TEW. In 2009–10 realiseerde 53% van de studenten een succesvolle afronding van alle opleidingsonderdelen. Weliswaar was dit een sterke vooruitgang ten opzichte van het initiële jaar 2008–2009.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als minstens 'voldoende' voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als minstens 'voldoende' voor de Master of Science in Business Economics en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

INTEGRAAL OORDEEL VAN DE VISITATIECOMMISSIE

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Bachelor Toegepaste Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master Toegepaste Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master of Science in Business Economics voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN HET VERBETERPERSPECTIEF

Doelstellingen

- Benadruk de ethische reflectie op management en ondernemerschap in de doelstellingen;
- Ga verder met de afstemming van de doelstellingen op de internationale wetenschapsbeoefening, te vertalen in meer concrete benchmarks.

Programma

- Werk de 'curriculummapping' verder uit, met meer nadruk op de specifieke rol van de betrokken opleidingsonderdelen en de manier waarop de ontwikkeling van de beoogde competenties in de toetsing tot uitdrukking komt;
- Maak aparte leerlijnen voor vakoverschrijdende vaardigheden waaronder een leerlijn voor 'onderzoeksvaardigheden' en definieer de bijdrage daaraan van de betrokken opleidingsonderdelen;
- Versterk waar dat kan de relatie tussen theorie en praktijk;
- Besteed voldoende aandacht aan onderwijsinnovatie, onder andere door intercollegiaal overleg of door te kijken naar de 'good practices' op de KULAK;
- Overweeg om voor kennisoverdracht alternatieven zodat ook leden van het ZAP meer tijd krijgen voor interactieve onderwijsvorm en het intensiveren van de feedback aan studenten bij werkstukken;

- Bewaak dat de examens voldoende naar vaardigheden van de studenten peilen;
- Streef naar een meer overkoepelend toetsbeleid om de kwaliteitsbewaking van het toetsgebeuren te versterken;
- Overweeg om meer tussentijdse toetsen te organiseren.

Personeel

- Maak de taakomschrijving van de praktijkassistenten specifieker.

Voorzieningen

- Stel het informaticasysteem van het ISP op punt.

Interne kwaliteitszorg

- Tracht de lage respons op onderwijsbeoordelingen tegen te gaan;
- Veranker de resultaten van enquêtes in meer welomlijnde projecten.

Resultaten

- Stimuleer nog meer studenten om op internationale uitwisseling te gaan.

* specifiek voor de bachelor

Doelstellingen

- Streef naar een duidelijk herkenbare finaliteit van de bachelordoelstellingen.

Programma

- Overweeg de invoering van een bachelorproef, waarin de tijdens de bachelor opgebouwde onderzoeksvaardigheden convergeren;
- Overweeg alternatieve (bv e-learning) onderwijsvormen om het capaciteitsprobleem in eerste bachelor op te lossen.

* specifiek voor beide masteropleidingen

Doelstellingen

- Benadruk het belang van competenties nodig voor wetenschappelijk onderzoek sterker in de doelstellingen;
- Geef duidelijker aan in de doelstellingen welke oriëntatie de opleiding nastreeft.

Programma

- Zie erop toe dat in het geval masterproeven per twee geschreven worden, beide studenten een gelijkwaardige bijdrage leveren;
- Systematiseer de kwaliteitsbewaking van de masterproef door een meer uniforme aanpak en begeleiding over alle majors heen;
- Maak de beoordeling van de masterproef transparanter door de eindverantwoordelijkheid steeds bij de vaste staf te leggen;
- Waak erover dat bij de puntentoekening van de masterproef de eindpaper doorslaggevend blijft.

UNIVERSITEIT HASSELT

Bachelor of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen

Master of Science in de Toegepaste Economische Wetenschappen/

Master of Management

WOORD VOORAF

Dit deelrapport behandelt de Bachelor en Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW) en de Master of Management aan de Universiteit Hasselt. De visitatiecommissie – cluster TEW (verder de commissie genoemd) bezocht de opleidingen van 29 november tot en met 1 december 2011. Conform haar opdracht geeft de commissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de commissie in het kader van de verbeterfunctie van de kwaliteitszorg aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

De beoordeling van de onderwerpen is, conform de vereisten, gebeurd aan de hand van de facetten en bijbehorende beoordelingscriteria uit het VLIR/VLHORA beoordelingskader dat is afgestemd op de accreditatievereisten. De commissie heeft zich bij haar oordelen gebaseerd op de in het zelfevaluatie-rapport ter beschikking gestelde informatie. Deze informatie werd tijdens het bezoek aan de opleidingen aangevuld door gesprekken met het betrokken faculteitsbestuur, de opleidingsverantwoordelijken, lesgevers, studenten en alumni. Ten slotte nam de commissie kennis van studiemateriaal, examenopgaven, masterproeven en aanvullende documentatie ter plaatse.

Tussen 1968 en 1991 leverde de Economische Hogeschool kandidaats- en licentiaatsdiploma's handelswetenschappen af. In 1991 werd deze hogeschool geïntegreerd in het Limburgs Universitair Centrum (vanaf 2005 Universiteit Hasselt genaamd). Met de Bolognahervorming van 2004–2005 werden de kandidaats- en licentiaatsjaren (2+2) omgevormd tot bachelor- en masteropleidingen (3+1).

In 2007–2008 werd het programma leidend naar 'Gediplomeerde in de Aanvullende Studies (GAS) in Management' omgevormd tot de eenjarige Master in Management. Deze volledig Engelstalige opleiding geldt als het taalequivalent van de Master TEW. Waar opportuun heeft de commissie in haar rapport differentiatie aangebracht tussen die twee opleidingen. Indien niet expliciet vermeld, gelden de beschrijvingen en oordelen evenwel voor beide masteropleidingen en alle daarin vervat zittende afstudeerrichtingen.

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

Bachelor TEW

De bacheloropleiding wil studenten aanleren om niet-complexe bedrijfs-economische fenomenen in hun relevante context te analyseren, te verklaren en te beheersen. De opleiding beoogt een brede, geïntegreerde academische vorming die steunt op economische en gedragswetenschappelijke theorieën. De afgestudeerde bachelor dient voorbereid te zijn op een aansluitende masteropleiding alsook in staat te zijn zich een eerste managementfunctie eigen te maken.

Concreter vertaald, houdt dit volgende foci in. Binnen een expliciete macro-economische, juridische, sociale en internationale context wordt vanuit micro-economisch en gedragswetenschappelijk fundament geleerd over en in de bedrijfseconomische realiteit. Steunend op deze context en fundamente worden algemene, academische en beroepsgerichte competenties aangebracht in verschillende functionele gebieden (financiering, accounting, management, marketing, informatiemanagement). Analyse en verklaring zijn gebaseerd op wetenschappelijke methoden en ondersteunende kwantitatieve vaardigheden.

In de opleiding wordt gestreefd naar een goede balans tussen academische en professionele competenties. De domeinspecifieke doelstellingen zijn in detail opgelijst in het ZER, waarbij een onderverdeling gemaakt is in volgende clusters: economie, bedrijfseconomie, gedragswetenschappen, recht, talen, kwantitatieve methoden en beleidsinformatica.

Master TEW

In de masteropleiding worden de reeds verworven competenties in analyse, verklaring en beheersing van bedrijfseconomische fenomenen uitgediept en uitgebreid in één van de vier aangeboden functionele domeinen: 'Accountancy en financiering', 'Beleidsmanagement', 'Innovatie en ondernemerschap', 'Marketing'. Geïntegreerd worden algemene, wetenschappelijke en beroepsgerichte competenties verder ontwikkeld en uitgebreid.

In de masteropleiding wordt relatief meer nadruk gelegd op een kwalitatief, geïntegreerde benadering dan in de bacheloropleiding. De dynamische (internationale) context waarin de organisatie verankerd is, blijft prominent. Deze accenten hebben als doel de afgestudeerde master in staat te stellen om meer complexe bedrijfseconomische vraagstukken te identificeren, onderzoeken, en op te lossen. Dit moet de afgestudeerde in staat

stellen om een loopbaan aan te gaan als junioronderzoeker of een startfunctie op te nemen op managementniveau.

De domeinspecifieke doelstellingen zijn in detail opgelijst in het zelfevaluatie rapport, hierbij een opsplitsing makend per afstudeerrichting.

Master of Management

In de masteropleiding Management worden de reeds verworven competenties in analyse, verklaring en beheersing van bedrijfseconomische fenomenen uitgediept en uitgebreid in één van de twee aangeboden functionele domeinen: 'International marketing strategy' en 'Management information systems'. Geïntegreerd worden wetenschappelijke en beroepsgerichte competenties verder ontwikkeld en uitgebreid.

Op basis van zijn analytisch inzicht en methodologische vorming moet de master in staat zijn om autonoom of in (multidisciplinair) teamverband meer complexe bedrijfseconomische vraagstukken – binnen het gekozen domein en in een expliciet internationale context – te identificeren, te onderzoeken, er oplossingen voor te ontwikkelen en deze te implementeren. Dit moet de afgestudeerde in staat stellen om te starten als beginnend onderzoeker of om een functie op te nemen op internationaal managementniveau.

De domeinspecifieke doelstellingen zijn in detail opgelijst in het zelfevaluatie rapport, hierbij een opsplitsing makend per afstudeerrichting.

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie heeft de doelstellingen, eindtermen en competenties voor alle opleidingen bestudeerd en heeft deze verder laten toelichten tijdens de gesprekken. Ze heeft zodoende vast kunnen stellen dat de opleidingsdoelstellingen van alle opleidingen stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet.

De commissie vindt de doelstellingen van de bacheloropleiding voldoende gericht op de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties. De doelstellingen van de masteropleidingen beogen eveneens in voldoende mate de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties

op een gevorderd niveau. De commissie waardeert de ambitie van de masteropleidingen om zowel sterk op academisch als professioneel vlak in te zetten.

Gelet op de internationale ontwikkelingen acht de commissie het aangewezen een duidelijke finaliteit in de bachelordoelstellingen na te streven. De kans neemt dan toe dat studenten een masteropleiding elders in Vlaanderen (of daarbuiten) overwegen indien ze de bacheloropleiding als een afgerond geheel ervaren. De commissie is zich er overigens van bewust dat er geen formele beletselen zijn om buiten de UHasselt een masteropleiding te volgen.

De doelstellingen van alle opleidingen zijn in voldoende mate bekend bij de studenten. Als verbeterpunt vindt de commissie wel dat de doelstellingen van alle opleidingen te zeer op detailniveau zijn geformuleerd. Aangewezen is hier wat minder detaillistisch te werk te gaan en meer overkoepelende competenties te definiëren. Tot slot moet ook – zoals verder aangehaald wordt in *facet 1.2* – de internationale dimensie in de doelstellingen meer aangezet worden.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet ‘domeinspecifieke eisen’ van alle opleidingen als voldoende.

De commissie acht de doelstellingen van alle opleidingen conform haar eigen referentiekader. De opleidingen hebben een evolutie doorgemaakt naar een meer bedrijfseconomische focus, zonder evenwel de bedrijfskundige invalshoek (de ‘menselijke’ en organisatorische kant) te willen verwaarlozen.

De doelstellingen van alle opleidingen zijn volgens de commissie tevens voldoende afgestemd op de eisen gesteld door (buitenlandse) vakgenoten. Daarnaast sluiten ze op adequate wijze aan bij de wensen en behoeften van het beroepenveld. In het bijzonder waardeert de commissie, in alle opleidingen, de aandacht voor ‘maatschappelijke en ethische’ competenties.

De opleidingen onderlijnen voorts hun ambitie zich regionaal te verankeren. Familiebedrijven worden bijvoorbeeld aangehaald als een van de speerpunten in het onderzoek. De commissie vindt dit een waardevolle

invalshoek. De focus op regionalisering mag evenwel niet de internationale dimensie veronachtzamen. Vooral nog is de commissie van mening dat de doelstellingen te beperkt op de internationale wetenschapsbeoefening zijn afgestemd. Ze vraagt om explicieter aan (internationale) benchmarking te doen, teneinde meer moderne componenten in het profiel van alle opleidingen te integreren. Zelf beveelt de commissie bijvoorbeeld een iets sterkere focus op Human Resource Management en Organisational Behaviour aan.

De master TEW situeert zich qua programma op een nogal beperkt (maar ook gespecialiseerd) aantal vakgebieden. De commissie vindt het dan ook opportuun dat die keuzes ook in de profilering sterker voor het voetlicht treden. Naar het oordeel van de commissie sluit de Master of Management overigens inhoudelijk meer aan op recente stromingen van het vakgebied dan de Nederlandstalige master. Deze accentverschillen in aanmerking genomen, vindt de commissie het aangewezen dat de Engelstalige master zich duidelijker profileert en onderscheidt tegenover de Nederlandse master TEW dan nu het geval is.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als voldoende voor de Master of Management en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Bachelor TEW

De opleiding werkt in het eerste bachelorjaar met een trimestersysteem. In de volgende jaren geldt een semestersysteem.

De eerste twee bachelorjaren bevatten alleen plicht-opleidingsonderdelen, waarin inleidende kennis wordt aangebracht. Onder meer micro- en macro-economie krijgen daarbij veel aandacht. De opleidingsonderdelen 'Financieel boekhouden', 'Financiële analyse' en 'Management accounting' worden eveneens als een opbouwend geheel aangebracht. Daarnaast bieden de eerste twee jaren ondersteunende opleidingsonderdelen wiskunde en statistiek voor bedrijfseconomen, alsmede aandacht voor 'psychologie en organisatie' en academisch Nederlands. De tak bedrijfsfinanciering wordt ingezet in het tweede bachelorjaar en gefinaliseerd in het derde bachelorjaar.

In het derde bachelorjaar volgt de student voor 48 studiepunten aan plicht-opleidingsonderdelen. In het eerste semester zijn 12 studiepunten vrijgemaakt voor keuzeopleidingsonderdelen. De student kan deze keuze maken in de richting van de IBR-opleiding (Instituut van de Bedrijfsrevisoren), het ondernemerschap of de specifieke lerarenopleiding.

Master TEW

De masterstudenten TEW volgen een beperkt gemeenschappelijk programma voor maximaal 9 studiepunten. Het enige opleidingsonderdeel dat alle studenten onafhankelijk van de afstudeerrichting volgen is 'Corporate governance'. De student moet een keuze maken uit vier afstudeerrichtingen, die elk uit minstens 30 studiepunten van kern-opleidingsonderdelen bestaan:

- Accountancy en financiering
- Innovatie en ondernemerschap
- Beleidsmanagement
- Marketing

Iedere student sluit de opleiding af met een individuele masterproef, ter waarde van 21 studiepunten, die zich binnen de afstudeerrichting situeert.

Master of Management

Het programma telt twee verplichte opleidingsonderdelen van elk 6 studiepunten: 'International financial management and financial derivatives' en 'Innovation and value chain management'. Daarnaast kiezen de studenten één uit twee afstudeerrichtingen:

- International marketing strategy
- Management information systems

Elke afstudeerrichting omvat vijf opleidingsonderdelen met een gezamenlijke waarde van 30 studiepunten. De opleiding wordt afgesloten met een individuele masterproef van 18 studiepunten.

Facet 2.1 Relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'relatie tussen de doelstellingen en de inhoud' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is globaal van oordeel dat alle programma's in voldoende mate hun respectieve leerdoelen concretiseren. Het niveau en de inhoud van de opleidingsonderdelen zijn adequaat. Zowel in de bachelor als de master is er, via de inzet van multidisciplinaire onderwijsteams, ook aandacht voor discipline-overschrijdend werken.

De commissie waardeert de inspanningen om, door het opstellen van competentiematrices, na te gaan welk opleidingsonderdeel tot welke eindcompetenties bijdraagt. Deze oefening is voor alle drie de opleidingen gemaakt, en voor de masteropleidingen zelfs op een schaal van 1 tot 5. Wel mist de commissie collectieve reflectie, teneinde de gegevens te stroomlijnen en aldus, over de opleidingsonderdelen heen, leerlijnen te creëren. Een suggestie van de commissie is ook om door studenten de matrix in te laten vullen, teneinde te zien in hoeverre hun resultaat met dat van de docenten overeenkomt. Hiermee is overigens al begonnen op het niveau van de Onderwijs Management Teams (zie *Onderwerp 5*).

Als belangrijkste verbeterpunt vindt de commissie dat de academische doelstellingen sterker uit de verf moeten komen, met name in het bachelorprogramma. In de bachelor krijgen de studenten in één vijfde van de opleidingsonderdelen onderzoeksopdrachten. De commissie vindt dit een goede aanzet, maar mist een grootschaliger project, waarin meer dan alleen deelaspecten van het onderzoek aan bod komen. De commissie is groot voorstander van de invoering van een bachelorproef of een daarmee vergelijkbare activiteit.

Wat internationalisering betreft kunnen studenten in het eerste semester van het derde bachelorjaar op Erasmus-uitwisseling. De opleidingsonderdelen Frans en Engels laten de student in de bachelorjaren toe culturele verschillen te ontdekken. Dit heeft een impact op de zakelijke communicatie. Eveneens wordt in de bachelor de mogelijkheid geboden een internationale zomerschool te volgen. De commissie vindt dit goede initiatieven, maar vraagt ook om in de vakinhoud van de individuele opleidingsonderdelen de internationale dimensie meer dan nu aan bod te laten komen.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' van de bacheloropleiding als onvoldoende en van de masteropleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat in alle opleidingen voldoende aandacht naar kennisontwikkeling gaat. Zowel in de bachelor als in de master mist ze wel aansluiting bij de meer recente stromingen van het wetenschapsgebied (zie ook facet 1.2). Alle opleidingen sluiten volgens de commissie adequaat aan bij de beroepspraktijk. 'Ondernemen en ondernemingsplanning' en 'Stage en bedrijfsproject' (allebei derde bachelor) spelen hier goed op in, al zijn dit wel keuze-opleidingsonderdelen. Studenten uit alle opleidingen zouden graag wat meer in contact met het bedrijfsleven komen. Slechts enkele opleidingsonderdelen voorzien nu een bedrijfsbezoek. Ook kan men nog vaker gastsprekers uit het werkveld uitnodigen.

Een probleempunt volgens de commissie is, zoals ook al aangekaart in facet 2.1, de aandacht voor onderzoek(svaardigheden) in de bachelor. De commissie waardeert de inspanningen van verschillende docenten om (eigen) onderzoek in de leerstof te verwerken. Evenwel verneemt ze uit een bevraging van docenten (ook aangehaald in de zelfstudie) dat dit zeker niet veralgemeend is. De commissie stelt voorts vast dat de leerdoelen op methodologisch gebied geëxpliciteerd zijn en uit de competentiematrices blijkt dat onderzoeksgelateerde competenties in bepaalde bachelor-opleidingsonderdelen (expliciet of impliciet) aan de orde komen. Toch stelt de commissie op basis van de gesprekken en bestudeerde stukken vast dat studenten veel meer methodologische diepgang zouden moeten verwerken door eerder, gestructureerder en actiever met onderzoek vertrouwd te raken. Een van de knelpunten kan volgens de commissie zijn dat het

opleidingsonderdeel 'Onderzoeksmethoden' momenteel pas in het tweede semester van het derde jaar wordt onderwezen.

In de masteropleidingen is de onderzoeksgerichtheid van het onderwijs meer nadrukkelijk aanwezig, met name door de masterproef. Daarnaast worden de afzonderlijke afstudeerrichtingen (zowel in de master TEW als Management) elk op zich 'gedragen' door een onderzoeksgroep.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'samenhang van het programma' van de bachelor- en master TEW als voldoende, en van de master of Management als goed.

Het programma van de bacheloropleiding bestaat uit vijf samenhangende clusters: bedrijfseconomie, economie, kwantitatieve opleidingsonderdelen, gedragswetenschappen en onderzoeksmethoden. De commissie vindt dit een coherent geheel. Ook volgens de bachelorstudenten sluiten de opleidingsonderdelen inhoudelijk mooi op elkaar aan. Wel is de commissie van mening dat macro- en micro-economie wel erg dominant aanwezig zijn in de eerste twee bachelorjaren. De commissie oordeelt dat bedrijfseconomie in een vroegere fase meer nadrukkelijk aan bod moet komen.

In de gehele bacheloropleiding is voor 12 studiepunten aan keuzeopleidingsonderdelen voorzien. Dit is vrij beperkt in de ogen van de commissie. Ze acht het aangewezen om in het eerste semester van de derde bachelor meer keuzemogelijkheden (een 'flexruimte') voor de studenten te creëren. Dit zou ook Erasmus-uitwisselingen faciliteren, omdat de zoektocht naar equivalente opleidingsonderdelen dan minder dwingend wordt.

De aansluiting tussen bachelor- en masteropleiding is goed. De keuze voor een afstudeerrichting in de master wordt vergemakkelijkt omdat studenten er in de derde bachelor, via het opleidingsonderdeel 'Onderzoeksmethoden', al mee in aanraking komen. Wel vraagt de commissie om bachelor en master meer als gedifferentieerde gehelen te zien en niet van een automatische doorstroom uit te gaan.

Volgens de commissie getuigen beide masteropleidingen op zich van een degelijke opbouw. Ook de studenten voelen dit zo aan. Weliswaar zijn er nog een paar aandachtspunten. De commissie vindt bijvoorbeeld 'Corporate governance' geen ideaal overkoepelend opleidingsonderdeel voor de master TEW. Studenten blijken evenmin de relevantie hiervan in te zien.

Het aanbod aan afstudeerrichtingen bij TEW is op zich verdedigbaar, maar blijft thematisch beperkt (en gespecialiseerd) waardoor misschien niet alle studenten hun gading zullen vinden. Specifiek voor de afstudeerrichting Beleidsmanagement beveelt de commissie de invoering van een opleidingsonderdeel 'Beleidsanalyse' aan.

In de Master of Management vindt de commissie de keuze voor 'International financial management and financial derivatives' als overkoepelend opleidingsonderdeel merkwaardig. Deze cursus is immers veel te specifiek voor dit doel. Voor het overige echter beschouwt de commissie de Engelstalige master als conceptueel goed uitgewerkt. De afstudeerrichtingen zijn relevant en hebben een coherente invulling. Indien mogelijk moet heroverwogen worden de (sinds dit academiejaar geschrapte) afstudeerrichting 'Corporate Finance' weer in het curriculum te brengen. Corporate Finance vormt namelijk een interessante aantrekkingspool voor internationale studenten.

Facet 2.4 Studieomvang

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten. De masteropleidingen omvatten elk 60 studiepunten. Alle opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie waardeert de inspanningen om de studietijd, via een elektronisch metingsysteem, te peilen. Deelname aan deze registratie is verplicht en wordt gecontroleerd. De meetresultaten worden daarenboven weergegeven in rapporten waarin de studietijd ook gekoppeld wordt aan de studieresultaten. Vooralsnog was hoofdzakelijk de bacheloropleiding voorwerp van deze metingen. Uit de resultaten zijn enkele aandachtspunten aan de oppervlakte gekomen. Met name in eerste en derde bachelor staat de aansluiting tussen begrote en reële studietijd nog niet altijd op punt. Op basis van de studietijdgegevens werden evenwel al aanpassingen doorgevoerd aan individuele opleidingsonderdelen.

Voor de master TEW zijn de studietijdmetingen pas in 2010–2011 gestart, en kon de commissie nog niet over resultaten beschikken. De Master Management had op het moment van bezoek nog geen metingen laten uitvoeren. Globaal is de commissie wel van oordeel dat er in geen enkele van deze opleidingen ernstige studiebelemmerende factoren zijn. De commis-

sie stoelt zich hierbij op haar gesprekken met de studenten. Deze opleidingen vergen een significante studie-inspanning, maar zijn in hun geheel zeker studeerbaar.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'afstemming tussen vormgeving en inhoud' van alle opleidingen als voldoende.

De opleidingen hanteren een onderwijsconcept van 'begeleide zelfstudie' als leidraad. De commissie vindt dit een interessant concept waaraan degelijk denkwerk ten grondslag ligt. Ze is tevens van oordeel dat de werkvormen in alle opleidingen voldoende aansluiten bij de doelstellingen. Zo waardeert de commissie dat er in alle studiejaar een duidelijk overzicht van interactieve werkvormen boven hoorcolleges is. In alle studiejaar wordt het grootste deel van de contacttijd (ongeveer 2/3) besteed aan interactief onderwijs waaronder werksessies, responsiecolleges en begeleiding van groepswork. De commissie is tevreden over die variatie aan onderwijsvormen. Zij is echter van mening dat deze binnen de te onderscheiden opleidingsonderdelen systematischer geëvalueerd en gemonitord kunnen worden om op die manier het draagvlak en de effectiviteit van de onderwijsinnovaties te garanderen.

Daarnaast vraagt de commissie zich af of de begeleiding van de studenten niet wat te rigide is. In haar visie zou dit juist erg ingaan tegen de filosofie van het didactische concept zelfstudie. De commissie meent dat de studenten nog niet genoeg uitgedaagd worden teneinde hun creatieve vermogens ten volle te benutten. Het is daarom aangewezen meer nadruk op zelfwerkzaamheid te leggen. De commissie adviseert om de studenten meer zelfstandig opdrachten te doen uitvoeren, waarbij de begeleiding niet verdwijnt maar zich meer op het niveau van de feedback zou situeren.

Qua onderwijsmiddelen is er een mix van (zowel Nederlands- als Engelstalige) studieboeken, eigen cursusteksten, readers en wetenschappelijke artikels. Docenten maken ook in grote mate gebruik van MS PowerPoint presentaties. Het elektronische leerplatform Blackboard wordt vooral gebruikt om cursusmateriaal op te zetten, veel minder als discussieforum of instrument voor self- en peerassessment. De commissie vindt het studiemateriaal alleszins van degelijk niveau.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'beoordeling en toetsing' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie beschouwt de evaluatie in alle opleidingen in voldoende mate gericht op het toetsen van de realisatie van de doelstellingen. Het aandeel mondelinge examens is eerder beperkt. Schriftelijke examens komen wel veelvuldig voor, zowel in open als gesloten boek vorm, en in bepaalde gevallen met meerkeuzevragen. Andere voorkomende evaluatievormen zijn individuele papers en groepswerk. Bij projectwerk (bijvoorbeeld in 'Psychologie en organisatie') vindt er soms peer assessment plaats, d.w.z. dat de studenten de anderen – maar ook zichzelf – een score moeten toekennen. Globaal vindt de commissie de variatie aan evaluatievormen in alle opleidingen adequaat. De examens die ze heeft ingekeken zijn van voldoende academisch niveau en toetsen zowel kennis en inzicht van de studenten, maar in mindere mate hun vaardigheden.

Studenten hebben de commissie geen noemenswaardige klachten omtrent transparantie of organisatie van het toetsgebeuren gesignaleerd. Het trimestersysteem in eerste bachelor – waardoor er dat jaar drie examenmomenten plaatsvinden – wordt door de studenten positief onthaald. Ze worden erdoor gestimuleerd om hun studie-inspanningen goed te spreiden over het academiejaar en krijgen sneller feedback. Een nadeel, in de ogen van de commissie, is dat voor wie niet volledig slaagt in het eerste jaar in het midden van het eerste en/of tweede semester van het tweede jaar examens moet afleggen over de nog af te leggen opleidingsonderdelen uit het eerste jaar.

Specifiek voor de Master of Management beveelt de commissie aan dat voor buitenlandse studenten het concept en de criteria van de examens nog meer geëxpliciteerd worden. Internationale studenten moeten ook goed voorgelicht worden over de scaling van de beoordeling gezien deze, afhankelijk van de onderwijscultuur, van land tot land danig kan verschillen.

In zijn algemeenheid kan geconstateerd worden dat de vormgeving van de toetsing nog erg afhankelijk is van de individuele docent. Het ontwikkelen van een integraal toetsbeleid wordt door de commissie van harte aanbevolen.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'masterproef' van beide masteropleidingen als voldoende.

De masterproef TEW (Nederlandstalig programma) omvat 21 studiepunten, en komt daarmee tegemoet aan de decretale eisen. De commissie adviseert wel aan de vorm te sleutelen. Het huidige formaat – vaak ruim boven de 100 bladzijden – is te lijvig. Een evolutie naar minder omvangrijke, paper-based masterproeven zou toe te juichen zijn.

De voorbereiding wordt gestart in het laatste semester van het derde bachelorjaar, wanneer een masterproefbeurs plaatsvindt. Studenten die van elders in de master instromen lopen hierdoor, zo garanderen de opleidingsverantwoordelijken, geen vertraging op. Onderwerpen voorgesteld door promotoren sluiten bij voorkeur aan bij lopend onderzoek. Studenten kunnen ook zelf een onderwerp bedenken, mits goedkeuring door de masterproefcommissie. Onderwerpen moeten alleszins aansluiten bij de gekozen afstudeerrichting of optie.

Promotoren zijn ZAP-leden of post-docs, leden van een onderzoeksgroep of -instituut, van wie het onderzoek van (bedrijfs)economische aard is en aansluit bij een afstudeerrichting. Alle leden van het academisch personeel kunnen optreden als co-promotor. De studenten zelf hebben een leidraad bij de masterproef ter beschikking, waarin de timing en verschillende contactmomenten beschreven staan. Na toekenning van de onderwerpen dienen ze een onderzoeksplan in dat geldt voor 3 van de 21 studiepunten. In het begin van het tweede semester wordt een masterproefseminarie georganiseerd, dat eveneens 3 van de 21 studiepunten inneemt. Hierin presenteren studenten hun werk aan enkele medestudenten en de betrokken promotoren.

De commissie vindt de opvolging en het traject van de masterproef goed uitgewerkt. Ook waardeert ze de grote toegankelijkheid van de (co-)promotoren bij de begeleiding. Specifiek voor de (buitenlandse) studenten van de Master of Management adviseert de commissie nog een inleidende cursus of sessie die op de meer technische aspecten van het schrijven van een masterproef ingaat. Idealiter gaat dit gepaard met een eigen handleiding.

De resterende 15 studiepunten van de masterproef worden toegekend op basis van (voor 70 procent) het eindrapport en (voor 30 procent) de mondelinge verdediging. De jury bestaat uit twee interne juryleden en één extern

jurylid. Het schriftelijk werkstuk wordt onafhankelijk door de drie juryleden beoordeeld. De beoordelingscriteria zijn gegroepeerd in volgende categorieën: moeilijkheidsgraad van het onderwerp; methodologische verantwoording; originaliteit; kwaliteit van de bibliografie; kwaliteit van taalgebruik en rapportering; kwaliteit van de synthese en conclusies. Een onvoldoende voor het eindproduct (eindrapport en mondelinge verdediging) leidt automatisch tot een onvoldoende voor het opleidingsonderdeel masterproef.

De commissie vindt de beoordelingscriteria adequaat, en waardeert ook de consequente manier van beoordeling: de toegekende quoteringen stemmen meestal overeen met de geleverde kwaliteit. Wel moet de inbreng van de derde (externe) beoordelaar beter gedefinieerd worden. Deze deskundigen komen uit het professionele veld en hebben derhalve de neiging het empirische gehalte van de masterproef minder te valoriseren. De commissie waarschuwt dat dit in de praktijk soms kan leiden tot te afwijkende meningen en dus incoherente scores. Het academisch gehalte van de masterproef dient prioritair in de scoring te zijn.

In de Master of Management heeft de masterproef een gewicht van 18 studiepunten. Ook dit is in lijn met de decretale eisen. De commissie vraagt de opleiding wel te expliciteren (en te verantwoorden) waarom hier afgeweken wordt van de Nederlandstalige master. In tegenstelling tot de master TEW worden de werkzaamheden in deze opleiding gestart bij het begin van het masterjaar, zodat instromers die van elders komen niet benadeeld zijn. Ook hier zijn 3 studiepunten voorbehouden voor het onderzoeksplan en 3 voor het seminarie. Het onderzoeksplan wordt ingediend begin december, en het masterproefseminarie wordt georganiseerd op dezelfde momenten als voor de studenten TEW.

De commissie heeft steekproefsgewijze een aantal masterproeven van de beide opleidingen gelezen. Ze is van mening dat deze masterproeven van voldoende analytisch en zelfstandig probleemoplossend vermogen getuigen. Wel vindt ze dat het algemene niveau nog wat hoger kan, indien de kwantitatieve en kwalitatieve methodologie duidelijker tot uiting zouden komen. Uit de gesprekken van de commissie is gebleken dat dit verbeterpunt erkend wordt en dat men nog niet altijd op begeleiders met voldoende methodologische kennis en expertise beroep kan doen. Ook bij de studenten leeft het gevoel dat de kwaliteit van hun masterproef in bepaalde mate afhangt van de (co-)promotor. De commissie beveelt aan het aantal deskundige begeleiders uit te breiden ofte wel masterproef begeleiders verder te scholen in up-to-date kwantitatief en methodologische kennis.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'toelatingsvoorwaarden' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie vindt alle programma's in voldoende mate aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten. De bacheloropleiding staat open voor alle studenten met een diploma van het secundair onderwijs. Wel acht ze het wenselijk dat instromende studenten 6 uur wiskunde gevolgd hebben, met een minimum van vier. In de praktijk blijkt 6 uur steeds minder voor te komen, hetgeen de opleiding als potentieel 'problematisch' beschouwt.

De eisen qua voorkennis komen aan bod in brochures, tijdens Studietoelatingen en infodagen. Aan studenten voor wie wiskunde geen sterk punt is wordt aangeraden de septembercursus wiskunde te volgen. Daarnaast worden tijdens het academiejaar tutorlessen wiskunde georganiseerd. Ook het onderwijssysteem, met in het eerste bachelorjaar een indeling in trimesters, tracht de overgang naar het universitair onderwijs te versoepelen. De commissie waardeert deze en andere (zie facet 4.2) activiteiten om de aansluiting naar de bacheloropleiding vlotter te laten verlopen. Uit de gesprekken met studenten is gebleken dat dit vaak een bepalende factor is om in Hasselt te komen studeren. Niettemin vraagt de commissie om nog beter te communiceren over de verwachte kennis en kunde in het domein wiskunde. Ook kan een instrument ontwikkeld worden om potentiële studenten een beter beeld geven over het niveau (en in welke mate ze daaraan beantwoorden).

De masteropleiding staat rechtstreeks open voor alle bachelors in de TEW. Studenten kunnen ook instromen door het volgen van een schakel- of voorbereidingsprogramma, of via een verkorte bachelor. Het schakelprogramma is bestemd voor professionele bachelors bedrijfsmanagement en omvat 81 studiepunten. Het voorbereidingsprogramma, dat (uitgezonderd eventuele vrijstellingen) 120 studiepunten telt, kan gevolgd worden door elke academische bachelor of master, en heeft ook een Engelstalig equivalent. De verkorte bachelor omvat 120 studiepunten en is toegankelijk voor professionele bachelors in het bedrijfsmanagement en alle academische bachelors.

De Master of Management heeft formeel dezelfde toelatingsvoorwaarden als de master TEW. De opleiding beoogt zowel buitenlandse als Vlaamse studenten aan te trekken. Vooralsnog is de instroom van 'Hasseltse' bachelors TEW wel vrij beperkt. Instroom uit andere studiegebieden bestaat nagenoeg niet. De selectie van buitenlandse studenten gebeurt voor het merendeel in het kader van raamovereenkomsten met partneruniversiteiten. De opleiding kan op dit moment voldoende vertrouwen op de contacten die ze ter plaatse heeft. Adequate screening moet evenwel blijvend aanwezig zijn.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt alle facetten betreffende het onderwerp 'programma' als positief voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen, met uitzondering van het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid van het programma' dat 'onvoldoende' scoort. De commissie is van mening dat de aandacht voor onderzoeksvaardigheid in het bachelorprogramma vooralsnog tekort schiet. Ze heeft evenwel ook vastgesteld dat dit probleem erkend wordt en dat zowel de intentie als het potentieel tot remediëring aanwezig zijn. Er is een beweging naar een versterking van de onderzoekscultuur ingezet. De commissie stelt dat met name de jongere stafleden (tenure trackers) adequate expertise met zich meedragen om deze academische basis van de opleiding te versterken. Ze heeft er vertrouwen in dat de gemelde tekortkoming daarom op relatief korte termijn wordt weggewerkt, en verwijst verder naar de overwegend gunstige bemerkingen bij alle overige facetten. Het onderwerp 'programma' voor deze opleiding wordt bijgevolg als positief beoordeeld.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens voldoende voor de Master of Management en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

ONDERWERP 3 INZET VAN PERSONEEL

De faculteit bedrijfseconomische wetenschappen omvat twee centrale instituten: het Kennisinstituut voor Ondernemerschap en Innovatie (KIZOK) en het Instituut voor Mobiliteit (IMOB). Het onderzoek binnen KIZOK is nauw verbonden met de TEW opleidingen. Daarnaast zijn er twee flankerende instituten, zijnde SEIN (Identity, Diversity and Inequality Research) en het Centrum voor Toegepaste Linguïstiek. Verder kunnen de jonge onderzoekscusters Cleantech/Milieueconomie en Patient Safety, en de onderzoeksgroepen Marketing en Beleidsinformatica aangehaald worden.

In de bacheloropleiding verzorgen leden van het ZAP de hoor- en responscolleges. Assistenten, praktijkassistenten en doctoraatsbursalen geven de oefeningensessies. In de masteropleidingen verzorgen voornamelijk de ZAP-leden, bijgestaan door AAP-leden, het onderwijs. De coördinerende verantwoordelijke van een opleidingsonderdeel is steeds een ZAP-lid of doctor-assistent. Leden van het ZAP besteden ongeveer 50 procent van hun tijd aan onderwijs. Docenten in een tenure track en (doctor)assistenten genieten waar mogelijk van een gereduceerde onderwijsopdracht van 12 gewogen studiepunten. Bursalen hebben geen of een beperkte onderwijsopdracht van maximum 10 procent van hun contract.

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is tevreden over de kwaliteit van het personeel in alle opleidingen. In de eerste plaats valt haar de grote toegankelijkheid van alle stafleden op. Vooral de leden van het AAP zijn nagenoeg altijd (en ook zonder voorafgaande afspraak) voor de studenten bereikbaar. In de praktijk besteden zij aldus meer aandacht aan dienstverlening dan officieel begroot is.

Voorts stelt de commissie vast dat in alle opleidingen een cultuur heerst waarin de kwaliteit van het onderwijs een prominente rol inneemt. Zowel kandidaten voor een ZAP- als AAP-mandaat moeten bijvoorbeeld een proefles geven. Leden van het academisch personeel bouwen een persoonlijk onderwijsdossier op dat expliciet vraagt naar een zelfevaluatie. Didactische deskundigheid van individuele docenten wordt ook geëvalueerd aan de hand van door de studenten in te vullen enquêtes (zie

Onderwerp 5). De commissie waardeert deze initiatieven maar stelt tegelijk vast (zie ook facet 2.6) dat de innovatie van het onderwijs nog meer stimulans behoeft.

Daarnaast kunnen docenten ook werken aan hun onderwijscapaciteiten. Er bestaan diverse initiatieven die de onderwijsprofessionalisering van de stafleden bevorderen. Wel is dit opleidingsaanbod over de jaren heen verschoven van faculteit naar universiteit, en van universiteit naar de associatie waarin de universiteit (samen met twee hogescholen) geïntegreerd is. Dit impliceert dat het aanbod minder de noden van docenten in specifieke opleidingen kan onderkennen. Uit de gesprekken met het AAP is het de commissie zelfs duidelijk geworden dat ze nauwelijks een beroep op de trainingen doen. Wel vindt er frequent (onderwijskundig) overleg plaats onder het AAP en geven sommigen zelfs proeflessen aan elkaar, om vanuit gedeelde ervaringen te leren. Tijdens het bezoek gaf de faculteit te kennen dat ze een pedagooG ZAP-lid deels zal vrijstellen om de docentenprofessionalisering op het niveau van de faculteit opnieuw op te pikken en structureel uit te bouwen. De commissie vindt dit een goed gegeven.

In de Master of Management komen docenten in aanraking met een geografisch en cultureel zeer divers publiek. Uit gesprekken met de studenten is gebleken dat zij hier goed mee omgaan en zeker een degelijk niveau van Engels hanteren. Eventueel aan te bevelen is het volgen van een cursus hoe om te gaan met *multi-cultural classes*.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie heeft de onderzoeksoutput en publicatielijsten van de kernstaf voor de opleidingen ingekeken en vindt de ZAP-onderzoeksdeskundigheid – en de waaier aan specialisaties daarin – behoorlijk. Zoals in facet 2.2 aangehaald wordt dit onderzoek ook teruggekoppeld in het onderwijs, zij het nog niet overal. Verscheidene onderzoekers werken samen met onderzoeksgroepen in het buitenland. Deze internationale contacten moeten volgens de commissie nog uitgebreid worden.

Zoals in facet 2.8 aangehaald zijn niet alle docenten even goed gekwalificeerd inzake nieuwe ontwikkelingen rond methodologie en onderzoeksvaardigheden. Globaal merkt de commissie evenwel een duidelijke evolutie

op naar een sterkere focus op onderzoek, vooral bij de tenure trackers. In het tenure track mandaat is nu al voorzien dat men enige maanden in het buitenland actief moet zijn. Om de onderzoekscultuur verder te stimuleren en om nog beter bij de internationale wetenschapsbeoefening aan te sluiten (cf. facetten 1.2 en 2.2) zou het zittend personeel dit meer ter harte mogen nemen. De commissie beveelt in die zin bijvoorbeeld sabbaticals aan.

Onderwijsinbreng vanuit het beroepenveld komt onder andere tot uiting in gastcolleges en in de beoordeling van de masterproef. Zoals in *facet 2.8* aangehaald, moet voor de masterproef wel bewaakt worden of de externe beoordelaar vanuit het juiste kader zijn evaluatie maakt.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwantiteit van het personeel' van alle opleidingen als voldoende.

Volgens de gegevens van de universiteit beschikt de bacheloropleiding over 25 stafleden betrokken bij het onderwijs, die gezamenlijk 11,56 VTE vertegenwoordigen. In de masteropleiding TEW is dit aantal 17 en vertegenwoordigt het 5,58 VTE. In de Master Management zijn 16 docenten betrokken bij het onderwijs, hetgeen overeenkomt met 2,44 VTE. De commissie vindt de bestaffing in alle opleidingen daarmee adequaat.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als voldoende voor de Master of Management en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'materiële voorzieningen' van alle opleidingen als voldoende.

Alle voorzieningen bevinden zich in één en hetzelfde gebouw, hetgeen de universiteit erg toegankelijk maakt. Zo kunnen studenten voor alle studentgerichte zaken terecht aan één balie. Alle leslokalen zijn uitgerust met vaste PC met DVD-speler. De bibliotheek werkt met een open rek-systeem, maar veel publicaties worden elektronisch aangeboden. In de bibliotheek is er ook mogelijkheid voor zelfstudie, met een stille studeerruimte van 145 zitplaatsen.

De computerlokalen voor de drie opleidingen hebben maximum 16 toestellen. Dit is weinig, en studenten klagen dan ook over regelmatige overbezetting. Vermits de pc's over specifieke softwarepakketten beschikken is het noodzakelijk dat studenten er gemakkelijker toegang tot krijgen. Om de schaarste op te lossen suggereert de commissie ook het gebruik van VPN software.

Los daarvan is de kwaliteit van de materiële voorzieningen zeker in orde volgens de commissie. Wel is haar opgevallen dat sommige gebouwdelen sporen van veroudering tonen, en gebaat zouden zijn met een opwaardering.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'studiebegeleiding' van alle opleidingen als goed.

Potentiële studenten worden langs diverse kanalen warm gemaakt voor de opleiding. Zo worden er informatiebrochures verspreid en infobeurzen en -dagen georganiseerd. Daarnaast bestaan er initiatieven waarbij scholieren uit het secundair onderwijs kunnen 'proeven' van het onderwijs op de universiteit: via meeloopdagen (tijdens de herfstvakantie), een masterclass, een dag van de economie of een docent die een gastles op school komt verzorgen.

Voor alle eerstejaars is er een introductiedag met een algemene kennismaking met de universiteit. Hierbij kan ook een 'denkstest' afgelegd worden om de algemene denkvaardigheden te peilen. Voor generatiestudenten met onvoldoende voorkennis wiskunde is er een vierdaagse septembercur-

sus Wiskunde voor Bedrijfseconomen. Deze doelgroep kan ook een beroep doen op student-tutors (uit de opleiding Handelsingenieur), die één uur per week in groepen van 15 tot 25 studenten samenkomen.

Elke groep (van ongeveer dertig studenten) uit het eerste bachelorjaar krijgt een mentor toegewezen. Deze coacht de studenten (in groep) doorheen het academiejaar en is ook een eerste aanspreekpunt. Meestal bekleeden assistenten of docenten deze functie. Deelname aan de groepsbijeenkomsten is niet verplicht. Wel nodigen mentoren eerstejaarsstudenten die na de eerste examenperiode zwak scoren expliciet uit voor een gesprek.

Alle studenten met vragen of problemen betreffende hun studies kunnen terecht bij de onderwijskundigen. De onderwijskundige dienst organiseert onder meer workshops 'studievaardigheden' die afgestemd zijn op de noden van de deelnemers. Tijdens de examenperiodes is er elke dag minstens één onderwijskundige aanwezig op de campus. Universiteitsbreed zijn er faalangst- en assertiviteitstrainingen.

Bij geschillen tussen studenten en één of meerdere personeelsleden en bij onderwijs- en examenproblemen kunnen studenten aankloppen bij de facultaire ombudspersoon. Voor andere geschillen of bijkomende advies is er een centrale ombudspersoon.

Op basis van voornoemde initiatieven concludeert de commissie dat er een zeer adequaat, goed doordacht palet van begeleidingsinstrumenten voorhanden is. Toegankelijkheid is één van de grote troeven van de opleidingen. Studenten die de infodagen bezocht hebben vonden dat ze er degelijk geïnformeerd werden. Inzake informatievoorziening moet ook de studieleidraad vermeld worden, een goed uitgewerkt instrument dat bachelorstudenten per opleidingsonderdeel informeert over doelstellingen, voorkennis, cursusmateriaal, evaluatievormen e.d. De studenten worden, naar de mening van de commissie, in het begin van de bachelor wel erg in de watten gelegd (mede door het trimestersysteem) en ze zijn schoolser dan elders, maar op het eind van de rit zijn ze autonoom.

De buitenlandse studenten van de Master of Management hebben geen noemenswaardige klachten over de logistieke en administratieve ondersteuning. Om wegwijs te raken op en buiten de campus kunnen ze ook een beroep doen op een netwerk van student buddies.

Algemene conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens voldoende voor de Master of Management en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITSZORG

Beschrijving

Het kwaliteitsbeleid in de opleidingen krijgt gestalte via verschillende organen. De belangrijkste input komt van mondelinge evaluaties en elektronische bevestigingen. In de eerste weken van elke onderwijsperiode komt een evaluatiecommissie samen. Deze bestaat uit de vice-decaan onderwijs, verantwoordelijken van de opleidingsonderdelen, studentenvertegenwoordigers, de ombuds en een onderwijskundige, eventueel aangevuld met een lid van het Onderwijs Management Team (zie *infra*). Het doel van de evaluatiecommissie is voornamelijk de procesbewaking van het lopende onderwijs en de voorbije examens. De evaluatiecommissie wordt per studiejaar en per onderwijsperiode samengesteld.

Na afloop van een onderwijsperiode worden er systematisch elektronische studentenenquêtes afgenomen om het onderwijs te evalueren. Elk opleidingsonderdeel wordt zo minstens om de drie jaar elektronisch geëvalueerd. Naast een reeks standaardvragen kunnen hierin ook optionele rubrieken ingevoegd worden teneinde de bevestiging beter te laten aansluiten bij een specifiek opleidingsonderdeel.

Met de resultaten uit de bevestigingen en evaluatievergaderingen beschikken de OMT's over de nodige gegevens om verbeterprocessen in het onderwijs op te starten en op te volgen. Het OMT bereidt curriculumwijzigingen

voor, volgt de praktische organisatie van het curriculum (inclusief examens) en staat in voor de dagdagelijkse opvolging en bewaking van de kwaliteit van de opleidingsonderdelen en de opleiding. De masteropleidingen TEW en Management worden vertegenwoordigd door één OMT. Hierin zetelen 7 leden (alle met een onderwijsopdracht in de opleiding), met toevoeging van de vice-decaan onderwijs en een vast staf lid onderwijs. Desgevallend kunnen onderwijskundigen en/of vertegenwoordigers van de studenten uitgenodigd worden.

Facet 5.1 Evaluatie van de resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie van de resultaten' van alle opleidingen als voldoende.

De visitatiecommissie beschouwt het gevoerde kwaliteitsbeleid in de opleidingen als adequaat. Via verschillende instrumenten worden de opleidingen periodiek geëvalueerd, aan de hand van toetsbare streefdoelen. Er is een degelijk bevragingssysteem in voege, met een aanvaardbare responsgraad van 50 à 60 procent. De commissie zou wel toejuichen dat de studenten enquêtes op frequentere basis georganiseerd worden. Ook worden hier alleen de opleidingsonderdelen geëvalueerd, en niet het curriculum als geheel. Daartegenover staan wel de evaluatievergaderingen, die veel korter op de bal spelen en ook ruimte laten voor 'algemene' opmerkingen. Echter, in het algemeen ligt bij de evaluatie van de bevragingen het accent op het oplossen van korte termijn problemen en niet op curriculum verbetering c.q. modernisering.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet 'maatregelen tot verbetering' van alle opleidingen als voldoende.

Er is terdege rekening gehouden met de bevindingen en oordelen van de vorige visitatiecommissie. Het zelfevaluatierapport dat naar aanleiding van de visitatie werd opgesteld is van een behoorlijke kwaliteit. De commissie waardeert ook het vermogen tot zelfkritiek van de opleidingen; zowel uit de zelfstudie als uit de gesprekken is gebleken dat ze zich goed bewust zijn van de meeste pijnpunten.

De commissie is van oordeel dat ook de interne evaluaties in voldoende mate tot verbetermaatregelen bijdragen. Met name de evaluatievergaderingen laten een snelle bijsturing toe. Dit wordt ook zo door de studenten

ervaren: ze zien dat hun aanbevelingen aan de studentenvertegenwoordiger in concrete maatregelen worden omgezet. Weliswaar gaat dit vaak meer over praktische aspecten van het onderwijs, op het niveau van de opleidingsonderdelen. De zelfstudie van de opleidingen geeft zelf aan dat de evaluatie niet enkel mag dienen om te 'controleren' en gebreken van het onderwijs vast te stellen, maar ook moet sturen. De visitatiecommissie vindt dit een goede attitude, maar ziet ze nog niet weerspiegeld in het kwaliteitsbeleid. Ze beveelt aan om in de enquêtes niet enkel (bij negatieve scores) te 'sanctioneren', maar ook good practices in de verf te zetten zodat andere docenten erdoor gestimuleerd kunnen worden.

Facet 5.3 Betrokkenheid studenten, medewerkers, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'betrokkenheid van studenten, medewerkers, alumni en het beroepenveld' van de opleidingen als voldoende.

Alle geledingen van het personeel zijn in de organen van kwaliteitszorg vertegenwoordigd. Studenten hebben een vertegenwoordiging in de evaluatiecommissies en kunnen ook uitgenodigd worden voor de OMT vergaderingen. In de evaluatiecommissies wordt in een open sfeer met de docenten overlegd.

Oud-studenten van de opleidingen kunnen zich aansluiten bij de alumnivereniging Liekos. Deze werking dient – volgens de faculteit zelf – op een nieuwe leest geschoeid te worden. Uit een externe (uitbestede) bevraging is bijvoorbeeld gebleken dat de meeste alumni zich weinig betrokken voelen bij de opleidingen, maar wel die wens uitspreken. Ook blijven de activiteiten van de alumnivereniging beperkt tot meer informele bijeenkomsten. Formeel zijn oud-studenten niet betrokken bij de ontwikkeling van de curricula. Een goede aanzet hiertoe zijn wel enkele recent georganiseerde alumnibevragingen over loopbaanverloop en imago van de faculteit.

Naar aanleiding van de vorige visitatie werd een externe adviescommissie opgericht waarin ook afgevaardigden uit werkgeversorganisaties zetelden. Deze commissie kwam de voorbije jaren regelmatig samen. De faculteit heeft de ambitie om ze op korte termijn te laten overgaan in aparte externe adviesgroepen voor de opleidingen TEW en Management. Deze raad zou twee keer per jaar samenkomen. De commissie waardeert deze betrokkenheid van het beroepenveld bij de kwaliteitszorg.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Master of Management en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerd niveau' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat alle opleidingen hun respectieve doelstellingen voldoende realiseren. Op basis van de gesprekken met de bachelorstudenten, het studiemateriaal en de examenvragen concludeert de commissie dat de bachelor een degelijke opleiding is die de studenten adequaat voorbereidt op de doorstroom naar de master. Niettemin blijven er enige aandachtspunten. In het bijzonder moeten – zoals in *Onderwerp 2 aan bod gekomen* – de academische vaardigheden in het bachelorprogramma aangescherpt worden.

Op basis van de gesprekken met masterstudenten, inzage in het studiemateriaal, examenvragen en masterproeven, vindt de commissie de afgestudeerden adequaat voorbereid op de instap in het werkveld. Desgevallend kan aanbevolen worden de assertiviteit van de studenten – die niet altijd tot uiting kwam in de gesprekken – meer te stimuleren. Globaal vinden de oud-studenten evenwel goed hun weg op de arbeidsmarkt en zijn ze tevreden over hun loopbaanontwikkeling. Een interne alumnibevraging geeft aan dat de afgestudeerden vooral in een productie- of commerciële omgeving dan wel in de dienstensector terecht komen. De sectorkeuze blijkt ook sterk afhankelijk van de afstudeerrichting.

Gemiddeld zijn jaarlijks 12 à 13 TEW-studenten de voorbije vijf jaren op Erasmus-uitwisseling gegaan. Hiermee blijft er een onevenwicht van meer inkomende dan uitgaande studenten. Uit gesprekken met de studenten is gebleken dat een moeilijke aansluiting op het programma van de partner-universiteit vaak een hinderpaal vormt om op uitwisseling te gaan. De commissie vraagt om de studenten hierin beter te ondersteunen.

In de Master of Management komt internationalisering mooi tot uiting, doordat studenten van verschillende nationaliteiten tot samenwerking en interactie komen. De commissie waardeert dat 'klikjesvorming' tegeengegaan wordt. Er moet dan wel bewaakt worden dat de buitenlandse instroom niet te homogeen blijft, maar over meer nationaliteiten gespreid.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'onderwijsrendement' van alle opleidingen als voldoende.

In het ZER zijn geen expliciete streefcijfers geformuleerd inzake slaagpercentages van de studenten. Wel is er per opleidingsjaar (vanaf 2005–2006) nagegaan hoeveel studenten minimum 3/4 van de opgenomen studiepunten behaalden. Voor generatiestudenten ligt dit tussen 44 en 57 procent, terwijl de volledige populatie eerste bachelorstudenten iets beter scoort met cijfers tussen 49 en 60 procent. In de tweede bachelorjaar is er een gevoelige stijging en vallen tussen 72 en 92 procent van de studenten in de voornoemde categorie.

In het derde bachelorjaar valt op dat veel studenten, die voorheen het modeltraject volgden, hier minder dan 53 studiepunten opnemen. De laatste jaren tekent zich zelfs een trend af dat een meerderheid van de derde bachelorstudenten 'deeltijds' studeert. Volgens de opleiding komt dit doordat deze studenten ook al opleidingsonderdelen opnemen in de master. Derde bachelorstudenten die wel meer dan 53 studiepunten opnemen behalen, volgens de hierboven aangehaalde categorieën, een hoog rendement. In 2010–2011 bedroeg dit zelfs 96 procent. Wanneer alle studenten die opleidingsonderdelen opnemen in het derde bachelorjaar samengenomen worden, dalen de rendementscijfers tot ongeveer 70 procent. Gemiddeld behaalt 72 procent van de TEW-studenten het bachelor-diploma in (maximaal) drie jaar. Een significante groep (22 procent) doet er één jaar langer over. Nog eens bijna 7 procent heeft er vijf of zelfs zes jaar voor nodig.

In 2007–2008, het startjaar van de master TEW, behaalden alle afgestudeerden hun diploma in één studiejaar. In 2008–2009 steeg de gemiddelde studieduur tot 1,3 jaar. Ook de twee volgende academiejaren is dit cijfer blijven stijgen, tot gemiddeld 1,71 jaar in 2010–2011. Het aantal studenten dat het masterdiploma in één jaar behaalt bedraagt gemiddeld 69 procent. Dat betekent dat zowat één op de drie studenten er minimaal twee jaar over doet. Het zelfevaluatie-rapport heeft overigens een verklaring voor deze studievertraging: het betreft hier meestal studenten die opleidingsonderdelen uit het derde bachelorjaar combineren met opleidingsonderdelen uit de master, en op die manier gedurende twee opeenvolgende jaren ingeschreven zijn in de masteropleiding.

De Master of Management had in 2010–2011 een gemiddelde studieduur van 1,67 jaar. In de periode 2007–2008 tot 2009–2010 behaalde gemiddeld 74 procent van de studenten hun masterdiploma in één jaar. Nog eens 22 procent deed er twee jaar over, en 4 procent drie jaar.

Het zelfevaluatie-rapport onderlijnt dat voor beide masteropleidingen het verlagen van de gemiddelde studieduur en het verhogen van de studie-efficiëntie een streefdoel is. De commissie onderschrijft dit streven. Ze constateert dat de rendementen in zijn algemeenheid aan de lage kant zijn. Dit staat in contrast met de aandacht en zorgvuldigheid waarmee studenten begeleid worden. De commissie zou verwachten dat de kleinschaligheid en de intensieve begeleiding van de studenten een hoger rendement zou genereren.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Master of Management en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

INTEGRAAL OORDEEL VAN DE VISITATIECOMMISSIE

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Bachelor Toegepaste Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master Toegepaste Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master of Management voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN HET VERBETERPERSPECTIEF

Doelstellingen

- Formuleer de doelstellingen van de opleidingen wat minder detaillistisch;
- Benadruk meer de internationale dimensie in de doelstellingen en stel de doelstellingen zelf meer af op internationale benchmarks.

Programma

- Beschouw de competentiematrices niet als een eindpunt maar als een aanleiding tot collectieve reflectie en opbouw van leerlijnen en verbetering van curriculum;
- Breng (los van de Erasmus-uitwisselingen) meer internationale dimensie in het curriculum;
- Breng studenten meer in aanraking met het bedrijfsleven;
- Stimuleer de innovatie van het onderwijs sterker door integrale projecten op te zetten en dit niet aan de individuele docent over te laten;
- Bewaak dat de examens voldoende naar vaardigheden van de studenten peilen;
- Besteed meer aandacht aan een overkoepelend toetsbeleid;
- Leg, zonder de intensieve studiebegeleiding te veronachtzamen, meer nadruk op zelfwerkzaamheid bij de studenten;
- Stel tegenover de zelfwerkzaamheid van studenten méér feedback.

Personeel

- Ga verder met de versterking van de onderzoekscultuur in het personeelsbeleid;
- Tracht het aanbod rond onderwijsprofessionalisering meer op het niveau van de opleidingen zelf te situeren.

Voorzieningen

- Verhoog het aanbod van informaticavoorzieningen.

Interne kwaliteitszorg

- Stem de interne kwaliteitszorg niet te exclusief af op het controleren en oplossen van praktische problemen, maar ook als een middel om de opleidingen als geheel te 'sturen';
- Versterk de betrokkenheid van de alumni bij de opleidingen.

Resultaten

- Stimuleer de assertiviteit van de studenten;
- Geef meer ondersteuning en stimulans aan de studenten om op Erasmus-uitwisseling te gaan.

* specifiek voor de bachelor

Programma

- Integreer de aandacht voor onderzoek in een grootschaliger project, desgevallend in de vorm van een bachelorproef;
- Besteed meer aandacht aan statistische methodologie;
- Integreer meer recente stromingen van het wetenschapsgebied in het curriculum;
- Laat bedrijfseconomie in een vroegere fase van het curriculum nadrukkelijk aan bod komen;
- Creëer meer keuzemogelijkheden in het eerste semester van de derde bachelor.

*** specifiek voor de beide masteropleidingen**

Doelstellingen

Profileer de beide masteropleidingen sterker van elkaar.

Programma

- Reflecteer over de relevantie van de overkoepelende opleidingsonderdelen;
- Streef naar minder omvangrijke masterproeven;
- Integreer meer kwantitatieve en kwalitatieve methodologie in de masterproeven, en voorzie dat de begeleiders hierin voldoende geschoold zijn;
- Herdefinieer de inbreng van het externe jurylid bij de masterproef.

Resultaten

- Onderzoek en remedieer de studievertraging.

*** specifiek voor de Master of Management**

Programma

- Overweeg de afstudeerrichting 'Corporate Finance' weer op te vissen;
- Leg concept, criteria en beoordeling van het examengebeuren explicie-ter uit aan de internationale studenten;
- Informeer de studenten bijkomend over de meer technische aspecten bij het schrijven van de masterproef;
- Bewaak dat de buitenlandse instroom niet te homogeen wordt, maar voldoende over verschillende nationaliteiten gespreid.

VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL

Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen
Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen/
Master in Management Science

WOORD VOORAF

Dit deelrapport behandelt de Bachelor en Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen (verder TEW genoemd) en de Master in Management Science (verder de MMS genoemd) aan de Vrije Universiteit Brussel. De visitatiecommissie-cluster TEW (verder de commissie genoemd) bezocht de opleidingen van 20 tot en met 22 december 2011. Conform haar opdracht geeft de commissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de commissie in het kader van de verbeterfunctie van de kwaliteitszorg aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

De beoordeling van de onderwerpen is, conform de vereisten, gebeurd aan de hand van de facetten en bijbehorende beoordelingscriteria uit het VLIR/VLHORA beoordelingskader dat is afgestemd op de accreditatievereisten. De commissie heeft zich bij haar oordelen gebaseerd op de in het zelfevaluatie-rapport ter beschikking gestelde informatie. Deze informatie werd tijdens het bezoek aan de opleidingen aangevuld door gesprekken met het betrokken faculteitsbestuur, de opleidingsverantwoordelijken, lesgevers, studenten en alumni. Ten slotte nam de commissie kennis van studiemateriaal, examenopgaven en masterproeven.

De economische opleidingen van de VUB vinden hun oorsprong in deze van de Université Libre de Bruxelles (verder ULB), de moederuniversiteit van de VUB. Sinds 1970 is de laatste een autonome instelling. Tot aan de Bolognahervorming was de opleiding TEW opgedeeld in een tweejarige kandidatuur en een tweejarige licentie. Vanaf 2004–2005 werd de opleiding hervormd tot een driejarige bachelor (180 ECTS) en een eenjarige master (60 ECTS). Van beide bestaat tevens een variant voor werkstudenten in avondonderwijs. Deze varianten omvatten een identiek programma als de reguliere bachelor- en masteropleiding. De oordelen van de commissie hebben steeds op alle varianten betrekking.

Het programma Master in Management Science is een Engelstalig equivalent van de masteropleiding TEW. Deze opleiding wordt georganiseerd sinds het academiejaar 2008–2009. Het tweejarige programma valt onder de governance-structuur van de VUB, maar vertoont inhoudelijk wel een sterke input van de Franstalige zusteruniversiteit ULB. Zowat 1/3 van de verplichte opleidingsonderdelen wordt gedoceerd door ULB-professoren.

Alle gevisiteerde opleidingen worden georganiseerd binnen de Faculteit Economische, Sociale en Politieke Wetenschappen & Solvay Business School (verder ES genoemd).

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

De opleidingen beogen de studenten academische reflexen aan te leren alsook bij te dragen tot hun brede maatschappelijke kijk op economische problemen. De verwevenheid van de economische probleemstelling met zowat alle geledingen van het maatschappelijk bestel leidt tot een bijzonder brede waaier van kennisgebieden en vaardigheden die voor de studenten TEW worden opengesteld. De studenten moeten via deze brede opleiding de concepten en de toepassingskracht verwerven waarop ze in de zeer verscheiden beroepsmogelijkheden kunnen voortbouwen.

Het zelfevaluatie rapport formuleert voor alle drie de opleidingen een reeks vakoverschrijdende en domeinspecifieke doelstellingen. Er zijn doelstellingen met betrekking tot 'kennis', 'vaardigheden' en 'attitudes'.

Bachelor TEW

Inzake eindtermen dient de afgestudeerde bachelor TEW aan de volgende eisen te voldoen:

- 1 zich reeds een brede basiskennis in zijn vakgebied hebben eigengemaakt en over de attitude te beschikken om zich permanent te blijven vormen, teneinde op de hoogte te blijven van de recente ontwikkelingen;
- 2 over de kennis, vaardigheden en attitudes beschikken om een diversiteit van beroepen te kunnen uitoefenen of zich verder te specialiseren;
- 3 de attitude en een ruim probleemoplossend vermogen ontwikkeld hebben om op een wetenschappelijk professionele wijze te werken.

Master TEW

De afgestudeerde master dient te beschikken over een gedegen kennis van de economische theorie en haar toepassingen. In meer specifieke zin beoogt de opleiding een afgestudeerde voort te brengen die:

- 1 in staat is om economische problemen te herleiden tot onderzoekbare vragen en deze vragen op wetenschappelijke wijze kan onderzoeken en de beleidsmatige consequenties van de bevindingen kan aangeven. Hij/zij kan zelfstandig economische data verzamelen, bewerken en deze met verschillende technieken analyseren en interpreteren;
- 2 beschikt over kennis en inzicht in het economisch systeem en in de rol van markten, instituties, ondernemingen en individuen daarbij;
- 3 kennis heeft van en inzicht heeft in de aanverwante wetenschappen en in staat is om het economisch perspectief tegenover andere (sociaal-)wetenschappelijke benaderingen te plaatsen;

- 4 in staat is om zijn/haar economische en algemene kennis te vertalen naar een specifiek probleem, en uitgaande van die kennis waar nodig nieuwe oplossingen te ontwikkelen en daardoor die kennis verder uit te breiden. Bij het zelf formuleren en oplossen van problemen moet hij/zij onder andere rekening houden met elementen als onzekerheid, informatiekosten, systeeminteractie en ethische implicaties;
- 5 in staat is om zijn/haar bevindingen op een adequate manier mondeling en schriftelijk te presenteren en de beleidsmatige consequenties van de bevindingen te formuleren. Hij/zij moet op adequate wijze een mondelinge presentatie kunnen verzorgen en een wetenschappelijk verslag schrijven. De afgestudeerde moet vlot kunnen communiceren in verschillende talen (Nederlands, Engels en Frans);
- 6 een zelfstandige bijdrage kan leveren aan de voorbereiding of de ontwikkeling van een ondernemingsstrategie. Hij/zij kan een probleemstelling kritisch onderzoeken en voert dus niet zonder meer opdrachten uit of past niet blindelings voorgerekauwde recepten toe;
- 7 leiding kan geven aan de uitvoering van een of enkele bedrijfskundige processen en waar of wanneer nodig beoordelen dat interne of externe expertise te hulp moet worden geroepen. Hij/zij moet ondergeschikten, medewerkers en leidinggevenden de aard van specifieke bedrijfskundige problemen verduidelijken en hen stimuleren tot meedenken, tot het verzamelen van gegevens en tot het voorstellen van (deel)oplossingen;
- 8 in staat is om individueel of samen met anderen een eigen onderneming op te starten, en daarbij rekening te houden met onder andere de bedrijfseconomische, organisatorische, commerciële en juridische voorwaarden en regels;
- 9 kan anticiperen op veranderingen in de marktomgeving en op organisatorische problemen in of rond de onderneming en zo nodig oplossingen voorstellen;
- 10 door literatuurstudie en permanente vorming zijn/haar kennis kan op peil houden van methoden en toepassingsmogelijkheden op één of meer onderdelen van de economie;
- 11 voorbereid zijn op een brede waaier van loopbaanmogelijkheden in de financieel-administratieve afdelingen, studiediensten en commerciële netten van bedrijven en andere organisaties.

Master in Management Science

De doelstellingen en eindtermen van de MMS zijn grotendeels gelijklopend aan deze van de master in de TEW, al worden in de MMS – gelet op het verschil in duurtijd – bepaalde doelstellingen verder uitgediept en/of worden

er andere accenten gelegd. Qua verschillen in doelstellingen kan in de verf worden gezet dat in de MMS:

- meer dan in de master TEW wordt ingezet op taalvaardigheid – en dan met name de kennis van het Engels (zowel actief als passief);
- door het internationale karakter van het studentencorps de sociale vaardigheden extra worden aangescherpt. De studenten moeten leren samenwerken met studenten met een andere culturele achtergrond. Zij dienen ook hun weg te vinden aan twee universiteiten, die sowieso een andere cultuur hebben en anders georganiseerd zijn;
- de studenten middels een verplichte stage beter worden voorbereid op het werken binnen en met bedrijven en andere organisaties;
- meer dan in de master TEW wordt ingegaan op de internationale dimensie van het economisch gebeuren. Meer specifiek nog is geopteerd voor een Europese focus en dit ook vanuit een economisch-institutionele invalshoek. Er is echter ook aandacht voor de specificiteit van multinationals;
- meer aandacht is voor multidisciplinaire aspecten, daar waar in de opleiding TEW de aandacht voor het multi-disciplinaire zich vooral situeert op bachelorniveau.

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie heeft de doelstellingen, eindtermen en competenties voor alle opleidingen bestudeerd en heeft deze verder laten toelichten tijdens de gesprekken. Ze heeft zodoende vast kunnen stellen dat de doelstellingen van alle opleidingen stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet. Voor de bacheloropleiding geldt dat de doelstellingen in voldoende mate gericht zijn op de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties. Beide masteropleidingen zijn volgens de commissie voldoende gericht op de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties op een gevorderd niveau.

De commissie ziet evenwel ook ruimte voor verbetering. De geformuleerde doelstellingen blijven bij alle opleidingen redelijk vaag en abstract. Er is een grote overlapping van dezelfde doelstellingen over de drie opleidingen heen. Aanbevolen wordt de specificiteit van elke opleiding daarom sterker te benadrukken. Gelet op de internationale ontwikkelingen is het in ieder geval aangewezen een duidelijke finaliteit in de bachelordoelelstellingen na

te streven. De kans neemt dan toe dat studenten een masteropleiding elders in Vlaanderen (of daarbuiten) overwegen indien ze de bacheloropleiding als een afgerond geheel ervaren. De commissie is zich er overigens van bewust dat er geen formele beletselen zijn om buiten de VUB een masteropleiding te volgen.

Verder valt de commissie op dat elke opleiding een aantal eindtermen formuleert, zonder op een heldere manier aan te geven hoe deze aansluiten op of verwijzen naar specifieke doelstellingen. Gevraagd wordt de eindtermen verder uit te werken zodat die link wel duidelijk wordt.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'domeinspecifieke eisen' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie acht de doelstellingen van alle opleidingen conform haar eigen referentiekader. Ze sluiten op adequate wijze aan bij de wensen en behoeften van het beroepenveld. Ook is er voldoende afstemming op de eisen die gesteld worden door (buitenlandse) vakgenoten.

Mede door de erfenis van de (stopgezette) opleiding Economische Wetenschappen aan de VUB hebben de gevisiteerde TEW opleidingen een sterk (bedrijfs)economisch profiel behouden. De keuze voor een stevige academische basisvorming is bewust gemaakt, al benadrukken de opleidingsverantwoordelijken dat dit – met name in de master TEW – al enigszins 'gecompenseerd' werd door meer inbreng van bedrijfskunde. De commissie respecteert de gekozen profilering, maar raadt wel aan zich inzake domeinspecifieke eisen meer op de internationale wetenschapsbeoefening te richten. Qua internationale benchmarking staan de opleidingen nog niet erg ver.

De masteropleidingen TEW en MMS vertonen op inhoudelijk/curriculair vlak een duidelijk aparte oriëntatie. De commissie vindt die accentverschillen nog niet genoeg weerspiegeld in hun respectieve doelstellingen. Ze beveelt daarom aan de opleidingen TEW en MMS onderling meer onderscheidend te profileren. Voor de opleidingen TEW geldt dat ze onrechtstreeks getroffen worden door het negatieve imago dat rond de stad Brussel hangt – een universiteitsbreed probleem. De commissie beveelt aan om juist de troeven van Brussel – als Europese hoofdstad en internationaal, multicultureel knooppunt – veel sterker uit te spelen. Met name voor de buitenlandse studenten van MMS (die een positiever beeld van

Brussel hebben) blijkt dit reeds een niet te verwaarlozen aantrekkingspool. Ten slotte kan, gegeven de inhoudelijkheid van de Engelstalige master, overwogen worden de benaming MMS te herzien.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als voldoende voor de Master in Management Science en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Bachelor TEW

Het bachelorprogramma omvat 180 studiepunten. Het eerste bachelorjaar bestaat enkel uit plicht-opleidingsonderdelen en is dus voor iedereen gemeenschappelijk. In het tweede bachelorjaar volgen de studenten voor 6 ECTS aan keuze-opleidingsonderdelen. Ze kiezen hiervoor twee (uit een totaal van vier) taal-opleidingsonderdelen.

In het derde bachelorjaar staat de student voor een keuze. Hij kan nog steeds een generiek programma volgen met alleen verplichte opleidingsonderdelen. De student kan evenwel ook opteren voor een beperkt gemeenschappelijk programma van 36 studiepunten. De 24 overige studiepunten worden dan opgevuld door de keuze van één van de volgende minoren:

- Politieke Wetenschappen
- Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen
- Sociologie
- Rechten
- Management en beleid van de gezondheidszorg

Master TEW

De master in de TEW is een éénjarige opleiding die 60 studiepunten omvat. Het programma telt drie verplichte opleidingsonderdelen, samen goed voor 18 ECTS: 'Jaarrekeninganalyse en auditing', 'Operationeel beheer en logistiek' en 'Organisatieleer'. Studenten kiezen voorts één major uit een geheel van drie:

- Accountancy & Finance
- Marketing en management
- Economische analyse

Per major selecteren de studenten drie opleidingsonderdelen van samen 18 ECTS. Voorts wordt er één opleidingsonderdeel (6 ECTS) rond 'onderzoeksvaardigheden bij masterproef' gekozen, in principe uit een totaal van vier. Een masterproef ter waarde van 18 studiepunten bekroont de opleiding.

Master in Management Science

De Master in Management Science is een tweejarige opleiding die 120 studiepunten omvat. Het eerste semester van het eerste jaar probeert studenten bewust te maken van en vertrouwd met de hedendaagse Europese/internationale/geglobaliseerde economische omgeving. Het tweede semester gaat dieper in op management en business. Het programma culmineert in het tweede jaar, dat als focus heeft 'doing business in an international context'.

Het eerste masterjaar telt alleen verplichte opleidingsonderdelen. Ze zijn in twee vakdomeinen geclusterd, 'International Context' en 'Business', die respectievelijk in het eerste en tweede semester geprogrammeerd staan. Het eerste semester wordt gedoceerd op de VUB-campus, het tweede semester aan de ULB. Een uitzondering vormt het opleidingsonderdeel 'Paper', dat de semesters overschrijdt en alleen aan de VUB plaatsvindt.

In het tweede jaar zijn er, afgezien van het 'Internship' (9 ECTS) en de masterproef (18 ECTS), maar twee verplichte opleidingsonderdelen en kunnen studenten hun curriculum personaliseren. Concreet kunnen zij drie opleidingsonderdelen kiezen uit een lijst van acht in een 'international profile' en hebben zij ook één 'major elective' als vrijheidsgraad.

Facet 2.1 Relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'relatie tussen de doelstellingen en de inhoud' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is globaal van oordeel dat alle programma's in voldoende mate hun respectieve leerdoelen concretiseren. Het niveau en de inhoud van de opleidingsonderdelen zijn adequaat. De curricula zijn over het algemeen weliswaar weinig vernieuwend van karakter, maar zonder meer degelijk.

Alle opleidingen hebben een concordantiematrix gemaakt waarbij elk opleidingsonderdeel gekoppeld wordt aan (in principe maximaal zes) doelstellingen. Hiervan zijn rekenkundige gemiddeldes gemaakt zodat per opleidingsjaar een percentage bekomen wordt dat uitdrukt hoeveel aandacht aan elke doelstelling besteed wordt. De commissie waardeert deze inspanning maar stelt zich vragen bij de wetenschappelijke correctheid en relevantie van de analyse. Doordat elke docent maximaal zes doelstellingen per opleidingsonderdeel mag aankruisen bekomt men per definitie een partieel beeld. Los daarvan ontbreekt er ook een echte zelfreflectie naar aanleiding van de concordantiematrix.

De bacheloropleiding heeft een bedrijfseconomische focus met een zeer degelijke basis aan wiskundige en statistische vorming. De commissie beveelt wel aan een vakoverschrijdende leerlijn rond 'onderzoeksvaardigheden' – al dan niet culminerend in één overkoepelend opleidingsonderdeel, bijvoorbeeld een bachelorproef – te creëren (zie ook facet 2.2).

Het derde bachelorjaar omvat naast een generiek TEW-programma ook de mogelijkheid tot het volgen van een minor voor 24 studiepunten. Inhoudelijk liggen de minoren vrij ver van het domein van de economie, hetgeen resulteert in een zeer lage interesse bij de TEW-studenten. In de praktijk worden de minoren nauwelijks gevolgd. De commissie vraagt derhalve de relevantie van het huidige pakket minoren onder de loep te nemen.

In de master TEW wordt er, naast een aantal verplichte algemene opleidingsonderdelen, verdieping geboden via een beperkt aantal keuzemajors. In de master TEW ligt er, met name via de keuzemajors, meer nadruk op bedrijfskundige aspecten. De commissie heeft echter vraagtekens bij de 18 ECTS verplichte algemene vakken, die feitelijk ook in de bachelorfase

hadden kunnen thuishoren, waardoor er thans slechts 18 ECTS verdiepende vakken in de keuzemajor kunnen worden gevolgd.

De commissie waardeert de opzet en multidisciplinaire aanpak van de MMS, maar vindt dat de integratie-oefening nog verder mag gaan. Er dient voor gewaakt te worden dat de opleiding – vooral in het eerste jaar – geen verzameling van losse vakken wordt. De door het opleidingsmanagement belangrijk geachte doelstelling aandacht te leren houden voor het multidisciplinair karakter van vele economische en bedrijfsproblemen kan verstevigd worden door bijvoorbeeld het invoeren van een afzonderlijk opleidingsonderdeel dat hierop betrekking heeft.

Inzake internationalisering kunnen studenten TEW zowel gedurende het derde bachelorjaar als in het eerste semester van het masterjaar op Erasmusuitwisseling gaan. Hiervoor zijn 21 bilaterale contracten binnen Europa afgesloten en één contract met de Franstalige zusteruniversiteit ULB. Uitwisseling op het bachelorniveau blijft evenwel lastig te programmeren zonder studievertraging voor studenten. Inzake internationale dimensie scoort vooral de MMS goed: het studentenpubliek is zeer internationaal, het programma legt een duidelijke focus op Europa en multi-nationale ondernemingen, en studenten hebben de mogelijkheid hun stage in het buitenland te doen.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat er in alle opleidingen voldoende aandacht naar kennisontwikkeling gaat. De aansluiting bij recente ontwikkelingen in het wetenschapsgebied is aan de maat, al merkt de commissie op dat bepaalde bachelor-opleidingsonderdelen verwijzen naar een soms sterk verouderde druk van de verplichte literatuur. De lijst zou gecheckt en vernieuwd dienen te worden.

De opleidingen TEW zijn slechts in beperkte mate professioneel gericht. Dit is een bewuste keuze. Deze opleidingen zijn van mening dat interactie met het professionele veld weliswaar kruisbestuivend kan werken, maar dat dergelijke interactie strikt ten dienste moet staan van het academisch onderwijs. Wel hebben verschillende professoren praktijkervaring en wor-

den bij heel wat opleidingsonderdelen gastcolleges verzorgd door mensen uit het professionele veld. Bij de MMS is de werklevenservaring nadrukkelijker aanwezig, door een verplichte stage van 9 ECTS in het programma.

Onderzoeksattitude en -vaardigheden komen volgens de commissie in alle opleidingen voldoende aan bod. Het aansporen tot een kritische ingesteldheid vormt overal een belangrijke component. De commissie waardeert deze antidogmatische houding en heeft vastgesteld dat ze door veel docenten ter harte genomen wordt. Een aantal opleidingsonderdelen uit de bachelor legt ook een link met het onderzoek. In 'Algemene Economie II' moeten eerste bachelorstudenten gepubliceerd onderzoek over specifieke onderwerpen lokaliseren en interpreteren. Daarnaast vindt in de bachelor een gedegen statistische vorming plaats, waardoor studenten reeds in een vroege fase met kwantitatieve methodologie in aanraking komen. Niettemin mist de commissie in de bachelor nog een groter project, vakoverschrijdend, waarin studenten in teamverband hun onderzoeksvaardigheden kunnen aanscherpen. Dit kan desgevallend uitmonden in een volwaardige bachelorproef. De bestaande 'Onderzoekspaper' in het derde bachelorjaar vindt de commissie een mogelijke eerste aanzet tot het schrijven van wetenschappelijke papers, maar strikt inhoudelijk is het resultaat van beperkt niveau.

In de masteropleidingen is de onderzoeksgebondenheid explicieter, met name bij de masterproef. De keuzemajors bij TEW sluiten daarenboven aan bij onderzoeksspecialisaties van de verschillende vakgroepen. Bij 'Marktonderzoek', een keuzeopleidingsonderdeel in de master TEW, worden studenten van a tot z betrokken bij een groot onderzoeksproject. Studenten van de MMS schrijven naast de masterproef ook een onderzoekspaper, die de commissie van goede kwaliteit acht.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'samenhang van het programma' van de bachelor- en masteropleidingen TEW als voldoende en van de opleiding MMS als goed.

De commissie is van mening dat alle opleidingen een adequate inhoudelijke samenhang vertonen. Er wordt vanaf het eerste bachelorjaar een stevige basis aan wiskunde en statistiek gelegd, die progressief opgebouwd wordt. Wel adviseert de commissie de noodzakelijkheid van alle cursussen in de bachelor kritisch te bekijken. Een opleidingsonderdeel rond de thematiek van merk- en marketingcommunicatiemanagement kan ook

in de master thuishoren. De drie verplichte opleidingsonderdelen van de master kunnen op hun beurt perfect in de bachelor geprogrammeerd worden. Meer algemeen vraagt de commissie om bachelor en master als duidelijke gedifferentieerde gehelen te zien en niet van een automatische doorstroom uit te gaan.

Alle opleidingen kenmerken zich door een relatief geringe keuzevrijheid. Uit de gesprekken met de studenten is gebleken dat de meningen hierover verdeeld zijn. Uit de e-subenquête 'Opleidingsprogramma' (zie *Onderwerp 5*) blijkt evenwel dat 1/3 van de bachelorstudenten het aanbod van keuzeopleidingsonderdelen 'slecht' tot 'zeer slecht' vindt. De commissie acht het derhalve aangewezen om een 'flexruimte' vrij te maken, bijvoorbeeld in het eerste semester van de derde bachelor, die eventueel ook voor internationale uitwisseling kan gebruikt worden.

Masterstudenten TEW hebben via het systeem van de majors een grotere gelegenheid tot keuze. Deze keuzemajors zijn coherente pakketten die telkens door één vakgroep in het bijzonder gestuurd worden. In de praktijk echter is het spectrum niet zo breed. Van de drie keuzemajors wordt immers vooral 'Accountancy & Finance' gekozen en blijkt 'Economische analyse' nagenoeg geen studenten aan te spreken. De commissie beveelt aan te onderzoeken of er onder studenten ook behoefte bestaat aan mogelijke andere majors en die indien mogelijk aan te bieden.

Wat de MMS betreft prijst de commissie de samenhang in termen van de relevantie van de gekozen opleidingsonderdelen voor de gekozen profilering. Weliswaar mist de commissie – zoals in *facet 2.1* al aangehaald – een integratie-opleidingsonderdeel waarin een soort kruisbestuiving van diverse thema's kan plaatsvinden. De masterproef vervult die taak voorts niet, daar de keuze van de masterproefonderwerpen zeer vrij is. Uit de gesprekken is voorts gebleken dat de samenwerking met de ULB in het eerste jaar nog niet helemaal vlot liep, vooral op vlak van communicatie. Die toestand lijkt ondertussen gebeterd en de commissie vertrouwt erop dat dit zich zal stabiliseren.

De bachelor- en masteropleidingen TEW worden ook in avondonderwijs (voor werkstudenten) aangeboden. De commissie waardeert dat het hier om een volwaardig programma gaat dat geen beroep hoeft te doen op zelfstudiepakketten of verkorte lessen. De organisatie ervan gebeurt met veel zin voor flexibiliteit ten gunste van de werkstudent.

Facet 2.4 Studieomvang

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten. De masteropleidingen TEW en Management Science omvatten elk respectievelijk 60 en 120 studiepunten. Alle opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat de opleidingen op adequate wijze de studietijd bewaken. Ze maken daarvoor gebruik van de op centraal niveau georganiseerde e-valuaties (zie *Onderwerp 5*). Studenten geven hierin per opleidingsonderdeel aan of hun studietijdervaring al dan niet afwijkt van het aantal studiepunten. Uit de globale resultaten blijkt dat de studiebelasting van de opleidingsonderdelen als vrij correct – d.w.z. in overeenstemming tot het voorziene aantal studiepunten – wordt ervaren.

In de e-subenquête 'Opleidingsprogramma' (zie *Onderwerp 5*) worden de studenten bevraagd over de zwaarte van de opleidingen als geheel. Hieruit blijkt dat 57 procent het bachelorprogramma 'goed' tot 'uitstekend' studeerbaar acht, 30 procent 'middelmatic' en 12 procent 'slecht'. De master TEW vindt 74 procent 'goed' tot 'uitstekend' studeerbaar, 20 procent 'middelmatic' en 5 procent 'slecht'.

Voor de MMS (gestart in 2008–2009) waren op het moment van het bezoek nog geen gegevens inzake studietijdmeting beschikbaar, maar de commissie houdt in deze rekening met de jonge leeftijd van de opleiding. In haar gesprekken met de studenten van de MMS is de commissie niet op ernstige studiebelommerende factoren gestoten.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'afstemming tussen vormgeving en inhoud' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie acht de werkvormen in alle opleidingen voldoende in overeenstemming met de doelstellingen. Er is een voldoende variatie aan werkvormen, gaande van hoorcolleges, WPO (werkcolleges, practica en oefeningen) tot zelfstudie. Uit de gegevens van het zelfevaluatie-rapport blijkt dat er in de bachelor- en masteropleidingen een relatief evenwichtige

balans tussen hoorcolleges en WPO bestaat. In de MMS is er daarenboven een verplichte stage die mooi aansluit bij de profilering van die opleiding.

De commissie waardeert voorts dat op centraal niveau onderwijsinnovatie sterk gestimuleerd wordt. Onderwijsvernieuwend activiteiten worden bijvoorbeeld in de ZAP-matrix (zie *facet 3.1*) in rekening gebracht. Centraal is er een Fonds OnderwijsVernieuwingsProjecten, vanwaar elke twee jaar een call uitgaat om projectvoorstellen in te dienen. Daarnaast is er een universiteitsbreed onderwijsconcept ('competentiegericht leren in flexibel onderwijs') ontwikkeld om de opleidingen houvast te geven. De commissie stelt vast dat een aantal docenten hier oor naar hebben. De 'actualiteitsessies' bij 'Algemene Economie' (waar studenten in groepen van 4 à 5 presentaties voorbereiden) geven bijvoorbeeld mooi gestalte aan het onderwijsconcept. Globaal evenwel blijven dit geïsoleerde gevallen. De commissie vraagt de faculteit meer impulsen te geven om het centrale onderwijsconcept in de opleidingen te doen doordringen.

De commissie is tevreden over de kwaliteit van de onderwijs- en leermiddelen. In de bacheloropleiding wordt in belangrijke mate met eigen cursusmateriaal gewerkt. Naarmate de opleiding vordert wordt dit eventueel aangevuld met handboeken. Zoals in *facet 2.2* reeds aangehaald, is sommige literatuur wel gedateerd volgens de commissie. Via het teleleerplatform PointCarré wordt ook aanvullend leer- en trainingsmateriaal aangeboden. Tijdens het bezoek opperden de opleidingsverantwoordelijken de mogelijkheid het Solvay Business Game in de toekomst in de opleiding te integreren. De commissie zou dit zeker toejuichen.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'beoordeling en toetsing' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie beschouwt de evaluatie in alle opleidingen in voldoende mate gericht op het toetsen van de realisatie van de doelstellingen. De meest courant gebruikte vormen hiervoor zijn het schriftelijke en mondelinge (al dan niet met schriftelijke voorbereiding) examen. De steekproef examens die de commissie heeft ingekeken getuigen van een voldoende academisch niveau en toetsen zowel kennis, inzicht als vaardigheden van de studenten.

Docenten staan zelf in voor de keuze van evaluatievorm en daarover bestaat geen vakoverschrijdend beleid. Wel is recent op centraal niveau een toetsdeskundige aangesteld die de opleidingen hierin zal ondersteunen. De commissie vindt dit een gunstige evolutie en verwacht dan ook dat de opleidingen er beroep op zullen doen. Tevens zou vakoverschrijdende toetsing beter gestalte worden gegeven via afstemmingen binnen de leerlijnen van de opleiding.

Voor de studenten van het eerste bachelorjaar worden voor een aantal opleidingsonderdelen, waaronder 'Algemeen Boekhouden' en 'Wiskunde', een profexamen georganiseerd. Op deze manier kunnen ze in een vroeg stadium kennis maken met het examensysteem en de verwachtingen. Globaal hebben studenten geen noemenswaardige klachten over de transparantie van het examengebeuren. Wel zijn ze soms ontevreden over de opbouw van het examenrooster, hetgeen ook tot uiting komt in de e-sub-enquête 'Opleidingsfaciliteiten' (zie *Onderwerp 5*). Ook stoort het sommige studenten dat het examenrooster 'slechts' vier weken op voorhand wordt meegedeeld. De commissie vraagt de opleidingen deze kritiek ter harte te nemen.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'masterproef' van de master TEW en de MMS als voldoende.

De masterproef heeft in beide masteropleidingen een omvang van 18 studiepunten. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan de decretale eisen. Qua vorm vindt de commissie de TEW masterproeven nog wat te lijvig. Ze waardeert dat de masterproeven van de MMS wél naar een paper-based formaat evolueren en zij beveelt deze beweging ook voor de masterproeven TEW aan.

Studenten kiezen zelf het onderwerp en de promotor van hun masterproef. Een lijst van onderwerpen wordt ter beschikking gesteld door de promotoren. Studenten kunnen tevens gebruikmaken van een masterproevenbeurs. TEW-studenten kunnen voortbouwen op een thema waaraan ze voor de 'Onderzoekspaper' (in derde bachelor) reeds gewerkt hebben, maar dit is geen verplichting. Tijdens het opstellen van de masterproef wordt de student door zijn promotor (en eventuele co-promotor) begeleid. De student dient op regelmatige basis met de promotor contact op te nemen, zodat deze hem kan bijsturen en aanwijzingen geven. De opleiding ver-

wacht minimaal vier 'interacties', al is dit geen reglementaire verplichting. Uit de gesprekken van de commissie bleek dat de studenten overwegend tevreden zijn over hun begeleiding.

In het eerste semester van de master TEW kiest de student één opleidingsonderdeel van 6 ECTS uit de module 'Onderzoeksvaardigheden' ter voorbereiding van de masterproef. Het aanbod bestaat uit de opleidingsonderdelen 'Econometrie', 'Marktonderzoek', 'Methoden van historisch onderzoek' en 'Forum overheidsmanagement'. Deze keuze is erg bepalend voor het type masterproef dat de student zal schrijven (of vice-versa). Er zijn bijvoorbeeld weinig studenten die voor 'Econometrie' opteren, waardoor het aantal masterproeven met een sterk empirische inslag ook beperkt blijft. De opleidingsverantwoordelijken geven zelf aan dat ze studenten, indien bij het intake-gesprek blijkt dat er weinig aanleg en/of interesse voor statistiek aanwezig is, niet in de richting van een econometrisch onderwerp zullen sturen. Anderzijds krijgt empirisch onderzoek in de masterproef, indien degelijk van kwaliteit, terecht wel een hoge quotering. De commissie vindt dat empirie – via cases, databases, surveys of experimenten – eigenlijk niet mag ontbreken, en in de toekomst moet kunnen voorgeschreven worden.

De beoordelingscommissie bestaat uit de promotor en twee ander juryleden. Vóór de deliberatie dienen de juryleden een gemotiveerd verslag en voorstel tot quotering in. Tijdens de deliberatie komt het tot een definitief cijfer. Vanaf het academiejaar 2011–2012 is een verplichte mondelinge verdediging van de masterproef ingevoerd, waarbij een extra 'neutrale' waarnemer aanwezig is. De commissie vindt de gehanteerde beoordelingscriteria voor de masterproef adequaat. Wel stelt ze daarin een nadruk op 'methodologie' en 'empirie' vast, terwijl de meeste masterproeven toch eerder descriptief van aard zijn. Uit de gesprekken is evenwel gebleken dat de opleidingsverantwoordelijken de masterproeven eerder holistisch, en niet letterlijk volgens de criteria, beoordelen. De commissie is alleszins van mening dat de toegekende quoteringen in voldoende mate overeenstemmen met de geleverde kwaliteit. Ook de nieuwe 'visienota' over de masterproeven levert interessante denkpijpen inzake toekomstige richtlijnen.

De commissie heeft steekproefsgewijze een aantal masterproeven van de opleidingen TEW en MMS gelezen. De masterproeven vindt ze – zoals aangehaald – nogal beschrijvend van aard, maar wel voldoende diepgaand. De gekozen onderwerpen zijn over het algemeen erg interessant. Een meerderheid van de masterproeven geeft blijk van een hoog analytisch en zelf-

standig probleemoplossend vermogen. De commissie betreurt dat – om redenen hierboven aangegeven – relatief weinig TEW masterproeven een volwaardig empirisch gedeelte bevatten.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet ‘toelatingsvoorwaarden’ van alle opleidingen als voldoende.

De commissie vindt alle programma's in voldoende mate aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten. De bacheloropleiding staat open voor alle studenten met een diploma secundair onderwijs. Wel acht de opleiding een basis aan economische en wiskundige vakken in het secundair 'aangeraden'.

De commissie waardeert de activiteiten ten aanzien van de generatiestudenten. In september wordt een 'Brugcursus Kwantitatieve Technieken' georganiseerd, waarin basisrekentechnieken worden opgefrist en/of aangeleerd om eventuele tekorten in de voorkennis weg te werken. Voor wiskunde staat een elektronische leeromgeving WebOef ter beschikking om eventuele tekorten te remediëren of om op eigen tempo oefeningen te maken. Ook de eerste week van het academiejaar is gericht op het verbeteren van de overgang van secundair naar universitair onderwijs (zie facet 4.2). De commissie waardeert deze initiatieven.

De masteropleiding TEW staat rechtstreeks open voor alle bachelors in de TEW. Studenten met een professioneel bachelordiploma kunnen ook instromen via een schakelprogramma van 90 studiepunten. Een gepersonaliseerd voorbereidingsprogramma (op basis van dossier) wordt aangeboden voor studenten met een academisch bachelor- of masterdiploma die de masteropleiding TEW willen beginnen maar, op basis van dit diploma, niet rechtstreeks toegelaten zijn.

De MMS heeft formeel dezelfde toelatingsvoorwaarden als de master TEW. Potentiële kandidaten worden wel extra gescreend, waarbij een minimum aantal credits in zes deeldomeinen moeten behaald zijn. Vooral 'business/management' en 'kwantitatieve vaardigheden' wegen hierbij zwaar door. Studenten van buiten de European Economic Area moeten tevens een TOEFL taalttest afleggen. De commissie vindt deze selectie adequaat, maar voorziet dat op termijn de criteria voor toelating nog verder aangescherpt kunnen worden, bijvoorbeeld door gebruik te maken van standaard selectiecriteria als GPA en GMAT.

De commissie heeft vastgesteld dat de belangstelling voor de jonge opleiding MMS toeneemt en dat de instroom (in geografische zin) voldoende ge-diversifieerd blijft. In tegenstelling tot bij de Vlaamse studenten geldt het internationale karakter van Brussel hier overigens wel als een belangrijke aantrekkingspool. Opmerkelijk is voorts dat TEW-bachelors van de VUB zelf nauwelijks instromen of niet eens op de hoogte zijn van die mogelijkheid. Dit blijkt vooral een communicatieprobleem, dat uiteraard dient rechtgezet.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als voldoende voor de Master in Management Science en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

ONDERWERP 3 INZET VAN PERSONEEL

De bachelor- en masteropleidingen TEW worden in hoofdzaak gedragen door het AP en het ATP uit vier clusters van kernvakgroepen die verbonden zijn aan de Faculteit ES:

- APEC (Applied Economics)
- BUSI (Business)
- MOSI (Mathematics, Operational Research, Statistics and Information Systems for Management)

Het grootste deel van de hoorcolleges wordt gegeven door docenten behorend tot één van deze kernvakgroepen. Voor een gedeelte van de opleidingsonderdelen in de verplichte stam, en meer nog voor de niet-verplichte opleidingsonderdelen uit minoren en profielen, wordt beroep

gedaan op 'service-onderwijs' van andere vakgroepen uit de Faculteit ES of andere faculteiten aan de VUB. In totaal wordt voor ongeveer 21 procent van de studiepunten in de bachelor en master TEW opgenomen op basis van service-onderwijs. Voor wat betreft de opleiding MMS wordt er 'serviceonderwijs' aangeleverd vanuit de ULB.

Naast hoorcolleges worden tevens werkcolleges, practica en oefeningen (WPO) georganiseerd, alsook zelfstandige en externe werkvormen (ZELF). Deze WPO en ZELF worden grotendeels door assistenten en wetenschappelijke medewerkers verzorgd, onder algemeen toezicht van de voor het opleidingsonderdeel bevoegde titularissen. Een aparte categorie vormen de onderwijsprofessoren. Deze hebben een specifieke onderwijsopdracht, zijn niet noodzakelijk houder van een doctoraat en formeel gezien lid van het BAP.

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie stelt vast dat de kerndocenten vakinhoudelijk, onderwijskundig en didactisch afdoende kwaliteit vertonen. Nagenoeg alle docenten spreiden veel inzet en een grote toegankelijkheid tentoon.

In de opleidingen heerst een cultuur waarin onderwijsdeskundigheid terdege gevaloriseerd wordt. Zo worden bij aanstellingen en evaluaties van het academisch personeel de bekwaamheid en verdiensten op onderwijsvlak mee in rekening gebracht. Kandidaten voor een ZAP-mandaat moeten ook een proefles geven. Daarnaast is de aanzet gegeven tot een individueel docentenportfolio (ZAP-matrix), die naast onderzoek en dienstbetoon ook onderwijs in kaart brengt.

De openheid en kleinschaligheid van de vakgroepen staat garant voor een vlotte integratie van nieuwe personeelsleden. Binnen de vakgroepen bestaan er zowel formele (vakgroepvergaderingen) als meer informele gelegenheden tot samenwerking. Onderwijskundige scholing wordt niet opgelegd, doch wel sterk aangemoedigd, in het bijzonder bij een eerste aanstelling in een onderwijsfunctie. De VUB voorziet een ruim professionaliseringsaanbod voor docenten en assistenten. De commissie waardeert deze initiatieven, maar ziet vooralsnog weinig bottom-up voorbeelden van onderwijsinnovatie in dit kader.

Een door de opleidingen zelf aangehaald verbeterpunt (inzake personeelsbeleid) is de trage reactiesnelheid van het interne allocatiemodel van de Faculteit. Met meer recente aanstellingen van docenten in management, ondernemerschap en bedrijfsinformatica is de historisch gegroeide mismatch tussen het aanwezige kader (met voornamelijk een 'economische wetenschappelijke' expertise) en de opleidingsbehoeften al in belangrijke mate weggewerkt. De commissie is niettemin van mening dat er op facultair niveau nog te weinig strategische keuzes worden gemaakt, vooral met het oog op potentiële nieuwe mastertrajecten.

In de MMS komen docenten in aanraking met een geografisch en cultureel zeer divers publiek. Uit gesprekken met de studenten is gebleken dat zij hier goed mee omgaan en een degelijk niveau van de Engelse taal hantieren. Eventueel aan te bevelen is het volgen van een cursus hoe om te gaan met multicultural classes.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie heeft de onderzoeksoutput en publicatielijsten van de kernstaf voor de opleidingen ingekeken en vindt de ZAP-onderzoekskundigheid behoorlijk. Dit onderzoek wordt in een aantal gevallen – maar nog niet veralgemeend – teruggekoppeld naar het onderwijs. De meeste ZAP-leden van de kernvakgroepen onderhouden internationale contacten, via bijvoorbeeld onderzoeksnetwerken, internationale samenwerkingen of wetenschappelijke congressen. Echte docentenmobiliteit is evenwel beperkt tot één à twee ZAP-leden.

Onderwijsinbreng vanuit het beroepenveld komt onder andere tot uiting in gastcolleges. Zo wordt voor een aantal meer technisch-beroepsgerelateerde materies (zoals fiscaliteit en financiële onderwerpen) beroep gedaan op deeltijdse docenten. Ook zijn er een aantal praktijkassistenten met relevante praktijkervaring.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwantiteit van het personeel' van alle opleidingen als voldoende.

Volgens de gegevens van de universiteit beschikt de bacheloropleiding over 25 ZAP-leden betrokken bij het onderwijs, die gezamenlijk 4,69 VTE vertegenwoordigen. In de masteropleiding TEW is dit aantal 19 en vertegenwoordigt het 5,10 VTE. In de MMS zijn 12 docenten betrokken bij het onderwijs, hetgeen overeenkomt met 2,47 VTE.

Volgens de opleidingsverantwoordelijken komen ze uit een financieel moeilijke periode waarin de student/staf ratio onder druk stond. Onder meer gebruikmakend van service-onderwijs en door rationalisering van het opleidingsaanbod is men erin geslaagd om deze ratio werkbaar te houden. Ook uit de gesprekken van de commissie met leden van het AAP is alleszins gebleken dat zij de werkdruk aanvaardbaar vinden. Op korte termijn zal de staf bovendien – via een gericht aanstellingsbeleid – versterkt worden. De commissie vindt de bestaffing in alle opleidingen daarmee adequaat.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als voldoende voor de Master in Management Science en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'materiële voorzieningen' van alle opleidingen als voldoende.

Alle voorzieningen en faciliteiten voor de studenten bevinden zich (op loopafstand) op de campus te Etterbeek. Dit verhoogt de toegankelijkheid en creëert een zeker 'campusgevoel'. Studenten kunnen ook altijd terecht bij een centraal Infopunt. Voor de opleiding MMS gaan de studenten voor sommige opleidingsonderdelen ook naar de campus Solbosch van de ULB, die vlakbij is.

De hoorcolleges vinden plaats in lokalen die meestal met moderne audiovisuele apparatuur uitgerust zijn. Als geheel geeft de campus een wat verouderde aanblik, maar de commissie signaleert wel recente nieuwbouw en renovatie van bestaande lokalen. Er is één centrale bibliotheek (voor alle VUB-opleidingen) die naast boeken en tijdschriften ook databanken van gedigitaliseerde boeken en tijdschriften aanbiedt. De commissie vindt de collectie up-to-date, maar de inrichting van de bibliotheek zelf kan gemoderniseerd worden. Het aantal studieplekken in de bibliotheek is bijvoorbeeld niet zo groot, al wordt dit wel gecompenseerd door de beschikbare ruimte in het Centrum voor Studie en Begeleiding (zie facet 4.2). Ten slotte zijn er zes computerzalen met in totaal 102 pc's. De mogelijkheden tot draadloos internet op de campus zijn beperkt.

PointCarré, de elektronische leeromgeving van de VUB, biedt de studenten de nodige ondersteuning. Het gebruik van PointCarré voor de individuele opleidingsonderdelen is echter nogal heterogeen. De commissie wil de opleidingen aansporen PointCarré intensiever te benutten om zo het onderwijs activerender en interactiever vorm te geven.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'studiebegeleiding' van alle opleidingen als voldoende.

Abituriënten en potentiële studenten kunnen zich over de opleidingen laten inlichten via de VUB-website, een workshop in het secundair onderwijs omtrent studiekeuze, verschillende infodagen en openlesdagen. Tijdens de maand september kunnen toekomstige eerstejaarsstudenten een

brugcursus wiskunde volgen. Ook de eerste week van het academiejaar is – onder meer via een onthaalweek – gericht op het verbeteren van de overgang van het secundair naar het universitair onderwijs. Studenten worden geïnformeerd over het universitaire leven en krijgen een inleidende les van de dienst Studieadvies.

Wat betreft informatie en advies tijdens de opleiding kunnen studenten aankloppen bij de centrale dienst Studieadvies en Diversiteit. Het Centrum voor Studie en Begeleiding richt zich tot de voltallige bachelorpopulatie Humane Wetenschappen, in het bijzonder de generatiestudenten. Studenten kunnen een beroep doen op zowel individuele als groepstrainingen.

De begeleiding van flexibele leertrajecten wordt waargenomen door een studietrajectbegeleider. De commissie prijst in het bijzonder de flexibiliteit die voor werkstudenten in avondonderwijs aan de dag gelegd wordt. Zo is er op de faculteit een specifiek avondsecretariaat voorzien. Zowel centraal als facultair is een ombudspersoon bevoegd voor het ontvangen van klachten van studenten. Het aantal ernstig klachten blijft zeer beperkt.

De buitenlandse studenten van de MMS kunnen voor praktische ondersteuning beroep doen op het International Relations and Mobility Office van de VUB. Er is ook een welkomstprogramma voor de internationale studenten. Daarnaast tracht men een systeem van 'buddies' (tweedejaarsstudenten MMS) op poten te zetten. De commissie juicht dit initiatief toe en ook bij de studenten vielen al positieve reacties op te rapen. Voor het vinden van geschikte stageplaatsen kan het VUB Career Center geraadpleegd worden.

Op basis van de hier aangehaalde informatie en de gesprekken ter plaatse is de commissie van oordeel dat de informatievoorziening en studiebegeleiding in alle opleidingen op punt staan.

Algemene conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als voldoende voor de Master in Management Science en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITZORG

Beschrijving

Vanuit de centrale academische Commissie Kwaliteitszorg, een adviesorgaan van de centrale Onderwijsraad, wordt op de VUB permanent gewaakt over de kwaliteit van het onderwijs. De dagelijkse werking van deze commissie wordt waargenomen door de Cel Kwaliteitszorg en Onderwijsinnovatie. Op het niveau van de opleidingen zelf is het de Opleidingsraad die de kwaliteit van het onderwijs behartigt. De Opleidingsraad formuleert voorstellen aangaande curriculumaanpassingen en de organisatie van het onderwijs, die worden voorgelegd aan de Faculteitsraad. De MMS wordt gestuurd door twee programmadirecteuren: een ZAP-lid van de VUB en een van de ULB.

Elk semester wordt voor alle opleidingen aan de VUB een online Onderwijs-evaluatie georganiseerd. Studenten zijn hiervoor verplicht zich online aan te melden maar de deelname zelf is vrijblijvend. Ze worden in de enquête bevraagd over de didactische kwaliteiten van de docenten, de kwaliteit van studiemateriaal, werkvormen en examinering, en over de studietijdervaring. Naast het invullen van een appreciatieschaal wordt hierbij de mogelijkheid geboden de beoordeling te motiveren. Twee sub-enquêtes, 'Opleidingsprogramma' en 'Opleidingsfaciliteiten', overstijgen het individuele opleidingsonderdeel en evalueren de opleiding in haar geheel. De rapportering van de resultaten geschiedt semestrieel. Docenten krijgen toegang tot hun eigen individuele fiches; opleidingsvoorzitters, docenten en studenten ontvangen de globale resultaten. Enkel aan de decaan worden beide bezorgd.

Ten slotte wordt er periodiek een alumni-enquête georganiseerd. Deze evaluatie gebeurt op centraal niveau, maar voorziet ruimte voor (maximaal vijf) opleidings specifieke vragen.

Facet 5.1 Evaluatie van de resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie van de resultaten' van alle opleidingen als voldoende.

De visitatiecommissie beschouwt het gevoerde kwaliteitsbeleid in de opleidingen als adequaat. De opleidingen worden periodiek geëvalueerd aan de hand van toetsbare streefdoelen. Het halfjaarlijks organiseren van de bevestigingen laat toe snel op de bal te spelen. In een poging om de deelname te bevorderen worden de studenten ook verplicht in te loggen op de desbetreffende site. Verder is het positief dat niet alleen aparte opleidingsonderdelen bevestigd worden, maar ook aspecten die dit niveau overstijgen.

Zowat 1/3 van de verplichte opleidingsonderdelen van de MMS wordt gedeeld aan de ULB. Over deze ULB-opleidingsonderdelen heeft de Opleidingsraad formeel geen controle. Dit wordt evenwel opgevangen door regelmatig informeel overleg tussen de twee programmadirecteuren waarvan één, zoals hierboven aangehaald, van de ULB afkomstig is en zich borg stelt voor de kwaliteit van de in zijn instelling aangeboden opleidingsonderdelen.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet 'maatregelen tot verbetering' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat het vorige visitatierapport adequaat – zij het ietwat traag – door de opleidingen is opgevolgd. Er is terdege rekening gehouden met de bevindingen en oordelen. Het zelfevaluatie-rapport dat naar aanleiding van deze visitatie geschreven werd mist wel enige reflectie. Er zijn veel kwantitatieve gegevens maar daar worden niet altijd conclusies uit getrokken. Niettemin is de commissie ervan overtuigd dat er een degelijke kwaliteitscultuur in de opleidingen bestaat. Pijnpunten worden aangepakt en de opleidingen denken voldoende 'vooruit'. Onder andere de 'visienota' omtrent de hervorming van de masterproeven is hier volgens de commissie een goed voorbeeld van.

Facet 5.3 Betrokkenheid studenten, medewerkers, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'betrokkenheid van studenten, medewerkers, alumni en het beroepenveld' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie acht het personeel van alle opleidingen adequaat vertegenwoordigd in de organen die kwaliteitszorg behartigen. Alle ZAP-leden, alsook afgevaardigden van het AAP, BAP en ATP zetelen in de Faculteitsraad. Ook in de Opleidingsraad zetelen alle ZAP-leden die betrokken zijn bij de opleidingen, samen met de verkozen afgevaardigden van het AAP. De commissie is van oordeel dat deze raden naar behoren functioneren.

Studenten hebben één vertegenwoordiger in de Opleidingsraad en vier in de Faculteitsraad. Formeel gezien is hun inbreng daarmee adequaat. De laatste jaren is de interesse van studenten om in deze raden te zetelen evenwel erg geslonken. Uit de gesprekken van de commissie is gebleken dat de algemene betrokkenheid van de studenten bij hun opleidingen erg laag is. Meer actieve participatie is absoluut aangewezen.

De MMS heeft vooralsnog geen studentenvertegenwoordiger maar werkt met een officieuze 'contactpersoon'. De commissie vindt dit enigszins aanvaardbaar binnen het kader van een kleine studentenpopulatie, waarin veel informeel contact plaatsvindt en docenten gemakkelijk aanspreekbaar zijn. Wanneer de MMS zal groeien beveelt de commissie wel aan deze functie te formaliseren.

Ook alumni hebben een vertegenwoordiger in de Opleidingsraad. Op centraal niveau worden alumni-enquêtes georganiseerd. Het alumnibeleid zelf staat evenwel nog op een laag pitje. De opleidingen zijn zich hiervan bewust en zullen de nodige stappen ondernemen. Concreet voorziet men aansluiting bij de SolvayAlumni (die zowel de VUB als ULB omvat), hetgeen een groot schaalvoordeel inhoudt en veel mogelijkheden tot netwerking opent.

Met het beroepenveld vinden regelmatig contacten plaats, zonder evenwel een meer formele inbreng – bijvoorbeeld via aanwezigheid in een adviesraad – in de kwaliteitszorg.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Master in Management Science en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerd niveau' van alle opleidingen als voldoende.

Zich baserend op de gesprekken tijdens de visitatie, het studiemateriaal, de examenvragen en (voor zover van toepassing) de masterproeven, vindt de commissie dat alle opleidingen hun respectieve doelstellingen voldoende realiseren. De bachelor blijft weliswaar uitgesproken theoretisch, daar waar één van de eindtermen van deze opleiding (zie *Onderwerp 1*) focust op de potentie 'om een diversiteit van beroepen te kunnen uitoefenen'. De opleiding is zich bewust van het (historisch gegroeide) overwicht aan theorie en benadrukt dat het reeds enigszins werd afgebouwd.

De commissie stelt vast dat de meeste alumni positief terugblikken op de genoten TEW-opleidingen. Afgestudeerden prijzen vooreerst het 'eigenzinnige' karakter van de VUB. Uit een eigen alumni-enquête (weliswaar met beperkte respons) blijkt dat een meerderheid vindt dat de opleidingen goed voorbereiden op het werkveld. De sectoren waarin afgestudeerde masters TEW terecht komen zijn divers, van de financiële sector en de overheid tot het verzekeringswezen en de adviessector. Als sterke punten wijzen de alumni de brede vorming, de veelzijdigheid en het niveau van de opleidingen aan. De commissie kan zich in dit beeld herkennen, hoe-

wel de specialisatiemogelijkheden in de master vrij beperkt zijn. Sommige alumni zien de opleidingen als te theoretisch, maar de meningen hierover zijn verdeeld. De commissie stelde alleszins vast dat alle opleidingen mondig en kritische alumni afleveren.

De MMS is nog jong maar heeft veel potentieel volgens de commissie. Gezien het profiel van de opleiding en de kwaliteit van de instroom moeten de alumni in staat zijn een interessant tewerkstellingsprofiel uit te bouwen. Via de stages komen de MMS-studenten tijdens de opleiding vaak al terecht op zetels van multinationals of internationale organisaties.

Inzake internationalisering hebben, in de periode 2006–2010, acht TEW-studenten gebruik gemaakt van het Erasmus aanbod. Het aantal inkomende studenten ligt beduidend hoger. Erasmus 'leeft' helemaal niet onder de studenten. Hoewel er infosessies over georganiseerd worden, krijgen ze van buitenaf vaak eerder negatief gekleurde informatie. Vooral inzake 'equivalentie', de afstemming op het VUB-programma en het statuut van de in het buitenland behaalde examenresultaten blijft veel onzekerheid bestaan. De commissie vraagt de opleidingen hierover duidelijkheid te scheppen. In de MMS komt internationalisering mooi tot uiting, doordat studenten van verschillende nationaliteiten tot samenwerking en interactie komen, zonder dat dit tot 'kliekjesvorming' leidt.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'onderwijsrendement' van alle opleidingen als voldoende.

In het zelfevaluatierapport zijn geen expliciete streefcijfers geformuleerd inzake slaagpercentages van de studenten. Van de voltijds ingeschreven eerste bachelorstudenten behaalt gemiddeld slechts 32 procent minimaal 3/4 van de credits. Eén op drie voltijdse studenten verwerft zelfs niet meer dan 25 procent van de credits. Een groot aantal studenten behaalt dus niet de volledige 60 studiepunten in het eerste bachelorjaar. Ofwel studeren deze verder in een geïndividualiseerd traject, ofwel haken ze af. Volgens de opleidingsverantwoordelijken gebeurt dit laatste vaak al na enkele weken.

In de tweede bachelor behaalt gemiddeld 79 procent van de voltijdse studenten minimum 3/4 van de credits. In de derde bachelor is dit cijfer gestegen naar 95 procent. Van de studenten die hun bachelordiploma halen doet gemiddeld 79 procent dit in (maximaal) drie jaar. Gemiddeld 18 procent doet er vier jaar over en 3 procent vijf jaar.

In de master blijkt een groeiend aandeel studenten niet langer het modeltraject te volgen. In 2009–2010 was dit zelfs de meerderheid. De opleiding geeft te kennen dat dit verklaard wordt door het hoge aantal gecombineerde inschrijvingen met de bachelor. Van de studenten die wel voltijds ingeschreven zijn behaalde in 2007–2008 nog 82 procent minimaal 3/4 van de credits. De twee daaropvolgende jaren daalde dit cijfer en in 2009–2010 bedroeg het nog 66 procent. Niettemin behaalt gemiddeld 82 procent van de masterstudenten het diploma binnen één academiejaar. Gemiddeld 15 procent doet er twee jaar over, en 3 procent drie jaar.

Bijna alle studenten van de Master in Management Science studeren voltijds. Gezien de recente start van deze opleiding (in 2008–2009) zijn er nog geen grote evoluties inzake rendement te onderscheiden. Wel tekent zich bij de eerste master-studenten een studievertraging af. In 2009–2010 behaalde de helft van de voltijds ingeschreven studenten in eerste master minimum 3/4 van de credits. In 2010–2011 was dit cijfer verbeterd tot 63 procent. Om de gemiddelde studieduur globaal te bepalen is de opleiding nog te jong.

Op basis van de hier aangehaalde slaagpercentages beoordeelt de commissie het onderwijsrendement van alle opleidingen als adequaat.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Master in Management Science en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

INTEGRAAL OORDEEL VAN DE VISITATIECOMMISSIE

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Bachelor Toegepaste Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master Toegepaste Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master in Management Science voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN HET VERBETERPERSPECTIEF

Doelstellingen

- Formuleer de doelstellingen minder abstract;
- Benadruk bij de formulering van de doelstellingen meer de specificiteit van de verschillende opleidingen;
- Maak duidelijk hoe eindtermen gelinkt worden aan doelstellingen;
- Stem de doelstellingen beter af (met benchmarks) op de internationale wetenschapsbeoefening;
- Benadruk sterker de troeven van Brussel bij het profileren van de opleidingen.

Programma

- Herbekijk de wetenschappelijke correctheid van de concordantiematrix;
- Geef meer impulsen om het centrale onderwijsconcept van de VUB in de opleidingen te laten doordringen;
- Werk verder aan de uitbouw van een vakoverschrijdend toetsbeleid;
- Creëer de mogelijkheid om meer onderwijsinnovatie bottom-up te laten ontstaan;
- Herbekijk of de literatuur niet gedateerd is.

Personeel

- Maak duidelijke strategische keuzes (naar meer bedrijfskunde) in het facultaire personeelsbeleid.

Voorzieningen

- Benut PointCarré intensiever om het onderwijs activerender en interactiever vorm te geven.

Interne kwaliteitszorg

- Breng de studenten tot meer actieve participatie en betrokkenheid bij de opleidingen;
- Geef de alumniwerking een nieuw elan;
- Tracht het beroepenveld meer formeel te betrekken bij de kwaliteitszorg.

Resultaten

- Geef meer ondersteuning en stimulans aan de studenten om op Erasmus-uitwisseling te gaan.

* specifiek voor de bacheloropleiding

Programma

- Overweeg een vakoverschrijdende leerlijn rond 'onderzoeksvaardigheden', al dan niet culminerend in een bachelorproef;
- Reflecteer over het bestaansrecht van de minoren in derde bachelor;
- Maak meer keuzeruimte vrij in het eerste semester van de derde bachelor.

* specifiek voor de beide masteropleidingen

Doelstellingen

- Accentueer in de doelstellingen sterker het verschil tussen de twee masteropleidingen.

Programma

- Streef naar minder omvangrijke masterproeven;
- Spoor studenten meer aan een op empirisch materiaal gestoelde masterproef te schrijven.

*** specifiek voor de master TEW**

Programma

- Expliciteer de relevantie van de drie verplichte opleidingsonderdelen.

*** specifiek voor de master MMS**

Doelstellingen

- Overweeg een andere naam voor de opleiding.

Programma

- Verstevig de multi-disciplinaire aanpak door een extra integratie-opleidingsonderdeel;
- Maak bachelors TEW van de eigen universiteit expliciet kenbaar dat er een instroommogelijkheid bestaat.

Interne kwaliteitszorg

- Probeer in een officiële studentenvertegenwoordiger te voorzien.

UNIVERSITEIT ANTWERPEN

Bachelor TEW Bedrijfskunde

Master TEW Bedrijfskunde/

Master AES Business Administration

WOORD VOORAF

Dit deelrapport behandelt de Bachelor en Master TEW Bedrijfskunde (verder TEW BK genoemd) en de Master AES Business Administration (verder AES BA genoemd) aan de Universiteit Antwerpen. De visitatiecommissie-cluster TEW (verder de commissie genoemd) bezocht de opleidingen van 27 tot 29 februari 2012. Conform haar opdracht geeft de commissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de commissie in het kader van de verbeterfunctie van de kwaliteitszorg aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

De beoordeling van de onderwerpen is, conform de vereisten, gebeurd aan de hand van de facetten en bijbehorende beoordelingscriteria uit het VLIR/VLHORA beoordelingskader dat is afgestemd op de accreditatievereisten. De commissie heeft zich bij haar oordelen gebaseerd op de in het zelfevaluatie-rapport ter beschikking gestelde informatie. Deze informatie werd tijdens het bezoek aan de opleidingen aangevuld door gesprekken met het betrokken faculteitsbestuur, de opleidingsverantwoordelijken, lesgevers, studenten en alumni. Ten slotte nam de commissie kennis van studiemateriaal, examenopgaven en masterproeven.

Tot 2003 telde Antwerpen drie universiteiten: UFSIA, RUCA en UIA. Voorafgaand aan de fusie van deze drie instellingen hadden UFSIA en RUCA reeds hun Faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen tot één Faculteit TEW UFSIA-RUCA laten fuseren in 2000. Dit was immers de enige overlappende opleiding tussen de drie instellingen. De bachelor TEW Bedrijfskunde is thans een driejarige opleiding (180 ECTS), de masteropleidingen zijn éénjarige opleidingen (60 ECTS). AES Business Administration is een taalequivalent van de masteropleiding TEW Bedrijfskunde, met een quasi identiek programma. De beschrijvingen en oordelen in onderhavig rapport gelden (tenzij expliciet vermeld) steeds voor beide masteropleidingen.

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

Doelstellingen van de Faculteit TEW

Het strategisch plan van de Faculteit TEW bevat vier ankerpunten die de facetten van een ruwe diamant voorstellen: 'academic rigour', 'arts and creativity', 'business and society' en 'competence-based learning'. De faculteit gebruikt het beeld van het slijpen van deze diamant als metafoor voor de zes beroepsrollen die nagestreefd worden: de 'analyzer', 'coordinator' en 'communicator' aan de benedenzijde van de diamant (de zogenaamde basisrollen), en de 'creator', 'inspirer' en 'strategist' aan de bovenzijde.

Kerncompetenties TEW Bedrijfskunde

Voor de bachelor TEW Bedrijfskunde worden de volgende kerncompetenties beoogd:

- 1 De bachelor kan de basisbegrippen en theoretische hoofdstromingen van de economie, exacte en humane wetenschappen onderscheiden en definiëren.
- 2 De bachelor kan de basisbegrippen en theoretische hoofdstromingen van diverse functionele managementdomeinen onderscheiden en definiëren, en kan de relevantie ervan binnen een organisatie duiden.
- 3 De bachelor kan de belangrijkste onderzoeksmethoden en -technieken van (bedrijfs)economisch onderzoek beschrijven en de juiste methode selecteren en gebruiken bij de oplossing van bedrijfseconomische vraagstukken.
- 4 De bachelor kan oorzaken, gevolgen en onderlinge verwevenheden van belangrijke sociale en (bedrijfs)economische ontwikkelingen in een globaliserende samenleving identificeren.
- 5 De bachelor kan ongestructureerde problemen herleiden tot concrete onderzoeksvragen.
- 6 De bachelor kan de verworven basiskennis toepassen in diverse contexten.
- 7 De bachelor kan kritisch omgaan met een veelheid aan informatiebronnen en hieruit de correcte informatie distilleren.
- 8 De bachelor kan schriftelijk en mondeling communiceren op een academisch niveau in het Nederlands en in minstens 2 vreemde talen over (bedrijfs)economische en maatschappelijk relevante onderwerpen.
- 9 De bachelor beheerst algemene academische vaardigheden zoals logisch redeneren, analytisch denken en het vermogen tot argumenteren en onderkent het belang van levenslang en levensbreed leren.

- 10** De bachelor kan de ethische dimensie van een (bedrijfs)economisch en maatschappelijk probleem onderscheiden en kan hierover reflecteren.

Voor de masteropleidingen TEW BK en AES BA worden de volgende kerncompetenties beoogd:

- 1** De master kan op een gevorderd niveau de begrippen van specifieke domeinen van bedrijfskunde onderscheiden en definiëren en kan de actuele wetenschappelijke discussie en de nieuwste ontwikkelingen in deze domeinen beschrijven.
- 2** De master kan zijn kennis van een (bedrijfs)economisch domein via kritische verwerking van diverse bronnen actualiseren en aanvullen.
- 3** Op basis van zijn analytisch inzicht en methodologische vorming kan de master zelfstandig of in groep op een wetenschappelijk correcte wijze onderzoek verrichten.
- 4** De master kan de resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek kritisch evalueren en kan op basis hiervan adequate oplossingen voor complexe problemen voorstellen.
- 5** De master kan zowel schriftelijk als mondeling doeltreffend en overtuigend communiceren en rapporteren aan vakspecialisten op een academisch niveau.
- 6** De master kan efficiënt en effectief in een (multicultureel) team opdrachten uitvoeren.
- 7** De master onderkent de ethische en duurzame aspecten van de bedrijfsvoering in een globaliserende wereld en kan ze integreren in een globaal denkkader.
- 8** De master kan de wisselwerking die bestaat tussen maatschappelijke veranderingen en het functioneren van organisaties in kaart brengen en de impact ervan op bedrijfsbeslissingen inschatten.

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie heeft de doelstellingen, eindtermen en competenties van de opleidingen bestudeerd en heeft deze verder laten toelichten tijdens de gesprekken. De kerncompetenties zijn vrij generiek geformuleerd, maar stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet. In de bacheloropleiding zijn de doelstellingen in voldoende mate gericht op de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties. Beide masteropleidingen zijn volgens de commissie voldoende gericht op de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties op een gevorderd niveau.

Gelet op de internationale ontwikkelingen acht de commissie het aangewezen een duidelijke finaliteit in de bachelordoelstellingen na te streven. De kans neemt dan toe dat studenten een masteropleiding elders in Vlaanderen of daarbuiten overwegen indien ze de bacheloropleiding als een afgerond geheel ervaren. De commissie is zich er overigens van bewust dat er geen formele beletselen zijn om buiten de UA een masteropleiding te volgen.

De commissie vindt de 'diamant' een goed gekozen metafoor. De bijzondere waarde hiervan schuilt in het feit dat de zes onderscheiden 'rollen' van de diamant ook aan de verschillende competenties zijn gekoppeld. De commissie vindt het aangewezen dit nog verder uit te werken, door gradaties in de verschillende 'rollen' aan te brengen. Nu immers typeren slechts drie beroepsrollen ('analyzer', 'coordinator', 'communicator') de bachelordoelstellingen, en dit strookt niet geheel met de realiteit. Ook de rollen van 'inspirer', 'creator' en 'strategist' moeten – op een sub-niveau weliswaar – in de doelstellingen van de bachelor geïntegreerd worden. Overigens verklaarde de opleiding hiermee reeds bezig te zijn. Samengevat is het 'diamant'-model in potentie een mooie beleidsfilosofie, die evenwel nog niet in alle geledingen is doorgedrongen. Zo is het nodig studenten nog beter over het concept in te lichten, en ook op het niveau van opleidingsonderdelen en toetsing systematischer de link ermee te leggen.

Internationalisering zit niet expliciet in de doelstellingen, maar is wel verweven in een aantal van de geformuleerde kerncompetenties.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'domeinspecifieke eisen' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie acht de doelstellingen van alle opleidingen conform haar eigen referentiekader. De doelstellingen zijn in voldoende mate afgestemd op de eisen gesteld door (buitenlandse) vakgenoten. Wel blijkt dat bij het opstellen van de competenties nog weinig over de landsgrenzen heen gekeken is. Internationale benchmarking is volgens de commissie onontbeerlijk voor wie, zoals de opleidingen te kennen geven, de ambitie heeft om marktleider te worden.

De doelstellingen zijn in de ogen van de commissie voldoende afgestemd op de wensen en behoeften van het beroepenveld. Hoewel de opleidingen zichzelf 'Bedrijfskunde' noemen werd aan de commissie verzekerd dat dit

geen exclusief bedrijfskundige oriëntatie impliceert. De opleidingsverantwoordelijken willen naar eigen zeggen wel 'beleidsvormers' opleiden die sterk bedrijfskundig kunnen reflecteren. Een verankering met het bedrijfsleven en de maatschappij in ruimere zin zijn hierbij essentieel. De commissie kan zich in deze profilering vinden, maar hamert erop dat ze niet te ver naar bedrijfskunde mag overhellen.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als voldoende voor de Bachelor TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als voldoende voor de Master TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als voldoende voor de Master AES Business Administration en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Bachelor TEW BK

Het bachelorprogramma bestaat uit 180 ECTS. In het eerste jaar zijn 54 van de 60 studiepunten opgelegd. In het tweede jaar kan de student (rekening houdend met enkele beperkingen) 6 ECTS vrij kiezen. In het derde jaar moet de student naast het verplichte pakket (30 ECTS) een profilering kiezen. De profilering bevat een specialisatiecluster (12 ECTS) en een bachelorproef in hetzelfde domein (6 ECTS). De resterende 6 studiepunten vult de student vrij in (zij het ook hier rekening houdend met enkele beperkingen). De mogelijke profileringstrajecten zijn: 'Accountancy', 'Beleidsinformatica', 'Europees en internationaal ondernemen', 'Financiering', 'Marketing', 'Strategie en organisatie' en 'Transport en logistiek'. Gespreid over de volledige bacheloropleiding moet de student tevens 18 ECTS talen opnemen: ofwel twee talen tot niveau 3 (2 x 9 ECTS) ofwel drie talen tot niveau 2 (3 x 6 ECTS). Het talenaanbod bestaat uit Duits, Frans, Engels en Spaans.

Master TEW BK

De masteropleiding TEW BK omvat 60 ECTS. Er zijn twee verplichte opleidingsonderdelen: 'Strategisch management' (6 ECTS) en 'Zakenethiek' (3 ECTS). Studenten dienen een major (18 ECTS) te kiezen uit het aanbod van 'Accountancy', 'Beleidsinformatica', 'Europees en internationaal ondernemen', 'Financiering', 'Marketing', 'Strategie en organisatie' en 'Transport en logistiek'. Daarnaast kiezen ze een minor (12 ECTS) uit het volgende aanbod: 'Accountancy', 'Banking', 'Bedrijfsfinanciering', 'Beleidsinformatica', 'Europees en internationaal ondernemen', 'Innovatiemanagement', 'Management and internationaal business', 'Marketing', 'Productiemanagement', 'Research methodology', 'Revisoraat', 'Strategie en organisatie', 'Transport en logistiek' en 'Verzekeringen'. Een keuze voor de minor 'Research methodology' hangt af van de vooropleiding. Voor de rest moet de minorkeuze zich situeren binnen een ander functioneel domein dan de major. Studenten hebben verder een vrije keuzeruimte van 6 ECTS, op te nemen uit een van de programma's van de faculteit TEW. Een masterproef (15 ECTS) bekroont de opleiding.

Master AES BA

Het programma Master AES Business Administration is een Engelstalig equivalent van de masteropleiding TEW BK. De opbouw van beide programma's zijn nagenoeg identiek, al is de keuze aan majoren in AES BA iets beperkter. Als minor kiezen de studenten van het Engelstalige programma 12 ECTS uit een tweede major.

Facet 2.1 Relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'relatie tussen de doelstellingen en de inhoud' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie beschouwt de verschillende programma's als adequate concretisering van hun respectieve doelstellingen. Ze stelt vast dat er voor elke opleiding een concordantiematrix werd gemaakt waarin kerncompetenties aan opleidingsonderdelen gekoppeld zijn. De commissie waardeert deze inspanning en beveelt aan nu ook het diamant-model (zie *Onderwerp 1*) hierin meer te integreren. In de praktijk komt vooral de benedenzijde van de diamant ('analyzer', 'coordinator', 'communicator') aan bod in de bachelor, en de drie rollen aan de bovenste vlakken ('inspinner', 'creator', 'strategist') in de master. Uiteraard begrijpt de commissie de logica hierachter – de instroom is heterogeen en er moet eerst naar

een gelijke basis toegewerkt worden – maar ze vraagt toch wat meer overlapping. De rollen aan de bovenzijde zijn immers veel uitdagender voor de studenten.

De bacheloropleiding dekt alle domeinen van de bedrijfskunde en besteedt daarbij ook voldoende aandacht aan algemene economie. Het bedrijfskundig karakter wordt onderlijnd door de inbreng van verschillende ‘steunvakken’ (recht, sociologie, psychologie) uit de Humane Wetenschappen. Ook kwantitatieve en kwalitatieve methodologie komen op adequate wijze aan bod. In het derde bachelorjaar schrijven de studenten een bachelorproef (zie hiervoor ook *facet 2.7*) waarin een aantal academische vaardigheden worden geïntegreerd op één domein.

De masteropleidingen zijn meer gespecialiseerd dan de bachelor en laten toe te focussen op specifieke deeldomeinen van de bedrijfskunde. De commissie vindt dat hiermee voldoende verdieping bereikt wordt. Deze gerichtheid zou evenwel nog beter tot uiting komen door minder ‘vrijblijvende’ keuzepakketten. De commissie komt hierop terug in *facet 2.3*.

Studenten kunnen via het Erasmusprogramma voor één semester in het buitenland studeren in het laatste jaar van de bachelor of in het masterjaar. Internationalisering komt evenwel ook op andere manieren tot uiting. Diverse afzonderlijke opleidingsonderdelen focussen op de internationale dimensie. Studenten kunnen in het masterjaar deelnemen aan internationale zomerprogramma's. Ook de taal-opleidingsonderdelen in de bachelorfase kunnen in dit verband aangehaald worden. Tot slot biedt, bijna vanzelfsprekend, de Engelstalige masteropleiding AES BA een duidelijke stimulans tot internationalisering.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet ‘eisen professionele en academische gerichtheid’ van alle opleidingen als goed.

De commissie is tevreden over de academische en professionele gerichtheid van de verschillende opleidingen. De sterke onderzoekstraditie binnen de faculteit TEW wordt ten dienste gesteld van het onderwijs. Al in de eerste bachelor komen studenten in aanraking met recente onderzoeksliteratuur. Naarmate de opleiding vordert worden studenten (binnen hun profilering) steeds meer geconfronteerd met de *state of the art* op gebied van kennisontwikkeling. Ook onderzoeksattitude en -vaardigheden zijn gradu-

eel geïntegreerd, waarbij met name ‘Kwantitatieve beleidsmethoden’ (in derde bachelor), de bachelor- en de masterproef een belangrijke rol spelen.

De programma’s sluiten volgens de commissie goed aan bij de actuele beroepspraktijk. Er is in alle opleidingen veel aandacht voor vaardigheden die het maatschappelijk en beroepsmatig functioneren ondersteunen, zoals groepswerken met peer-evaluatie en het presenteren van resultaten. De koppeling van theorie met praktijk komt doorheen de curricula mooi tot uiting. Zowel in de bachelor- als masteropleidingen komen regelmatig gastdocenten uit de bedrijfswereld aan bod. In het masterjaar hebben studenten de mogelijkheid om bedrijfsgerichte projecten op te nemen, waarin ze een concreet bedrijfsprobleem oplossen. Sommige bachelorstudenten vinden wel dat zij nog te weinig voeling met de werkvloer krijgen. Overwogen zou kunnen worden om ook in de bachelor een soort bedrijfsproject op poten te zetten.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet ‘samenhang van het programma’ van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is tevreden over de samenhang van alle opleidingen. De opbouw van de verschillende programma’s is adequaat. De commissie stelt vast dat diverse opleidingsonderdelen discipline-overschrijdend zijn. Ook de studenten ervaren een duidelijke samenhang tussen de opleidingsonderdelen. De bachelorproef vormt een goede afsluiting van de gehele bacheloropleiding, al vindt de commissie wel dat deze in één semester moet kunnen geprogrammeerd worden. De commissie beveelt voorts aan om de huidige opbouw in meer expliciete, doorlopende leerlijnen weer te geven.

In de bachelor bestaat voorts een goede verhouding tussen verplichte en keuzeopleidingsonderdelen. Wel beveelt de commissie aan om het keuzeprogramma zoveel mogelijk in het vijfde semester te concentreren. Op die manier ontstaat een ‘flexruimte’ die het studenten veel gemakkelijker maakt om op uitwisseling te gaan.

Volgens de commissie is er een adequate aansluiting van de bachelor- naar de masteropleiding. Wel vraagt ze om bachelor en master meer als gedifferentieerde gehelen te zien en niet van een automatische doorstroom uit te gaan. Daarnaast beveelt de commissie aan om het opleidingsonderdeel ‘Investment analysis’ van de derde bachelor naar de master TEW BK te verplaatsen. Dezelfde cursus wordt overigens al gedoceerd op masterniveau in de Engelstalige opleiding AES BA.

Studenten van beide masteropleidingen zijn lovend over de keuzemogelijkheden. De commissie wenst deze aantrekkingspool geenszins van de opleidingen af te nemen. Niettemin is ze van mening dat de keuze van major en minor toch wat gericht moet. De verplichting dat de minorkeuze zich binnen een ander functioneel domein dan de major situeert vindt ze geen goede optie. De minor zou juist sterker moeten aansluiten bij het domein van de major. In de praktijk zullen studenten nu al vaak een minor kiezen die min of meer in het verlengde van hun major ligt. De commissie adviseert om clusters van minoren te koppelen aan een major, zodat studenten een gerichtere keuze kunnen maken. Dit sluit niet uit dat er, daarbuiten, geen vrije minors meer kunnen bestaan.

Facet 2.4 Studieomvang

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten. De masteropleidingen TEW BK en AES BA omvatten elk respectievelijk 60 studiepunten. Alle opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat de opleidingen op adequate wijze de studietijd bewaken. Ze gebruikten daar de methodes van het tijdschrijven en de paarsgewijze vergelijking voor. Ook focusgesprekken met de studenten peilen naar de studietijdbeleving. De responsgraad lag bij het tijdschrijven in het verleden altijd erg laag, wat de bruikbaarheid van de resultaten moeilijk maakte. In 2009–2010 werd daarom vanuit centraal niveau een nieuwe methode van tijdschrijven geïntroduceerd.

Op basis van de beschikbare gegevens, alsook van de gesprekken ter plaatse, meent de commissie alleszins dat de begrote en de reële studietijd voldoende op elkaar aansluiten. Studenten geven aan dat ze hard moeten werken, maar dat de programma's zeker studeerbaar zijn. De commissie heeft geen zware studiebelemmerende factoren kunnen signaleren.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'afstemming tussen vormgeving en inhoud' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie acht de werkvormen in alle opleidingen voldoende in overeenstemming met de doelstellingen. Er is een adequate mix van onderwijs-

vormen. De hoorcolleges zijn wel nog vaak traditioneel vormgegeven. Met name in de eerste bachelor, waarin de studentengroepen het omvangrijkst zijn, blijven de studenten tijdens deze lessen erg passief. Uit een bevraging van TEW BK-alumni bleek dat slechts 11% de opleidingen als echt vernieuwend qua onderwijsmethoden ziet.

Volgens de commissie zijn er evenwel ook behoorlijke inspanningen geleverd. In heel wat opleidingsonderdelen, inclusief in de eerste bachelor, worden de hoorcolleges afgewisseld met werkcolleges of oefeningensessies. 'Management en organisatie' in eerste bachelor is bijna geheel opgevat als begeleid zelfstudietraject, ondersteund via de digitale leeromgeving en facultatieve werkcolleges. In verschillende masteropleidingsonderdelen wordt gebruik gemaakt van simulaties of *gaming*. Achter al deze voorbeelden zit evenwel nog weinig systematiek. De opleidingen moeten vermijden dat dit soort 'best practices' geïsoleerde gevallen blijven en te veel aan de opvattingen van individuele docenten worden overgelaten.

De meeste docenten werken met een syllabus en/of handboek. De commissie vindt het gebruikte materiaal van goede kwaliteit. Daarnaast wordt er intensief gebruik gemaakt van het digitale leerplatform Blackboard. Hierop worden niet alleen de presentaties geplaatst, maar ook oefeningen, voorbeelden van examenvragen en andere relevante literatuur om de leerstof verder uit te diepen. De commissie waardeert deze zelfstudie-toepassingen.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'beoordeling en toetsing' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie heeft een steekproef van examenvragen ingekeken en beschouwt de evaluatie in alle opleidingen in voldoende mate gericht op het toetsen van de realisatie van de doelstellingen. Examens kunnen bestaan uit klassieke schriftelijke of mondelinge ondervraging over de leerstof waarbij essayvragen, korte antwoordvragen, meerkeuzevragen of oefeningen worden gebruikt. Voor sommige opleidingsonderdelen wordt geëvalueerd op andere gronden, zoals schriftelijke werkstukken, presentaties of aan de hand van peer assessment.

Specifiek in de bachelor wordt vooral gebruik gemaakt van schriftelijke, gesloten boek examens met meerkeuze- en/of open vragen. Door de grote groepen is het vaak praktisch onmogelijk om mondelinge examens te organiseren. Verder wordt er in de verschillende bachelorjaren gebruik gemaakt

van permanente evaluatie: oefeningen, opdrachten, tussentijdse testen en medewerking tijdens contactmomenten. Ook in de masteropleidingen worden bij de meeste opleidingsonderdelen diverse evaluatievormen gebruikt. Afhankelijk van de gekozen major hebben de studenten schriftelijke of mondelinge examens. De examens van de verplichte opleidingsonderdelen zijn gesloten boek en bevatten open vragen.

De commissie is tevreden over de variatie aan evaluatievormen in alle opleidingen. De examens getuigen van een voldoende academisch niveau en toetsen zowel kennis, inzicht als vaardigheden. Het feit dat het eindresultaat van een aantal opleidingsonderdelen uit 'samengestelde' cijfers bestaat (op basis van permanente evaluatie en het examen) is een goede zaak. De commissie geeft een pluim voor de bachelorproef, die van goede kwaliteit is en op adequate wijze diverse vaardigheden en competenties toetst.

Rond de organisatie van het toetsgebeuren bestaan geen ernstige problemen. Sommige studenten vinden wel dat de examendata te laat beschikbaar zijn. Positief is dat in de loop van het eerste semester voor verschillende opleidingsonderdelen proefexamens georganiseerd worden. Sommige docenten verspreiden ook voorbeeldexamenvragen via Blackboard. De commissie waardeert alvast de inspanningen om de evaluatie zo transparant mogelijk te doen verlopen. Zo worden alle bachelorproeven door twee personen beoordeeld, waarvan één (verplicht) uit een ander departement. Dit komt de eenheid van beoordeling zeker ten goede. Volgens de commissie kan dit een aanzet geven voor een meer overkoepelend toetsbeleid over alle opleidingsonderdelen heen. Een andere uitdaging zal erin bestaan het diamant-concept (zie *Onderwerp 1*) verder te integreren in het toetsbeleid.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'masterproef' van beide masteropleidingen als voldoende.

De masterproef heeft in beide masteropleidingen een omvang van 15 studiepunten. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan de decretale eisen. De opleidingsverantwoordelijken vragen van de studenten een geschreven eindwerk van tussen de 12.000 en 15.000 woorden. In de praktijk wordt dit aantal echter vaak overschreden. De commissie vraagt om hier strikter op toe te zien.

Studenten kunnen een onderwerp uit een lijst kiezen of zelf voorstellen formuleren. Onderwerpen sluiten in de regel nauw aan bij de expertise van

de promotor/co-promotor en hun wetenschappelijke onderzoeksactiviteiten. Het onderwerp moet (bedrijfs-)economisch zijn, doch niet in de enge zin. Aangemoedigd wordt een co-promotor uit het bedrijfsleven te zoeken.

Gegeven de beperkte tijdsspanne waarover de studenten beschikken, moet de masterproef minstens voldoen aan één van de volgende voorwaarden: een beperkt empirisch deel omvatten; een bijdrage leveren tot de theorievorming; een vergelijkende studie van empirische resultaten bieden; een grondig overzicht van de empirische en theoretische literatuur met betrekking tot de gekozen probleemstelling bieden. Een gevolg daarvan is onvermijdelijk een grote variatie qua aanpak en output. Deze verscheidenheid moet volgens de commissie in het oog gehouden worden. De voorbereiding en begeleiding van de masterproef zijn goed. Studenten hebben regelmatig contact met de promotor.

Het geschreven werkstuk wordt door de student voorgesteld in een uiteenzetting, waarna de juryleden (de promotor en een door de faculteit aangeduide assessor) vragen stellen. De beoordeling van de masterproef gebeurt door een commissie die bestaat uit de promotor en de assessor, eventueel aangevuld (met alleen een raadgevende stem) met de co-promotor. De promotor en assessor beoordelen elk afzonderlijk, op een speciaal daartoe bestemd formulier, zowel de geschreven tekst als de mondelinge verdediging. De commissie vindt deze procedure adequaat. Ze is evenwel nog meer onder de indruk van een nieuw type evaluatieformulier dat vanaf 2011–2012 werd ingevoerd. Dit formulier lijst diverse competenties op die gedifferentieerd beoordeeld worden. Bovendien worden expliciet twee formele tussentijdse evaluatiemomenten (in december en maart) ingebracht, om tijdig de voortgang van de student bij te sturen.

De commissie heeft op zich geen bezwaar tegen duo-masterproeven. Wel moet de opleiding duidelijk kunnen maken dat het samenwerken een meerwaarde creëert en dat beide studenten een significante bijdrage leveren. Met name in de beoordeling moet dit tot uiting komen.

De commissie heeft zelf, middels een steekproef, een reeks masterproeven uit beide masteropleidingen gelezen. Ze vindt deze globaal van voldoende kwaliteit en blijkgevend van analytisch (kwantitatief en kwalitatief) en zelfstandig probleemoplossend vermogen. De steekproef omvatte uitschieters van hoog niveau. Over het algemeen echter zijn de meeste masterproeven overwegend descriptief en is de statistische analyse meestal beknopt.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'toelatingsvoorwaarden' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie vindt alle programma's in voldoende mate aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten.

De bacheloropleiding staat open voor alle studenten met een diploma secundair onderwijs. De voorbije jaren tekende zich een opvallende stijging van het aantal generatiestudenten af. De Faculteit TEW aan de Universiteit Antwerpen heeft altijd een groot marktaandeel gehad en wil deze positie in stand houden. Er wordt gepoogd om potentiële studenten correct te informeren en, indien de student niet over de nodige voorkennis beschikt, de studie zelfs te ontraden. Zo heeft de faculteit ook een voorbereidingspakket wiskunde ontwikkeld voor toekomstige bachelorstudenten. Met dit pakket kunnen studenten hun wiskundige kennis testen en eventuele lacunes bijwerken.

De masteropleiding TEW BK staat rechtstreeks open voor bachelors in de TEW BK. Andere academische bachelors kunnen instromen via een voorbereidingsprogramma. Voor de master AES BA gelden formeel dezelfde toelatingsvoorwaarden als voor de Nederlandstalige master. Wel is hier geen schakelprogramma voorzien voor studenten met een buitenlandse professionele bacheloropleiding. Er bestaat een speciale Admission Board voor dit programma, die de ingediende dossiers evalueert. Vooral de competenties (kwantitatief, economisch en bedrijfseconomisch) van de potentiële student zijn hierin doorslaggevend, alsook de kennis van de Engelse taal en de motivatie. Wanneer de Admission Board oordeelt dat de kandidaat op één of twee criteria niet voldoende competenties verworven heeft, kan ze een voorbereidingsprogramma opleggen. Bij meerdere negatieve scores wordt de kandidaat afgewezen. De commissie waardeert dat er een relatief strenge selectie gebeurt. Toch vraagt ze zich af of in de toekomst niet meer objectieve criteria (zoals een GMAT) hiervoor in gebruik worden genomen.

Bij de AES BA is de laatste jaren een duidelijk positieve lijn te erkennen in het aantal inschrijvingen. De instroom is ook geografisch voldoende divers. In het academiejaar 2010–2011 waren 23 nationaliteiten vertegenwoordigd. Gemiddeld starten nu jaarlijks 30 studenten de opleiding. De opleidingsverantwoordelijken streven naar een gemiddelde van 50 instromers.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens 'voldoende' voor de Master TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens 'voldoende' voor de Master AES Business Administration en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

ONDERWERP 3 INZET VAN PERSONEEL

De Faculteit TEW bestaat uit 8 departementen. De onderwijsopdrachten worden verdeeld over de ZAP-leden volgens hun expertise. Voor een gedeelte van het onderwijs doet de Onderwijscommissie een beroep op lesgevers uit andere faculteiten zoals Rechten en Letteren en Wijsbegeerte. Het is in de eerste plaats het AAP dat de werkcolleges en oefeningensessies begeleidt, onder supervisie van één of meerdere ZAP-leden. Dit AAP is verbonden aan de verschillende departementen.

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' van alle opleidingen als goed.

De commissie is tevreden over de vakinhoudelijke en didactische deskundigheid van het personeel. Op onderwijskundig vlak kan deelname aan professionalisering wel nog verder gestimuleerd worden. Er bestaat hiervoor een interessant aanbod door het ExpertiseCentrum Hoger Onderwijs (ECHO). Niettemin stelt de commissie vast dat onderwijskundige competenties meer en meer aandacht krijgen. Zo moeten ZAP-leden bij aanwerving een proefles of publieke lezing geven, speelt onderwijservaring een rol bij benoemingen en onderwijsbeoordelingen bij bevorderingen. Ook de recente ontwikkeling van een e-curriculum (met daarin onderwijsbeoordelingen en

deelname aan onderwijsgerelateerde bijscholingen) is een gunstige evolutie. Tot slot stipt de commissie de hechte samenwerking onder het ZAP aan. Onder AAP'ers kan de teamgeest – over de departementen heen – wel nog aangewakkerd worden.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' van alle opleidingen als goed.

De commissie beschouwt de onderzoeksoutput van het personeel als goed, met een brede waaier aan specialisaties. Positief is dat goede onderzoekers één jaar van onderwijs kunnen vrijgesteld worden. Dit is een creatieve oplossing die het personeel niet té lang uit de onderwijsroutine weghaalt. Onderwijsinbreng vanuit het beroepenveld is eveneens verzekerd. Vooral in de derde bachelor en de master nodigen de docenten gastsprekers uit het bedrijfsleven uit. Het personeel beschikt ook over goede internationale contacten, waarvan evenwel nog meer gebruik kan gemaakt worden.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwantiteit van het personeel' van alle opleidingen als voldoende.

Het onderwijs in de drie jaren van de bachelor TEW Bedrijfskunde wordt verzorgd door 38,15 VTE ZAP-leden verdeeld over 43 personen. Dit zijn 15 gewoon hoogleraren, 12 hoogleraren, 8 hoofddocenten en 7 docenten. 35 hiervan hebben een voltijdse en 8 een deeltijdse aanstelling. 36 zijn verbonden aan de Faculteit TEW, 6 aan andere faculteiten en 1 aan het Reflectiecentrum Pieter Gillis. De ZAP-leden worden bijgestaan door 34,2 VTE academisch personeel (BAP en AAP).

Het onderwijs in de master TEW Bedrijfskunde wordt verzorgd door 24,6 VTE ZAP-leden verdeeld over 33 personen. Dit zijn 10 gewoon hoogleraren, 12 hoogleraren, 7 hoofddocenten en 4 docenten. 21 hiervan hebben een voltijdse en 12 een deeltijdse aanstelling. 30 zijn er aan de Faculteit TEW, 3 aan andere faculteiten of instituten. De ZAP-leden worden bijgestaan door 17 VTE academisch personeel (BAP en AAP).

Het onderwijs in de Engelstalige master Business Administration wordt verzorgd door 11 VTE ZAP-leden verdeeld over 13 personen. Dit zijn 4 gewoon hoogleraren, 6 hoogleraren, 2 hoofddocenten en 1 docent. 10 hiervan

hebben een voltijdse en 3 een deeltijdse aanstelling. 12 zijn er verbonden aan de Faculteit TEW, 1 aan een andere faculteit. De ZAP-leden worden bijgestaan door 5,30 VTE academisch personeel (BAP en AAP).

De commissie stelde op basis van de gesprekken vast dat de werkdruk beheersbaar blijft. Ze vindt de omvang van het personeel derhalve adequaat.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als minstens 'voldoende' voor de Master TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'inzet van personeel' als minstens 'voldoende' voor de Master AES Business Administration en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'inzet van personeel' voor deze opleiding.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'materiële voorzieningen' van alle opleidingen als goed.

De faculteit situeert zich op de Stadscampus van de Universiteit Antwerpen. De campus ligt in de binnenstad van Antwerpen en is vlot bereikbaar met de fiets en met het openbaar vervoer. Alle colleges van de opleidingen TEW Bedrijfskunde vinden er plaats.

Alle onderwijsruimten zijn adequaat uitgerust. De campus telt ook drie gedigitaliseerde talenpractica en zeven computerlokalen. Eveneens op wandelafstand bevindt zich de bibliotheek voor Humane en Sociale Wetenschappen. Deze bibliotheek biedt 850 zitplaatsen en bijna 250 PC's. Tien lokalen zijn na reservatie beschikbaar voor groepswork. Ook individuele

studiecellen zijn aanwezig. Naast de fysieke boeken- en tijdschriftencollectie is er een elektronische collectie, waaronder ruim duizend tijdschriften relevant voor de Faculteit TEW.

De commissie heeft de hierboven beschreven infrastructuur bezocht en is onder de indruk van de voorzieningen. Met name de bibliotheek geldt als voortreffelijk uitgerust.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'studiebegeleiding' van alle opleidingen als voldoende.

De studiebegeleiding wordt zowel op centraal als op facultair niveau ter harte genomen. Aan de UA en de Faculteit TEW wordt naar een kwaliteitsvolle instroom-, doorstroom- en uitstroombegeleiding gestreefd. Potentiële studenten worden geïnformeerd via (onder meer) infobrochures, de Studie-Informatiedagen, demonstratiecolleges of 'open lesdagen'. Nieuwe studenten starten het academiejaar met een introductieweek, de studenten van de AES BA krijgen een aparte 'Welcome Week'.

Wat de studietrajectbegeleiding betreft is er op universitair niveau de Dienst Studieadvies en Studentenbegeleiding. Deze dienst organiseert allerlei trainingen en richt zich daarnaast op studenten met fysieke beperkingen of psychische problemen. Op facultair niveau is een studietrajectbegeleider aangesteld, welke instaat voor bijvoorbeeld het adviseren van studenten over hun traject, het beoordelen van de geïndividualiseerde trajecten, het ondersteunen van de studenten bij heroriëntatie en het bewaken van studievoortgang. De commissie is wel van oordeel dat de trajectbegeleider en monitoren zéér intens bevraagd worden, en zij geeft de Faculteit in overweging om de personeelsomkadering daarvoor uit te breiden.

De commissie heeft vastgesteld (zie verder in facet 6.2) dat de deelname aan examens in eerste zittijd sinds 2006–2007 fors daalt. De opleidingen anticiperen hierop door strengere eisen inzake volgtijdelijkheid te stellen. Maar noch deze maatregel, noch de proefexamens in eerste bachelor of de hoge frequentie aan opdrachten hebben dit 'uitstelgedrag' vooralsnog kunnen elimineren. Bij een bepaalde groep studenten blijkt een attitude te bestaan om bijna automatisch voor de tweede zittijd te kiezen voor het afleggen van bepaalde examens (en de studielast aldus actief te spreiden). Volgens de commissie moet de studiebegeleiding hier beter op inspelen.

De studenten worden goed geïnformeerd. Ze kunnen, ook buiten de contacturen, gemakkelijk terecht met hun vragen bij docenten en assistenten. Daarnaast hebben ze de mogelijkheid om een beroep te doen op zowel een centrale als drie facultaire ombudspersonen. Dit lijkt naar ieders tevredenheid te functioneren. Ook buitenlandse studenten ervaren geen aanpassingsmoeilijkheden.

Algemene conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens 'voldoende' voor de Master TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als minstens 'voldoende' voor de Master AES Business Administration en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITZORG

Beschrijving

Het zelfevaluatie-rapport stelt dat de UA de kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs als twee onlosmakelijk verbonden beleidsdomeinen beschouwt. Zowel op het niveau van de instelling, als op dat van de faculteit worden tal van acties ondernomen.

Tal van organen zijn verantwoordelijk voor de ontwikkeling, implementatie en opvolging van de kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs. Op niveau van de instelling zijn er de Onderwijsraad, het Departement Onderwijs en de Werkgroep Innovatie en Kwaliteitszorg in het Onderwijs (WIKO). Op facultair niveau spelen de Onderwijsbeleidsgroep, de Adviesraad, de Onderwijscommissie en de Cel voor Innovatie en Kwaliteitszorg in het Onderwijs (CIKO) een cruciale rol. Er is voor heel de faculteit één Onderwijscommissie, bestaand uit 8 ZAP-leden, 1 AAP-lid, 2 ATP-leden en 3 studenten.

De kwaliteitszorg en innovatie van het onderwijs van de UA focussen zich zowel op de evaluatie van de programma's als op de evaluatie van de opleidingsonderdelen. Afzonderlijke opleidingsonderdelen worden, via een vragenlijst die de studenten invullen, om de vier jaar geëvalueerd. In de Faculteit TEW werd in 2010–2011 een proefproject opgestart met 'quick scans'. Dit zijn verkorte elektronische vragenlijsten die frequentere onderwijs-evaluaties toelaten. Studietijdmetingen en focusgesprekken vullen voornoemde instrumenten aan. De Faculteit TEW maakt een analyse van de instroom- en slaagcijfers, en identificeert drempelopleidingsonderdelen. Ad hoc bevragingen, zoals alumni- enquêtes, vinden regelmatig plaats.

Facet 5.1 Evaluatie van de resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie van de resultaten' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie stelt vast dat er een heel instrumentarium in voege is om de opleidingen periodiek te evalueren. Ze vindt deze meetinstrumenten van adequate kwaliteit, toelastend om kort op de bal te spelen. Positief is dat ook curricula geëvalueerd worden. Zo werden de voorbije jaren de bachelor- en masteropleidingen TEW-AES geëvalueerd door de studenten en/of alumni. De responsgraad van de onderwijs-evaluatie moet wel verder vergroot worden. Ook dringt zich de vraag op of (bij de evaluatie van opleidingsonderdelen) een ondergrens van 60% voor 'tevredenheid' niet iets te laag is.

De CIKO verzamelt de gegevens van de evaluatie-instrumenten, analyseert deze en rapporteert ze aan de Onderwijsbeleidsgroep. Volgens de commissie wordt hiermee een dynamische cyclus in gang gezet. Ze waardeert dat het kwaliteitsbeleid echt in de faculteit geïntegreerd is en niet als iets van bovenaf beschouwd wordt. De CIKO vervult haar rol op voorbeeldige wijze en raakt steeds sterker verankerd in de opleidingen. Dit proces is nog niet af, maar evolueert in de goede richting. Omwille van de synergie tussen de verschillende programma's werd gekozen voor een relatief kleine Onderwijscommissie. Ook deze lijkt naar behoren te functioneren.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet 'maatregelen tot verbetering' van alle opleidingen als voldoende.

De commissie stelt vast dat de uitkomsten van de evaluatie tot aantoonbare verbetermaatregelen leiden. In het zelfevaluatierapport is beschre-

ven hoe 'knelpunten' uit het recente verleden aan de hand van analyses, bevestigingen of focusgesprekken geremedieerd werden. Dit bevestigt de onder facet 5.1 beschreven dynamische werking van het kwaliteitsbeleid.

Globaal vindt de commissie ook dat de aanbevelingen van de vorige visitatie op adequate wijze zijn opgevolgd. De Faculteit TEW stelde hiervoor een lijst met concrete actie- en verbeterpunten op.

Facet 5.3 Betrokkenheid studenten, medewerkers, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'betrokkenheid van studenten, medewerkers, alumni en het beroepenveld' van alle opleidingen als voldoende.

De visitatiecommissie stelt vast dat alle geledingen van het personeel vertegenwoordigd zijn in de verschillende advies- en beslissingsorganen van de faculteit. Ad hoc worden er ook focusgesprekken georganiseerd met het academisch personeel.

De studenten zijn eveneens vertegenwoordigd in de Faculteitsraad, de Onderwijscommissie en de Onderwijsbeleidsgroep. De afvaardiging naar deze organen gebeurt faculteitsbreed, maar de faculteit zelf heeft geen inbreng in de keuze van de studentenvertegenwoordiging. Op het moment van de visitatie zetelde bijvoorbeeld geen enkele TEW Bedrijfskunde-student in de Onderwijscommissie. De commissie vindt dit jammer en vraagt zich af of er toch niet een minimale vertegenwoordiging kan verzekerd worden. Er is weliswaar regelmatig informeel contact tussen de leden van het academisch personeel en de studenten, en ook de focusgesprekken helpen de betrokkenheid versterken.

Afgestudeerden zijn actief betrokken bij het beleid van de faculteit aan de hand van alumni-enquêtes. De faculteit beschikt ook over de eigen alumnivereniging Alechia. Alle afgestudeerde masterstudenten worden daarnaast automatisch lid van de centrale alumnivereniging. De centrale Cel Alumniwerking organiseert jaarlijks een enquête om inzicht te krijgen in de sectoren waar de alumni in terechtkomen.

Informeel houden de docenten veel contact met diverse werkgeversorganisaties zoals het VKW. Sinds 2010–2011 is het beroepenveld ook structureel verankerd in het onderwijsbeleid via een Adviesraad. Bedoeling is dat deze tot een onafhankelijk en kritisch klankbord zal uitgroeien. De com-

missie vindt dit een uitstekend initiatief, en is van mening dat de positieve bijdrage van de Adviesraad op een nog hoger niveau gebracht kan worden.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Bachelor TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Master TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als voldoende voor de Master AES Business Administration en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerd niveau' van de bacheloropleiding als goed en van de beide masteropleidingen als voldoende.

De commissie is onder de indruk van de bacheloropleiding. Studenten maken zich de kerncompetenties eigen middels een uitgekiend geheel van onderwijs- en evaluatievormen. Vooral de bachelorproef heeft voor de commissie bevestigd dat ook de bachelordoelstellingen duidelijk gerealiseerd worden. Afgestudeerden van de bachelor TEW Bedrijfskunde zijn breed geschoold en ook methodologisch goed voorbereid op de vervolgopleiding. Wel vraagt de commissie nog meer aandacht voor internationalisering, c.q. uitwisselingen in de bachelorfase.

Zich baserend op de examenvragen, het onderwijsmateriaal en de masterproeven vindt de commissie de doelstellingen van de masteropleidingen voldoende gerealiseerd. De afgestudeerden zijn, in de ogen van het afnemend veld, praktisch-georiënteerd en hebben een kritische instelling. Ook

volgens de commissie zijn de alumni degelijk voorbereid op de intrede in het werkveld. Wel mag het systeem van majors en minors niet leiden tot té generalistisch opgeleide mensen. De commissie verwijst in deze naar *facet 2.3*, waarin ze vraagt om meer focus en specialisatie in dit systeem te brengen.

Uit de gesprekken met de afgestudeerden bleek alleszins dat zij tevreden terugblikken op de opleiding. In hun ogen is het programma door de jaren heen meer praktijkgericht geworden en dit is een positieve evolutie. Uit een alumni-enquête blijkt dat het merendeel van de afgestudeerden in grote organisaties tewerkgesteld is, waarvan ruim 70% in het top- of middenmanagement. De grote meerderheid is actief in het algemeen management. De commissie verbaast zich over het beperkte aandeel alumni dat in sales terecht komt.

Internationalisering is, zoals reeds aangehaald, een aandachtspunt. Gemiddeld gingen sinds 2008–2009 per academiejaar 37 studenten op uitwisseling. Uit de programma-evaluaties van de bachelor- en masteropleidingen blijkt dat vooral praktische bezwaren studenten tegenhouden. Wel komt de internationalisering, (zoals in *facet 2.1 aangegeven*), ook op diverse alternatieve manieren aan bod.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet ‘onderwijsrendement’ van alle opleidingen als voldoende.

Uit het zelfevaluatie-rapport blijkt dat het aantal generatiestudenten dat alle opgenomen studiepunten effectief kan omzetten in credits de voorbije jaren significant is gedaald. Telt men alle studenten die minstens 3/4 van de opgenomen studiepunten weet om te zetten in credits, dan bekomt men een gemiddeld percentage van 44%. Maakt men een berekening voor de diplomajaarstudenten, dan zijn de resultaten positiever: 78% van de studenten kan minstens 3/4 van de opgenomen studiepunten omzetten in credits. Van de studenten die hun bachelordiploma behalen, doet gemiddeld 66% dit in de voorziene tijd van drie jaar.

De commissie vindt de evolutie van de studievertraging een belangrijk zorgpunt. Vanaf 2006–2007 blijkt de deelname aan de eerste zittijd spectaculair te dalen. Positief is dat de opleidingsverantwoordelijken hierop gereageerd hebben met strengere eisen inzake volgtijdelijkheid. Echter (zoals ook in *facet 4.2 aangehaald*) zou ook de studiebegeleiding zich hier meer in moeten verdiepen.

In de master TEW BK slaagt gemiddeld 68% van de studenten erin alle opgenomen studiepunten om te zetten in credits. Telt men alle studenten die minstens 3/4 weet om te zetten in credits, dan bekomt men een gemiddeld percentage van 82%. Van de studenten die hun masterdiploma behalen, doet gemiddeld 78% dit in de voorziene tijd van één jaar. In de ogen van de commissie zijn deze resultaten voldoende.

In de master AES BA slaagt gemiddeld maar 39% van de studenten erin alle opgenomen studiepunten om te zetten in credits. Anderzijds ligt het percentage studenten dat in 1 jaar doorstroomt iets hoger dan bij de Nederlandse equivalent: gemiddeld 88% rondt de master AES BA af in voorziene tijd van één jaar. De commissie vraagt de opleidingen om deze verschillen nader te onderzoeken.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Bachelor TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Master TEW Bedrijfskunde en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Master AES Business Administration en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

INTEGRAAL OORDEEL VAN DE VISITATIECOMMISSIE

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Bachelor TEW Bedrijfskunde voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master TEW Bedrijfskunde voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master AES Business Administration voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN HET VERBETERPERSPECTIEF

Doelstellingen

- Werk de integratie van het diamant-model in de opleidingsdoelstellingen verder uit;
- Integreer meer internationale benchmarking bij de formulering van de doelstellingen;
- Waak erover dat het bedrijfskundig aspect niet domineert in de profilering van de opleidingen.

Programma

- Werk de integratie van het diamant-model in de concordantiematrix en het toetsbeleid verder uit.

Personeel

- Ga verder op de ingeslagen weg van onderwijsvernieuwing, onder andere door deelname van het personeel aan de onderwijsprofessionalisering sterker te stimuleren.

Voorzieningen

- Breid de personeelsomkadering voor trajectbegeleiding en het moniterraat uit;
- Stem de studiebegeleiding beter af op het tegengaan van ‘uitstelgedrag’ onder de studenten.

Interne kwaliteitszorg

- Stimuleer de deelname van studenten aan de onderwijsbeoordelingen;
- Tracht in een minimale vertegenwoordiging van eigen TEW-studenten in de Onderwijscommissie te voorzien.

Resultaten

- Stimuleer studenten meer om op internationale uitwisseling te gaan.

* specifiek voor de bachelor

Programma

- Overweeg de invoering van een bedrijfsproject;
- Organiseer de bachelorproef binnen één semester;
- Concentreer het keuzeruilte voor de studenten zo veel mogelijk in het eerste semester van de derde bachelor;
- Verplaats 'Investment analysis' van de derde bachelor naar de master TEW BK.

* specifiek voor de beide masteropleidingen

Programma

- Maak de keuzepakketten minder vrijblijvend, door de minor sterker te laten aansluiten op het domein van de major;
- Zie erop toe dat de omvang van de masterproef beperkt blijft;
- Zie erop toe dat in het geval masterproeven per twee geschreven worden, beide studenten een gelijkwaardige bijdrage leveren;
- Streef naar minder descriptieve masterproeven maar met meer statistische analyse erin.

UNIVERSITEIT GENT

Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen
Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen

WOORD VOORAF

Dit deelrapport behandelt de Bachelor en Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW) aan de Universiteit Gent. De visitatiecommissie-cluster TEW (verder de commissie genoemd) bezocht de opleidingen van 19 tot 21 maart 2012. Conform haar opdracht geeft de commissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de commissie in het kader van het verbeterperspectief aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

De beoordeling van de onderwerpen is, conform de vereisten, gebeurd aan de hand van de facetten en bijbehorende beoordelingscriteria uit het VLIR/VLHORA beoordelingskader dat is afgestemd op de accreditatievereisten. De commissie heeft zich bij haar oordelen gebaseerd op de in het zelfevaluatierapport ter beschikking gestelde informatie. Deze informatie werd tijdens het bezoek aan de opleidingen aangevuld door gesprekken met het betrokken faculteitsbestuur, de opleidingsverantwoordelijken, lesgevers, studenten en alumni. Ten slotte nam de commissie kennis van studiemateriaal, examenopgaven en masterproeven.

De opleidingen Bachelor en Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW) worden ingericht door de Faculteit Economie en Bedrijfskunde (FEB) van de UGent. De bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen is een driejarige opleiding (180 ECTS), de master TEW is een éénjarige opleiding (60 ECTS). In de master kiezen de studenten tussen drie afstudeerrichtingen ('Accountancy', 'Bedrijfsfinanciering' en 'Marketing'). De oordelen van de commissie in onderhavig rapport hebben steeds op alle afstudeerrichtingen betrekking.

ONDERWERP 1 DOELSTELLINGEN

Bij de bepaling van de doelstellingen voor de opleiding Toegepaste Economische Wetenschappen en de invulling van het programma werd rekening gehouden met een aantal belangrijke trends in de economische omgeving, het bedrijfsleven en de daaruit volgende jobkenmerken voor de afgestudeerden. Bij deze analyse is men tot de volgende vaststellingen gekomen:

- 1 Bedrijfeconomische problemen hebben meer dan ooit een multidimensioneel karakter.
- 2 Er heerst een gestegen turbulentie en onzekerheid in de bedrijfsomgevingen, met een toenemend belang van kennis als bron van concurrentievoordeel.
- 3 Ondernemerschap en innovatie worden benadrukt.
- 4 De trend tot internationalisering en globalisatie van de economie en het bedrijfsleven zet zich verder.
- 5 Informatie- en communicatietechnologie wordt steeds belangrijker.
- 6 Bedrijfeconomische problemen worden benaderd met een toenemende aandacht voor bedrijfsethiek en multiculturaliteit.
- 7 Er is een groeiende aandacht voor duurzame ontwikkeling.
- 8 Er zijn wijzigende jobkenmerken. Van medewerkers wordt verwacht dat ze:
 - a) in een team kunnen functioneren;
 - b) over communicatievaardigheden (in moedertaal en vreemde talen) beschikken;
 - c) zelfstandig kunnen werken;
 - d) multidisciplinair kunnen denken;
 - e) klantgericht zijn;
 - f) bereid zijn om levenslang te leren.

Rekening houdend met deze trends werden de doelstellingen en de gewenste strategische sterkten van de opleiding Toegepaste Economische Wetenschappen geformuleerd. Concreet stelt de faculteit Economie en Bedrijfskunde zich tot doel bedrijfseconomen te vormen die:

- 1 kennis hebben van economische en ondersteunende wetenschappen, die ze kunnen toepassen in een breed bedrijfs- en maatschappelijk kader;
- 2 beschikken over een brede en fundamentele kennis van bedrijfseconomie, om complexe en multidisciplinaire problemen in de bedrijfseconomie op te lossen;

- 3 beschikken over een sterk analytisch en probleemoplossend vermogen;
- 4 beschikken over vaardigheden om in het werkveld zelfstandig en in team optimaal te functioneren;
- 5 zich bewust zijn van de verantwoordelijkheden ten opzichte van de maatschappij.

Deze doelstellingen zijn verder vertaald in een reeks concrete opleidingscompetenties. Specifiek voor de bachelor en masteropleiding TEW wordt er naar gestreefd competenties te ontwikkelen in de volgende competentiegebieden:

- De studenten vertrouwd maken met de bestaande wetenschappelijke kennis en tegelijk de competentie ontwikkelen om deze aan te wenden, geïntegreerd toe te passen en verder uit te breiden (competentiegebied 1).
- Bij de studenten de competentie ontwikkelen om wetenschappelijk onderzoek op te zetten en uit te voeren met als doel nieuwe kenniscreatie en probleemoplossing (competentiegebied 2).
- De studenten leren analyseren, redeneren, oordeel vormen, kritisch reflecteren en een houding van levenslang leren aannemen (competentiegebied 3).
- Bij de studenten goede communicatievaardigheden, een verantwoordelijkheidsgevoel en goede presentatie- en schrijfvaardigheden ontwikkelen om hen in staat te stellen met en voor anderen samen te werken (competentiegebied 4).
- De studenten bewust maken van de wisselwerking tussen de temporele en maatschappelijke context en wetenschap en deze inzichten te integreren in eigen werk (competentiegebied 5).

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'niveau en oriëntatie' van beide opleidingen als voldoende.

De commissie heeft de doelstellingen, eindtermen en competenties van de opleidingen bestudeerd en heeft deze verder laten toelichten tijdens de gesprekken. De doelstellingen stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet. In de bacheloropleiding zijn de doelstellingen in voldoende mate gericht op de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties. De masteropleiding is volgens de commissie voldoende gericht op de beheersing van algemene (wetenschappelijke) competenties op een gevorderd niveau.

Gelet op de internationale ontwikkelingen acht de commissie het aangewezen een duidelijke finaliteit in de bachelordoelstellingen na te streven. De kans neemt dan toe dat studenten een masteropleiding elders in Vlaanderen (of daarbuiten) overwegen indien ze de bacheloropleiding als een afgerond geheel ervaren. De commissie is zich er overigens van bewust dat er geen formele beletselen zijn om buiten de UGent een masteropleiding te volgen.

De commissie vindt het positief dat uitwendige indicatoren een belangrijke rol gespeeld hebben bij de formulering van de doelstellingen. Deze vertaalslag kan wel nog explicieter uitgewerkt worden. De doelstellingen zijn op gedetailleerde wijze vertaald in verscheidene competenties. De overdaad aan competenties voor de master kan volgens de commissie wel wat worden beperkt.

Hoewel de faculteit FEB ambieert tot de Europese top te behoren, is de commissie van oordeel dat de internationale dimensie in de opleidingsdoelstellingen wat achterwege blijft. Ten slotte is uit de gesprekken met de studenten gebleken dat de doelstellingen (impliciet) gekend zijn.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'domeinspecifieke eisen' van beide opleidingen als voldoende.

De commissie acht de doelstellingen van de beide opleidingen conform haar eigen referentiekader. De doelstellingen zijn voldoende afgestemd op de eisen gesteld door (buitenlandse) vakgenoten, alsook op de wensen en behoeften van het beroepenveld.

De opleidingen profileren zich door een focus op bedrijfseconomie, ondersteund door een grondige (economische) basisvorming. De keuze voor een gemeenschappelijk eerste bachelorjaar is bewust: de opleiding wil 'smaakmakers' aanbieden die de studenten hun latere keuze vergemakkelijken. In de gesprekken met de (oud-)studenten is het de commissie duidelijk geworden dat deze oriëntatie op veel bijval kan rekenen (zie ook facet 2.9). De commissie vindt de eindkwalificaties voldoende ontleend aan eisen uit de internationale wetenschapsbeoefening. De opleidingen hebben zich gebenchmarkt aan gelijkaardige opleidingen in België en Nederland. De commissie beveelt aan om dezelfde oefening ook voor andere (Europese) landen te maken.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als 'voldoende' voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'doelstellingen' als 'voldoende' voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'doelstellingen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 2 PROGRAMMA

Bachelor TEW

De bacheloropleiding bedraagt 180 ECTS, verspreid over drie modeltrajectjaren van 60 ECTS. Het eerste modeltrajectjaar wordt gemeenschappelijk georganiseerd met de opleidingen Economische Wetenschappen (verder EW genoemd) en Toegepaste Economische Wetenschappen: Handelsingenieur (verder HI genoemd). Naast de (bedrijfs)economisch gerichte opleidingsonderdelen ('Economie', 'Accountancy' en 'Bedrijfskunde') bevat dit eerste jaar een groot pakket aan ondersteunende opleidingsonderdelen ('Wiskunde', 'Statistiek', 'Informatica'), opleidingsonderdelen uit aanverwante disciplines ('Menswetenschappen', 'Technologie' en 'Recht') en Taalvakken.

Aan het eind van de eerste bachelor maken de studenten een keuze tussen EW, TEW en HI. Het eerste semester van het tweede bachelorjaar blijft wel nog gemeenschappelijk. Daarna wordt het aandeel bedrijfseconomische vakken gevoelig groter. In het derde jaar van de bacheloropleiding zijn er voor 10 ECTS aan keuzeopleidingsonderdelen.

Master TEW

Het masterprogramma bestaat uit een curriculum van één gemeenschappelijk opleidingsonderdeel (6 ECTS), een afstudeerrichting (de major, bestaande uit vier opleidingsonderdelen: 24 ECTS), een masterproef (18 ECTS) en een keuzecurriculum (de minor, bestaande uit twee opleidingsonderdelen: 12 ECTS).

Het voor alle trajecten binnen de master TEW gemeenschappelijk opleidingsonderdeel 'Strategisch management' wordt gedoceerd in het eerste semester, in het Nederlands. Studenten maken een keuze uit de afstudeerrichtingen 'Accountancy', 'Bedrijfsfinanciering' en 'Marketing'. Binnen elke afstudeerrichting is er een methodologisch opleidingsonderdeel van 6 ECTS, naast drie inhoudelijke opleidingsonderdelen. Alle opleidingsonderdelen in de afstudeerrichtingen worden in het Engels gedoceerd. Verder kiezen de studenten een minor, te weten twee keuzeopleidingsonderdelen uit een andere afstudeerrichting. Hiervan kan worden afgeweken, wanneer geopteerd wordt om één opleidingsonderdeel te vervangen door een stage. Een masterproef is het sluitstuk van de opleiding.

Facet 2.1 Relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'relatie tussen de doelstellingen en de inhoud' van beide opleidingen als voldoende.

De commissie vindt de programma's een adequate concretisering van hun respectieve doelstellingen. De opleidingen hebben een concordantiematrix samengesteld waarin per opleidingsonderdeel wordt aangegeven welke competenties afgedekt worden. Dit heeft reeds geleid tot nieuwe 'accenten' in bepaalde opleidingsonderdelen, maar de oefening is nog niet ten einde. Een volgende stap, meent de commissie, is dat docenten meer collectief overleggen hoe bepaalde doelstellingen te realiseren.

Globaal, over de beide opleidingen heen, acht de commissie de klemtoon nog iets te eenzijdig op de interne werking van het bedrijf gericht. Ze vindt dit enigszins merkwaardig, daar de filosofie achter de doelstellingen van de TEW opleidingen (zie *Onderwerp 1*) precies sterk met de uitwendige factoren van de economie rekening houdt. Op dit vlak is meer overeenstemming tussen doelstellingen en programma gewenst.

De commissie stelt vast dat de bacheloropleiding een groot aantal ondersteunende vakken telt. Ze is hier tevreden over en meent – hoewel dit nog niet geëxpliciteerd is – dat er aldus een stevige leerlijn rond methodologie en academische vaardigheden gecreëerd is. Niettemin beveelt de commissie aan om de ondersteunende vakken inhoudelijk nog meer bij het economische domein te laten aansluiten. Dit zou ze, zonder hun niveau aan te tasten, alvast aantrekkelijker maken voor de (uiteraard vooral in economie geïnteresseerde) studenten. Het geldt in het bijzonder voor 'Beleidsinfor-

matica' in de derde bachelor, dat in zijn geheel overigens zeer ruim begroot is qua ECTS. Voor de taalvakken geldt nu reeds dat ze expliciet aansluiten bij de (bedrijfs)economische context.

Het gemeenschappelijke eerste jaar bevat 'smaakmakers' die de studenten voor EW, TEW dan wel HI moeten warm maken. Voor TEW is dit het opleidingsonderdeel 'Bedrijfskunde'. Uit de gesprekken met de studenten is gebleken dat 'Bedrijfskunde' in grote mate deze functie vervult. De commissie is evenwel van mening dat dit opleidingsonderdeel iets te inleidend is en (via het service-onderwijs) voor een té breed publiek gedoceerd wordt. De commissie beveelt daarom de inbreng van een projectopdracht aan. Sommige studenten vinden dan weer dat, vanuit het perspectief van de 'smaakmakers', de aandacht voor marketing in de bachelor vrij beperkt blijft. Hier zou in de bovengenoemde projectopdracht kunnen voorzien worden.

De commissie vraagt het bachelorcurriculum in zijn geheel nog eens tegen het licht te houden vanuit het perspectief van doelstellingsanalyse, huidige vakkenopbouw en BaMa-ontwikkelingen. Daaruit zou onder andere het nut van een separaat opleidingsonderdeel 'International business strategy' kunnen volgen. De commissie is voorts van mening dat de integratie tussen de bachelor-opleidingsonderdelen nog sterker kan. Het opleidingsonderdeel 'Ondernemingsplanning' geeft hier een eerste aanzet toe. Er is echter nood aan een opleidingsonderdeel (desgevallend in de vorm van een bachelorproef) dat de vakoverschrijdende integratie meer expliciet maakt.

Door de beperkte keuzevrijheid in de bachelor kan internationalisering er moeilijk gestalte krijgen. Dit vindt de commissie een belangrijk aandachtspunt. Ze beveelt (zoals ook in *facet 2.3 beschreven wordt*) aan het curriculum op dit punt te wijzigen.

De masteropleiding biedt een duidelijke verdieping ten opzichte van de brede en generalistische bachelor. Daarenboven leren de studenten er methodologisch onderbouwd wetenschappelijk onderzoek opzetten en uitvoeren en daarover rapporteren. Toch zou volgens de commissie het gespecialiseerd karakter van de master nog meer nadruk moeten krijgen. Het systeem van minoren, die de opleiding opnieuw verbreden, vindt ze in die zin geen goed idee (zie hiervoor *facet 2.3*). Beter is het de afzonderlijke majoren inhoudelijk te versterken. Het aanbod aan afstudeerrichtingen is trouwens relatief beperkt. Het functionele domein 'Human resources'

wordt niet aangeboden omdat er een gelijkaardige afstudeerrichting in de faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen is. Te overwegen valt deze geheel of ten dele aan de TEW-opleiding te koppelen. De commissie mist een afstudeerrichting rond algemeen strategisch management. Een (op het moment van de redactie van de rapporten zeer waarschijnlijke) integratie met het Departement Handelswetenschappen en Bestuurskunde van de Hogeschool Gent kan hiervoor soelaas brengen.

In de masteropleiding wordt ernaar gestreefd de meeste opleidingsonderdelen te doceren in de Engelse taal. Uitgaande studentenmobiliteit is voorbehouden voor het derde bachelorjaar en het masterjaar.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' van beide opleidingen als goed.

De commissie is tevreden over de aandacht voor kennisontwikkeling in beide opleidingen. Ze is van oordeel dat academische vaardigheden zeer goed ontwikkeld worden in zowel de bachelor- als de masteropleiding. Het grote aandeel aan ondersteunende opleidingsonderdelen is hier uiteraard niet vreemd aan. De studenten wordt vanaf een vroeg stadium onderzoeksattitude en -vaardigheden bijgebracht. In veel opleidingsonderdelen lezen studenten papers van lopend of recent wetenschappelijk onderzoek. De ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden neemt gradueel toe, en komt met name tot uiting in het opleidingsonderdeel 'Onderzoeksmethodiek' (in de derde bachelor) en in de opleidingsonderdelen 'Onderzoeksmethoden' in de master-afstudeerrichtingen.

De aansluiting van de programma's bij de actuele beroepspraktijk blijft wat beperkt. Zeker de bacheloropleiding geldt als uitgesproken theoretisch. De ontwikkeling van *soft skills* komt doorheen de opleidingen relatief weinig aan bod. In de master kunnen studenten een stage (als keuzeopleidingsonderdeel) volgen. Het aantal plaatsen hiervoor is beperkt en de communicatie over de mogelijkheid tot stage blijft – volgens de studenten – in gebreke. In de masteropleiding wordt er voorts wel een beroep gedaan op gastprofessoren uit het bedrijfsleven. De commissie meent dat met de inbreng van alumni in de Opleidingscommissie TEW (zie facet 5.3) een goede stap gezet is om de professionele gerichtheid van het curriculum te versterken.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'samenhang van het programma' van beide opleidingen als voldoende.

De commissie is tevreden over de opbouw van de programma's. De bacheloropleiding typeert zich door een brede, wetenschappelijke onderbouwing. Dit generalistisch programma is enigszins a-typisch in de Vlaamse context, maar de studenten weten het duidelijk te appreciëren. De commissie onderkent, met name op het vlak van methodologie en academische vaardigheden, ook duidelijke leerlijnen in de programma's. Alleen blijven die leerlijnen vooralsnog te impliciet. De (reeds aanwezige) coherentie in het programma moet dus nog meer geformaliseerd worden.

Aan de generalistische aanpak kleeft evenwel ook een minpunt: er is relatief weinig keuzeruimte, en al helemaal weinig plaats in het bachelorcurriculum voor internationale uitwisseling. De commissie adviseert een zekere flexibele ruimte in het vijfde semester te creëren, te besteden aan een Erasmus-uitwisseling of eventueel in te vullen met een minor. Het is duidelijk dat hiervoor de nodige creativiteit aan de dag zal gelegd moeten worden, omdat de sterke aspecten van het programma wel aanwezig zouden moeten blijven in het programma.

De commissie vraagt om bachelor en master meer als gedifferentieerde gehelen te zien en niet van een automatische doorstroom uit te gaan. Het masterprogramma zelf is voldoende coherent. Door de drie afstudeerrichtingen kunnen de studenten hun curriculum (naar eigen interesse) afstemmen op één functioneel domein. Idealiter wordt het aantal afstudeerrichtingen (zie ook facet 2.1) wel uitgebreid. Over de minor in de master is de commissie minder enthousiast daar deze – ook al gezien het generalistisch bachelorprogramma – minder bijdraagt tot verdieping. De commissie suggereert om de 12 ECTS van de minor te vervangen door één extra opleidingsonderdeel per major en één keuzeopleidingsonderdeel (waaronder de stage). Ten slotte beveelt de commissie aan om het gemeenschappelijk opleidingsonderdeel 'Strategisch management' inhoudelijk nog meer bij de afstudeerrichtingen aan te laten sluiten.

Facet 2.4 Studieomvang

De bacheloropleiding TEW omvat 180 studiepunten. De masteropleiding TEW omvat 60 studiepunten. Beide opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studietoelating.

Facet 2.5 Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'studietijd' van beide opleidingen als voldoende.

Aan de UGent wordt gewerkt met systematische studietijdmetingen volgens de prospectieve techniek. Dit houdt in dat willekeurig samengestelde groepen studenten gedurende vier of acht weken hun studietijd registreren. De commissie waardeert deze inspanningen om de studietijd te peilen.

In de bachelor blijken voor een aantal individuele opleidingsonderdelen significante afwijkingen te bestaan van de begrote studietijd. Hoewel de afwijking over de ganse bacheloropleiding heen gering is, vindt de commissie hier toch enige correcties op hun plaats. De studietijdmeting toont verder aan dat de verdeling over de drie bachelorjaren gelijkmatig is. In het derde bachelorjaar is er wel een onevenwicht tussen de semesters, met een piek in de studiebelasting in het eerste semester.

Het aantal studiepunten toegekend aan de opleidingsonderdelen in de bachelor is erg verschillend, en kan 3, 4, 5, 6 of 7 bedragen. De commissie vraagt te onderzoeken of deze heterogeniteit ook werkelijk een aantoonbaar verschil in studietijd reflecteert. Indien niet is homogenisering aangewezen.

De studietijd gemeten in het masterjaar ligt beduidend lager dan in de bachelorjaren. De commissie vraagt dit nader te onderzoeken. In de master op zich (t.w. de afstudeerrichting Accountancy, de enige waarvoor een meting is uitgevoerd) komen reële en begrote studietijd vrij goed overeen.

De opleidingen hebben ook gepeild naar de studiebelasting van de studenten doorheen het academiejaar. Voor de eerste en tweede bachelor zijn er twee heel grote pieken van zelfstudie die samenvallen met de periodegebonden evaluatiemomenten. Voor de derde bachelor en het masterjaar zijn dergelijke pieken relatief gezien veel kleiner, te verklaren door de spreiding van de evaluatie. Voor de commissie is dit een reden om (zoals ook in facet 2.7 vermeld) de niet-periodegebonden evaluatie uit te breiden.

Het beeld uit de studietijdmetingen werd bevestigd in de gesprekken met de studenten. In de ogen van de studenten zijn er geen ernstige studiebelemmerende factoren.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'afstemming tussen vormgeving en inhoud' van beide opleidingen als voldoende.

Globaal acht de commissie de werkvormen in beide opleidingen voldoende in overeenstemming met de doelstellingen. Zoals uit de toelichting hieronder blijkt, bestaat er zowel in de bachelor als in de master een mooie variatie aan onderwijsvormen. Dit wordt door de (oud-)studenten ook als zodanig geapprecieerd.

In de bacheloropleiding neemt het hoorcollege (inclusief plenaire oefeningsessies) 35 procent van de gebruikte werkvormen in beslag. De commissie merkt op dat het aantal contacturen voor hoorcolleges relatief hoog ligt. Sommige docenten doen wel bijzondere inspanningen om de lessen zo interactief mogelijk te maken. Er zijn ook reeds enkele experimenten met streaming video opgezet. Naast de hoorcolleges worden er verschillende werkcolleges en groepswerken georganiseerd. Bij 'Accounting B' in de eerste bachelor wordt bijvoorbeeld een teamgerichte oefeningsessie aangeboden. Nieuw verworven kennis wordt geïntegreerd in practica, met name bij de opleidingsonderdelen 'Ondernemingsplanning' en 'Ondernemerschap' en bij de talen. Vanaf de tweede bachelor worden meer online discussiegroepen en groepswork geïntroduceerd. Bij 'Ondernemingsplanning' (in derde bachelor) moeten studenten de kennis uit de voorgaande opleidingsonderdelen aanwenden om een bestaand business plan te analyseren, een mening te formuleren en deze tijdens een business game te verdedigen.

In de masteropleiding wordt projectwerk sterk gepromoot. Daarnaast wordt in elke afstudeerrichting één opleidingsonderdeel probleemgestuurd aangepakt. Hierin doen studenten praktijkgerichte ervaring op via oefeningen en complexe gevallenstudies. De studenten werken in kleine groepen casussen uit en structureren hierbij zelf hun leerproces, waarbij de lesgever optreedt als tutor. De commissie waardeert deze onderwijsinnovatieve inspanning en vindt dat ze navolging verdient. Wel is uit de gesprekken met de studenten gebleken dat de groepsgrootte – ondanks de verdeling van studenten in afstudeerrichtingen – nog steeds aan de hoge kant is. Niet bij alle groepsopdrachten blijkt er een even duidelijke feedback in voege.

De commissie is tevreden over het gebruikte studiemateriaal. Bij de meeste opleidingsonderdelen wordt door de lesgever een syllabus en handboeken aangeboden. Studenten maken ook gebruik van de elektronische leer-

omgeving Minerva. Hierop worden niet alleen het cursusmateriaal, maar bijvoorbeeld ook discussiegroepen aangeboden.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'beoordeling en toetsing' van beide opleidingen als voldoende.

De commissie beschouwt de evaluatie in beide opleidingen in voldoende mate gericht op het toetsen van de realisatie van de doelstellingen.

In de bachelorjaren valt het leeuwendeel van de evaluatie tijdens de examenperiode, vooral bestaande uit schriftelijke examens, desgevallend met mondelinge toelichting. Bij bepaalde opleidingsonderdelen wordt gebruik gemaakt van peer assessment. In de masteropleiding is er een groter verschil tussen periodegebonden en niet-periodegebonden evaluatie. Het aandeel mondelinge examens is hoger dan in de bachelor. Tijdens de niet-periodegebonden evaluatie wordt sterk ingezet op permanente evaluatie, participatie tijdens de lessen of tutorials, peer assessment en werkstukken.

De commissie is van mening dat de examens op adequate wijze kennis, inzicht en vaardigheden van de studenten toetsen. Uit de studietijdmetingen (zie facet 2.5) blijken weliswaar grote 'piekmomenten' van zelfstudie tijdens de periodegebonden evaluatiemomenten, met name in de eerste twee bachelorjaren. Volgens de commissie moet de (reeds ingezette) evolutie naar permanente evaluatie dan ook extra stimulans krijgen.

De studenten zijn zeer tevreden over de organisatie van het examengebeuren. Tal van lesgevers stellen voorbeeldexamens ter beschikking. De examenroosters worden opgesteld in overleg met de studentenvertegenwoordigers en de lesgevers. In de bachelorjaren werkt men met vaste roosters die al bij de start van het academiejaar zijn vastgelegd. Ook in de master worden de roosters tijdig, d.w.z. twee maanden voor de respectieve examenperiode, bekendgemaakt.

Er is geen overkoepelend toetsbeleid in voege. Wel worden de formele aspecten van de evaluatie jaarlijks door de lesgevers aan de Opleidingscommissie ter goedkeuring voorgelegd. De commissie beveelt in deze context aan de cesuurbepaling bij multiple choice examens te uniformiseren. Ze heeft namelijk vastgesteld dat daar geen vakoverschrijdende richtlijnen over bestaan.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'masterproef' als goed.

De masterproef heeft een omvang van 18 studiepunten. Hiermee wordt voldaan aan de decretale eisen ter zake. Er is een volledig uitgewerkte handleiding voor de masterproef ter beschikking, die de commissie van goede kwaliteit vindt. Ter voorbereiding van de masterproef worden informatiesessies georganiseerd. Alle onderwerpen worden vooraf door de Opleidingscommissie getoetst. Benadrukt wordt dat er een duidelijke onderzoekscomponent moet aanwezig zijn.

Tijdens het maken van de masterproef wordt een tussentijdse rapportering m.b.t. de werkzaamheden gevraagd aan de student en vindt ook een procesevaluatie plaats door de promotor. De studenten met wie de commissie sprak waren tevreden over de begeleiding en opvolging van de masterproef. De opleidingsonderdelen 'Onderzoeksmethodiek' (in de derde bachelor) en 'Onderzoeksmethoden' (in de master) verschaffen hen de vereiste methodologische basiskennis en vaardigheden.

De masterproeven worden beoordeeld door twee beoordelaars: de promotor en een toegewezen commissaris door de examencommissie. De scores zijn procentueel onderverdeeld: 15 procent voor de tussentijdse rapportering en procesevaluatie, 60 procent voor het werkstuk en 25 procent voor de presentatie en mondelinge verdediging. De beoordelingscommissie bij de presentatie bestaat uit drie leden: de promotor, de commissaris en een professor die als onafhankelijk voorzitter fungeert. Dit voorzitterschap is erg tijdsintensief, maar volgens de commissie uitermate geschikt om de nodige uniformiteit in de beoordeling te bereiken. De puntentoekening aan de presentatie vindt de commissie wel wat ruim begroot. Uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken is gebleken dat zij die mening delen en dat een voorstel ter herziening op tafel ligt.

Studenten kunnen ook in duo de masterproef maken. De commissie waardeert dat de opleiding hier zeer zorgvuldig mee omgaat. Alleen indien een duidelijke samenwerking en afstemming blijkt tussen de duo's worden deze masterproeven toegestaan.

De commissie heeft via een steekproef verschillende masterproeven gelezen. Ze is tevreden over de kwaliteit. Alle masterproeven worden gequoteerd naar verhouding tot de geleverde kwaliteit. Het algemene niveau ligt

vrij hoog. De masterproeven hebben een duidelijk empirisch gehalte en geven blijk van analytisch en zelfstandig probleemoplossend vermogen op academisch niveau.

De mogelijkheid wordt geboden om de masterproef in januari, in het volgend academiejaar, te voltooien. De commissie vindt dat dit 'uitstelgedrag' zoveel mogelijk tegengegaan moet worden. Het benadeelt immers de studenten die wél de inspanningen leveren om de masterproef op tijd af te werken.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'toelatingsvoorwaarden' van beide opleidingen als voldoende.

De commissie vindt de programma's in voldoende mate aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten.

De bacheloropleiding staat open voor alle studenten met een diploma van het secundair onderwijs. De generatiestudenten hebben gemiddeld 5,75 uur wiskunde gevolgd in de derde graad van het secundair onderwijs. Hiermee sluiten de opleidingsonderdelen van de eerste bachelor in principe aan bij het kennisniveau van deze studenten. Tijdens de vakantieperiode kunnen de toekomstige studenten een online vakantiecursus wiskunde volgen. Daarnaast organiseert de faculteit FEB, kort voor de aanvang van het academiejaar, klassikale vakantiecursussen wiskunde en boekhouden. De inspanningen voor eerstejaars van het monitaaraat (*toegelicht in facet 4.2*) kunnen eveneens in deze context vermeld worden.

Door het gemeenschappelijk eerste bachelorjaar zitten de (toekomstige) studenten EW, TEW en HI samen, in een programma dat sterk generalistisch is. Dit wordt door de studenten als een pluspunt ervaren, omdat ze vaak nog geen duidelijk beeld hebben van de economische wetenschappen bij het aanvangen van de studie. De commissie respecteert deze keuze.

De masteropleiding staat rechtstreeks open voor bachelors in de TEW. Economische academische bachelors kunnen instromen via een voorbereidingsprogramma van 49 ECTS. Andere academische bachelors dienen een voorbereidingsprogramma van 86 ECTS te volgen. Voor professionele bachelors in het Bedrijfsmanagement bestaat er een schakelprogramma van 60 ECTS. De commissie vindt deze toelatingsvoorwaarden adequaat.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'programma' als minstens 'voldoende' voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'programma' voor deze opleiding.

ONDERWERP 3 INZET VAN PERSONEEL

De faculteit omvat acht vakgroepen: Algemene economie; Financiële economie; Sociale economie; Accountancy en Bedrijfsfinanciering; Marketing; Beleidsinformatica en Operationeel Beheer; Management, Innovatie en Ondernemerschap. Het onderwijs in de economische en toegepaste economische opleidingsonderdelen wordt nagenoeg uitsluitend verzorgd door de eigen vakgroepen. Voor de niet-economische opleidingsonderdelen doet de faculteit een beroep op AP-leden uit andere faculteiten, voornamelijk de Faculteit Rechtsgeleerdheid, de Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur, de Faculteit Bio-ingenieurswetenschappen en de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte.

In de regel wordt voor alle opleidingsonderdelen een ZAP-lid als lesgever aangesteld. Doctorassistenten en doctor wetenschappelijk medewerkers kunnen als verantwoordelijk lesgever of medelesgever fungeren, zij het slechts voor één opleidingsonderdeel.

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwaliteit van het personeel' van beide opleidingen als goed.

De commissie is tevreden over de vakinhoudelijke, onderwijskundige en didactische kwaliteiten van het personeel. Tijdens haar bezoek heeft de commissie vastgesteld dat er een hoog niveau van bewustzijn bestaat omtrent de vraag waaraan kwaliteitsvol onderwijs moet voldoen. De impuls tot innovatie van het onderwijs is daarenboven niet iets dat van boven af is opgelegd, maar het zit duidelijk op het niveau van de faculteit en haar

opleidingen. Dit uit zich op verschillende manieren. Zo worden, voor het onderwijs aan grote groepen in de bachelor, specifiek lesgevers met grote pedagogische bekwaamheid ingezet.

Onderwijskundige kwaliteiten vormen voorts een belangrijke factor bij de aanstelling, benoeming, opvolging en bevordering van ZAP-leden. Kandidaten voor een ZAP-mandaat moeten bij de selectie een korte proefles geven. Voor het AAP spelen deze aspecten minder mee, tenzij in de functieomschrijving van het mandaat een belangrijke onderwijstaak is ingeschreven. Sinds 2007 bestaat er ook een onderwijskundig competentieprofiel voor de lesgevers van de UGent. Doel is het trainingsaanbod nader op dit profiel af te stemmen en dus competentiegericht te herontwerpen. Ook zal het competentieprofiel aan de onderwijsbeoordelingen worden gekoppeld. De commissie vindt dit een goed initiatief. Ze signaleert wel dat de deelname aan onderwijskundige trainingen, waarvoor een goed aanbod bestaat, nog niet erg hoog is.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'eisen professionele en academische gerichtheid' van beide opleidingen als goed.

De commissie heeft de onderzoeksoutput van het personeel ingekeken en is hiervan onder de indruk. De meerderheid van de lesgevers heeft een belangrijke onderzoeksactiviteit in het vakgebied van de door hen gedoceerde opleidingsonderdelen. De waaier aan specialisaties is hierbij verzeerd. Onderzoeksaspecten worden daarenboven (progressief doorheen de opleidingen) rechtstreeks geïntegreerd in het cursusmateriaal.

Het personeel kan volgens de commissie vertrouwen op goede internationale contacten. Diverse ZAP-leden hebben ook nauwe contacten met de professionele wereld. Daarnaast wordt in beide opleidingen een beroep gedaan op gastprofessoren uit het bedrijfsleven.

Facet 3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet 'kwantiteit van het personeel' van beide opleidingen als voldoende.

Het onderwijs van de bachelor TEW wordt verzorgd door 10,9 VTE ZAP leden. Het onderwijs in de master TEW wordt verzorgd door 2,29 VTE ZAP leden. De commissie stelt vast dat er een grote werkdruk is, die evenwel opgevangen wordt door de voorbeeldige inzet van de personeelsleden. Met

het huidige personeelsbestand kan de kwaliteit van het onderwijs gegarandeerd blijven. Op de iets langere termijn echter, met een mogelijke stijging van studentenaantallen in het vooruitzicht, zal deze situatie moeilijk houdbaar blijven. De commissie juicht de uitgesproken intentie van het Rectoraat toe om zo spoedig mogelijk de VTE achterstand weg te werken.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'personeel' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'personeel' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'personeel' als minstens 'voldoende' voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'personeel' voor deze opleiding.

ONDERWERP 4 VOORZIENINGEN

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'materiële voorzieningen' van beide opleidingen als voldoende.

De opleidingen maken in de eerste plaats gebruik van de centraal beheerde auditoria en leslokalen, verdeeld over de sites Tweekerkenstraat en Hoveniersberg. Deze gebouwen zijn centraal in de stad gelegen en in directe nabijheid van elkaar. Het gebouw aan de Tweekerkenstraat is recent en biedt alle moderne faciliteiten. In alle auditoria of leslokalen is een pc of laptop met projector beschikbaar, zodat elektronische lespresentaties kunnen gebruikt worden. Weliswaar zijn de projectieschermen in sommige aula's – zeker wanneer deze volzet zijn – aan de kleine kant voor studenten die verder af zitten.

De faculteit telt twee pc-classes en een reeks kleinere computeropstellingen. In het gebouw aan de Tweekerkenstraat is er een eigen bibliotheek, gegroeid uit de vroegere vakgroepbibliotheken. De collectie van de bibliotheek is elektronisch ontsloten. De aanwezige jaargangen van de belangrijkste hardcopy-tijdschriften op het gebied van economie en toegepaste economie

staan opgesteld in open kast, evenals de recente en/of belangrijke boeken en naslagwerken. De bibliotheek biedt daarnaast ook heel wat databanken aan. Voor oudere boeken en tijdschriften is er een grote magazijnruimte in de kelder. Voorts biedt de bibliotheek ruimte voor zelfstudie aan. Uit de gesprekken met de studenten en het bezoek van de commissie aan de faciliteiten is evenwel gebleken dat de bibliotheek aan plaatsgebrek lijdt en vaak overbezet is.

De faculteit stelt in de mate van het mogelijke ontmoetings- en werklokalen ter beschikking van de studenten. Daaraan bestaat de jongste jaren grote nood wegens het veel groter aantal groepswerken. De commissie merkt in deze op dat er geen afgezonderde zelfstudieruimtes zijn.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'studiebegeleiding' van beide opleidingen als voldoende.

Potentiële studenten en abituriënten krijgen zowel op centraal als facultair niveau informatie over de opleidingen. Dit kan gaan van brochures tot Studie-informatiedagen en infodagen. De faculteit heeft daarnaast een eigen specifieke studiekiezerwebsite ontwikkeld. Zoals in *facet 2.9* aangehaald, zijn er verschillende (vakantie)cursussen om de overgang van het secundair naar het universitair onderwijs te vereenvoudigen. De faculteit organiseert bij aanvang van het academiejaar een introductiemoment voor de nieuwe studenten.

Studenten kunnen gedurende hun hele studieloopbaan voor informatie en advies terecht bij het Adviescentrum voor Studenten. Binnen de faculteit staat het monitoraat in voor de studiebegeleiding. De studiebegeleiders staan in eerste instantie de studenten tijdens de eerste bachelor bij om de overstap van het secundair naar het hoger onderwijs zo vlot mogelijk te laten verlopen. Ze organiseren hiervoor groepsessies (maximaal 70 studenten per groep) waarin de meest voorkomende problemen en vragen behandeld worden. Omdat dit aantal sessies door tijd en plaatsgebrek beperkt is, worden een aantal uitlegssessies aangeboden via streaming video. Studenten kunnen ook individueel terecht bij de studiebegeleiders. Problemen in verband met studiemethode, studieplanning of studiehouding worden door de studiebegeleiders uitvoerig behandeld tijdens een aantal extra workshops die op vrijwillige basis kunnen gevolgd worden. Studenten met tegenvallende examenresultaten kunnen bij de studiebegeleiders terecht voor individuele feedback en verdere begeleiding.

De faculteit beschikt sinds oktober 2004 ook over een trajectbegeleider. Deze fungeert eveneens als aanspreekpunt en vertrouwenspersoon voor alle studenten uit de betrokken opleidingen i.v.m. studie- of studeerproblemen.

Bij geschillen met lesgevers kunnen studenten zich met de meeste problemen of klachten wenden tot de facultaire ombudspersoon. Indien een student van mening is dat hij niet bij de facultaire ombudsdienst terecht kan, is het mogelijk bij de institutionele ombudspersoon aan te kloppen. Uit de gesprekken van de commissie is gebleken dat nagenoeg alle klachten betrekking hebben op de examens.

De commissie stelt over het algemeen vast dat de studiebegeleiding eerder reactief en op vrijwillige basis gebeurt. De vraag kan gesteld worden of daarmee wel de juiste doelgroep, c.q. het groeiende aantal (potentiële) studenten met een geïndividualiseerd traject (GIT), bereikt wordt. De commissie verwijst hiervoor ook naar *facet 6.2*. Globaal blijft de commissie evenwel van oordeel dat er een mooi en uitgebreid aanbod aan studiebegeleiding bestaat. De studenten met wie ze gesproken heeft loven de aanpak van het monitoraat en vinden dat de informatievoorziening en algemene organisatie vlot verlopen.

Algemene conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft derhalve een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'voorzieningen' als voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'voorzieningen' voor deze opleiding.

ONDERWERP 5 INTERNE KWALITEITSZORG

Beschrijving

Het zelfevaluatierapport stelt dat de UGent een gedecentraliseerd systeem van onderwijskwaliteitszorg hanteert. Het zijn de faculteiten die verantwoordelijk zijn voor de uitbouw van de kwaliteitszorg, ondersteund door een aantal centraal aangestuurde initiatieven, in het bijzonder door de Directie Onderwijsaangelegenheden (DOWA).

Binnen de FEB ziet de Opleidingscommissie TEW, in overleg met de onderwijsdirecteur, toe op de permanente bewaking en verbetering van de onderwijsprocessen en de curricula, en dit ondersteund door de KwaliteitsCel Onderwijs (KCO). De Opleidingscommissie TEW bestaat uit 15 leden: 5 leden van het ZAP, 1 lid van het AAP, 5 studenten (zowel uit de bachelor als de master), alsook 4 leden van de alumni met raadgevende stem. Ook de KCO en de Faculteitsraad zijn samengesteld uit studenten, AAP- en ZAP-leden.

De KCO is verantwoordelijk voor de organisatie van de onderwijsevaluatie. Alle opleidingsonderdelen worden (twee-)jaarlijks geëvalueerd. De gehanteerde vragenlijst bestaat uit zowel gesloten als open vragen. Daarnaast worden ook niet-persoonsgebonden evaluaties van opleidingen georganiseerd.

Facet 5.1 Evaluatie van de resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'evaluatie van de resultaten' van beide opleidingen als voldoende.

De commissie stelt vast dat er een degelijk kwaliteitsbeleid in voege is. De Opleidingscommissie vervult zijn rol absoluut naar behoren en dit laat toe om kort op de bal te spelen. Ook zijn er op regelmatige basis onderwijs-evaluaties. Uit de resultaten van deze evaluaties blijkt dat, zowel voor de bachelor als voor de master, de gemiddelde scores tussen 3 en 4 op een vijfpuntsschaal liggen. De commissie is verrast door het feit dat nagenoeg nooit een score van 4 op 5 wordt gehaald, en dat de opleidingsscores onder de 3 als een probleem gezien worden, maar reeds vanaf 3,25 op 5 al van een bevredigende score gewaagd wordt. De commissie onderkent dat dit een centrale werkwijze is en begrijpt dat een opleiding daar niet van kan afwijken. Nochtans mag het streefdoel voor de eigen opleidingen zeker wat hoger liggen. Daarnaast kunnen docenten die hoge scores ('best practices') behalen meer voor het voetlicht gebracht worden.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt het facet 'maatregelen tot verbetering' van beide opleidingen als voldoende.

De commissie is van oordeel dat de evaluaties in voldoende mate tot verbetermaatregelen leiden. Het zelfevaluatie-rapport geeft een aantal concrete voorbeelden van recente verbeteracties in de bachelor- en masteropleiding. Het kwaliteitsbeleid functioneert derhalve adequaat. De Opleidings-

commissie werkt naar behoren en studenten rapporteerden tijdens de gesprekken dat ze soms verrassend snel verbetermaatregelen vaststellen. De goede informele contacten tussen lesgevers en studenten dragen hier eveneens toe bij. Ook de aandachtspunten uit de vorige visitatie zijn naar behoren opgevolgd.

Zoals in *facet 5.1* aangehaald, vindt de commissie de streefdoelen vooralsnog wel iets te laag. Wellicht is dit de reden waarom eerder neutrale scores op het 'ervaren leereffect' (3,33 in de bachelor en 3,25 in de master) en 'oefeningen' (3,25 in de master) geen aanleiding tot directe verbeteracties hebben gegeven. Soms geraken verbeteracties, vanwege de beperktheid van het personeel, ook niet verder dan 'pilots'.

Facet 5.3 Betrokkenheid studenten, medewerkers, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'betrokkenheid van studenten, medewerkers, alumni en het beroepenveld' van beide opleidingen als goed.

De commissie stelt vast dat het personeel adequaat vertegenwoordigd is in de Opleidingscommissie en de andere organen van het kwaliteitszorgbeleid. Dit geldt ook voor de studenten. Uit de gesprekken met de studentenvertegenwoordigers is gebleken dat zij zich zeer betrokken voelen. Ze kunnen invloed uitoefenen die verder gaat dan strikt praktische aangelegenheden. Zo zijn er in het recente verleden reeds aanpassingen in het curriculum doorgevoerd op instigatie van de studenten. Stuveco, de officiële studentenraad van de faculteit, brengt op geregelde tijdstippen de studentenvertegenwoordigers samen voor overleg en standpuntvorming.

Oud-studenten worden zowel op centraal niveau als door de opleidingen bevraagd. Ze kunnen zich aansluiten bij de alumnivereniging van de faculteit (Voseko). De commissie waardeert ten eerste dat recent afgestudeerden ook in de Opleidingscommissie opgenomen worden. Hierdoor wordt ook het beroepenveld formeel betrokken bij de interne kwaliteitszorg. Op het niveau van de faculteit fungeert ook een Adviesraad, bestaande uit personaliteiten uit de economische wereld en het bedrijfsleven.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als minstens 'voldoende' voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' als minstens 'voldoende' voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'interne kwaliteitszorg' voor deze opleiding.

ONDERWERP 6 RESULTATEN

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'gerealiseerd niveau' van de bacheloropleiding als voldoende en van de masteropleiding als goed.

In de bacheloropleiding is gekozen voor een sterke theoretische basis met veel ondersteunende wetenschappen. Dit levert zijn vruchten af: de commissie is onder de indruk van de statistische en methodologische vorming van de bachelorstudenten. De studenten worden hier ook adequaat op getoetst. Volgens de commissie moet er evenwel nog meer integratie komen tussen deze hulpwetenschappen enerzijds en het (bedrijfs)economische domein anderzijds. Het opleidingsonderdeel 'Ondernemingsplanning' vervult die rol vooralsnog het meest. Maar het werkstuk dat de studenten hiervoor schrijven, meent de commissie, kan nog een hoger niveau bereiken.

Mede dankzij de methodologische vorming in de bachelorjaren worden er masterproeven van hoog niveau gemaakt. Voor de commissie is dit een belangrijke indicatie dat de doelstellingen van de master goed worden gerealiseerd. Ook het cursusmateriaal en het niveau van de examens bevestigen dit beeld. Volgens de vertegenwoordigers van het werkveld met wie de commissie sprak onderscheiden de UGent-alumni zich door hun sterke analytische geest. De commissie zelf beschouwt de voorbereiding van alumni op hun instap in het werkveld verzekerd. Uit het zelfevaluatie-rapport blijkt overigens dat afgestudeerde TEW'ers in veel sectoren inzetbaar zijn. Ze nemen een ruime waaier aan functies op, waaronder accountancy, financieel beleid, marketing en consultancy.

Afgestudeerden kijken relatief tevreden op hun opleiding terug. Uit een recente alumni-enquête bleek dat 64 procent van de afgestudeerden TEW vindt dat de gevolgde opleiding hen 'vrij goed' tot 'zeer sterk' voorbereide op hun eerste job. Voor 25 procent was dit 'matig' en voor 8 procent 'nauwelijks'. Deze cijfers suggereren dat er in de toekomst nog meer aandacht moet besteed worden aan de juiste verhouding tussen academische en praktijkgerelateerde competenties. De commissie vraagt in deze niet zozeer een stage te verplichten, maar wel meer praktijkervaring te incorporeren in de opleidingsonderdelen.

De meeste opleidingsonderdelen van de master worden in het Engels gedoceerd. Internationalisering moet evenwel verder gaan. De inkomende mobiliteit ligt vooralsnog veel hoger dan de uitgaande. De commissie meent dat hiervoor, zoals in *facet 2.3* aangehaald, ruimte moet gemaakt worden in het bachelorcurriculum. Het sterk 'generalistisch' bachelorprogramma zal dit op het eerste zicht niet zo gemakkelijk maken. Anderzijds ving de commissie van de opleidingsverantwoordelijken op dat ze geen 1-op-1 relatie bij uitwisselingen nastreven. De commissie waardeert deze flexibele houding die toelaat de sterke punten van de partnerinstelling te gebruiken.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'onderwijsrendement' van beide opleidingen als voldoende.

In het zelfevaluatie-rapport staan de slaagcijfers vermeld vanaf de BaMa-hervorming in 2004 tot en met het academiejaar 2009–2010. Van de voltijdse eerste bachelor-studenten behaalde in deze periode gemiddeld 53% minimum 75% van de opgenomen credits. Voor de voltijdse studenten van tweede bachelor (vanaf 2005–06) is dat percentage gestegen tot 87%. Voor dezelfde categorie van de derde bachelor (vanaf 2006–07) gaat de stijging nog verder, tot 95%.

Opvallend is verder dat in de tweede bachelor het aantal studenten met een flexibel leertraject deze met een modeltraject overstijgen (56 tegenover 44 procent). Wat gemiddelde studieduur betreft, doet de bachelor het behoorlijk. Van degenen die het bachelordiploma behalen slaagt 77 procent in de voorziene tijd van 3 jaar. 14,4 procent heeft 4 jaar nodig en 2,7 procent 5 jaar. De gemiddelde studieduur bedraagt 3 jaar en 2 maand.

De commissie vindt het studierendement voor de bachelor behoorlijk, maar ziet het toenemend aantal studenten met een geïndividualiseerd studietraject als een zorgwekkende evolutie. Op het vlak van studiebegeleiding moet hier assertiever opgetreden worden. Eveneens kan men (nog) strengere eisen stellen waar het volgtijdelijkheid betreft.

Het aantal masterstudenten is vrij evenredig over de drie afstudeerrichtingen verdeeld. Ook de slaagpercentages zijn behoorlijk vergelijkbaar. Voor Marketing behaalde van 2007–2008 tot 2009–2010 respectievelijk 96 en 85 procent meer dan 75 procent van de credits. Voor Accountancy bedraagt dit respectievelijk 87 procent en 84 procent. Voor Bedrijfsfinanciering 85,8 en 86.

Voor de afstudeerrichting Marketing bedraagt de gemiddelde studieduur één jaar en één maand. 90 procent van de studenten studeert in de voorziene tijd van één jaar af, 10 procent in twee jaar. Voor de afstudeerrichting Accountancy zijn de cijfers gelijkaardig: 89,1 procent behaalt het diploma in de voorziene tijd van 1 jaar, 9,4 procent na 2 jaar en 1,5 procent na 3 jaar. Ook hier is de gemiddelde studieduur 1 jaar en 1 maand. De cijfers voor de afstudeerrichting Financiering lopen eveneens in dezelfde lijn: 89,2 procent studeert na 1 jaar af, 9,4 procent na 2 jaar en 1,4 procent na 3 jaar. Ook hier is de gemiddelde studieduur 1 jaar en 1 maand. De commissie is tevreden over deze resultaten.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als voldoende voor de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

De commissie beoordeelt de onderscheiden facetten betreffende het onderwerp 'resultaten' als minstens voldoende voor de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen en heeft een positief oordeel over het onderwerp 'resultaten' voor deze opleiding.

INTEGRAAL OORDEEL VAN DE VISITATIECOMMISSIE

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Bachelor in de Toegepaste Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

Gezien de positieve beoordeling bij de zes onderwerpen, is de visitatiecommissie van oordeel dat er binnen de Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn, en heeft zij aldus een positief eindoordeel over deze opleiding.

AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN HET VERBETERPERSPECTIEF

Doelstellingen

- Betrek uitwendige factoren nog meer in de vertaalslag naar de doelstellingen;
- Zorg voor een meer internationale dimensie in de opleidingsdoelstellingen.

Programma

- Ga verder met de concordantiematrix door meer collectief overleg hierover;
- Leg in de programma's minder klemtoon op de interne werking van het bedrijf, zoals dit reeds in de doelstellingen beoogd wordt;
- Versterk de aansluiting van de programma's bij de actuele beroepspraktijk;
- Onderzoek onevenwichtigheden die bij de studietijdmeting aan het licht treden;
- Ga verder op de weg van onderwijsinnovatie, onder meer door deelname aan onderwijskundige trainingen te stimuleren;
- Geef de reeds ingezette evolutie naar permanente, niet-periodegebonden evaluatie extra stimulans;
- Zet stappen naar een meer overkoepelend toetsbeleid.

Voorzieningen

- Doe iets aan het plaatsgebrek in de bibliotheek;
- Tracht de zelfstudieruimtes meer afgezonderd te maken;
- Besteed meer aandacht in de studiebegeleiding aan studenten met een geïndividualiseerd traject.

Interne kwaliteitszorg

- Leg hogere streefdoelen bij de onderwijsevaluaties.

Resultaten

- Stimuleer de studenten om op internationale uitwisseling te gaan.

* specifiek voor de bacheloropleiding

Programma

- Laat de ondersteunende vakken inhoudelijk nog meer bij het economische domein aansluiten;
- Maak het opleidingsonderdeel 'Bedrijfskunde' minder inleidend van karakter door inbreng van een projectopdracht;
- Besteed in de context van de 'smaakmakers' meer aandacht aan marketing;
- Overweeg inbreng van een extra opleidingsonderdeel 'International business strategy';
- Verstevig de integratie tussen de bachelor-opleidingsonderdelen, desgevallend in de vorm van een bachelorproef;
- Creëer meer keuzemogelijkheden voor studenten in het eerste semester van de derde bachelor.

* specifiek voor de masteropleiding

Doelstellingen

- Zorg voor een vereenvoudiging in het aantal geformuleerde competenties.

Programma

- Versterk het gespecialiseerd karakter van de master, door de minoren af te zwakken en een inhoudelijke uitdieping van de majoren;
- Onderzoek de mogelijkheid tot uitbreiding van het aantal afstudeerrichtingen;
- Betrek het gemeenschappelijk opleidingsonderdeel 'Strategisch management' inhoudelijk meer bij de afstudeerrichtingen;
- Waak erover dat bij opdrachten de groeps grootte beheersbaar blijft;
- Geef de presentatie een kleiner aandeel in de puntentoekenning bij de masterproef.

Ravensteingalerij 27
B-1000 Brussel

T +32 (0)2 792 55 00
F +32 (0)2 211 41 99

www.vluhr.be
info@vluhr.be